پنج گلدستۂ زیب «فارسی»

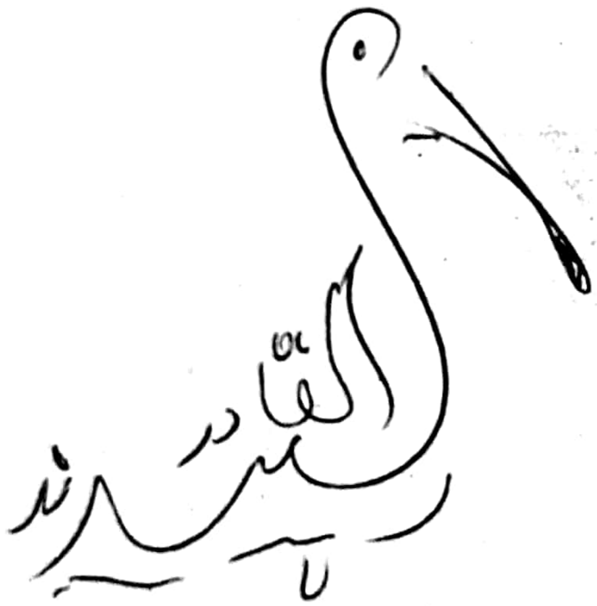
سردار امیر گل محمد خان مگسی

ترتیب و تدوین

پروفیسر ڈاکٹر معصوم خان کاسی

اول اشاعت ــــ 1931 لکھنؤ
دوئم اشاعت ــــ 1996 کوئٹہ

محترم طارق حیات لاشاری
کے نام

23-05-2022

جام درک
شاہ ثقافتی مرکز
ڈھاڈر

بعون حمد آمن الٰہی گلزار رشید بہار بہانی و بفضل نخل بند گلستان رنگین معانی

الحمد للہ و المنۃ کہ درین ایام فرحت انضمام صحیفۂ نایاب و نسخۂ لاجواب مشتمبر مضامین صافیہ و مطالب عالیہ تسلی قلب ناشکیب یعنی

پنج گلدستہ

یعنی

نثر فارسی

تصنیف منیف گل گلزار معانی بلبل چمن شیوا زبانی جناب سردار میر گل محمد خان صاحب متشار الیہ المتخلص بہ زیب بار اول

در مطبع نامی منشی نولکشور واقع لکھنؤ بحسن و خوبی طبع گردید

باہتمام کیسری داس سیٹھ سپرنٹنڈنٹ

اِنتساب

علم وادب کے شیدائی

اور

تحریکِ آزادی کے نامور مجاہد

بلوچستان کے چشم وچراغ

میر یوسف عزیز مگسی

کے نام

سردار میر گل محمد خان مگسی

جی ہاں! "یہ کتاب دستیاب ہے"

کچھ عرصہ پہلے روس کی نوآزاد ریاست تاجکستان جانے کا اتفاق ہوا ایک عام ٹورسٹ کی طرح میں اپنے دوستوں کے ہمراہ شہر کے خاص اور مشہور جگہیں گھوما۔ ایک دن اتفاقاً دارالخلافہ سے شمال کی طرف واقع (کرلم) نامی قصبہ جانا ہوا۔ یہ ایک مختصر قصبہ ہے جسکی کل آبادی تقریباً دس ہزار نفوس پر مشتمل ہے۔یہاں کے باشندوں کی اکثریت کا تعلق تاجک قوم سے ہے جو کہ فارسی بولتے ہیں۔یہاں ایک مزار بھی ہے جو کہ مقامی باشندوں میں "تکیہ گاہ سیف علی" سے موسوم ہے۔ مزار کے عقبی حصے میں ایک قدیم عمارت تھی۔ معلوم کرنے پر پتہ چلا کہ ازمنہ اولیٰ کی ایک بارونق عظیم الشان دینی درس گاہ ہے جس میں ہزاروں طالب علم دور دراز علاقوں سے آکر علم کی پیاس بجھایا کرتے تھے۔ اب یہ عمارت بوسیدہ شکل میں اپنی عظمت رفتہ کی داستان سنا رہی تھی۔ مدرسے کے مغربی حصے میں قدرے جدید طرز تعمیر کا ایک کمرہ واقع تھا جو باقی عمارت سے الگ نظر آرہا تھا۔ جس میں ایک بوڑھا بابا (بابا جعفروف) قصبے کے دس پندرہ بچوں کو پڑھا رہے تھے۔ قریب گئے تو معلوم ہوا کہ فارسی پڑھا رہے ہیں۔ میرا چونکہ بچپن ہی سے فارسی سے کچھ لگاؤ ہے ان کے قریب گئے علیک سلیک کے بعد پوچھا کہ امام صاحب! کیا پڑھا رہے ہو؟ جواب میں امام صاحب نے بتایا

کہ فارسی ادب ۔ ہم نے پوچھا کونسی کتابیں ؟ فرمایا بوستان ، گلستان ، پنج گلدستہ زیب ، میں نے جو کتاب اٹھائی سرورق دیکھ کر چونک گیا ۔ اول الذکر دو کتابوں سے میں واقف تھا ۔ گلدستہ زیب میرے لئے نیا نام تھا ۔ اور حیرت کی انتہا نہ رہی کیا دیکھتا ہوں کہ (پنج گلدستہ زیب) کے نیچے مصنف کا نام گل محمد خان زیب مگسی لکھا ہوا ہے اور تعلق بلوچستان سے ہے ۔ امام صاحب نے وطن کا پوچھا ؟ جس پر ہم نے اپنے آپ کو گلدستہ زیب کے مصنف کا ہم وطن بتایا تو وہ بہت خوش ہوئے اور ہم سے التجا کی کہ یہ کتاب آپ کے ملک میں دستیاب ہو گی ہمیں چند نسخوں کی اشد ضرورت ہے چونکہ اس سے پہلے پنج گلدستہ زیب کے بارے میں مجھے کچھ معلوم نہیں تھا ۔ امام صاحب سے کہا کہ جی ہاں "یہ کتاب وہاں دستیاب ہے" چنانچہ میں نے اسی دن سے یہ تہیہ کر لیا کہ اس "گوہر نایاب" کو علم کے ان قدردان جوہریوں تک ضرور پہنچانا چاہیئے ۔ چنانچہ کافی تگ و دو کے بعد پنج گلدستہ زیب من و عن بلاکم و کاست شائع کی 100 نسخے حسب وعدہ تاجکستان بھیجنے کا ارادہ ہے اور ایک ایک نسخہ بلوچستان کے تمام چیدہ چیدہ دینی مدارس میں پہنچانے کا بھی اہتمام کیا ہے ۔ تاکہ نہ صرف اس سرزمین میں فارسی ادب کی خدمت ہو سکے بلکہ مصنف میر نواب گل محمد خان مگسی صاحب مرحوم کی روح کو بھی تسکین ملے ۔ ان باتوں کا تذکرہ میں نے بطور تفاخر نہیں کیا بلکہ یہ امر واقع ہے کہ یہ کتاب اپنی مثال آپ اور لاجواب ہے ۔

ڈاکٹر معصوم کاسی

بسم الله الرحمن الرحیم

زیب[۱] نامه

اے از بہشت بوئے تو خجلت بہار را
پیچ از کمند موئے تو مشک تتار را

آری چو چنگ چنگ نواز ا بچنگ خویش
تحت ہزار دام نہد صد ہزار را

از آفتاب حسن تو چون ہست منفعل
رو در محاق[عه] ہست مہ جلوہ دار را

آہو برآہوست زصیاد چشم تو
غم از غبار خط تو خط غبار را

اے دلربا بدست نیفتد (یعنی عیب ۱۲) بعد تلاش
در ہیچ شہریار (بادشاہ ۱۲) چو تو شہریار را

اندوہ را وصال تو از بیخ برکند
ہجرت بردشتاب شکیب (دوست ۱۲) و قرار را

آنکس کہ عاشق تو بود بے لقائے تو
دار البوار[عه] داند دار القرار را

آزادہ ام ز عار و ز اسلام بہر تو
عاشق نمی شناسد اسلام و عار را

از خاک راہ خویش مکن منع زیب را
اکسیر ہست خاک رہت خاکسار را

ردیف[۲] با

بہار حسن ترا آب ہست عالم آب
کشائے باب فرح برخور از شراب و رباب

بوقت صبح برون آکہ آمدیت سر من
برائے استقبال آفتاب عالمتاب

بلاست چین جبین تو بہر خاطر من
بلے بمعرض خطرست کشتی از گرداب

عه محاق شبہاے آخرین ماہ را گویند کہ دران قمر پوشیدہ میشود و بعد ازان بصورت ہلال نمودار میگردد ۱۲ عه بوار یعنی ہلاک ۱۲

بهار چشم تو بخشد دماغ را افیون
کند اسیر تو کم خواب بر سرِ کمخواب

کسی چو تو بچنین حسن و صورت و هم ناز
[illegible]یده به بیداری و بعالم خواب

بتان چو شمع تو ئی صبح شمع آتش جانا
تو شمس محسنی و شیرین لبان سهیل و شهاب

بیان لعابِ لبت خوشگوارتر گردد
چنانچه شربتِ آمیخته به آبِ گلاب

بغیرِ وصل تو جنت بود مرا دوزخ
بغیرِ لطف تو عیش زمانه هست عذاب

به نیک و بد کند احسان کفِ کریم ای زیب
تمیز شوره و گلزار نیست کارِ سحاب

ردیف پا (۱۳)

پهلو تهی کن از غفلت در سرا مخسپ
بیدار باش ای دل بهرِ خدا مخسپ

پیک آوریده است از وعدهٔ وصال
در انتظار آن صنم دلربا مخسپ

پیش آر راه صدق که این دهر چون پل است
بر پل خطاست منزل ای آشنا مخسپ

پیرایش وجود بود زندگی دل
گر بخردی در دیدهٔ خود بر گشا مخسپ

پیکار نفس چیست وداعِ سرورِ خواب
گر میکنی جهاد شنو این صدا مخسپ

پیرم بوقت تلقین گفت این نصیحتم
در خوابگاه این وطنِ بیوفا مخسپ

پیوسته بوده رهِ مقصود کرده گم
اکنون چو یافتی خضرِ رهنما مخسپ

پیدا بکن بهشت رضا با مجاهده
دار البلاست دهر بدار البلا مخسپ

پاداش ترکِ خواب عروج است زیب گر
خواهی عروج و جاه برنگِ هما مخسپ

ردیف تا (۱۴)

تمنا ئیست دل را بهرِ دیدارِ گل رویت
خوشا گردد دماغ دل رسد تفریح از بویت

ترا گیسو نباید بستن و شاید فرو هشتن
که تا گردد همای عقل مرغِ دام گیسویت

تنت برلاله دارد داغ بر گل جا کجا آرد
عقیق و لعل را دلخون کند یاقوت دلجویت

تتار و تبت و چین را نباشد مشک چون زلفت
شود بنگاله و بابل ضعیف از سحر و جادویت

تقاضائے تفرج اے خوشا گر صبحدم سازی	مرا افتادہ بینی سرنگون در دہن کوییت
تلوّن در مزاج تو مرا در حیرت اندازد	گہے اقرار و گہ انکار سرگردانم از خوییت
تلاشِ چشمۂ حیوان سکندر را دہد زحمت	نباشد چشمۂ حیوان برنگ آب پاشوییت
تن اندر آتش اندازد بجلوہ برق رخسارت	زند با یک اشارہ زخم کاری تیغ ابروییت
ترا تعرض راندن نیست شایان بر سرِ گیسو	کہ ہمچون شانہ محبوس ست جان غریب در موییت

ردیف ثا (۵)

تا تب رخت شرر بدل و جان زد الغیاث	چشمت بسینہ ام صد پیکان زد الغیاث
ثبت ست بر جریدۂ دلہائے اہلِ عشق (درخشندہ ۱۲)	کان بت قلم بنامۂ پیمان زد الغیاث
ثابت شدست بر من امشب کہ آن نگار	دستِ وفا بذیل رقیبان زد الغیاث
ثامر نشد درخت اُمیدم باب وصل	وین دیدہ مفت آب بمژگان زد الغیاث
ثقلین از خرابی حالم گریستند (دو بار در ۱۲)	وان ترک ہمچنان لبِ خندان زد الغیاث
ثابت قدم نماند ہتم در رہِ وفا	وین دل عبث چہ دست بدامان زد الغیاث
ثروت بدست نامد ہر چند این دلم	بانگِ سوال بر درِ سلطان زد الغیاث
ثور فلک زنالۂ من نالہ بر کشید (دولتمندی و آسودگی ۱۲)	زینگونہ در فراقِ دل افغان زد الغیاث
ثقل اوفتاد زیب بمن زان لقا کہ چون (گاو ۱۲) (گرانی ۱۲)	تگمش ہزار رخنہ در ایمان زد الغیاث

ردیف جیم (۶)

جمال صبح رخت را شمع دہد جان باج	دلم ز حسن تو پروانہ وار سوختہ کاج
جدا نباشم از راہ عشق آفت سنج	بنا چو کشتی کردیم خانہ بر امواج
جفائے جیش فراقت بیاد مے آرد	خروج شاہ ہلاکو و حملۂ حجاج
جمال تو و خرد آفتاب و ہم شبتیر	نگاہ چشم تو و زہد باشہ و دراج
جراحتم نشود بہ بہوش دارد عقل	کہ نیست زخم دلم را بجز لبِ تو علاج

جفا مکن که سپهر بلند بازیگر
کمر ز بودۂ زکاؤس وز فریدون تاج

جوان من مگرت از قصاص ما غم نیست
که گاه تیر زدن میکنی جگر آماج

جلاے جسم تو دیدم بحیرتم از وے
که سیم خوانم آئینه گو بمش یا عاج

جواب نامه اگر زیب کم رسید مرنج
که اوست شاه توئی زار بندۂ محتاج

ردیف چا (۷)

چارۂ دردم وصل تو بود دیگر هیچ
شجرۂ عمر مرا نیست بجز غم بر هیچ

چونکه یکتار زگیسوے تو تاتار ازرد
هست والله بر کاکل تو عنبر هیچ

چند گوئی که مرا جان ده و لب لعل بخش
همچو جان پیش لب لعل تو صد گوهر هیچ

چشمۂ نوش لبت را که مرا جان بخشید
چه قدر وصف کنم هست از و کوثر هیچ

چرخ تا یار نگردد ندهد کوشش سود
بود بر آب بقا سعی اسکندر هیچ

چاکر دولت خواه تو ام و بندۂ تو
نیست پرواے مرا از شه و ز لشکر هیچ

چمن ارچه همه مرغوب طبائع باشد
هست در پیش رخ خوب تو ای دلبر هیچ

چه کند آئینه را هر که ندارد دیده
نقد حسن ست بر ابله نا هشور هیچ

چنگ در دامن تو چون زده زیبا زره صدق
کے برد حاجت خود غیر درت بر در هیچ

ردیف حا (۸)

حریق آتش عشقیم دوستان چه صلاح
بجز رضاش نباشد دگر دلیل فلاح

حلال نیست اگر می ولی ضرورت هست
مرا برایش وان در ضرورت هست مباح

حدیث نغز شنیدیم دوش از مستے
که آفتاب یکے هست و مختلف اقداح

حیا و زهد شکسته شوند از نازت
چو از رعاف طهارت چو از طلاق نکاح

حبیب من دو سه دشنام ده که این ما را
مفرح آمده چون شرب شام و سیر صباح

حواله کن ز لبت مرهم جراحت من
بکار زخم دلم نیست مرهم جراح

حسد نکرد بردن آسمان زسینهٔ خویش
اگرچه ہمہ کردیم نالہ و الحاح

حباب وار زخود شو تہی و بر دریا
بکن خرام مبر حاجتت بر ملّاح

حرم گذاشتم و دیر ہم نمی دانم
کجا عنان کشدم زیب اختر سیّاح

ردیف خا (۹)

خجسته وقت که چون یار آیدم گستاخ
بمن بنوشد مے ناب و شمع باشد و کاخ

شراب بادهٔ آن دلبر کمان بازم
که تیر ترکیِ او سنگ را کند سوراخ

خبر شنو که سحر عندلیب گفت بگل
مناز چون تو بسے لب کشوده اند بشاخ

خطاست توبه گزیدن بوقت موسم گل
بیا که باده بنوشیم در بہارِ فراخ

خیالِ خوردن حلوا مبند زیر فلک
که نوش نیز کم از زہر نیست زین طباخ

خوش ست عنبر سارا ولی نه چون زلفت
چو تار موے تو عنبر نمے دہد انفاخ[۵]

خطر نداشتی اے کوہکن زکوہ کنی
ہم از تسلط خسرو بهمتت صد آخ
آفرین ۱۲

خطا چه عین جنون ست لاف گل بصنم
کجا برابر سرو ست برگ اسفاناخ

خبر زخویش ندارم به پیش او ہرگز
اگر دہندم اے زیب در ید سلاخ
پرست کننده ۱۲

ردیف دال (۱۰)

دل آرامانگاہم سوے تو باد
دماغم تازه تر از بوے تو باد

دلیری کو بدستان دست یابد
شہیدِ خنجر ابروے تو باد

ذرم باد آنکه خورسندت نخواہد
کس ار شیر ست خود آہوے تو باد

دلے کز حلقهٔ حکمت کشد سر
گرفتارِ کمندِ موے تو باد

دواے دردمندانِ فراقت
تبسم از لبِ دلجوے تو باد

دو رنگ دہر راست باد محکوم
بلند و پست خاک کوے تو باد

ع۵ انفاخ جمع نفخه که معنی اش دمیدن دم باشد و درینجا مراد اینکه چنانچه موے تو بذریعہ ہوا خوشبوی میدہد عنبر نمیدہد ۱۲

دل آشوبا دلِ خوبانِ عالم — اسیرِ حلقۂ گیسوے تو باد
دماغِ ما معطر باد از بوت — چراغِ محفلِ ما روے تو باد
دعائے زیبِ صبح و شام این ست — چو بخرامی ظفر پہلوے تو باد

ردیف ذال

ذوقِ لبت مراست بمثلِ شکر لذیذ — گفتارِ شکرین تو از نیشکر لذیذ
ذات البروج منزلِ ما شد بجذب عشق — خوردیم تا پیالہ بوقتِ سحر لذیذ
ذلت بجان کشیم ز جور و جفای دوست — چون آمدست جور چنین سیمبر لذیذ
ذنب ست دزد دم ار سرِ خود را ز تیغ او — گرچہ کہ داند آن بت خونِ جگر لذیذ
ذقنِ تو گوئی سیم دہن حقۂ دُرست — شیرین تبسمِ تو مثلِ رطب تر لذیذ
ذیلِ ہنروران بدست آر کامدہ — آویختن بدامنِ اہلِ ہنر لذیذ
ذبحم اگر کنند بجرمِ وصالِ تو — آن ذبح باشدم چو حیات و ظفر لذیذ
ذم و ثنا بگوشم یکسان بود کہ چون — دشنامِ دوست ہست باہلِ نظر لذیذ
ذات و صفات این ہمہ جلوۂ حقست زیب — بشنیدہ ام ز پیرِ مغان این خبر لذیذ

ردیف را (۱۲)

رمزآشنائے من عجب از خیلِ خوبان خوبتر — چندانکہ از فضہ ذہب چندانکہ از زہرہ قمر
رخسارِ او لعلِ گران لبہای او یاقوت کان — دیدارِ او روحِ روان گفتارِ او شیر و شکر
رمزش عجب نازش عجب ہم چنگ ہم سازش عجب — ہم طرزِ آوازش عجب با جلوہ بدرِ جلوہ گر
ریحان ز خطش منفعل بستان ز بوے او خجل — بویش بود آرامِ دل مویش بود مشک تتر
رستم بطاقت ہم توان یوسف بحسن آن دلستان — ہم نوجوان ہم پہلوان ہم جان ہم جانِ زا خطر
رنگِ گل از رنگش زبون ہم لعل را دل کردہ خون — رنگِ خطش فیروزہ گون دندانِ او دُرِّ گہر
راز آشنائے بیخبر صیاد ہم صیدِ دگر — بر جان جمالش را اثر بر دل نگاہش کارگر

روزِ وداعش رنجها شام فراقش صد عنا ❊ روز لقایش عید ما شام وصالش شب قدر

رفت ست تا آن مه جبین ای زیب دارم دل حزین ❊ واللّٰه فردوس برین بے او مرا باشد سقر

ردیف زا (۱۳)

زہے سعادت کامد نگار من نو خیز ❊ بیار ساغر پر کُل کہ بشکنم پرہیز

زِ عشق ما و تو یک شمہ ایست گردانی ❊ حدیث شکر و شیرین و کوہکن و پرویز

زبان کشا بہ تکلم رخ از نقاب برآر ❊ بر شک آب رخِ عندلیب ہم گل ریز

زمرد از خط و یاقوت از لبِ لعلت ❊ بخوردہ خون یکے دیگر ست زہر آمیز

زمانہ چون بسکندر نرفت راہ وفا ❊ اگر تو آئینہ صافی زگرد او بگریز

زرآمدست دو حرف آن دو نیز ناپیوند ❊ بخویش کن ہمہ پیوند مہر او مستیز

زبادہ جام لبالب بکن کہ در دُنیا ❊ نماند ہیبت حجاج و صولتِ چنگیز

زوال بعد کمال و کمال بعد زوال ❊ مسلم ست گر افتادہ بے آویز

زبون مباش تو ژیب از پیادہ در راہ ❊ چو برق مرکبت از فضل شاہ گردد تیز

ردیف ژا (۱۴)

ژرف ست بحر عشق در و کم درآی ژاژ ❊ این کار ماست زاہد تو در سجود آژ

عمیق ۱۲ — بیهوده ۱۲ — بیار ۱۲

ژالہ فنا فگند بسے شاخ گل بخاک ❊ اے گل چہ میزنی بملِ عندلیب غاژ

خار ۱۲

ژفک آمدہ بچشم تو از خواب غافلے ❊ رہ پیش کن کہ نیست درین دشت جای تاژ

چرک چشم ۱۲

ژندہ ریا مپوش کہ در دار ملک عشق ❊ با سینہ صاف باش خدیو وستان باژ

دلق ۱۲ — خراج

ژیوہ صفت شویم اگر گشتہ خیر ماست ❊ در زندگی چو نیست قرارم بہیچ گاژ

سیماب ۱۲ — جائے

ژکفر چو لعل در بطنِ سنگ گشتہ ایم ❊ بس سختیٔ زمانہ مراگم نمو دیاژ

صبور ۱۲

ژالہ بود فراقت و را ژست صبر من ❊ افتد چو ژالہ دانی گردد خراب راژ

ژاژ ست با قدت دم دعوی ز سرو و نخل ❊ ہمچون قدت ز سرو بود ہم نہ نخل و ناژ

ژاژه دل است نیز غلط بین معیب ژاژ   ببشنک دو بنگر دیک را زیب مرد کاژ

ژاژ: بیهوده و بی مزه ۱۲   کاژ: احول ۱۲

ردیف سین (۱۵)

سحر درآمد دلدار من بسرخ لباس   نموده جلوه چو مهر از شفق بغیر لباس

سر غرور مکش در جناب عشق که چون   نهاده اند درین کار ره بعجز اساس

سزای خویش بدید آن که عشق او ورزید   غم و مصیبت و بدنامی و ملامت و یاس

سکون بحالت هجران محال مثل خلا   ورع بعشق تو چون معجزه خلاف قیاس

سزد من ار ننویسم بنزد او نامه   که نیست محرم در راز ما قلم و قرطاس

سرای دولت او کعبهٔ طواف من است   رهیده‌ام از سفر حاجیان هزار سپاس

سبکروان ره عشق و جادهٔ شوقش   کجا ز ریگ ره و خار ره کنند هراس

سلوک سهل نباشد اگر نباشد دل   دل آن دلیست که یابد رهائی از وسواس

سلامت ار طلبی زیب از خویش مگو   که راز گوهر عالی بهاست و قابل پاس

ردیف شین (۱۶)

شرر انداخت در دل آتش آشوب هجرانش   برنگ شمع میسوزم بزیر طاق ایوانش

شوم گاهی بگریه زار گاهی سوزم از فرقت   برنگ برق آب و آتشم از روی تابانش

شکار دام زلفش غیر عنقائی دلم نبود   پی هر صید کم گردد کمند فتنه گر فتانش

شراب از جلوهٔ روی نگارم نشه بگذارد   ملاحت ملح ماند زان عذار از رشک در جانش

شریعت ترک کردم شرم را بگذاشتم آری   کسی کو مست عاشق نیست شرم و دین و ایمانش

شعور و عقل را لنگ است پا در منزل عشقش   یقین و صدق باید تا زنی دستی بدامانش

شک اندر دل میاور اینکه در ظلمات گو چشمه   زمانی باش در ظلمت که یابی آب حیوانش

شکایت نیست شایان چون رضا را خوی خود کردی   کسی کو بر قضا دارد رضا نارست بستانش

شکر لب یار شیرینم شکوه خسروی دارد   شود صد کوهکن ای زیب با یک جلوه قربانش

ردیف صاد (۱۷)

صراحی برای ساقی آراز مئی خاص — که تا بیابم از قید حزن و فکر خلاص

صنم پرست بود حق پرست در معنی — بگفت دوش باین قول صوفیِ رقّاص

صدا بلند مکن گرچه آب ما رفته — که سیم گردد چون آب رفته شد زرصاص

از بریده قطعی ۱۲

صداع میدهم و فکرد وسوسه هر چند — ولی برنده نگشتست رشتهٔ اخلاص

صبا اگر گذری بر سرای دولت دوست — بگو که گشت غم تو مرا بغیر قصاص

صرومِ عشق صرومیست آنچنان که خرد — به هیچ صورت در پیش او شود نه ولاص

تیغ ۱۲ — بمعنی ننده آهنی ۱۲

صلای زهد مزن چون به تجربه دیدم — چو حسن آمده تقوی نمود است خاص

رخصت ۱۲

صبیح من چو ز خورشید بر تری با حُسن — ستارگان سپهرت سزند خیل و خواص

صبور باش درین ورطهٔ بلا ای زیب — بحبس دم گهر از بحر میکشد غوّاص

ردیف ضاد (۱۸)

ضمیر عاشقِ تو کے کند هوای ریاض — که باغ جنت روی تو هست ای فیاض

ضیای حُسن تو بخشیده نور با خورشید — ز صبح خدِ تو آئینه را صفا و بیاض

ضرورست شفا جستن از لبت ما را — که غیر زین بعلاجم نزد سخن نباض

ضلالت آمده در بزم تو نهادن شمع — که عاشقان رخت از شمع کنند اعراض

ضعیف پرده دران کے به نیستی گردند — اگرچه صورت لا ظاهرست در مقراض

ضرر رساند فراقت بخاطرِ زارم — بیا طبیب پریچهره دفع کن امراض

ضحک مکن چو ز کس عیب بینی و شنوی — که اهل همت از عیب ها کنند اغماض

چشم پوشی ۱۲

ضُحی و تهجد کم خوان و کینه را کش کاین — رهِ کمیل زیاد و ست هم فضیل عیاض

ضمانِ دار تو چون هست مرتضیٰ در حشر — تنوش زیب مئی ناب را مشو مرتاض

ریاضت کننده ۱۲

ردیف طا (۱۹)

طبعم بنو بهاران دارد سرِ نشاط
ساقی بیا که آمد دورانِ انبساط

طمع طرب مدام مکن یکدو جام کش
جای سکون کس نبود این کهن رباط (سرائے ۱۲)

طالب برای جلوه شو از خلق طمع بُر
تا چند چون ذباب زنی دست بر بساط (سفره یعنی دستر خوان ۱۲)

طاقت کجا که ناله کنم گرچه آن مژه
می بگذرد ز سینه بدل چون بخیه مخیاط (سوزن ۱۲)

طفلانه میروی تو طلسمے ست در طریق
مردانه اُستوار قدم زن درین صراط

طهمورث و سکندر و دارا کجا شدند (نام بادشاه ۱۲)
یعنی که جای تکیه نباشد برین بساط

طبعِ مرا محبت دارد احاطهٔ
الفت محیط آمد و این طبع من محاط

طاقت چنان ست دانم حسن حبیب را
کاندر دماغ دانا آرد غم و خباط (خلل در دماغ ۱۲)

طاق از مقام عیش نگشتی درین جهان
گر زیب با نگاران کردی کم اختلاط

ردیف ظا (۲۰)

ظفرمندی بدین خوبی جمالت را خدا حافظ
همای اوجِ حُسنی پرّ و بالت را خدا حافظ

ظهورِ جلوه ات کرده شبِ دیجور را روشن
رخت را حق نگهبان خط و خالت را خدا حافظ

ظریفان را شود از خندهٔ تو کام جان شیرین
نگاهِ خنده لعل پُر زلالت را خدا حافظ

ظهیر الدین بابر را دهد حُسنت قلق ظاهر
زهی حُسنے که حُسنے با کمالت را خدا حافظ

ظهیر عشق باشد این شبابِ شورش انگیزت
ز هر شورش شبابِ بی مثالت را خدا حافظ

ظبی چین فدا شد بر نگاهے آهو چشمت
ز تیر حادثه هر دو غزالت را خدا حافظ

ظهیرِ فاریابی گر ترا دیدے چنین گفتے
تو فخرِ فارسی جاه و جلالت را خدا حافظ

ظفر همراه بادت زانکه داری حال فرخنده
توئی فرخنده و فرخنده حالت را خدا حافظ

ظهوری فارسی آموز داز دیوان تو زیبا
همه اشعار فرخ و بیکفالت را خدا حافظ

ع خز جامهٔ ابریشمی معروف ۱۲ ع قلق بمعنی اضطراب و بیقراری ۱۲ ع ظهوری ترشیزی شاعر مشهور صاحب دیوان فارسی ۱۲

ردیف عین (۲۱)

عالم گرفت از رخ پر نور تو شعاع — وز جلوهٔ تو مهر فلک یافت التماع

عشاق را نیاید آرام بعد موت — در گور هم کنند بیاد صنم سماع (رقص و شادی ۱۲)

عارض منور تو نموده خط سیاه — شب و روز را ز روی تو یکجاست اجتماع

عقل و قرار و طاقت و صبر و سرور و خواب — بردی بیک نگاه ز ما این همه متاع

عازم کجا شوم بدر دیگر از درت — نکنم وداع زین در واز جان کنم وداع

علم و عمل بکار نیاید برای وصل — بیکار قدر تست وصالش در امتناع

عابد نیم نه زاهد رندم شراب نوش — عشاق را چه کار به تقوی و اتباع

عیش ست گرچه بوسه ز معشوق نازنین — لیک آتش فراق نمیرد جز از جماع

عقلا بگفته اند جهان عاریت سرا ست — زیبا چرا کنند برین عاریت نزاع

ردیف غین (۲۲)

غافل کند بعهد تو سیر بهار و باغ — دارد دلم ببوی رخت از چمن فراغ

غیلان بسوزد فیض ز من وخود در آتشم — آئین سوز و ساز مرا هست چون چراغ

غم نیست گر تهی ست ایاغم ز آب می — کز خون دل پر ست مرا روز و شب ایاغ

غالب بلاله و گل و نسرین جمال تست — وز طیب هر دو زلف تو عطر ست تر دماغ

غرّه مشو بکوکبه کز کیقباد و جم — هیچ استخوان بچشم نیاید ز حفر راغ (کندن ۱۲)

غرضیکه زین چمن چو صبا بو گرفته رو — چون لاله ماندیت ندهد فیض غیر داغ

غمگین مباش بل خوش وین صحن سبز را — بازیچه گاه بنگر و طفلان بلهو ولاغ

غرض آوری نه بر در دونان شریف را — بهر طعام باز نگردد غلام زاغ

فدا ارگردد آنکه عزیزست وقت ضعف — صیاد ز جیب بر دم آهو برد سراغ (خون ۱۲)

ردیف فا

فرخ رخے ست ساقی و جام می بکف
خورشید باز یافت ببرج حمل شرف

فخر من ست بوسه زدن بر جناب دوست
کاینجا کنند سجده خدیوان هر طرف

فاش ای دل از چه رو نکنم راز سینه را
هر شب بسروش میزنم بانگ لاتخف

فکر خورش گذار و بکش می بجام عشق
چون گاو تا بکے طلبی آب و هم علف

فتوای بے دلیل بود منع از شراب
محکم ست بهر نیک و بدان بنخورم حلف

فی الحال جام پُر کن از می که در دو کون
باشد کفیل و حافظ من شحنهٔ نجف

فرهاد و قیس مقتدی و مقتدا منم
سالار و سر نگارم و خوبان سپاه و صف

فرمانده ست در کشوری یا گدای راه
از بهر تیر عشق بود هر کسے هدف

فرخندگی ما همه قطره سرشک ماست
قانع شدیم زیب بیک دانه چون صدف

ردیف قاف

قلم گرفتم و کردم رقم فسانهٔ عشق
که نیست هیچ دگر خوشتر از ترانهٔ عشق

قرارگاه ندارم بغیر کوچهٔ یار
که جای مرغ دلم هست آشیانهٔ عشق

قسم بجلد که گل گل شگفت باغ مُراد
بخاک جسمم تا سبز گشت دانهٔ عشق

قدم براه بنه زانکه نفس توسن کیش
نه رام گردد الّا به تازیانهٔ عشق

قد بلند تو شمشاد باغ خوبی و ناز
رخ بریق تو آمد چراغ خانهٔ عشق

قرار و ورع بوقت وصال ممتنع ست
وقار عقل ندیدیم در زمانهٔ عشق

قلوب خلق بسوی خزانه می پویند
بس ست بهر دل زار من خزانهٔ عشق

قیاس و عقل بساحل گذاشت و کرد وداع
کسیکه آمده در بحر بیکرانهٔ عشق

قریب دیر و حرم کے بسجده سایم سر
که زیب سجده گه ماست آستانهٔ عشق

ردیف کاف (۲۵)

کدام کس که تو غمزه زدی نگشت هلاک / کدام کس که ترا دید او نشد تاپاک ؏

کم از دلم نه شود خواهش لبت سرِ من / اگر ز صدمه شود ریزه ریزه چون مسواک

کنند بوئی عشاق کار با خوبان / شود مه آخر همچون کتان گریبان چاک

کسیکه نوش نمود از لبت پیالهٔ زهر / بغیر نوش لبت نیست بهر او تریاک

کسے اگر بنهد پا به تخت جمشیدی / نهند یکروز او را درون گوشهٔ خاک

اگر امارت طلبی دست برکش از آزار / که یافت فتح فریدون ز عدل بر ضحاک

کرم ز زنده دلان مے برد کثافت دل / نحاس با مددِ کیمیا شود زرِ پاک

کن آنچه کرد نیت هست بیدرنگ اکنون / برای کاهش عمر است گردشِ افلاک

کفیل ماست چو ای نسیب لطف پیر مغان / خوریم خمر و نداریم از قیامت باک

ردیف گاف (۲۶)

گرفت جان و دلم را غمِ فراقت تنگ / فتاده شیشهٔ ناموس از یدم بر سنگ

گل از بهار بر افروخت روی خود چو چراغ / بیا که باده بنوشیم بر ترانهٔ چنگ

گواه حسن تو خال و خطِ تو بس باشد / چو نقش روے تو نبود طراز در ارژنگ

گلیم پوشم و از بوریا کنم بستر / ندارم آرزوی ملک و افسر و اورنگ

گرفته صنمم بارها ز گریهٔ هجر / نشسته مردم چشمم چو برهمن در گنگ

گداز چون شمع از شعلهٔ زبان چه کنی / بنوش در شب عشرت قدح چو اهل فرنگ

گدای درگه آنم که خسروانِ زمین / بخاک بوسی بالش نمیکنند درنگ

گهر بدست نیارد بقابلیت خویش / کسیکه غوطه بدریا نخورد مثل نهنگ

گر از جمالش شکوه کند قبیح مرنج / که زنگی آئینه را از عیب کم خرد در زنگ

؏ تاپاک بمعنی مضطرب یعنی بیقرار ۱۲

ردیف لام (۴۷)

لاله و گل را نباشد چون رخت حسن و جمال
طوطی و بلبل ندارد چون لبت شیرین مقال

لا طمع از وصل چون گیسوش بگرفتی مشو
باز گردد رام آخر چون بدست آید دوال

لا دوا داریم دردے نیست درمانش مگر
بادهٔ و پس باده بهر ما بود عین حلال

لطف طالع هست بر آن شخص کش گردد نصیب
عشق در عهد حکومت باده در وقت وصال

لذت دنیا وصال و درد بیدرمان فراق
سال عشرت ساعتست و ساعت هجرست سال

لب شکر داری و گیسو مشک دندان سلک دُر
روے تو ماه ست بل خورشید و ابرویت هلال

لن ترانی مانع موسیٰ نگشته در طلب
تا بید از انکار شاهد بر دل عاشق ملال

لعل لب های تو گر بخشد مرا حظِ حیات
طبع مستغنی شود از آب حیوان و زلال

لفظ معنیٰ راست تابع نیز معنیٰ لفظ را
زیب را تابع خیال و زیب منقاد خیال

ردیف میم (۴۸)

مرید عشق گشتم نذر ایمان دادم و رفتم
بکفر زلف نقد دین چو صنعان دادم و رفتم

مراد سلطنت را ترک کردم بهر درویشی
چو ابراهیم ادهم ملک و سامان دادم و رفتم

مئی معنیٰ ز خُم عشق در مینای دل کردم
ایاغ بیخودی در دست مستان دادم و رفتم

محال ست اینکه میرد باده نوش ساغر بزمم
چو عیسیٰ از مئی خوش آب حیوان دادم و رفتم

مکان در خاک من اصلا نباشد شیر خطره را
که آتش ها چو دهقان در نیستان دادم و رفتم

مقلد را چه طاقت کو زند آواز منصوری
برین منبر اذان عشق و عرفان دادم و رفتم

مقید کے شوم بر ساحل تقلید چون عامان
چو کشتی شکسته تن بطوفان دادم و رفتم

مغفقت کے برد مشتاق او در آرزوی گل
که جنتش را قرار خلد رضوان دادم و رفتم

مثل آئینه خوردم غوطه ها در آب حیرت ذیب
غبار رہ هم را سر در گریبان دادم و رفتم

ردیف نون (۲۹)

نفس پسین رسید بیا مه نگار من — چون زلف خویش ساخت پراگنده کار من
ناموس اوست گر بنوازد به منتم — چون هست خاک کویش دار القرار من
ناظر کجا شوم به بهار چمن که چون — حسرت ده گل است رخ گلعذار من
نازم بدیدهٔ خود که دیده روی دوست — زان رو که هست نور خدا روی یار من
تا در نشست نقش رخ او بجان تن — شک نیست گر بروید گل بر مزار من
نفعم کجا که دیده به بندم بغیر او — شاه است بر جمیع بتان شهسوار من
نالانم از فراق که از دست ظلم او — شب ماتم ست عید من و دهر نهار من
نقصان عمر غم بود از می مرا نواز — مگر از خمار رفع شود این خمار من
نقل و نبات در دهنم سرکه میرسد — از بسکه زیست ترش بود روزگار من

ردیف واو (۳۰)

واله کرده بلبلان را شکرین گفتار تو — خار خار گل بود حسن گل رخسار تو
وصل عریان با تو تا حاصل نگردد ای صنم — حسرت عمر ست دائم حاصل دیدار تو
وعدهٔ دادی و لیکن بقت خلوت آن نماند — آه از انکار تو افسوس از اقرار تو
وای بر من زانکه خونم ریخت بی اثبات جرم — عشوهٔ فتان تو هم غمزهٔ خونخوار تو
ورد سان از خاک من خیزد گل آتش بتا — بسکه آتش ریخت بر من روی آتشبار تو
گل ۱۲
وادی مسکن مرا بس تکیه گاه آهوان — زانکه میجویم نگاهی نرگس بیمار تو
ور مرا آزردی آزارت نخواهم خواست زانکه — هست سخت آزار من یکذره آزار تو
وقت مردن هان نه پنداری که غافل بگذرم — سجده ام آن وقت باشد بر سر پیزار تو
وصل گیری گر بسوز عشق زیبا شمع سان — دانهٔ تسبیح ریزد در رشتهٔ زنار تو

ردیف ها (۲۱)

هر ماه نو ببین و می ناب را بخواه
شکر فلک ادا کن ای بندۂ آله

هان این چه صنعت ست بچشم نمودهٔ
رو یمی چو روز روشن موئی چو شب سیاه

همچون حباب کے شوی آخر کلاهِ یم
گر اندرون سینۂ خود کم کنی نگاه

هستی ما چو قطره بدریا رسیده است
از ما عاشقان مپرس کم و بیش رسم و راه

همگی شهودِ خویش فراموش کرده ایم
بر مهر روئی تو نظرے هست همچو ماه

هر حال زین زمانه چو رفتن ضروری ست
نیکی بکن که ذکر تو گویند دیرگاه

هیهات کے بریم سر از آستانِ عشق
کانیجا از ظلم دوران آورده ام پناه

هان این چه نخوت ست که در بارگاهِ عشق
شاه هست خود غلام و غلام ست پادشاه

هیچ ست گو بگلشن تصویر باد صبح
زیبا بمرده طبعان صحبت مگیر آه

ردیف یا (۲۲)

یارم نهاده بر دل صد داغ از جدائی
دردا که نزد خوبان هیچ ست آشنائی

یارب بباغ خوبی آن سروِ نوجوان را
داری نگه که دارد طرزِ ادا نمائی

یاقوت را نباشد چون لعل شاهدِ من
تاثیر دلکشائی آئینِ جانفزائی

یکره چو زلف او را اکردم کمند خاطر
مشکل بود ز دامش این مرغ را رهائی

یلدا شبے ست هجرش چکنم که غیر رویش
امید نیست ما را از صبح دلکشائی

یم اشک از دو چشم گشته روان ولیکن
نچکاند قطرهٔ خوی آن نو خطِ خطائی

یعقوب با نبوت میکرد گریه پس چون
تابِ فراق آرد تقوی و پارسائی

یک شب اگر وصالش یابم ز ذوق بالم
که چو دولتِ وصال ست فضل زپادشائی

یارانه زود زیبا بنویس با درم خود
تعریفِ دست و پایش بر کاغذِ حنائی

تمام شد

از مصنف

سال ہجری غین و شین و لام وما (۱۳۳۲ھ)	ختم شد این نامۂ صنعت نما
ہفتۂ بگذشتہ از ماہِ صیام	زیب نامہ یافت زیبِ اختتام

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دیوان عجیب

(۱) غزل در صنعت ترک الالف

ز لب تو خجل شکر دیدم / ز رخ تو حیرت قمر دیدم
بوی گیسوی تست فرحت مغز / چشم تو وه که سحر گر دیدم
بسر کوه بی ستون شبی / کوهکن کشتهٔ شیرز دیدم
دفع ز هر غمم بود می خوش / من ز می حظ بیشتر دیدم
هست معشوق من جمیل و عجیب / در وطن یوسف دگر دیدم
حرفتش کذب بود و هنرش کید / هر که در دهر هوشور دیدم
عشوه در دست زیب در گشتن / محض بی رحم و بی خطر دیدم

(۲) غزل در صنعت ترک الباء

نسیمی از روی تو شرمنده اختر / ز شگفتنیت خجل تسنیم و کوثر
خد تو لاله را شرمنده کرده / قدت سرو سهی را سایه گستر

درون شهر خود ای شه [illegible] شهر / ندیدم مثل تو معشوق دیگر
چو دندان تو اندای م[illegible]یا / شود از خنده ات محفل منور
ز پیمانت رخ آئینه را رسک / مطیع محسنت اقبال سکندر
اگر چه قاضی شهرست دیندار / می از دست شما نوشد مکرر
مها نزدیک عقل گل محمد / گدای کویت افضل از توانگر

(۳) غزل در صنعت ترک التار

مکن برباد ایام جوانی / که رونق چند باشد کامرانی
جز از دیدار خوبان حظ نیابی / برادر رنگ شهی گر یار سانی
نیفشانی زر را در حاصل حسن / نه شاهی بلکه زر را پاسبانی
جهان را بی وصال ماهرویان / غم انگاری و رنج و درد دانی
بگردان رو بسوی حسن بینی / ز حرص مال و شوق حکمرانی
نمی باید مرا بی می و معشوق / کلاه جاه و عمر جاودانی
جز از وصل صنم حاصل نگردد / مرا ای زیب ذوق زندگانی

(۴) غزل در صنعت ترک التار

دلا زمانهٔ ناسازگار را بنگر / خصومت فلک فتنه بار را بنگر
بهر که عشق بود رم شود نصیب گر / بمن مخالفت روزگار را بنگر
بقتل خسرو پرویز میرود شیرویه / فساد منصب بی اعتبار را بنگر
بجبر عقده ز جهان شکست ابن ادهم دست / سرور این قدح خوشگوار را بنگر
مبشر عقل چه لافد که از اشاره او / غلام بنده خود تاجدار را بنگر

نشسته است خزان منتظر به بادیش — بچشمِ عبرت فصلِ بهار را بنگر
نگاهِ زیب بموسی نمیکند فرعون — غرورِ دولتِ ناپائدار را بنگر

(۵) غزل در صنعت ترک الجیم

عشقبازی قبولِ رسوائی ست — دل سپردن خلافِ دانائی ست
مرده را روح میدهد فی الفور — بالبش همّتِ مسیحائی ست
سرِ خود را نهد نخست بکف — هر که را اشتیاق دارائی ست
گوئیش داغدار پیش رخش — لاله را گر کمالِ رعنائی ست
عشق وحشت دهد از ین رو قیس — همدمِ آهوانِ صحرائی ست
انقلابِ زمان تماشائیست — مردِ عارف درو تماشائی ست
مردِ مولیٰ بناز دو از افلاس — طالبِ مال زیب سودائی ست

(۶) غزل در صنعت ترک الحاء

شراب نوش که شورِ شهان نخواهد ماند — مدام مرتبۂ دشمنان نخواهد ماند
شبی بمجلسِ جمشید می زدند سرود — بگیر جام که جم در جهان نخواهد ماند
شنیده ام که بهرمز بگفت بزرجمهر — جهان شناس که نوشیروان نخواهد ماند
گرِ عروجِ جمال آشنات را بنواز — کسی مدام جمیل و جوان نخواهد ماند
گر آسمان شود از بخت بر زمین بشری — چو عرش بغیم از ین آسمان نخواهد ماند
کناره گیر و صبوری گزین بعشق عبور — که موج دریا دائم چنان نخواهد ماند
بسوی عالمِ باقی رجوع کن ای زیب — جهان خوش ست ولی جاودان نخواهد ماند

(۷) غزل در صنعت ترک الخار

از عشق ملامت است ما را
وز توبه ندامت است ما را

طلب لب و عارض ست در دل
هر دم قد و قامت است ما را

هر شام لیل ماتمی هست
هر صبح قیامت است ما را

مکروهِ دل است نیکنامی
مقبول ملامت است ما را

چون نیست امید امن و آرام
پس مرگ سلامت است ما را

نوشیدن می ست دفعِ هر غم
این کشف و کرامت است ما را

پیش صفِ عاشقان پرجوش
ای زیب امامت است ما را

(۸) غزل در صنعت ترک الدال

زهے بخت ار بزم جانان نشینی
بهم بخشی و با لب آنگبینی

بیابیت انتم ار پا پیش آری
کشم نازت که ترکِ نازنینی

بجمع کجکلاهان تاج پوشی
به بزم شمع رویان مه جبینی

نظیرے خویش هر جا کاوری گام
بغیر از خویشتن هرگز نه بینی

بخوش گفتن سزاوارِ سریری
بخوش رفتن سزاے آفرینی

زهی احسان زهی منّت زهی لطف
مرا از بهر صحبت گر گزینی

بیفشان جان شیرین بهر ناموس
تو زیبا کوهکن را جانشینی

(۹) غزل در صنعت ترک الذال

آن شب چه خوب بود که برق و سحاب بود
معشوقه بود در بر و حاضر شراب بود

او را نظر بما کہ دماغم خمار داشت
ما را نظر بر دو کہ رخش بے نقاب بود

پیمانہ میزدیم ہم آغوش مے شدیم
او را نہ عار بود نہ ما را حجاب بود

بنیاد عشق از کرمش داشت محکمی
دیوار زہد از می و باران خراب بود

گفتم برہنہ باش بگفتا تو نیز باش
معقول گفتہ ام را شیرین جواب بود

دریاے عیش میزد ہر موج دلفریب
دریا دما نہ مرگ نہ حشر و حساب بود

امروز میکشیم ز دل آہِ دردناک
ای زیب آن نشاط کہ دیدیم خواب بود

(۱۰) غزل در صنعت ترک الراے المہملہ

بالات بلائیست نہ شمشاد بلند ست
آموختۂ کاکل مشکینت کمند ست

محجوب بگوہ از لب تو لعل بدخشان
خندِ تو خجالت دہ خوبان خجند ست

یکنیم نگاہِ تو جہانے بستاند ست
یک جلوۂ نازِ تو صد آشوب فگند ست

ز افلاس من ای دوست میندیش و مکن غم
کز فیض سخن این طبعم دولتمند ست

دانم کہ تحمل دہدش مسندِ اقبال
یوسف کہ ز دورِ فلکی بندی بند ست

از پند من ای ناصح خاموش زبان کن
عشقست چنان قلزم کش موج ز پند ست

با غلغل دم ای زیب شو از وسوسہ آزاد
کاین کژدم وسواس بسی سخت گزند ست

(۱۱) غزل در صنعت ترک الزاے المعجمہ

ماہ را مانند رویت نور نیست
تار چون مویت شب دیجور نیست

با چنین حسنی کہ داری اے صنم
در قیاس با پری و حور نیست

با نگاہے فتح اقلیمے کنی
این اثر در قیصر و فغفور نیست

عشق مجبورم نمودہ بہرِ وصل
در شریعت جرم بر مجبور نیست

ملال می جوید جهان لیکن مرا	پادشاهی بی رخت منظور نیست
میکند هر چند یا یوسم خرد	قدرت آریاست صولت آور نیست
سالها رفتند و سودایت نرفت	در دو عشقت چیست گر ناسور نیست

(۱۲) غزل در صنعت ترک السین المهمله

جام شراب نوش بکن دفع احتیاج	شکر خدا ادا کن هنگام ابتهاج
در غواه گام دهر ز صهبائی خوشگوار	شاهان نه برده اند بخود ملک و تخت و تاج
با شلطافت اندر بدن تو جلوه گر	چون باده در صراحی و چون شمع در زجاج
زهر ملال را می تریاق دان و نوش	کن مرض فکر و غم را ز آوا زنی علاج
در خواب خفته بودم کامد نگار من	من آفتاب دیدم با ری بلبل مزاج
با شام موئی تو بدهد شاه روم شام	با چین زلف تو بدهد شاه چین خراج
چون کرده بات در خط تقدیر بوده اند	ازکرده های خویش مکن زیب هیچ کاج

(۱۳) غزل در صنعت ترک الشین المعجمه

ما بغم تو مبتلا تو به هوای کیستی	بهر لقات میطپم محو لقای کیستی
قطع تعلق از همه بهر رضات کرده ام	تو ز تعلقم بری بهر رضای کیستی
مستی می ست خطا هر از دیدهٔ دلنواز تو	مست برای تو منم مست برای کیستی
زهر بجام ماست می تو بکه جام میزنی	درد تو سوخته دلم ای تو دوای کیستی
ایکه مریض تو منم گو تو طبیب کیستی	ایکه اسیر تو منم میر سرای کیستی
رفت زمانه کز نظر روح مرا ربودهٔ	گو که کنون بناز و فن روح ربای کیستی
زیب خدایت ای صنم چونکه بحضرت رسید	پرس از و بخنده که ای تو فدای کیستی

(۱۴) غزل در صنعت ترک الصاد مهمله

تا چند ناله دارم از خوئی بی وفائی	بر دل چو لاله دارم داغ از غمِ جدائی
مه وار فراق سوزش مکن از التفات محروم	نفراتکم عذابی ولقائکم شفائی
از حسن و ز نگاهت هستم بحیرت اندر	حنک یزید شوقی ثم النظر هوائی
ساقی در مسرت بر من ز باده بخشا	که دلم گرفت والله از رنج پارسائی
بمن این لبت شبی ده که بود عجب عطائی	تریاق با گزیده بشکسته مومیائی
افلاس آرزو را برباد کرده آری	بی بذل زر نیابد کس عیش آشنائی
گریان ز فرط شادی افتد بسجدهٔ شکر	بسرائی زیب خندان ناگاه گر برآئی

(۱۵) غزل در صنعت ترک الضاد معجمه

ای صنم پروانه در رویت چراغ	بلبلم باشد مرا کوی تو باغ
از برای لاله رنگی سبز خط	دارم اندر سینه مثل لاله داغ
درد میسازد مرا زار و زبون	فکر میسوزد مرا مغز و دماغ
با چنین سودا و هم جوش جنون	سر نهم چون قیس آخر سوی راغ
درد من مدفوع گردد گر نگار	آید و نوشاندم از می ایاغ
از بزرگی شد غمِ جانم بزرگ	ای خوشا طفلی و عهد لهو و لاغ
گردش دوران عجائب ها نمود	کرد زیبا چیره بر شهباز زاغ

(۱۶) غزل در صنعت ترک الطاء مهمله

خوشا که آئینهٔ او جمالِ دلخواه ست	دماغ او تهی از فکر حاصل جاه ست

نشسته است بکنج فراغ بی پروا
کسی بعید تر از گیرودار درگاه ست

دمی بماهوشی بگذران که میدانم
بکاهش عمرت دور زہرہ و ماہ ست

سکندرا بنصیب ست چشمۂ مقصود
منازگرچه ترا دست خضر همراه ست

بکنج قید نخند دبجال کنعانی
کسیکه از روش انقلاب آگاه ست

درنگ نیست بعمر از پیاله سوی شتاب
گذرکن از غم دنیا که چون گذرگاه ست

شنیدن خبر وصل دوست باد گری
برای شیفته ای زیب مرگ ناگاه ست

(۱۷) غزل در صنعت ترک الفاظ معجمه

گفتار خوش که از لب دلبر دمیده است
آب حیات از دهن گل چکیده است

یک آتشی ست شعلهٔ من اندر دماغ و دل
من دیده ام فراق اگر کس ندیده است

چیزیکه برکمال رسد او فتد بخاک
هجران این بیانم ثمرے رسیده است

فرحت رسان ترست لقایت ز فتح روم
ای آفرین بران که ترا آفریده است

اثر از کمال عشق بمعشوق میرسد
یوسف نگر که جیب زلیخا دریده است

از سوزن مسیح نیاید برون دلا
در سینه که خار ز مژگان خلیده است

ای خرم آن دلے که بکنج فراغ زیب
دامان آرزو را در پا کشیده است

(۱۸) غزل در صنعت ترک العین مهمله

بستهٔ زنجیر موے نوجوان دلبرم
خستهٔ شمشیر ناز نوخط جادوگرم

آتش افروز ملالم از جدائی سوخته
زخمی مار غمم نومید از افسون گرم

سنگ طفلان بسکه خوردم نزد آن سلطان حسن
جامهٔ خون بسته را بر چوب کرده میبرم

ایکه میگوئی مکن خواهش برای وصل من
بگذرم از جان مگر از خواهش تو نگذرم

تشنۂ حشر فراقم تشنگی ام کامل ست — از لب تو آرزومند شراب کوثرم
گاه هجر گلرخان در باغ در ویرانه ام — وقت وصل امردان در مفلسی سکندرم
غرق در فسق و فجورم روز و شب زیبا ولی — باک از دوزخ ندارم چون محمد حیدرم

(۱۹) غزل در صنعت ترک الغین معجمه

گناهگار ز عشق تو فتنه خوانانند — اسیر حلقۂ موی تو حکمرانانند
چو موم از نظرت آهنی کمانانند — ز موج حسن تو مجنون زمانه دانانند
ز مهر و لطف تو پیران جوانی دارند — ز ضعف پیر ز دید تو نوجوانانند
زنان ز جلوۂ خود زور رستمی داری — چو زال عاجز پیش تو پهلوانانند
فدای یوسفی ات روز و شب عزیزانند — گدای زله ربای تو زر فشانانند
شکر بکام ز لبهات تلخ کامانند — ز رشک تلخ برت شکرین زبانانند
هزار رحمت بفرست فوق مهر رخان — که مهرداران را زیب مهربانانند

(۲۰) غزل در صنعت ترک الفاء

قید آزادان بود زنجیر گیسوی شما — قاتل سنگین مزاجان تیغ ابروی شما
خود سکندر را دهد آئینۂ رویت هوس — باج بر خاقان چین زیبد ز آهوی شما
نظم سنجان را دهان شیرین ز مدح شکرت — تائبان را می بلب در پیش و پهلوی شما
بادشاهان را گدا سازد ادای چشم تو — سرو قدان پست پیش قد دلجوی شما
خوشخطان هند و ایران را خطت خامه شکن — بابل و بنگاله را حیرت ز جادوی شما
مهرو بیمار گل روی تو نالان عندلیب — گل گریبان چاک کرده از غم بوی شما
عاشقان را کوی محبوبان بود دار القرار — زیب را عیش ست سر بر خاک در کوی شما

(۲۱) غزل در صنعت ترک القاف

ہردم وصلِ لیلی دیگرم آرد بدل رائی دگر
ہر شام اندوہی دگر ہر صبح سودائی دگر

ہر لمحہ دیگر فکرتم حزنِ دگر ہر ساعتم
مغلوبِ غم ہر صورتم باواو ویلائی دگر

گاہ آتش از فکرِ جان دارم بدل گاہ از بتان
صد جوش غم در جسم و جان ہر لحظہ پروائی دگر

ہستم سبک چون کودکی غم دارم بی شکی
گہ پای در کوی یکی گہ دست بر پائی دگر

وصلی اگر حاصل شود با شاہدِ خورشید خد
آنہم بدل خواہش دہد بر وصل رعنائی دگر

افکارِ من لا انتہا آزارِ من ہم لا دوا
ہر روز دیگرگون رجا ہر شب تمنائی دگر

زیبؔ ار نداری زور و زر راما العلی ناموس
مثلِ تو نظمِ خوب تر ناید ز دانائی دگر

(۲۲) غزل در صنعت ترک الکاف

ساقیا جام می بیار بیار
این امید دلم بر آر بر آر

بر جوانی مدار عیش بود
در جوانی غم زمانہ مدار

زلف تارت نواخت تار دلم
تار زلفِ تو بہتر از تاتار

ای بلای من ست بالایت
وی خمارت مرا فزود خمار

ای بر آہو ز چشم تو آہو
لالہ زار از رخ لطیف تو زار

بادہ نوشی خوش ست بر آواز
خاصہ در روز عید و فصلِ بہار

تا نہ عریان شویم بہرِ وصال
زیبؔ حسن ست حاصلِ دیدار

(۲۳) غزل در صنعت ترک اللام

گر فروشی فدا ست این تنِ ما
ور کشی حاضر ست گردنِ ما

خاک کوی تو هست عنبر ما — بوی موی تو هست ادمنِ ما
گر نظر بی تو بر کسی بیند — باد بی نور چشم روشنِ ما
هر شب از شورش محبت تو — میرسد بر سپهر شیونِ ما
خاطر من توان بهمن فراشت — مار گیسوت گشت بهمنِ ما
ای تماشای روت آبحیات — ای فراق تو جان کشتنِ ما
نام ما زیر گنبد گردان — زیب میرد کجا ز مردنِ ما

(۲۴) غزل در صنعت ترک المیم

چیست دنیا راحتِ ظل سحاب — زندگی برقست و گیتی آفتاب
دور دارا و سکندر در گذشت — کرد رحلت نوبتِ افراسیاب
تاج و تخت و فر سلطانی گذاشت — گر فریدون گشت فائق فتحیاب
زهد با حرص و عداوت دقت ست — با دلِ صافی کند شادت شراب
حظ روح از یاد حق حاصل بکن — سیر دیدار جهان خوابست و خواب
تا بکی داری ز حب جاه سوز — از حسد تا کی دهی دل را عذاب
دهر در دانش سرابی بیش نیست — زیب خواهند ابلهان آب از سراب

(۲۵) غزل در صنعت ترک النون

ای بتاج خوبروئی پادشاه — شمع پیش تو چو پیش مهر ماه
جستجوی حال ما فرما که ما — کار کم داریم بی فریاد و آه
محو دریاد توام صبح و مسا — غرق در عشق توام ایزد گواه

ع ادمن بمعنی مشک کذا فی جامع اللغات ۱۲

هرکجا مشتاق دیدارِ توام … فارغم از اشتیاق مال وجاه

دوستت را عز خواهم وعافیت … حاسدت را صبح وشامم مرگ خواه

گر بدوری میدهی دردم مدام … ساز مسرورم بجلوه گاه گاه

دیدہ ام از آب ریزی شد سپید … کم سفید اے زیب شد بختِ سیاه

(۲۶) غزل در صنعت ترک الواؤ

خنک آن شب که میهمان باشی … عیش بخشنده بهر جان باشی

ما چنین زار در غمت همه گاه … دلبرا تا بکی چنان باشی

بیشم آزردهٔ مگر جانا … تا جهان ست در جهان باشی

کام ده با من حزین بارے … تا همه عمر کامران باشی

در بهار ای گلِ بهار آرای … تا بکی بیغم از خزان باشی

شاهدِ را ز پرده نکشاید … تا نه بے طمع از شهان باشی

زیب گردی نهان بخاک آخر … گر بزر همسرِ کیان باشی

(۲۷) غزل در صنعت ترک الهای هوز

غمت دارم غم دنیا ندارم … بسودایت سر سودا ندارم

منم دارای ملکِ عشقبازی … سخن ز اسکندر و دارا ندارم

ز مُلک و زندگی و مال و اقبال … بمیدان وفا پروا ندارم

دلت چو نسبت پرسیدم ز دلدار … بگفتا کمتر از خارا ندارم

قیامت کرد بر پا عشق زان رو … صلوات و صوم را بر پا ندارم

مدار از عشق مجبورم درین کار … مگو پندم دل دانا ندارم

چو عنقایم بخلوت خوش چو بلبل	خیال گلشن و صحرا ندارم

(۲۸) غزل در صنعت ترک الیاء

بهر ملت درد خوانم صبح و شام	در فراقت خواب بر چشمم حرام
مشک نکهت جوز جعدت شانه سان	آهو آموزد ز رفتارت خرام
حکمت افروزان ز عشقت دردمند	تخت داران تاج حسنت را غلام
مست جامم مرگ را صد مرحبا	عاشقم اقبال را از من سلام
خط سبزت بر زمرد طعنه زن	چشم تو بادام کاکلهات دام
عهد عشرت دور دولت چون نماند	شام شامت عاقبت گرد تمام
گل محمد شوق دارد بر لقات	خلق را شوق ست بر ناموس و نام

تمام شد

قطعهٔ تاریخ از مصنف سلمه

چو شد ختم این نسخهٔ نامور	بتاریخ هشتم ز ماه صفر
سروش از پی سال تاریخ او	زد آواز دیوان نو خوبتر

سنه ۱۳۳۵ھ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دیوان البحور

۱۔ غزل بحر متقارب مثمن سالم

فعولن فعولن فعولن فعولن

چو ابروت گردون کمانے ندارد	چو فرگانت گیتی سنانے ندارد
قدِ سرو خجل از قدِ خوش خرامت	گل از خوب ہیئت زبانے ندارد
بحفظِ خدا مانی ایمن ز دوران	کہ دوران چنین دلستانے ندارد
ازان مائلِ کوئے تو حور باشد	کہ رضوان چنین بوستانے ندارد
بشبہا ازان روز کا مد غم تو	چو من زندگی پاسبانے ندارد
ازآنست خسرو در افشان بشیرین	کہ تاب جدائی زمانے ندارد
بذکر تو زیب ست ہر شب سخن گو	جز این داستان داستانے ندارد

۲۔ غزل بحر متقارب مثمن مقصور

فعولن فعولن فعولن فعول

منم در وصال تو امیدوار	بشکرِ جوانی امیدم بر آر

بناچاری از وصل مستیم دور	دل ماست بیمار و پرهیزگار
دریغا که این چشم بی اختیار	نهان من از اشک کرد آشکار
چو ارزیزم از آتشت در گداز	چو سیمابم ای سیمبر بیقرار
جز از تو مرا شهد در کام زهر	جز از تو گلستان دهد خار خار
بما جنگ کردی کنون صلح گیر	که صلح ست مقصود از کارزار
دل زیب را از نگاهت نواز	که دنیا نماند بکس پایدار

۳- غزل بحر متقارب مثمن محذوف

فعولن فعولن فعولن فعل

زهی رشک خورشید رخسار تو	خجل مه ز روی پر انوار تو
محالست بر مهر بستن نظر	مرا مشکل افتاد دیدار تو
اگر مرگ خواهی مرا روز و شب	نخواهم شبی رنج و آزار تو
گهی مرده گه زنده ام ای صنم	ز انکار تو هم ز اقرار تو
اگر خوشخرام است آهو مگر	شده آواره از رشک رفتار تو
ز قانون شیخم شفا کی رسد	بود شافی ام چشم بیمار تو
زدی زیب هر جای لاف خرد	ولی گشت غارت ز گفتار تو

۴- غزل بحر متقارب مثمن اثلم

فعلن فعولن فعلن فعولن

موی تو ریحان چشم تو عبهر	کوی تو جنت بوی تو عنبر
نازت قاتل لحن تو رهزن	ابروت تیغ و مژگانت خنجر

بناچاری از وصل مستیم دور / دل ماست بیمار و پرہیزگار
دریغا کہ این چشم بے اختیار / نہان من از اشک کرد آشکار
چو ارزیزم از آتشت درگداز / چو سیمابم ای سیمبر بیقرار
جز از تو مرا شہد در کام زہر / جز از تو گلستان دہر خار خار
بما جنگ کردی کنون صلح گیر / کہ صلح ست مقصود از کارزار
دل زیب را از نگاہت نواز / کہ دنیا نماند بکس پائیدار

۳- غزل بحر متقارب مثمن محذوف

فعولن فعولن فعولن فعل

زہی رشک خورشید رخسار تو / خجل ماہ ز روی پرانوار تو
محالست بر مہر بستن نظر / مرا مشکل افتاد دیدار تو
اگر مرگ خواہی مرا روز و شب / نخواہم شبی رنج و آزار تو
گہے مردہ گہ زندہ ام ای صنم / ز انکار تو ہم ز اقرار تو
اگر خوشخرام است آہو مگر / شدہ آوارہ از رشک رفتار تو
ز قانون شیخم شفا کے رسد / بود شافی ام چشم بیمار تو
زدے زیب ہرجای لاف خرد / ولے گشت غارت ز گفتار تو

۴- غزل بحر متقارب مثمن اثلم

فِعلُن فعولُن فعِلُن فعولُن

موی تو ریحان چشم تو عبہر / کوی تو جنت بوی تو عنبر
ناز تو قاتل لحن تو رہزن / ابروت تیغ و مژگانت خنجر

وصل تو عیسی ہجر تو میضہ　　لبہات شکر دندانت گوہر
رفتارت احسن گفتارت احلی　　خدت تو لالہ قدت تو عرعر
شاہان غلامان تو خواجۂ شان　　خوبان رعیت تو میر و سرور
نزد تو مارا آفاق شیرین　　دور از تو مارا ایام ابتر
معشوق دلکش محبوب مہوش　　باشد نہ چون تو در دہر دیگر
اما بنعمت ربک فحدث　　ای زیب نعمت خوان پیش محضر

۵ - غزل بحر متقارب مثمن مقبوض اثلم

فعول فعلن فعول فعلن

گرم برانی ورم بخواہی　　ترا مطیعم کہ پادشاہی
پری زدہ از حدیث حسنت　　پری نگاہان بکج کلاہی
چو آب حیوانست در لب تو　　سزد سکندر ترا سپاہی
برای وصل تو میطپد دل　　چنانچہ از بہر آب ماہی
چہ بدگمانی کہ گر بپرسی　　دہد بعشقم خدا گواہی
مرید عشقم و غریق عصیان　　نہ لاف دارم ز بیگناہی
بشغل می کوش زیب آخر　　شوی از ین روزگار راہی

۶ - غزل بحر متقارب مقبوض اثلم شانزدہ رکنی

فعول فعلن فعول فعلن فعول فعلن فعول فعلن

ہمیکنم نالہ بی‌تو تنہا چو بلبل از ہجر نوبہاران　　ز چشم شکست موج پیرا چنانچہ در برشگال باران
فلک نخواہد کمال مارا صنم نخواہد وصال مارا　　زمانہ طلبد زوال مارا ز یاریم نفرتی بیاران

بکنجی افتاده ام پُر از غم نمیرسد ریش دل بمرهم
چو زلف جانان لباس ماتم نموده ام مثل سوگواران

زسوز جانم غنی ست عالم در آتشم هست ناله هردم
چنانچه در آتش جهنم خروش و بانگ گناهگاران

چرا نیاید بدلم ملالی چرا نیاید بغم کمالی
نصیب من نیست بعد سالی دو روز دیدار دوستداران

زخون جوشیدهٔ تنِ من نشان بدامان اوست روشن
روا نباشد مُحب کشتن مگر بقانون گلعذاران

نشان تیر تو سینه سختان ببل اسیرت خجسته تختان
قدرت بلای بلند بختان لب تو درمان بیقراران

زشوق آن شاهدِ شرابی نهاده پا در رهِ خرابی
چو زیب آشفته نیابی بدهر الّا یکی از هزاران

۷۔ غزل بحر متقارب مثمن ابتر

فعولن فعولن فعولن فع

مراد از وصالش ندیدم من
گل از بوستانش نچیدم من

بدان ماه پیکر سپردم دل
غم و سوز و حسرت خریدم من

صبا بو رسان شد چو از مویش
چو گل جیب خود را دریدم من

ببل زهر عزلت نشد کاری
بشامی که شهدش چشیدم من

چو جادو نگاهی شد از چشم
بمانندِ بسمل طپیدم من

زسودای عشقش بسی شبها
چو آهو بصحرا دویدم من

شدای زیب دنیا فراموشم
ز دردش بدرمان رسیدم من

۸۔ غزل بحر متقارب مثمن اثرم مقصور

فعلن فعولن فاع فعول

ای لب لعلت چشمهٔ نوشش
لعل تو گویا لعل خموش

ای گل رویت غازه فروز
ای شب مویت مشک فروش

تیر نگاہت قاتل زہد
ناوک رمزت رہزن ہوش

بی تو بجام غم مخمور
بی تو ز جان خودم خون نوش

بی تو دماغم گرم بسوز
بی تو دلم چون دیگ بجوش

ای چه خوشا شب کاندر بزم
با تو نشینم دوش بدوش

بخت مرا گر گردد رام
گیرمت ای گل در آغوش

باش صبور کہ یابی کام
زیب بشارت داد فروش

۹ غزل بحر متقارب مثمن اثرم محذوف

فاع فعولن فاع فعل

خیز بما اقرارے کن
بہر عزیزان کارے کن

گیر بدست صراحیِ می
عزم سوئے گلزارے کن

بارے اے صیاد دلم
صحرا را بازارے کن

گر نکنی آرے با ما
لب بکشا انکارے کن

روی مگردان از رحمت
روی سوی نا چارے کن

نغمۂ بلبل را بشنو
گلشن را دیدارے کن

گوید گزارت بکشم
زیب تو خندان آرے کن

۱۰ غزل بحر متقارب مسدس سالم

فعولن فعولن فعولن

جدا از تو تا چند مانم
بود تا بکے غم بجانم

تو رفتی من از زخم ہجرت
براہ تو خون می فشانم

نگشتم خویشتن را انجم — بیا ورنه اکنون بر آنم
نشد موم دل چرخ ظالم — ز آه و ز اشکِ روانم
چو گل خنده داری بگلشن — چون بلبل من اندر فغانم
تو از حسن خود داستانی — من از عشق تو داستانم
مگو زهد پیشم فقیها — که من این لغت را ندانم
شدائے زیب پیغام بکیش — توانِ تنِ ناتوانم

۱۱۔ غزل بحرِ متدارک مثمن سالم

فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن

صبح شد شام من از غمِ روی او — شام شد روز من در سرِ موی او
تلخ شیرین بود از لبِ لعل او — خاک عنبر بود از درِ کوی او
زیست ما وصل او مرگ ما هجر او — باغ ما روے او عطر ما بوی او
ساحرِ پخته فن عشوۂ نرگسش — تیر قوسِ قضا قد دلجوی او
شیرِ دل خستۂ تیغ ابروے او — باز جان بستۂ دام گیسوی او
فر اسکندری هستش از دلبری — آبِ حیوان ما آب پاشوی او
اوست صیاد ما با خدنگِ ادا — زیب ما بیخطا صیدِ آهوی او

۱۲۔ غزل بحرِ متدارک مثمن مخبون

فعلن فعلن فعلن فعلن

آن گیسو دامِ بلا بنگر — آن ابروی تیغِ قضا بنگر
لبِ لعل و شفق و دندانِ صنم — خود گوهر گنج بها بنگر

خط گردِ عذارِ منورِ او　　بر آئینۂ مشکِ خطا بنگر
از مہرِ بدان چوبِ ست بلا　　در دستِ کلیم عصا بنگر
جنگید حسین بفوجِ فزون　　بیباکیِ اہلِ رضا بنگر
از شجرہ کلامِ خدا بشنو　　بر سنگ ظہورِ خدا بنگر
اے زیب بسوی مغ و مسلم　　با دیدۂ صلح و صفا بنگر

۱۳۔ غزل بحرِ متدارک مثمن مقطوع

فِعلن فِعلن فِعلن فِعلن

قوم نگاران را سرداری　　خوبانِ لشکرِ تو سالاری
نرگس خواب آلودہ بغمزہ　　داد مرا سبقِ بیداری
ہر کہ شود دیوانہ بعشقت　　خندہ کند بر صد ہشیاری
از دشنام تو تلخ نباشم　　زانکہ بلفظ شکر گفتاری
یار تو ایم اغیار نوازا　　آخر با ما باید یاری
رہمت شنو بے صحبتِ جانان　　عشق بود آتش و بیماری
زیب نے دادن دل بحسینان　　حاصل ہیچ نشد جز خواری

۱۴۔ غزل بحرِ متدارک مثمن مخبون مقطوع

فاعلن فعل فاعلن فعل

مُہرِ خامشی بر دہن مزن　　لافِ لطف ہم پیشِ من مزن
موئے مشک گون بر رخت مہل　　فوجِ زنگ را بر ختن مزن
اے مہ وطن بر سفر مرو　　نوبتِ فنا در وطن مزن

ذکرِ غیر را جان من مران
این تبر مرا بر بدن مزن

در فراق تو مرده ام مرو
شعله مرده را در کفن مزن

ای گل از چمن عاقبت روی
خنده بیشتر در چمن مزن

غرقِ عشق را یادِ گل کجا
زیب را ندا بر سمن مزن

۱۵ غزل بحرِ متدارک مخبون شانزده رُکنی

فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن

بی اشک روان دل خشک ز غم چون سبزهٔ لبِ جو تر نشود
تا آب نه بیند زیر قدم نی قابل نوش و شکر نشود

بکشا بحصول کمال نظر تا از تو رسد بر غیر اثر
کار زر بی تغییر کمال هنر ای نسخه پژوه و قمر نشود

بی حلم و تحمل در طرفی نرسی بشکوه یا شرفی
کان قطره که رفت سوی صدفی بی صبر و سکوت گهر نشود

بی حاصل نام بزیر سما تن ده چو سپر در تیغ دلا
که نگین بحکومت جلوه نما بی کاوش جان و جگر نشود

در خلوت عیش تهی ز غمی بی حزم مزن بیرون قدمی
آهسته سخن گو با صنمی تا گوش رقیب خبر نشود

مغرور مشو بر تخت زرین که روی چو زر آخر زیر زمین
در ظلمت حادثه حلم گزین کان شب نبود که سحر نشود

با جوهر و جلوه و تاب تو آن در وطن نخواهی بود گران
که گهر تقرب تاج شهان زیب اشرف جز بسفر نشود

۱۶ غزل بحرِ متدارک مقطوع شانزده رُکنی

فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن

شمع آسا از شعلهٔ این غم تا کی شبها سوزان باشم
تنها سوزم تنها میرم تنها هر شب گریان باشم

نیست چو دارا ذوق دلم زر نیست مرادم ملکِ سکندر
به که چو خضر از چشمهٔ دلبر شارب ماء الحیوان باشم

از لب تو جویای زلالم کن بزلالت دفع ملالم
زهر چه سنجی بهر زوالم کشته بشکر آسان باشم

گر تو بیایی بخشم جان را نذر کنم نقد و سامان را
هر چه بفرمایی کنم آن را محض مطیع الفرمان باشم

ای چه خوش اگر با تو نشینم میوه ز باغ وصال تو چینم ‌ ‌ بر رخ خوبت خندان بینم بر قدِ خوبت قربان باشم
جام شراب از دست تو گیرم هر چه دهی از نقل پذیرم ‌ ‌ پیش تو جانا چونکه اسیرم گر دانایم نادان باشم
زیب نگر گردش قمری را کز من بردآن کبک دری را ‌ ‌ چون بچشیم لب لعل پری را آصف بلکه سلیمان باشم

۱۷ غزل بحر متدارک مسدس سالم

فاعلن فاعلن فاعلن

ای منم عاشقت برملا ‌ ‌ نیستم خائف از صد بلا
وصل تو بهر جان جنتے ‌ ‌ هجر تو بهر دل کربلا
در بلا صابرم ور نه من ‌ ‌ هستم از مدتے مبتلا
بے لب لعل تو از دلم ‌ ‌ دفع غم ممتنع چون خلا
چون رخت کے بود گرد هد ‌ ‌ صیقل آئینه را صد جلا
ناقص از رنگِ رویت بود ‌ ‌ رنگِ گل همچو سیم از طلا
ناگهان زیب را ای پری ‌ ‌ بهر وصل و لقا زن صلا

۱۸ غزل بحر متدارک سالم مربع

فاعلن فاعلن

با لب چون گهر ‌ ‌ گو بری از شکر
بهتری از بتان ‌ ‌ چون عقیق از حجر
کهتر از تو شهان ‌ ‌ چون سهیل از قمر
روت نوروز ما ‌ ‌ موی تو شب قدر
مثل تو شاهدے ‌ ‌ نامده در نظر

مرگم از غم عیان — چون شکست از ظفر
ترک مسکن مکن — السفر کالسقر
غم مده زیب را — از فراق ای پسر

۱۹- غزل بحر هزج مثمن سالم

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

دل اندر تن بیار آمد چو عشق از جان شود پیدا — ز جان جانان عیان گردد ز کفر ایمان شود پیدا
بجور هجر و استغنا مکن تر چشم عاشق را — که نوح این نکته کرد انشا ز نم طوفان شود پیدا
غم ناموس در سر کن تن از معنی منور کن — دل از تجرید گوهر کن دگوهر کان شود پیدا
ز دوران خراب آرا بجو معشوق بی همتا — که دانم در چه صحرا مه کنعان شود پیدا
چو زرگر سوی زر کم دو سبوی گیر سرور شو — خمار جاه کیخسرو ز خم آسان شود پیدا
اگر از منصفان هستی بمی تهمت چرا بستی — نمیدانی که در مستی ز بخل احسان شود پیدا
گر آگاهی ز اسکندر مدان این زیب را احقر — که گاه از کسوت چاکر شه شاهان شود پیدا

۲۰- غزل بحر هزج مثمن مُسبّغ

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلان

برون از خانه چون خورشید کن جلوهٔ سحرگاهان — بنوشان باده فقها را ببفگن فتنه در شاهان
چو جم جامی بزن انگه بتن کش جامهٔ زربفت — که تا گردند قربانت پریرویان و جم جاهان
ندادی کام دل ما را اگر از مهر میگوئیم — که باشی در جهان خرم بکام جان دلخواهان
بشام موی پرچین شام را کش در خط تسخیر — بگیر ایران سیه تر چشم کن با کحل اصفاهان
شوند از نغمهٔ رفتان تو مفلس زر اندوزان — فتند از غمزات در چاه غفلت حکمت آگاهان

بسم گمراه‌تر در عشق ای ناصح مگو اندرز	که کم شنوند پندت چون من دلساده گمراهان
بزندان صبر کن ای زیب چون یوسف کنعان	که دائم مژده‌ات گوید سروش غیب ناگاهان

۲۱-غزل بحر ہزج مثمن مقبوض

مفاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلن

چو آتشم بسوختن ز جلوهٔ جمال تو	مراد خلق مال و زر مراد من وصال تو
بماه چاردہ نما جبین و حاجبت بتا	که بدر خود شود خجل ز خوبی هلال تو
ز چشمه‌ات مثبتی چشم برای برکتی	که دیده‌ایم خضر خط نشسته بر زلال تو
من از غمت بمردنم تو شهرهٔ ز عشق من	ملال من سرور تو زوال من کمال تو
هزار مرگ دیده‌ام اگرچه از فراق تو	مگر بهیچ حیله نمیرود خیال تو
همین که زیب میکشی گهر برون ز کان دل	جهان بخواند آفرین ز بعد انتقال تو

حاجب یعنی ابرو ۱۲

۲۲-غزل بحر ہزج مثمن اخرب

مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

ای شاه پریرویان با فر سلیمانی	بهر تو چو پیری دارم وحشت ز جهانبانی
ای موی تو مشک افشان چون نافهٔ تاتاری	ای چشم تو سحر آرا با کحل صفاهانی
لعل تو نشاط افزا چون بادهٔ شیرازی	ابروی کجت قاتل چون تیغ خراسانی
ای عشوهٔ تو فاتح چون اسکندر رومی	اعجاز نما نظرت چون یوسف کنعانی
بود الفت محمودی بتو کاتب قدرت را	کاراست بیاضت را خوش با خط ریحانی
تا چند مرا سوزی از آتش مهجوری	تا چند مرا داری در حالت حیرانی
بی جرم مرا کشتی بیباک مزن آتش	آخر نه مسلمانم یا تو نه مسلمانی

بہرم لبش زیبا صہباے فرنگی جو | کاین درد نشد زائل از نسخۂ یونانی

۲۳- غزل بحر ہزج مثمن اخرب مکفوف مقصور

مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل

ما ہیچ سر منصب و القاب نداریم | داریم غمت و ہیچ غم ای شاب نداریم
بے آب لبت آب عنب را نہ پسندیم | خواہیم لبت و خواہش عناب نداریم
ہر روز چو خورشید ز در د تو شتابیم | ہر شب بغمت شحنہ صفت خواب نداریم
بر منزل مقصود سفر چونکہ ضرورست | ما کشتی خود دور ز گرداب نداریم
گر رستم سان تند رقیب آید بر جنگ | از رزمش اندیشہ چو سہراب نداریم
محراب دو ابروے تو مسجود دل ماست | ما میل سوے مسجد و محراب نداریم
تقوی ز بتان مرتبۂ اہل علوم ست | ما زیب جز این مرتبہ را تاب نداریم

۲۴- غزل بحر ہزج مثمن اخرب مکفوف محذوف

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

بس جہد نمودیم بما یار نگشتی | دل بردی و غم دادی و غمخوار نگشتی
گفتی کہ بآزار منی زار بہر شب | لیکن بشبی مرہم آزار نگشتی
با بوسہ علاج تن مجروح نکردی | با وصل دواے دل بیمار نگشتی
راندی ز کرم قصۂ عنایت نہ نمودی | گفتی ز وفا وصف وفادار نگشتی
از بہر تو بیزار ز جان گشتم جانا | ای دای بمن محرم اسرار نگشتی
مانند سراب آب ز گفتار نمودی | پابند سخن و ضامن اقرار نگشتی
در زاویۂ خویش غزلخوان و قدح جو | ای زیب اگر واصل دلدار نگشتی

۲۵۔ غزل بحر ہزج مثمن مکفوف مقصور

مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل

مرا چشم سوِ تست ترا میل با غیار
مرا غم ز نشاط تو ترا زیست من بار

ترا خنده از عیش مرا گریه از طیش
ترا ناز ز اقبال مرا عجز ز ادبار

مرا صلح تو مطلوب ترا جنگ بمن کام
مرا شوق به تسلیم ترا عزم بآزار

مرا خون جگر باده ترا باده در اقداح
مرا رحم تو مسئول ترا قہر بمن کار

مرا کام وصال تو مرا داغ جُدائیت
بده کام ز اقرار منه داغ ز انکار

گری شاه وری ماه گری میر وری پیر
مکن جور نگر گور خبردار خبردار

ندیدیم در آفاق چو آن یار کسی زیب
دل آویز برفتار و شکر ریز بگفتار

۲۶۔ غزل بحر ہزج مثمن اشتر

فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن

ای چه خوش ز محبوبان ناز و گلفشانیها
خشمها ز بی مهری باز مهربانیها

میر بوسهٔ او را تحفه پادشاهیها
پیر غمزهٔ او را اندر زندگانیها

بی تو خاک در کامم بی تو باد در گوشم
ذوق باده نوشی ها حظ قصه خوانیها

شام زندگانی را صرف صبح نوشان کن
میرود عبث از کف دولت جوانیها

شو بعشق افسانه جوی نقل و پیمانه
رو سبک بمیخانه بگذر از گرانیها

دور کن ز بستانت خار حرف گیری ها
برفشان ز دامانت مار بدگمانیها

گر بنوبت شاهی زیب نیستی قادر
با سرود و ساغر زن کوس کامرانیها

۲۷۔ غزل بحر ہزج مسدس سالم

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بلا آمد بجان ما از آن بالا   چو لعلم خون جگر زندان لولو لالا
فغان زان حسن کز دست رقیب آخر   بگو با ندمرا چون دزد را کالا
دمی این عاجز افتاده را جانا   بوالائی رسان از نامهٔ والا
مسوز از وعدهٔ فردا و پس فردا   چو خوش حالا ز بون حالم بیا حالا
تە و بالا مبن شوای پری پیکر   کە تا گردی نە از آہم تە و بالا
بە بیدستی بده دستی کە در دنیا   نخواهد ماند الکم دست تو بالا
ز نی شد آتش من زیب و چندان   ز می شد نشهٔ اندوه دو بالا

۲۸۔ غزل بحر ہزج مسدس سالم

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

زهی چاک از گریبانت گریبانها   ترا از خوبی مژگان تو مژگانها
گلستان خوانده کن قدر مشتاقان   چه رانی بلبلان را از گلستانها
گل از اشک غریبان خاک راهت شد   مکن دیگر بدین ترتیب جولانها
مگر از چشم تو شرمنده گردیده   که آهو روی دارد در بیابانها
نگین در بند خاتم یافت اقبالی   توان خوشدل شدن در بند زندانها
ز شعر اجری الهامات ربی را   که گوهرها توان دریافت از کانها
چو دیوانت نباشد زیب دیوانی   که دیوان تو باشد رشک دیوانها

۲۹۔غزل بحرِ ہزج مسدس مقصور

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل

زخواب ای خسرو شیرین شکر ریز
صبوحی می نواز دساز برخیز

بکن وتمتم بجام تلخ شیرین
کہ قصّہ رانم از شیرین و پرویز

بدہ می کز شر شرو یہ افلاک
نہ گلگون ماندنے شیرین نہ شبدیز

یلان کوہکن راکشت این زال
ہوس بر زالِ دنیا کمتر انگیز

شبی چنگی بچنگ این راز میگفت
کہ کوتہ گشت آخر چنگ چنگیز

مگر آہو نگاہے قیس دیدست
کہ در صحرا چو آہو میرود تیز

چو دارد جاہ زیبا صورتِ چاہ
بہوی یوسفے زین چاہ بگریز

۳۰۔غزل بحرِ ہزج مسدس محذوف

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

دمی در عشق اشک و آہ باید
سفر پیش ست زا دراہ باید

فلک بدخواہ و بر کین ست باتو
نظر بر ہمت دلخواہ باید

بغافل عرض گفتن غم دہد غم
غم دل را دل آگاہ باید

باشک آباد کن غمخانۂ دل
بنا کردی چو مسجد چاہ باید

بزرگا بر دلیعہدست کرم کن
نظر خورشید را بر ماہ باید

اسیرے راز کام دل بشارت
بہ ہمت حسبۃً للہ باید

شود کوتاہ دست آخر ز دنیا
مگر در زندگی کوتاہ باید

زدی چون پا براہ عشقبازی
گذشتن از خیالِ جاہ باید

بشاہی و گدائی عجز زیبا	بادلا در رسول اللہ باید

۳۱- غزل بحر ہزج مسدس اخرب مقبوض مقصور

مفعول مفاعلن مفاعیل

مارا بہزار جہد و تدبیر	از دوست بُرید تیغ تقدیر
ہم طاعتِ ما نگشت مقبول	ہم نالۂ ما نکرد تاثیر
پویم نہ بصید آہوِ مشک	در پای دلست زلف زنجیر
پنہانست غمم ز دیدۂ خلق	چون آتشِ طالبان اسیر
زہرست بکام اے شکر ریز	بے نوش لبِ تو شکر و شیر
از دست جوانی آتش انداز	بود آبِ حیات بادۂ پیر
گر میری لیک بہر ناموس	اے زیب براہ عاشقی میر

۳۲- غزل بحر ہزج مسدس اخرب مقبوض محذوف

مفعول مفاعلن فعولن

دل خرم از ترانہ میکن	لب شیرین از فسانہ میکن
خواہی کہ رخِ تو کس نہ بیند	گیسو بکشا و شانہ میکن
خواہی کہ خدنگت آزمائی	ہر روز مرا نشانہ میکن
ہر شام و سحر دوگانہ میخوان	آنگہ طلبِ یگانہ میکن
ہر حال زمانہ پروران را	اکرام پئے زمانہ میکن
گویا تو کہ داد این سبق را	کانکار مکن بہانہ میکن
ہر صبح و مسا طہارت از مے	زیبا بشرابخانہ میکن

۳۳ غزل بحرِ ہزج مسدس اخرب مقبوض

مفعول مفاعلن مفاعیلن

با مہر فروز آشنائی را	مفروز تو آتش جدائی را
می نوش غنودہ باش با صنمے	کن وارِ و سُہر پارسائی را
چمن نیست زمانہ را وفاداری	بگذار طریقِ بیوفائی را
در عشق غلام شد غلامے را	محمود کہ داشت پادشائی را
می نوش کہ شیخ کم شود مانع	از مستان رحمتِ خدائی را
دل کن ز تعلقاتِ دنیائی	کن شاہیِ حالتِ گدائی را
جو فیض از صاحبِ کرم کز خور	مہ طلبد زیب روشنائی را

۳۴ غزل بحرِ ہزج مسدس مکفوف مقصور

مفاعیل مفاعیل مفاعیل

زہی چشم زہی عشوہ زہی ناز	زہی شنگ زہی جنگِ خوش آواز
دلم بردو جگر خست و غمم داد	مرا کشت بیکشست سر انداز
بُتے شوخ دل آشوب دل آرام	بلے مست زبردست یکہ تاز
جہان سوز و جدل خواہ و جفا کار	ہوس خیز و لطا انداز چو شہباز
دہم نذر دو صد گنج بلا رنج	گر آن یار درِ وصل کند باز
شب تار در آزار منم خوار	نہ دلخواہ نہ دمساز نہ ہمراز
منم زیب ستمدیدہ جز از ریب	از آن زلف در آن خال خلل باز

ع سہر یعنی بیخوابی ۱۲

۳۵- غزل بحر ہزج مسدس مکفوف محذوف

مفاعیل مفاعیل فعولن

پری روی سمن بوی جوانی / بیک لحظہ دل از نا زستانی
برفتار خرد و ہوش ربائی / بگفتار دُر و لعل فشانی
بدین حسن بدین رنگ بدین فن / در آفاق ترا نیست ثانی
ببالات بلا بہر دل استی / بجادوت جگر سوز جہانی
زابروت خجل تیغ تتاری / زمژگانت خجل فوج کیانی
بیا یار جفا کار کہ با تو / کنم عرض غم و دردِ نہانی
دلِ زیب بدیدار چمن کن / درین خانہ شبی باش جہانی

سا قی ۱۲

۳۶- غزل بحر ہزج مربع سالم

مفاعیلن مفاعیلن

بیا ساقی بدہ جامے / کہ تا یابیم آرامے
چہ خوش باشد قدح خوردن / بباغ از دست گلفامے
ندیدم در گلستانے / چنین سرو گل اندامے
بہر جائی و نزدم ہم / بیا مہمان شو شامے
غمم تا کے کہ می باشد / بہر آغاز انجامے
بدہ انعام یک بوسہ / نگیرم دیگر انعامے
بناکامی شدم زیبا / ندیدہ از جہان کامے

۳۷- غزل بحر رجز مثمن سالم

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

ای گوهر اندر آب گم از دُرِ دندان شما
یاقوت را دل گشته دم از لعل خندان شما

افگنده رستم داستان از تیغ ابرویت کمان
وز بهر قتل عاشقان جمع بسته مژگان شما

دل دردار روز و شب تن را ز تاب حزن تب
هستم چو بسمل مضطرب از زخم هجران شما

ای با تبسم موجِ مل ابروت زاهن بسته پل
آواره چون زنبور گل از بوئی ریحان شما

خضر فلک در دسرم ظلمات غم فاش از درم
محروم چون اسکندرم از آب حیوان شما

دارم بشب آزارها بر بستر من خارها
مردم بشوق کارها من محو و حیران شما

چون رنج عاشق را اثر گویند ارباب خبر
دارم نه بهر خود خطر دارم غم جان شما

مامون از غدر سما مشکور از فضل خدا
باشی اگر باشیم ما ممنون احسان شما

تریب آمده بر این سخن بوصل بالله جان ز تن
کوشش کنید از بهر من چندانکه امکان شما

۳۸- غزل بحر رجز مثمن مطوی

مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

ابر محیط ست و هوا سرد و بهار چمنی
ای چه خوش ار بزم کنی ساغری از باده زنی

برق درخشنده ببین رعد خروشنده نگر
ابر برابریشم گل ریخته دُرّ عدنی

بزم بفیروز درین موسم گل گلبدنا
باش در ایوان چمن مشتری انجمنی

عنبر موی تو شده مشک پریشان ز صبا
نرگس چشم تو زمی گشته عقیق یمنی

بادشاه تو خدا کای بخدا چون تو گلی
نیست گلستان جهان را چنین گلبدنی

میطلبم بوسه ز لب کاین ست زکات حسنت
کن بگدا صدقه عطا کرد خدایت چو غنی

از دو لبِ نخل قدِ چو تمرِ مکی را — زیبِ گفنیل ست ترا کلمهٔ نام مدنی

۳۹ غزل بحر رجز مثمن مطوی مخبون

مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن

کام من ست تلخ تر در پی کام کیستی — جامه شدست ز اشک تر دست بجام کیستی
بهرِ تو دلفروز من چون شمع ست سوز من — شام شدست وز من ماه تمام کیستی
در چمنت چو پا زدم مرغ اسیر آمدم — بستهٔ دام تو شدم عیش مدام کیستی
سر و صفت شدم بگل مثل مست چاک دل — سرو ز قامتت خجل بدر مقام کیستی
چون مهِ نو ز مهر تو لاغرم اے تو مهر رو — بهر لقاے ماه نو بر لب بام کیستی
بلبل وار بهر بو دارم جوش و جستجو — رشکِ بتانِ شام گو عطر مشام کیستی
بسته شدم بموی تو خسته شدم ز خوی تو — زیب غلام روی تو گو تو غلام کیستی

۴۰- غزل بحر رجز مثمن مخبون مطوی

مفاعلن مفتعلن مفاعلن مفتعلن

ز سرو تو پا بگلم ز لعل تو خون جگرم — چو خال تو رو سیهم چو زلف تو کج کمرم
تو ماه را می نگری ببام خود مهر رخا — ز دور من سرو ترا ببام تو مینگرم
بهر سحر نالهٔ خود بگوش مه می فگنم — بگوی تو اشک کشان سحاب سان میگذرم
بهر درے دم زده ام بهر دری پا زده ام — برنگ تو لاله رخے نیامده در نظرم
به تیغ تو کشته دلم به تیر تو خسته تنم — براه تو میگریم برای تو جان سپرم
نظر بمن می نکنی قدم برت می نه زنم — ز مهر من می حذری ز خشم تو می حذرم
بدست او زیب دلم براه او گم خردم — بیاد آن بیخبرے ز این و آن بیخبرم

۴۱ ـ غزل بحرِ رجز مثمن مخبون مطوی مقطوع

مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفعولن

چونتو بتا بکشورے نیست بتے دلدارے / سرو قدے سمن برے غمزہ زنے عیّارے
حور رخے پری وشے گلبدنے مہ روے / سحر گرے خرد کشے طرّہ زنے طرّارے
نے طلبم کہ جان دہے نے بتنِ بیجانے / می بچشیم کہ خس بود دُر بدل سرشارے
نیست چو من کسے دگر در وطن ای مہ پیکر / شب بفراق زندہ روز بغم بیمارے
عمر ز بیوفائیت تلخ مرا میگذرد / ہر سحر از جدائیت تازہ رسد آزارے
منتظرم بر دیت و می نگرم بر راہت / سجدہ کنم چو قاصدے از تو دہد طومارے
زیب کنون بمیکدہ مثل مغان جام زنم / زلفِ زمردین خطے گشتہ مرا زُنّارے

۴۲ ـ غزل بحرِ رجز مسدس سالم

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

آتشکدہ شد سینۂ سوزان ما / آبے بزن بر آتش پنہانِ ما
اینجا بود دست من و دامان تو / آنجا بود دست تو و دامانِ ما
ز و دا ے گہر دندان بیا کز مہر تو / شد چشمہ این چشم گہر افشانِ ما
ہر شب بصحرا میکنم غوغای غم / در گوش انجم میرسد افغانِ ما
با سنبل و ریحان ندارم الفتی / زلفِ تو باشد سنبل و ریحانِ ما
خواہم لبت نے گوہر از دریا و کان / لعل لبت یاقوت ہم مرجانِ ما
از بسکہ بانگِ درد من دارد اثر / زنجیر نالہ زیب در زندانِ ما

۴۳۔ غزل بحر رجز مسدس مطوی

مفتعلن مفتعلن مفتعلن

چرخ چو روی تو ندارد قمرے | بحر چو دندانت ندارد گہرے
ہند ندارد چو قدت سروِ سہی | مصر ندارد چو لبت نیشکرے
شربت مرگ ست تبم را درمان | صبح حشر ست شبم را سحرے
بخت بدم نیک نگردد بہ ہنر | کام جز از بخت نہ بخشد ہنرے
کن حذر از خون اسیرے چو منے | تا کہ کند از تو قضا درگذرے
ای بامید یکہ برانت ست نظر | کن بعنایت بغریبے نظرے
جام جفا چونکہ شکستی بصفا | زیب ترا بادہ ندارد ضررے

۴۴۔ غزل بحر رجز مربع سالم

مفتعلن مفتعلن

طعنہ بعرعر زدہٴ | خندہ باختر زدہٴ
شاہ بتانی بادا | کوس سکندر زدہٴ
بر دلِ دیوانہ من | از مژہ خنجر زدہٴ
ہند گرفتی بخطت | نوبت بابر زدہٴ
در چمن از نرگس خود | چشم بعبہر زدہٴ
از لبِ شیرین بخدا | شعلہ بشکر زدہٴ
زیب تو از درِ سخن | سنگ بگوہر زدہٴ

۴۵۔ غزل بحرِ رجز سی و دو رکنی مستفعلن شانزده بار در یک مصرع

خورشید خاور روی تو عرعر قدِ دلجوی تو	بیت اوّل	زنجیرِ دلها موی تو گیسوے تو مشکِ خطا
عنبر خطا خوشبوے تو قوسِ قزح ابروی تو		فردوس اکبر کوی تو اے نازنین دلربا
دلبر توئی جانان توئی برگلرخان سلطان توئی		هم باغ هم بستان توئی هم جنتِ رضوان توئی
سرو و گلِ خندان توئی هم سنبل و ریحان توئی		خود یوسفِ کنعان توئی یعقوب تو هستیم ما
هم لعل و هم گوهر توئی هم ماه هم اختر توئی	بیت دوم	دلبند و دل پرور توئی بر دلبران سرور توئی
از نوش خود کوثر توئی وز ناز خود محشر توئی		هم شیر و هم شکر توئی کن دفع تلخی مرا
بر چهرۂ زیباے تو بر عارضِ رعناے تو		بر عشوۂ لیلاے تو بر نرگسِ شهلاے تو
جانم شده شیداے تو در هر طرف غوغاے تو		مریخ هم مولاے تو خورشید خاور خاکپا
تا کے زنم آه و فغان تا کے شوم از غم طپان	بیت سوم	تا کے بگریم ابرسان تا کے بسوزم جسم و جان
خم گشته ام مثلِ کمان هجرت بدل تیر و سنان		بلبل شود ناله کشان گردد چو از گلشن جدا
از دل بکش آزار من بنگر بحالِ زار من		بین این تنِ بیمار من لله کن تیمار من
کن آب بر این نار من بردار از من بار من		شو یار من غمخوار من بهر خدا بهر خدا
لیلی توئی مجنون منم از عشق تو دلخون منم	بیت چهارم	از گریه ها جیحون منم غرقِ غم افزون منم
آوارۂ هامون منم از عافیت بیرون منم		دیوانۂ مفتون منم آزردۂ ناز و ادا
بر کوه غم دارم مقر از سنگ طفلانم خطر		مانند کوه این چشم تر از آب پاشی شد سمر
از حال زارم سر بسر دانائی و داری خبر		افسوس ای شیرین پسر سویم نمی آئی چرا
زلفت شده زنجیر ما برباد شد توقیر ما	بیت پنجم	داری سرِ تعزیر ما آخر بگو تقصیر ما
در وصف تو تحریر ما در یاد تو تقریر ما		بر تو نظر ای میر ما داریم از حکم قضا
این بسته را آزاد کن اندوهگین را شاد کن		ویرانه را آباد کن درد دلم برباد کن

باعاجزے امداد کن لطف و کرم بنیاد کن — بیم از غم فریاد کن اے خسرو شیرین لقا
بیت ششم ہستم ز درد مضطرب دارم ز ہجرت تاب و تب — آرام نبود روز و شب آمد بزاری جان بلب
خلقے ز حالم بو العجب گشتم ز تو مجنون لقب — از بہر این رنج و تعب دیدار تو باشد دوا
بنیاد عیش ما مکن آزردہ را چابک مزن — بلبل چہ رانی از چمن آہو چہ رانی از ختن
تاکے شوی ای برق تن بر خرمنم آتش فگن — حق د حساب خویشتن خواہم ز تو روز جزا
بیت ہفتم کیخسرو ایران کجا آن سرور توران کجا — اسکندر یونان کجا دارائے ذو القرمان کجا
آن یوسف کنعان کجا لقما جس و لقمان کجا — جم و قیصر و خاقان کجا ہم رستم دستان کجا
این گردش ایام بین آغاز ہم انجام بین — مجبور خاص و عام بین بر زیب لے آرام بین
بر عاشق بدنام بین بر بیدلے ناکام بین — نخوت خطا و خام بین رحمت شہا کن بر گدا

۴۶ غزل بحر رمل مثمن سالم

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

یارب این شوخی چرا دادی نگار نوجوان را — آنکه از رشکِ رمیدنش وبه برداد آہوان را
چون چراغ از استخوانِ خویش میدارم فروغے — منت آن کافر منش را کو زد آتش استخوان را
تازہ تر احوال ما باشد ز سختیِ زمانہ — شاخ فیروزہ بزیر سنگ دارد سبز جان را
باش چون یاقوت خون منجمد در بندی زندان — بس تمنا کن کہ بوسی آن کفِ لولو فشان را
بندیِ گیسوت نازد شعلہ سان صد چاک گر تن — موے را شانہ مکن کاین ما را زار دکسان را
گل میفشانید بر گورم و میفرود زید شمعے — غیرت آید بلبل و پروانہ بے خانمان را
مستی ہی را توان دریافت از نوشیدنِ او — زیب ذوقِ شعر ہم معلوم گردد شاعران را

۴۷۔ غزل بحر رمل مثمن سالم

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

بسکه دارد عشق تو بیدار و هم بیتاب مارا — ای پری بر بستر کمخواب ناید خواب مارا
رخصت وصلم بدان جانانه ده الدین کنیز — نیست ای مفتی ملت بهر تقوی تاب مارا
خرقۂ عشق خدا پوشد چو دل خرقانی آسا — بر بدن عصیان نباشد اطلس و کمخواب مارا
گردشی کن تا که گردم گرد او کاین ست بختم — نیست در کار ای فلک اقبال و هم القاب مارا
تشنه بودم آب جستم آب تیغت شد نصیبم — کشتی در در وقت گشتن هم ندادی آب مارا
هند هم پنجاب گشتم لیک چون تو خوبروی — کس نیامد در نظر در هند و در پنجاب مارا
آسمان قصاب بر جست ما چون گوسپندان — زیب خواهد گشت روزی کارد این قصاب مارا

۴۸۔ غزل بحر رمل مثمن مقصور

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

ای ز رنگ روی تو شنگرف رومی شرمسار — شام مویت رام کرده روم را با چین تار
از خط مشکین تو ای آهوی صحرای چین — مشک در تاتار و در ایران بنفشه بیوقار
در غم لبهای تو لعل بدخشان سر بسنگ — پان هندی خون جگر هم قند مصری سنگسار
از زنخدانت بتا سیب سمرقندی ست زرد — نیست چون سرو قدت در بصره نخلی یا چنار
در تبسمهای تو تاثیر صهبای فرنگ — از خمار چشم تو حکمای یونان را خمار
افضل از در عدن دندان تو در آب و تاب — آب دندانت مفرح چون انار قندهار
چشم تو بادام و نرگس ابروت چاچی کمان — یا بود شمشیر شیرازی برای زیب زار

۴۹. غزل بحر رمل مثمن محذوف

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

ای لبت گل عارضت گل روی رخشان تو گل — طره‌ات گل پیرهن گل هم گریبان تو گل
گلبدن پوشاننت گل هم خرامت گلفشان — مشت گل انگشت گل لعل گل افشان تو گل
برگ گل دستار تو گلدسته رونق یافته — نرگست از نشئه گل و زبان دندان تو گل
دست و پایت از حنا گل بسترت از فرش گل — ای ترا رفتار گل رومال و دامان تو گل
از دهانت بوی گل می آید ای غنچه دهن — خاک کویت گل بود هم باد ایوان تو گل
ای بناگوش تو گل هم گوش در پوش تو گل — زلف گل گیسوت سنبل بوی ریحان تو گل
بر مزارم بعد مرگم لحظه بنشینی بیا — زانکه بهر ما بود سرو خرامان تو گل
خنده‌ات گل عشوه‌ات گل چین پیشانیت گل — زخم شمشیر تو گل هم چاک پیکان تو گل
در بهارستان شدی و ما بخارستان غم — از گلستان بوستان گشتی و قربان تو گل
گل ترا شد غنچه دل از نسیم گلشنش — زیب زان باشد همه اوراق دیوان تو گل

۵۰. غزل بحر رمل مثمن مخبون مقصور

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

من برای تو خرابم تو برای دگران — من برای تو روم ره تو برای دگران
ای طبیب اینهمه بر سوختگان چیست جفا — ما همه درد شدیم و تو دوای دگران
که گذاریم جز از حسن پرستی اوقات — آه محتاج مکن بهر لقای دگران
من بهم دست بدست از غم و افسوس فراق — حیف دست تو بود در سر پای دگران
بهر پابند کنی رو بکند طرفے زرد — ره مراده که مرا نیست رجای دگران

کس ندارد سرِ ما ؤ سرِ ما راست خمار
مفت خونیم بامیدِ وفائے دگران

گر نخواہی کہ نہ بند ند ببالائے تو عیب
دار خاموش لب از عیب خطائے دگران

حاکمِ کشورِ دل باش بشمشیرِ جہاد
بہ زنان چند شوی کلب و گدائے دگران

عاشقِ ذاتِ خدا باش کہ باشی آزاد
زیب دنیاست درین وقت خدائے دگران

۵۱۔ غزل بحرِ رمل مثمن مخبون مقصور

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

تا ز خورشید مہ و زہرہ ضیا خواہد بود
شعلۂ شوق نجا گسترِ ما خواہد بود

بجنونِ خطت از مشک خطا را طلبیم
خط نویسیم کہ ہمان عینِ خطا خواہد بود

ہر کس از عشق شود عجز پسندِ لے محمود
شاہ محتاج درین رہ چو گدا خواہد بود

غیرِ معجونِ لبت دردِ مرا جالینوس
ہر دوائے کہ دہد آن نہ شفا خواہد بود

جلوہ میدارد در قصرِ خورنق بہرام
لیک یک روز ورا گور سرا خواہد بود

آرزو گشت چو فانی دِ علم زد تسلیم
درد درمان و قضا عینِ رضا خواہد بود

زیب آنجا کہ فتد شیر بپائے خرگوش
سر ما بر قدمِ شیرِ خدا خواہد بود

۵۲ غزل بحرِ رمل مثمن مخبون محذوف

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

دل تصور چو ببند د رخِ زیبائے ترا
داند از لعل نکو عارضِ رعنائے ترا

[illegible] نگفتار سے تو
معجزہ داد خدا لعلِ شکر خائے ترا

[illegible] ست ہمان
حسن طوبے ست بتا قامتِ بالائے ترا

[illegible] غم خون بلند خاطر خود
تا کسے ہمچو حنا بوسہ زند پائے ترا

آن قدر خط فزون گشت فزون شد نازت — دیده حیران شده تا دید تماشائے ترا
وقت سکرات که سختیست فراموش نکنم — بستریست قسم حب و تولائے ترا
جامی و طوسی و سعدی و نظامی و غنی — زیب خوانند بجان شعر دل افزائے ترا

۵۳ غزل بحر رمل مثمن مخبون محذوف

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع

ساقیا خیز که دی آمد و مه دے — که توان کرد بمے دفع غم شب دے
از پئے نام کرم کن و شو دریا دل — حاتم آزاد برون نام بجود از طے
بر لب جوئے بط جوئے پُر از باده — جام می خور که نه جم ماند نه رستم و کے
دولتِ عهد جوانیت مده از کف — تا ز غم عاقبت الامر نگوئی ہے
بختمند آنکه بفصل گلها دارد — مے و معشوق و گل و سیخ و نوائے نے
گر جہان ست فلک با من در غیرت — لب من بر لبِ جانان کے باشد کے
وصل آن نوش لب اے زیب مرا بخدا — خوشتر از حاکمی چین و چگل و رے

۵۴ غزل رمل مثمن مسبغ

فاعلاتن فاعلاتن فاعلیان

در جوانی پیر گشتم از فراق نوجوانان — عمر شیرین تلخ شد از شورش شکر دهانان
هان مپنداری که جان از دست دارم از وصالش — آن پری گر دست گردد سر دهم چون پهلوانان
کار زاهد نیست از جام محبت باده نوشی — در طریقِ عشق پا نه نهند الا سر فشانان
مرحبا ای عشق زهر کام بختِ پادشاهان — مرحبا ای آفتِ کالائے هوش فتنه خوانان
مدتے در سینه میسوزا ای گرفتارِ محبت — تا شبی معشوق یابی بی خطر از بدگمانان

عام کالانعام ما مونسند ادسوداسے ہجران	کاین بلا کاش فرود آید بفرق خامانان
تاش اسرارش مکن الا بمحرم رازِ معانی	گفتهٔ حسنش مگو الا به بزم حسن دانان
مهر کی را مُهر شاهی زیب دے انگشت بوبے	ور جهان بود نمے از این مهر به بان مهربانان

۵۵ غزل بحر رمل مثمن مشکول

فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن

چه خوش ست جلوه دادن بسرِ تپے زکوی	بشب آفتاب خوردن از دست ماهروئی
بکنار من چه خندی که ز طلبهٔ محبت	صنمان بدوش دارند ز شراب پر سبوئی
یک بوسه بود کامم آن هم دریغ کردی	بجز از این نبود ما را هوسی و آرزوئی
تا مدتے نمودی جنگ و جدال با ما	اکنون ز صلح باید با ماست گفتگوئی
از زخم چشم بادت ایزد پناه گیرد	چشمت جهان بنازی لعنت زمین بموئی
هوسِ عروس دنیا از سینه ات برون کن	کاین بیوفا پذیر دهر روزه تازه شوئی
چو گهر سفر بهر کس سببِ علو نباشد	ای گل مرو ز گلشن گر خواهی آبروئی
در کنج عزلتِ خود باز آمدیم زیبا	که بهارِ حسنِ خوبان زده ندانشت بوئی

۵۶ غزل بحر رمل مثمن مخبون مشعث

فعلاتن فعلاتن فعلاتن مفعولن

هوسِ شاهد دارم نه سر ملک نه منصب	عمر شیرین ست مرا تلخ جز آن شوخ شکر لب
آب از عقد گهر ریزش شود لولوے لالا	خاک از سنبل مشکینش شود عنبر اشهب
کشتی نوح فرو رفت بگرداب جنبش	بشرنِ عقل بنفتاد درون چه غبغب
خم می بر سر صنعان چو بدیدیم بگفتیم این	عشق پروانه کند باشد اگر مانع مذهب

از تعصب نزنی گام بصحرای شهرت — باش معروف چو معروف به پنهانی مشرب
گر پیاده شدم ای مهرخ از اسپ مسرت — شاه حسنی و ترا فیل فلک با دامرکب
بیشتر زانکه کند گردون پر ساغر ما را — زیب بکنیم شبی با صنمی جام لبالب

۵۷ غزل بحر رمل مثمن مخبون شانزده رکنی

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن

مُردم از هجر تو چندان که نیاید بزبان گفتن آن خود چکنم با تو بگو ای مه زیبا
خندهٔ خلق دگر گریهٔ خود شام غم و صبح قیامت همه دم ناله چو بلبل به تمنا
تا بکی سوزم و سازم چو شمع لاله صفت داغ به بنهم بدل خویش ز هجران تو دائم
جلوه کن در شب چون ماه بزن بادهٔ گلگون که توان کرد گهِ وصل می ناب مهیا
خوبرویان دل آرام دل آزار نبودند اگر بلکه بدی مهر و وفا در دل ایشان
شرع از حسن پرستی نشدی مانع ازان رو که بود منع جهت رفع تکالیف ز اعضا
سرو و شمشاد و صنوبر و الف و نخل چه طوبی بهشتی همه شرمنده ز بالای بلندت
برق و خورشید و سهیل و قمر و آئینه و مشعل و فردوس برین فتنه بران عارض رعنا
شفق و لعل و گل و لاله و یاقوت و عقیق و می و مرجان ز لبت داغی و دل چاک و جگر خون
ذره و گیسوی دل آویز و درازی تو سیه رنگ بود نافهٔ چین مشک ختن عنبر سارا
چشم تو نرگس و آهوست و قره خنجر و پیکان و بود بینی تو تیغ و دو ابروت کمانی
گو ز بهرام بر در شک چو بهرام کنی سرخ لباس از دم عاشق دلدادهٔ و شیدا
زنده را مرده بچین جبه او سازد هم باز و را زنده کند با لب شیرین و شکرخا
من نثار لب و خطش که زند طعنه بر آب خضر و نیز بر اعجاز و کمالات مسیحا
فخر بر صورت و اقبال زر و مال خطا هست سراسر بجز از شک همه اولاد صفی را

نازیوسف بکجا رفت کجا حُسن زلیخا و کجا دبدبۂ اسکندر و کیخسرو دارا
گوہر نظم تو اے زیب بہ از سلک نظامی ست چنان جلوہ گری کرد بقصد تاب و تجلی
کان باکاوش تن دادہ ہمہ تن شدہ عرق از سبب خجلت ہم ننگ لآلی دریا

۵۸ غزل بحر رمل مثمن مُشعّث

مفعولن مفعولن مفعولن مفعولن

خد لالہ و خط ریحان مو سنبل و قد عرعر — تن دیبا و رخ زیبا و فن جادو لب شکر
در جانم سودایت برگردون غوغایم — در جستن صد آتش در نازت صد لشکر
تو خندان من گریان تو شادان من سوزان — تو جابر من صابر تو سرور من چاکر
مظلومم و محرومم و مسکینم و غمگینم — شیارم و غمخوارم و دلدارم و دل پرور
دیدارت و اقرارت و آوازت مطلوبم — سر دارم و بر دارم از عشقت اے دلبر
در دنیا کس دائم کم ماند کارے کن — کو کسرے کو قیصر کو بابر کو اکبر
رو زیبا بر ساغر تا باشی یک لحظہ — بیخوف از شش جانب بیباک از ہفت اختر

۵۹ غزل بحر رمل مثمن مخبون مُشعّث مجحوف

فاعلاتن فعلاتن مفعولن فع

ای گل گلشن رضوان رُخسارے تو — آہوان را حیرت رفتارے تو
بے رخت نیست مرا از در و زر شادی — دولت ماست فقط دیدارے تو
بارہا دادی دقت دل زارم را — حاش للہ کہ خواہم آزارے تو
زندہ را مرگ بگیرد ز انکارے تو — مردہ را زندگی آید ز اقرارے تو
گرم محمود ز شعلۂ گفتارے تو — سرد بازار ایاز از بازارے تو

جیب ها چاک از گردش دامانِ تو	تاج را رشک افسرِ دستارِ تو
مشکل زیب بیک بوسه آسان کن	زانکه دشوار دلش باشد کارِ تو

۶۰۔ غزل بحر رمل مسدس سالم

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

جان ز تن بیزار شد در جانِ مائی	تیغ هجرم خسته تو درمانِ مائی
میطپد بلبل بسودای گلستان	ما برای ترکۂ تو بستانِ مائی
زنده کن ما را بآبی از دهانت	کای صنم تو چشمۂ حیوانِ مائی
سینه میسوزد ببزم و بوستانم	ای پری تو آتشِ پنهانِ مائی
عرض میدارند خوبان در حضورت	ما همه امرات تو سلطانِ مائی
جان ما را گرچه جانا رنج دادی	همچنان جانی و هم جانانِ مائی
ای خوشا روزی که گفتی زیب بسیار	ما ترا معشوق تو قربانِ مائی

۶۱۔ غزل بحر رمل مسدس محذوف

فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

جان بوصل آشنای شاد کن	ملکِ دل از آب می آباد کن
در محبت جانِ شیرین را فدا	خسروا بیباک چون فرهاد کن
تا کنی بنیاد زهدِ خشک را	پیش زاهد غمزه را بنیاد کن
خرمنِ عقل و دلیلِ فلسفی	با نگاهِ تیز خود برباد کن
با تحمل گر خردمندی دلا	گنج را چون کوه خانه زاد کن
گر بخواهی از بلا روزی رهی	بندیان را از بلا آزاد کن

گر بخواهی نام خود را زندگی	خلقِ شیرین دار و لطف و داد کن
گر بخواهی بر سرِ منزل رسی	در طریقت زیب را استاد کن

۶۲- غزل بحر رمل مسدس مخبون مقصور

فاعلاتن فعلاتن فعلات

لب و دندان تو لعل و گهر ست	خط در رخسار تو هاله و قمر ست
بر گل و باغ چو بلبل ندویم	خاطرم را بجمالت نظر ست
عمر کافور صفت میگذرد	هر که بنشسته بود در سفر ست
طعن انسان مکن ای بیهوش	جلوهٔ ذات عیان از شجر ست
نطق موسیٰ است خدا را محبوب	عیب معشوق بعاشق هنر ست
چار نا چار شود حاکم وقت	هر که چون خاتم خونین جگر ست
دامن گوشه نشینان مگذار	لعل و یاقوت درونِ حجر ست
زیب از چون من نادان این شعر	معجزهٔ حضرت خیر البشر ست

۶۳- غزل بحر رمل مسدس مقصور

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

ای خوشا در ماه زرّین آفتاب	خاصه در فصلِ گل و عهدِ شباب
شو خراب از می که این سیل روان	خانهٔ غم را کند خانه خراب
بخت آن دارد که او را حاصل ست	صحبت معشوق و مینای شراب
دیده باید بست بر قدِ دراز	باده باید خورد بر بانگ رباب
دولت ار داری مده هرگز ز دست	می و مهوش مے و هم سیخ کباب

می و ساقی خواه چون دانی که هست	دامن باغ و هم ظل سحاب
غم مکن از پرسش روز حساب	زیب چون هستی غلام بوتراب

۶۴۔ غزل بحر رمل مربع سالم

فاعلاتن فاعلاتن

از خیال تو خرابم	عشقت آمد و رفت خوابم
چند سوزی در فراقم	چند داری در عذابم
در غم تو نوجوانا	پیر گشتم گرچه شابم
شربت وصل تو باید	نیست پروای شرابم
تو کباب و باده داری	من برای تو کبابم
بی رخت زنده نمانم	بی لبت راحت نیابم
زیب شامم صبح گردد	گر برآید آفتابم

۶۵۔ غزل بحر رمل مسدس مخبون مقصور محذوف

فاعلاتن فعلاتن فعلن

بر من ای دوست جفاها کردی	سر بازارم رسوا کردی
عذرتم کربت الفا کردی	کربتم عشرت اعدا کردی
ای سکندر رشدی آخر بلحد	جنگ بیهوده بدارا کردی
مرده را جان بلب خود دادی	ای صنم کار مسیحا کردی
کس نکرده کسی در دنیا	آنچه ای جغله تو با ما کردی
زهر دادیم بجای شکر	حیا نکردی همه بیجا کردی

جامۂ قہر کشیدی بہ بدن — نامۂ مہر بہ ریا کردی
تکیہ بر ضمیر خیانت گفتی — من نکردم تو خود اینہا کردی
روی معشوق بہ رجا بینی — زیب چمن پشت بہ دنیا کردی

٦٦- غزل بحر کامل مثمن سالم

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

بہزار حیلہ نمی رود ز سرم خیال وصال تو — بدلم بود ہمہ گہ ہوس زپی سماع مقال تو
چو ز سرمۂ چشم تو شد سیہ خردم ربود بیک نگہ — نہ بہار برست فروغ مہ بشعاع شمس جمال تو
نہ فراموشی دمی از دلم ہمہ وقت یاد تو میکنم — بخدا کہ بگذرد ای صنم ہمہ عمر من بخیال تو
فلک ار دمید دم جفا نشان ملال بدل تبا — کہ مرا کہ شیفتہ ام ترا سبب جنون بنست ملال تو
بفلک رسیدہ فغان من ہمہ تلخ گشتہ دہان من — بکجا رود غم جان من بجز از حصول زلال تو
ہوسم ہمین کہ ز تن جہم سر خود بپات فرو نہم — ز نقود قافلہ ہا دہم بہ نثار غنج و دلال تو
ز تو گرچہ دیدہ رخ بلا گذراند عمر بگریہ ہا — لب زیب ابود این دعا کہ مباد نقص زوال تو

٦٧- غزل بحر کامل مثمن سالم

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

بکن ای جہانی سرو قد بخمار دفع خمار ما — بنشان بہ آب وصال خود بت نو غبار غبار ما
چو چراغ زیر رواق تو ہمہ آتشم ز نفاق تو — چہ بلاست سوز فراق تو کہ گداخت صبر و قرار ما
ز ستارۂ فلک برین بسرم فتاد شرار کین — ز نظارۂ گرہ جبین گرہ اوفتاد بکار ما
نہ رسائی بخزانہ ام نہ تفرجی ز ترانہ ام — نہ اعانتی ز زمانہ ام نہ فلک بشعبدہ یار ما
ہمہ عمر رفت بجستجو گل آرزو نہ ماندہ بو — بہ ہزار حیلہ صد آرزو نرسد گلی بہ ہزار ما

بچمن بسارے چو بلبلان بسخن درای بگلبر حسان	بسکوت غنچہ مکن دہان کہ چیاست سیل بہار ما
دل زیب بہر زروزری نہ طپید مگر پئے آن پری	تو نسیم صبح چو بگذری خبرے رسان بہ نگار ما

٦٨ غزل بحر کامل مسدس سالم

متفاعلن متفاعلن متفاعلن

ہبلِ شب ست قلق بجان حزین ما	بخدا بہ نبود غیر بوم قرین ما
بدلم خبر آن بت بادہ کش نرسد فرج	ختن و خطا بود ار بزیر نگین ما
بخدا کہ بدمد آرزو ہبل ملک	کششے کند چو بنا ز حسن حسین ما
چو صدف بابر چہ بنگرم کہ خضر صفت	از آب اشک مخضّر ست زمین ما
تو مرا بمیکدہ دیدہ عیب چہ میکنی	کہ مغیم بادہ کشی ست ملت و دین ما
سجن ارچہ دار محن بود بخدا شود	ز نظارۂ رُخ دوست خلد برین ما
چہ کند جہنمِ شعلہ زن بوجودِ ما	چکد آب خجلت زیب چون ز جبین ما

٦٩- غزل بحر کامل مُربّع

متفاعلن متفاعلن

قدمے فزا بسرائے ما	قدحے بجور بر ضائے ما
ہمہ شرم عشق گداختہ	خبرے مجوز حیائے ما
مرض فراق صعب شدہ	لب لعل تست دوائے ما
ظلمت زدودہ ز عالمے	مصباح صلح و صفائے ما
ز افلاس خطرہ کجا کنم	کہ بخیل نیست خدائے ما
بجور یم سے بدہیم زر	ہمہ خیر ماست خطائے ما

بحد کمال رسیدہ زین — بکلام زیب رسائے ما

۷۰، غزل بحر کامل مضمر مثمن

متفاعلن مستفعلان متفاعلن مستفعلان

دل من بتا سوزان بود ہمہ روز و شب از رنج و غم
شبے از کرم در خانہ ام ز برائے دل و جان قدم

ز فراق تو دل خستہ ام بخیال تو سر بستہ ام
ز جہان تا دم سر رستہ ام ز وجود تو دارم عدم

چمن طرب بے روئے او سقرے بود بیا سان مرا
غم و شکرے بے وصل او بہ نگاہ من ہملک چو سم

غم این و آن تا کے خوری بغم از جہان آخر روی
بہ پری وشے جائے بجان کہ نماند کے ہم رفت جم

شکر لبت کام دلم سمن رخت جنت مرا
نظرے بکن بر حال من کہ زبون شدم دیوانہ ہم

بجناب تو زیب آمدہ صنما ورت خندان کشا
با سیر خود باید نظر بغلام خود باید کرم

۷۱، غزل بحر کامل مسدس مذال

متفاعلن متفاعلن مستفعلان

رخ چون گلت رشک سمن ہائے جنان
لب چون بلت آب حیات عاشقان

گہر عدن از سلک دندانت بر شک
نظری نختن از شوخی چشمت دوان

بسر تو ام آزاد از ہر آرزوئے
بغم تو ام در ہر در و کو داستان

قد دلبرت حسرت دہ شمشاد و سرو
تن نازکت شایان دیبائے شہان

قدحے بخور از بادۂ تفریح بخش
ز غبار غم یک ساعتے شو بر کران

نظرے بکن بر عاشق شب زندہ دار
کرمے بکن بر بینوائے ناتوان

بوصال او شب و روز میدارم خیال
بفراق او اے زیب میدارم فغان

۷۲۔ غزل بحر کامل مسدس مضمر

مستفعلن مفاعلن متفاعلن

محبوب من چرا کنی بسرم جفا
در حق تو ضمیر من ہمہ پُر وفا

بدبین مشو بہیچ کس ز غرور خود
کن سینہ را تجلی بدم صفا

عیسیٰ اگر رسد بتا زیٔ دوا
مرض مرا جز از لبت نبود شفا

مستِ توام ز صادقی بجز از دغا
چون دُرِّ یتیم ز مہر تو برخ وقفا

زیبا کجا دہد فرح منطق مرا
خواہم نظرِ لعارضش چہ کنم شفاؑ

۷۳۔ غزل بحر وافر مثمن سالم

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

فراق بتان بسوخته جان کجا خورم آب ہوشوران
ز صبر و سکون گذشت زمان طپان شدہ ام ز درد گران

خمار غمم ست در سر من کہ نیست نگار در بر من
ز رنج و غبار خاطر من خبر چہ بود بہ بے خبران

چو لالہ اسیر داغ غمم چو ژالہ فتادہ در قدمم
ز نالہ خروش من ہمہ دم فغان و ہل بگوش گران

بتے ست مرا کہ شکنے قمر بدنے بہی ذقنے
بغمزہ اسیر کج کلہان بناز نظیر تاجوران

ہلاک ز دیدہ دوختنم خراب ز دل فروختنم
عبث پئے سینہ سوختنم برنگ چراغ بے بصران

دلم بسر دد ہر نفسے چو مرغ اسیر در قفسے
مرا بلقائے تو ہوسے ترا رخ مہر بر دگران

خود از شگاف دل قلمم روم چو قلم بسجدۂ قدمم
چو سرو براستی علمم مگر نگاہ کج نظران

بیان بلا بنامہ برے فرست بسوئے خون جگرے
کہ زیب کلام تو اثرے کند نہ مگر بخون جگران

عہ نام کتابے در علم منطق از شیخ الرئیس ابوعلی سینا رحمہ اللہ تعالیٰ ۱۲ زیب ۷

۷۴۔ غزل بحر وافر مثمن سالم

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

بسوز عود آتش ہدی بہ ازل عود آتش جگری	بہمو چراغ و زمہی بہ بندہ گلاب و رشکری
بجمال پاک صد اسدی بجلوہ تو فزائے صد گہ مدی	بعشوہ جنون صد خردی بغمزہ بلا ... صد بشری
خجل ز خندِ تو ماہوشان فدائے قدِ تو سرو جنان	نثار کنم بناز تو جان کہ دم زدہ بجور و پری
بماست چو رنگ بگینہی ستم نبود طریق شہی	چو مہر منیر و رنگی چو چرخ غریق در عہدری
اسیر کمند رہائی توام بصدق غبار پائے توام	من اشک فشان برائے توام تو جلوہ فروش بہ دگری
ز گردش دل نہ بیخبری مگر ز غمم نہ در خطری	بر او وفائی نگری ز رسم جفا نسب گذری
نگر بسوے یسار و یمین کہ زیب فشاندہ جون زمین	زہے بنگہ غزالہ چین سطے بخرام کبک دری

۷۵۔ غزل بحر وافر مسدس مقطوف معصوف

مفاعیلن مفاعلتن فعولن

بگیسوے نگار جوان اسیرم	نہ بینم گر جمال خوشش بمیرم
بظاہر گر غنی نیم و عنبر یم	مگر در باطن اہل نگین و میرم
ز محبوبان کجا نگری وفائے	کہ من از شان بصد الم و نغیرم
کند ہر دم نگاہِ صنم خرابم	رسد بر دل ز مژہ دوست تیرم
جوان استم مگر غمِ آن پری رو	چو زال زر منو و سفید و پیرم
دلم خواہد کہ از کفِ او بر درسے	ایاغے از شراب کہن بگیرم
خود از ظلمات گنہ من بود بس	ولے زیب از ولاے علی منیرم

۷۶۔ غزل بحر وافر مسدس مقطوف

مفاعلتن مفاعلتن فعولن

طبیبِ دلم بیا کہ بسے خرابم
زدردِ فراق توبکعت عذابم

رو و غم دل زدو رِ قدح خدارا
شراب بدہ کہ در طلب شرابم

جمال رُخت رسیدہ چو شعلہ بر من
ز آتشِ تو بسوختہ چون کبابم

چرا نہ تپم برنگِ دجاج بسمل
فراقِ صنم نمودہ پُر اضطرابم

مرادِ دلی رسد بکجا ز دنیا
خطاست امید آب ازین سرابم

حوالہ نمود پیر مغان چو جامے
زبادہ نجاست زنیب ہمہ حجابم

۷۷۔ غزل بحر وافر مسدس معقول مقطوف

مفاعلن مفاعلتن فعولن

بود رخت چراغ شب سیاہم
بلبل غم تو شمع منی و ماہم

نیم شبے بعید ز غم بیادت
درون دل غم ست شب و پگاہم

مراد من بود ز خدا وصالت
نقود و زر و سریر و کُلَہ نخواہم

بخنجر جفاؤ دغا نگارا
زحلق خون مریز بلا گناہم

بہ بکیسی فسانہ شدم الٰہی
زحاسدان بلطف بشو پناہم

زبخت ہم ز زہد و عمل تہی ام
بود فقط بمنّتِ تو نگاہم

بخانہ ام چو زیب آن مہ بیاید
زفخر کج بود چو شہان کلاہم

۷۸۔ غزل بحر وافر مسدس سالم

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

بفصل چمن بجان خودت مدار غمے
بجو قدحے بگو غزلے بہ بین صنمے

غمست جہان بعمر خرد مگر صنما
بدورِ قدح دمے بخوشی برآر دمے

گہے بخطے رسان فرحم رہان ز غمم
شبے زکرم بگوشۂ من بزن قدمے

بگر درخے چو برگ گلت بود خطِ خوش
بلوح زمین ندیدہ کسے چنین رقمے

دلم بسقر گرفت مقر بجام بیا
کہ جام مرا بود عدنے زجونستو جمے

گذشت بسے بحالت غم بسوز و بکا
بدل شدۂ کنون نظرے کنون کرمے

توزیب شوی کجا علے بطوق خرد
مگر کہ زمے بصحن بلا زنی علمے

۷۹۔ غزل بحر وافر مربع

مفاعلتن مفاعلتن

بہر درو کوچہ بدگذرم
نیامدہ چون تو در نظرم

چنان شدہ ام کہ خورد قدان
زنند بخند گی جگرم

زدردِ فراق تو سبکم
زعشق وغم تو خون جگرم

بود سپرِ غمِ تو دلم
بیا ببرم کہ جان سپرم

اگر بحقیقتے برسی
نہ تو دگری نہ من دگرم

سماع کلیم از شجرے
رساند زعینیت خبرم

مطیع نمود حسن توام
توئی صنما او لوالامرم

زفضل فرید زیب تبین
چو شمس منیر جلوہ گرم

۸۰۔ غزل بحر سالم طویل مثمن مرکب از خماسی و رباعی

فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن

بعارض توئی لالہ بقامت توئی عرعر — بخطت توئی ریحان بلعلت توئی کوثر
بساز و توئی بربزو بقوت توئی رستم — بصورت توئی یوسف بطلعت توئی نیر
بگفتن توئی طوطی برفتن توئی قمری — بدیدن توئی آہو بدیدہ توئی عبہر
بسیما توئی بیضا بہ نفخہ توئی عیسے — بصولت توئی کسرے بحشمت توئی قیصر
بجلوہ توئی برقے بجولان توئی اختر — بخندہ توئی جنت بغصہ توئی محشر
بابرو توئی قاتل بغمزہ توئی ظالم — بمژگان توئی ناوک بہ بینی توئی خنجر
بسینہ توئی صیقل بخوبی توئی زیبا — بدندان توئی لولو بگیسو توئی عنبر

۸۱۔ غزل بحر طویل عروض و ضرب مقبوض

فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن

ثنائے جمال تو بروں ناید از قلم — نگنجد شہا وصفت بصد نامہ از رقم
تو فاتح ممالک را تو مالک ملوک را — عرب را تو سلطانی ہمی شمس در عجم
ملائک غلام انت سکندر سگ درت — رسالت خدا بر تو نمود از کرم ختم
سراجی تو امت را امامی ائمہ را — کفیلی اسیران را ہمی ہادی الامم
حبیبی مہیمن را طبیبی برائے تن — کرم بر من عاجز کہ ہستم بسے دژم
بزیبا ازکرم بنگر بحالش نگاہ کن — کہ دارد بجان ہر دم زاعدا ہراس و غم

۸۲۔ غزل بحر مدید سالم

فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن

در خمار آمد سرم از غمت ای جان من
باده نوشان از لبت کاین بود درمان من

نیست میل گلشنم مثل بلبل گازنا
بس بود خند و خجالت [illegible] ریحان من

قصهٔ اندوه تو بر سرِ لوح زمین
می نویسد روز و شب چشم خون افشان من

آهوی چشمت مرا داد وحشت آن قدر
نیست غیر از آهوان زنده مهمان من

نزد خاکِ تربتم سرو کاریدا از خرد
تا بیادِ قامتش شاد گردد جان من

جان شیرین را دهم مفت مثل کوهکن
گر مرا فرمان کند یار بی فرمان من

از گلستان فرحتی هست نذر کودکان
در دو تحفه مر ورا زیبا از دیوان من

۸۳۔ غزل بحر مدید مثمن مخبون

فاعلاتن فعلن فاعلاتن فعلن

بهر روی چو گلت سینه چاکم چون گل
در بهارِ حسنت مستم ای گل بلبل

درد هجران در دل هست هر شب و روزم
بهر نعش ساقی بخش ساغر پر مل

روت لالهٔ نعمان خط رویت ریحان
قامتِ تو عرعر کاکل تو سنبل

عشوهٔ تو بزمین کرد برپا محشر
هم فگنده لحنت فوق گردون غلغل

چنگ و بربط و مطرب هم بهار معنبر
این همه غم جانم غیر پاسنگی قلقل

نی خورم به نگاران در میان بهاران
ضامنم بقیامت هست راکب دلدل

زیب با بیعت کلامت نو دو سر بفرازد
در مجالس طهران و در محافل کابل

۸۴۔ غزل بحرِ مدید مثمن مخبون مذال

فعلاتن فعلن فعلاتن فعلان

خد او رشک قمر قد او سروِ جنان — خط او مشک ختن لب او گوهر کان

تن او نرم چو گل نگهش بدل زحل — سخنش شیر و شکر ضحکش راحت جان

قدمش ظل هما نفسش نشتر ما — سفرش مرگ و دو باطنش روح روان

گهرش لاله نشین قمرشس هاله گزین — سمنش مشک نما شکرش لعل فشان

جیم او راس جنا میم او غایت کم — صاد او درس شکن نون او شکل کمان

دام او در دل و جان دل او خامهٔ صفت — وصل او روز ظفر هجر او شام زیان

زیب را کرد زبون ظبی شیر جگر — کوتر باز ہنر پسر چیست میان

۸۵۔ غزل بحرِ بسیط سالم

مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن

گیسوی تو روی تو لبهای تو ای پسر — این سنبلی آن سمن و آن دیگری نیشکر

دندان تو رشک دُر رخسار تو رشک خور — از حسن هستی تو پرچون یوسف ای سیمبر

آشفته ام در غمت چون زلف تو جان من — بر حال من ای جوان از لطف خود کن نظر

آرام ما شد هبا در هجر تو دلبرا — سم دادهٔ یار ها بارے بده گل شکر

کشتن مرا با غنا باشد گنه نا روا — کافر نیم مسلمم از خون من در گذر

دیدار خود مینما راحت بما میفزا — بر حال ما می نگر از آه ما ای حذر

از غلسی ابترم سودای غم در سرم — رفته نه بت از برم بودے اگر زیب بر

۱ ای دندان او زیر لبهای او گون اند ۲ ای روی او بالا از خط دارد ۳ ای زلفش بر رخساره جلوه نماست ۴ دهانش سخن مرغوب چون لعل دارد۔ ۵ جیم کنایه از زلف کج و میم از دهان و صاد از چشم و نون از ابرو ۶ عه کوتر یعنی کبوتر کما فی جامع اللغات و شمس اللغات ۱۲ زیب ۱۲

۸۶۔ غزل بحر بسیط صدر و ابتدا سالم حشو ضرب مخبون عروض

مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن

کس نیست غمخوارم از حزن حیرانم ‌‌‌‌‌‌‌‌‌— وز ہجر دلسنگی چون سنگ گریانم

من مست از عشقم مخمور از زخمم — مست از مے احمر گر ہست جانانم

از دارو طبیبے مشکل رود مرضم — ہست ای طبیب تن لبہاش درمانم

فردوس من رویت ہم کوثرم لعلت — نبود نظر سوے فردوس و رضوانم

در عاشقی زارم درد و غمت دارم — با تو گرفتارم ہجر تو سوزانم

لب تشنۂ شمشیرے برمن مزن جانا — از وصل آبے دہ آخر مسلمانم

کے ترسم از دوزخ و چون ترک سازم می — ہر روز چون زیبا قاری قرآنم

۸۷۔ غزل بحر بسیط مثمن مطوی

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

ای بدنت سیم خوش وی دل سختت حجر — وین خط عنبر لقب ہالہ بگرد قمر

سیر نمودم بسے چون تو ندیدم کسے — لعل بہ پیشت خسی خاک بر تو گہر

درد درین جان من بس بود اے خان من — باش تو درمان من با لب ہمچون شکر

من چکنم مال را من چکنم کیمیا — غرض من و مدعا ہست بر ویت نظر

صبح جمال خورشت عید دل روشنم — سنبل تاریک تو از جہتم شب قدر

شعلۂ قلبم دہد حیرت زردشت را — نار جہنم بود ز آتش من یک شرر

دائرۂ بیکسی مرکز خاصان بود — زیب مسیحا بسر داشت نہ دست پدر

۸۸۔غزل بسیط مثمن مخبون

مفاعلن فعلن مفاعلن فَعِلن

خوش ست صورت تو زشکل حور و پری	زغنچه و هم گل بخنده خوبتری
منم گدای درت منم فدای سرت	جلیس رهگذرت خوشا که برنگری
بسند محبوبان خوشند مطلوبان	تو بر همه خوبان زحسن تاج سری
مریض مرض غمم برنج روز و شبم	برون معالجه ام زطاقت بشری
شبی نگار بیا بشو مقابل ما	که ممکن ست شفا بقوت نظری
بدی تو معدن زر کنون نداری خبر	عجائبات نگر زگردش قمری
گذر زخوف و خطر برو پیاله بخور	که نیست فتنه و شر ملک بیخبری
بزیر چرخ کهن اگرچه اهل سخن	بسند لیک زفن تو زیب یک گهری

۸۹۔غزل بسیط مسدس مطوی

مُستفعلن فاعلن مفتعلن

تا کی رمد از من آن دلبر من	تا کی بود داژگون اختر من
من عاشقم بر خطت نیست بتا	سودای مشک ختن در سر من
هر جانبی میروی حسن بخطر	روزی بیا ناگهان از در من
ای دام مشکین تو عنبر من	وی لعل شیرین تو شکر من
من کشتهٔ تو توئی قاتل من	من بندهٔ تو توئی سرور من
شام وصالت بود جنت من	صبح فراقت بود محشر من
زیب ست گویا بتو ازنه دل	بادا فدای تو سر من و زر من

۹۰- غزل بحر مضارع مثمن سالم

مفاعیلن فاعلات مفاعیلن فاعلا

غم عشقت جان بخست دل خون آشام را
پی دفع رنج و درد پر از می کن جام را

بلایم شد اشتیاق عذابم شد عشوه است
نمودم گم از فراق همه ننگ و نام را

زجوش غم صبح و شام منم نالان ای صنم
زفریادم آگهی ست همه خاص و عام را

بود کامم سخت تلخ زناکامی تو خطا
بده کامی بهر کام غریبی ناکام را

دو آهویت برد گوی زشیران با کرشمه
دو گیسویت داد رشک کمند هم دام را

ببلبل تنگی از دهانت سمن بویا غنچه را
زرخسارت خارهاست گل نرم اندام را

رسی چون در شهر دوست بلا فرصت قاصدا
بآن ترک از زیب زار رسانی پیغام را

۹۱- غزل بحر مضارع مثمن مکفوف مقصور

مفاعیل فاعلات مفاعیل فاعلات

هزاران غم و دلیل مرا از برای تست
جهان در رهای جاه دلم در هوای تست

اگر روز و شب جفای کنی بر من اسیر
مکن ای جفا پسند که ذوقم جفای تست

بدینسان گریستم که نگاهم به توتیاست
مرا توتیای چشم بتا خاکپای تست

وفاداری رقیب شده گرچه بر تو فرض
هنوز این ضمیر زار بفکر وفای تست

شراب بلا د [illegible] زلعل لب تو آب
خود آئینه فرنگ رخ پر ضیای تست

اگر فتیم کا [illegible] ت ای طبیب
مگر درد این مریض همه از دوای تست

نگاران [illegible] ل تو اند
ازان روی از دیار سفر زیب پای تست

۹۲۔غزل بحر مضارع مثمن اخرب

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

صد تاب دارم ای جان از زلف تابدارت
بسرم خمار هر دم از چشم پرخمارت

تا زیکه از تو دیدم درد یکه زد کشیدم
آید نه در تکلم گنجد نه در عبارت

جنبید جنون بجانم از جلوهٔ جمالت
چون کینه از رقابت یا چون تب از حرارت

بدنام کن نه خود را از قتل ما که ما را
از رهزن نگاهت شد نقد نام غارت

حسن تو جلوه دارد از عشق ما نگارا
چو مشیخت از کرامت چو امارت از وزارت

ما را خیال وصلت شب و روز هست در دل
این را غم نیابت آن در سر تجارت

نبود حرام چیزی کان از خداست منت
از بهر عقلمندان کافی بود اشارت

تهلیل خوان بجنت بی شبه و شک درآید
ساقی رسان بستان از مصطفی بشارت

بهر سجود خوبان ای زیب ساغر جو
زنگ حسد ز دل شو کبس ست این طهارت

۹۳۔غزل بحر مضارع مثمن اخرب مسبغ

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلیان

مائیم از خیالت شب و روز قصه خوانان
زانگه که داشتندت از جلوه بدگمانان

مرغ وصال و وصلت بیرون ز دام امکان
مرض فراقت افزون از فکر نبض دانان

چه سهی قدی که بهر نظارهٔ تو اے دوست
مجبور هوشمندان محتاج حکمرانان

می میرم از غم تو چون تشنه جز از آب
میران مرا نه تشنه لے میر نوجوانان

گر کاستم چه خندی کا خر بزرگ باشم
خوردان ز دور گیتی چون دیدهٔ کلانان

غیر از مراد دشمن ناله کشیدنت نیست
بس کن که دوست داند احوال بی زبانان

روشن کند کلامت دلهای نکته سنجان
ای زیب تو چراغی در بزم خوش بیانان

۹۴- غزل بحر مضارع مثمن اخرب محذوف

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلن

زد جلوۀ تو آتش در استخوان من
گردید برق نازل بر رخت جان من

دیوانۀ فراقم و در قید عاشقی
زنجیر ناله دارد نیز از فغان من

جنت نمی پذیرد بی رویت این دلم
رویت تو هست جنت هم بوستان من

بود این گمان که داری بکسی نظر کنون
در عالم یقین زد نوبت گمان من

چون قند زهر غزلت شیرین شود مرا
باشد اگر زبانت شهد دهان من

بر تو ز دل فدایم ور نیست باورت
باری به تیغ و خنجر کن امتحان من

بی شربت دهانش و یاقوت لبش
زیبا دوا مدار درد نهان من

۹۵- غزل بحر مضارع مثمن اخرب مکفوف محذوف

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

از بیم نار ترک می و جام میکنی
با این عقیده دعوی اسلام میکنی

راهم بر هنر نی نگه تیز میزنی
روزم سیه بزلف سیه فام میکنی

قربان تو شوم که فقیه زمانه را
در مدت صیام می آشام میکنی

با تاب دست شوکت برجیس می بری
با تیغ غمزه خنده به بهرام میکنی

ما در وطن تو بر سفر دور میزدی
ما را خراب و خود را بدنام میکنی

ما جان فدا بتو و ترا میل دیگری
ما پخته ایم لیک تو خود خام میکنی

طنز از دهان و کاکل و چشم سیاه خود
بر پسته و بنفشه و بادام میکنی

رود آو گرنه شام صبح حشر شود	شرائش خطاکه روز ما شام میکنی
چون حج اکبرست طواف سرای او	زیبا بسوی کمه چه احرام میکنی

۹۶ غزل بحر مضارع مثمن اخرب مکفوف مقصور

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

ای در بهار حسن تو دیوانه کائنات	ای مدعی منصب اعلی المعجزات
ختم الرسل خطاب تو از ذات ذوالجلال	خاتم توئی و خاتمی تو ز اولیات
ای پیر اولیا و پناه امم بلطف	انعام امت تو کرامات باهرات
آن سرورے که پیش نگینت فلک مطیع	محکوم علویات و مسخر مجردات
سجده بخاک کوی تو اعزاز هر دو کون	اشهد بنام پاک تو پروانهٔ نجات
از ما گناه و سهو و خطا از تو ستر و عفو	بر تو صلوة باد بر اولاد تو صلوات
زاهد بزهد شاد بمدح تو زیب شاد	دستار نه تبارک این تارک الصلوات

۹۷ غزل بحر مضارع مثمن مکفوف مسلوخ

مفعول فاعلات مفاعیل فاع

مفتون شدیم بر صنمی خوبروے	دل بسته گشته ایم بزنجیر موے
از بیوفائی تو شکایت کنیم	پیش تو چون شویم بتو روبروے
در غیریت ز هر چه هستی عشق	غیر از رخ خدا نه بود جمله سوے
چون حسن تو ندارد خورشید نور	چون طیب تو ندارد فردوس بوے
صد ظلم میکنند بر ارباب عشق	خوبان ماه پیکر هم تند خوے
کوے توست از جبت من بهشت	صد شکر گر بمیرم بر خاک کوے

آرے نکرد گرچہ جہت وصل زیب	بسیار بار گرد بد وگفت گوے

۹۸۔ غزل بحر مضارع مسدس اخرب مکفوف

مفعول فاعلات مفاعیلن

ہمہ شب کنیم قصۂ زبیخوابی	داریم ز اشتیاق تو بیتابی
بہرم چو سنگ ہست دلِ سخت	بر غیر بیقرار چو سیمابی
از ناز طعنہ دار بشمشیری	از حسن جلوہ بخش بکمخوابی
خوبان ہمہ سپاہ تو سرداری	غالب بزور پنجۂ سہرابی
عالم شدہ خراب ز ہجرانت	خبر از دلِ خراب نمی یابی
دادم ز دیدہ آب چو کنعانی	کردم قبول مہر تو بے آبی
کوثر بلا حساب چشی آنجا	اینجا بالعطش زیب چو بیر آبی

۹۹۔ غزل بحر مضارع مسدس مکفوف محذوف

مفاعیل فاعلات فعولن

بتے شوخ و شنگ برد دل ما	مرا داغدار کرد بہر جا
بچشمم بود نہ خواب بشبہا	شد از درد دور تاب ز اعضا
دلبہات کامیاب دلے کن	بروزے روی ضرور ز دنیا
خوشا لحن دلنواز ز خوبان	خوشا جام خوشگوار بسر ما
قدت خوب تر ز سرو و صنوبر	تنت نرم تر ز نور دو ز دیبا
خفت روشنی فگندہ چو بیضا	لبت معجزہ نمود چو عیسے
بدولت کجاست عمر میتسر	نہ اسکندر ہست زندہ نہ دارا

بنیکی بکوش زیب که این جا	فقط ماند نام نیک ز کسری

۱۰۰ ۔ غزل بحر مضارع اخرب مکفوف مطموس

مفعول فاعلات مفاعیل فع

تا نار هجر در دلم افروخت او	سامان عقل و بخت مرا سوخت او
با یک کرشمه برد دل از دست من	این ناز بهر مرگ من آموخت او
صنعان ثواب جمله بیک جلوه داد	گویا که مایه بهر بت اندوخت او
گر بشنوم که بوسه بیک لعل داد	گویم که جان بسنگی بفروخت او
صد چاک در دلم بفگند از فراق	زانها یکی نه از لب خود دوخت او
از بهر سوز من بحضور رقیب	میخواند دوش از بر وا سوخت او
دوزد نه چاک من بهزار التجا	آموخته نه زیب مگر دوخت او

۱۰۱ ۔ غزل بحر مضارع مثمن اخرب

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

صد قصه پیش خواندم که وفا کنی نکردی	از درد ناله کردم که دوا کنی نکردی
بدرت چو ابر گریان بلباس غم رسیدم	حاجت بگریه گفتم که روا کنی نکردی
صد نامه بر نوشتم که بخوانی ام نخواندی	خبث رقیب گفتم که حیا کنی نکردی
منع از جفات کردم لیکن جفا نمودی	مدح وفا بخواندم که بجا کنی نکردی
بطریق دام بوسه از من گرفته بودی	صد بار یاد دادم که ادا کنی نکردی
تیرے که بهر مرگم بکمان کشیده بودی	پیش تو ناله کردم که خطا کنی نکردی
زیبا نوشت عشق آخر نگفته بودم	بتو بار ها ببوسے که رها کنی نکردی

۱۰۲۔ غزل بحر مضارع مسدس سالم

مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن

منم عاشق مست مفتون بگفتارت
منم بلبل اے غم گل بر خسارت

خجل آہو بخوش رفتن کنی جانا
کنم قربان جان و دل را برفتارت

گہی خندی گاہ جنگی جز از جرمی
ہمہ حیرت گشتہ ام من ازین کارت

رقیبا این چیست شوخی پئے دردم
توانم گردن فرازم بآزارت

زتریاقت ہست ممکن شفائے من
کہ زد زخمے بر دل ما سیہ مارت

وفاداری گلرخان را بود اندک
می نہ بندم خاطر خود با قرارت

اگر زیبا ہوشمندے شود منصف
بخواند صد آفرینے با شعارت

۱۰۳۔ غزل بحر مضارع مربع اخرب

مفعول فاعلاتن

صنمی کہ ناز دارد
دل از و کہ باز دارد

بت من برائے قیدم
زلف دراز دارد

بہر ربط دل من
از ناز باز دارد

بالا بلای جانم
لب دلنواز دارد

خندد نہ بر من آنکو
خبر مجاز دارد

عاشق جفا نہ بیند
گر پاس ساز دارد

محمود در نزع ہم
ہوس ایاز دارد

زیبا دلم بدردش
نالہ چو ساز دارد

۱۰۴۔ غزل بحر مقتضب سالم

مفعولات مستفعلن مفعولات مستفعلن

درآغوش من بیا و بخش از وصل کام ما را ۔ نه لبهات بر لب ما برون کش ز تن قبا را
دیدم چونکه چهرهٔ تو نار افتاد در وجودم ۔ ز آب وصل سرد فرما شعلهٔ نار من کی را
آرد بوی مشک زلفت در بیمار غم صحت را ۔ سازد بوسهٔ عذارت قارون چون من گدا را
راز عشق بس نهفتم لیک از گردش زمانه ۔ شد این راز چون کباب از سوز قلب آشکارا
حسن و ناز هم لطافت داری جمله تا بامکان ۔ لیکن ترک کردهٔ تو رافت و رحم هم وفا را
برق آه بیکسان را قوت هست بر هلاکت ۔ کم ده رنج عاشقان کم کش زار بینوا را
شاید بر تو شفقت آرد داند قدر عاشقی را ۔ زیبا در دگر بیفتد از غم هجر آشنا را

۱۰۵۔ غزل بحر مقتضب مثمن مطوی

فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن

ای دوای لعل لبت دردمند کرد مرا ۔ دام موی مشک فشان در کمند کرد مرا
وی سمند مهوش ما می جهاند خنده زنان ۔ کحل چشم گردهٔ پا زان سمند کرد مرا
خواستم که بگسلم این بند حرص از دل خود ۔ لیک مهر سبز خطان پابه بند کرد مرا
شهره هست سیر دراز دور جام باده خرد ۔ حکمتی ز نشئه نگر هوشمند کرد مرا
شد نه کارگر بدلم بیم نار روز حشر ۔ گرچه مذهب علما بیش پند کرد مرا
همچو غنچه تنگدلی داشتیم از غمها ۔ صبحگاه آن گل نوغنچه خند کرد مرا
از نیاز کی کشم فرق خویش زیب برون ۔ همچو دانه پست شدن سربلند کرد مرا

۱۰۶۔ غزل بحر مقتضب مثمن مطوی مقطوع

فاعلات مفعولن فاعلات مفعولن

دہ جوش عشق از مستی دہ کہ کرد حیرانم — گاہ زار و نالانم گاہ شاد خندانم
گہ چو آب میجوشم گہ چو خاک خاموشم — گاہ مست و مدہوشم گہ عقیل دورانم
گاہ شاہ بر تختم گہ گدای بدبختم — گاہ نرم گہ سختم گہ مطیع فرمانم
گاہ رند گمراہم گہ فقیہ آگاہم — گہ شراب میخواہم گہ کتاب میخوانم
گہ بدیر مے پویم گاہ کعبہ می جویم — گاہ کلمہ میگویم گہ غلام اوثانم
گہ امین و صدیقم گہ یہود و زندیقم — گہ بزور و توفیقم گاہ سست و بیجانم
گاہ سروری دارم گاہ چاکری دارم — گاہ کافری دارم زیب گہ مسلمانم

۱۰۷۔ غزل بحر مقتضب مخبون مطوی

مفاعیل مفتعلن مفاعیل مفتعلن

دلم بستۂ بخلت تنم خستۂ بنظر — ز خرد بردہ بلب و شرر ریختی بجگر
منم مست جام ولا ہمہ ہوش کردہ فدا — ضمیرے مرا ہوسے دگر گو نہ شام و سحر
قدت سرو چشم تو گل دہن غنچہ روت سمن — خطت مشک جبہ قمر لبت مثل لعل و شکر
ترا چند کینہ بدل مرا چند نالہ بلب — مرا ہست الفت تو ترا ہست مہر دگر
توئی شاہ بندہ منم ترست خاک تنم — بدین ناز تو چکنم کہ پرسی نہ ہیچ خبر
نشد یار ہمدم من نشد صبر محرم من — زہی بخت سست و زبون زہی عقل کور بصر
خمش زیب شعر مگو در این راہ ہیچ مپو — بود شعر تو گہرے مگر نیست قدر گہر

۱۰۸ غزل بحر مقتضب مخبون مطوی

مفاعیل مفتعلن مفاعیل مفتعلن

زآواز مِرا ثرت کند رقص پیر فلک
ز سودائے کاکل تو کند جامہ چاک ملک

ز شمشیر ابرویت شود کشتہ روئین تن
بد ترک پرہ ہنرت ز مژگانت فوج کمک

کشد آب چون چشمہ دریادت دیدۂ من
گرفتار ہست دلم العشق تودون الشک

دلم راست گرسنگی بتا بہر دیدارت
بسودات نیست ہوس بجلواؤ برا آتمک[1]

بخور بادہ با صنمی کزین دار آخر شد
سوگور اسکندر بدان فوج و جاہ و ترزک[2]

بتان سیم [illegible] شان انجم
بتان شمع تو اختر بتان ایل تو ایلک[3]

زمی نا[illegible] کند عجز نے مستی
زر طبع را زیبا بود بادہ خوب محک

۱۰۹ غزل بحر مقتضب مربع مخبون مطوی

مفاعیل مفتعلن

مکن خشم بر سرِ ما
نشین لحظہ در برِ ما

چہ سازیم چون ز قضا
شدہ نحس اختر ما

رخِ تست جنتِ من
لبِ تست کوثر ما

دو گیسوت سنبل من
خطِ تست عنبر ما

توئی ماہ محفل ما
توئی میر و سرور ما

دہانِ تو حیرتِ گل
قدِ تست عرعرِ ما

[1] آتمک در لغت ترکی بمعنی نان کذا فی لغات سروری ۱۲ زیب [2] ترزک در ترکی ترتیب و انتظام و ضابطہ لشکر و مجلس کذا فی لغات سروری ۱۲ زیب [3] ایلک بمعنی خان و حاکم ۱۲ زیب ۱۲

غم زیب است فرزن	برائے تو دلبر ما

۱۱۰۔ غزل بحر مجتث مثمن سالم

مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن

دردِ دگر در دل من سر مے زند بسر زمانے	افتادہ ام در مصیبت از فرقتِ تو جوانے
از درد و غم چون ننالم وز گریہ چون گل نریزم	مژگان او بر دلِ ما ای دوستان زد سنانے
باغ عدن را نخواہم نے فصل گل را اسیرم	دیوان من بر ایم باشد عجب بوستانے
بے تیغ صد پہلوان را قاتل شوی ای شکر لب	اندر جہان من ندیدم مانند تو پہلوانے
لکن کم جفا ای ستمگر کم کش مرا اے سیہ دل	مشکل بود در زمانہ مانند من ناتوانے
میر ناز عشقبازی صد عاشقان بر جنابت	کعبہ کجا دارد ای بت ہمچون در آستانے
بر شعر من نیست شایان خندہ زدن از تکبر	میگوید آن دوست مطلب زیبا سنم ترجمانے

۱۱۱۔ غزل بحر مجتث مثمن مخبون

مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن

چو خند و زلف تو در باغ نیست لالہ و سنبل	فرح چو لعل لبِ تو کجا دہد منصب و مُل
دہد بہ نذر تو سلطانِ روم قسطنطنیہ	اگر رسی بسرش با چنین جمال و تجمل
ز تیغ جلوۂ حسنیم مثل زلف بریدہ	چو کاکلیم سیہ بخت زان معنبر کاکل
بہار گردد نارم چو آتشِ نمرودی	بہ بلبل دلم ار کام وصل بخشد آن گل
ز حسن بخت شوم ای پری سلیمان آن شب	کہ در حضورم باشی برقص و شیشہ بقلقل
بپائے سجدہ دہلیز دوست خود در قلقم	چو بہر صحرا آہو چو بہر گلشن بلبل
کنم بہر بو ناز چشم چشمہ جاری بزمین	بہر شب از غم تو بر فلک رسانم غلغل

تراوج جاه مشو غره کامدست مسلّم — پس از طلوع غروب و پس از عروج تنزّل
کنون بحال زبونم ز چشم لطف نگاہے — که غم رسید بغایت ز حد گذشت تطاول
بپوش زره حلم از برای دفعِ خصومت — که بر مخالف آرد شکستِ فاش تحمل
مرهان دلت ز حسد و حرص شو باندک قانع — مدام نوش می و کن کباب مرغ تناول
ستاره در یک برج اے پسر نماند دائم — ضروری ست بحکام روزگار تبدل
بگو بساقی و مطرب که آور ندے و فی — که در پناه خدایم ز عشق راکبِ دلدل
ز شعر شهره شوی عنقریب و شعرت زیبا — رسد ز سند به هند و ز قندهار بکابل

۱۱۲ غزل بحر مجتث مثمن مخبون محذوف مجحوف

مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع

برائے وصل و لقائے تو بیقرارم — جهت لقائے جمالت در انتظارم
نگاهِ مهر و عنایت بحالِ من کن — که از فراق تو بد حال و خوار و زارم
بعزلتِ من خنده مزن نگارا — بخانه همچون گرداب تاب دارم
ز کیمیائے سعادت شدم تونگر — بکیمیا نبود هیچ کار و بارم
برون شدست ز خاطر خیالِ دولت — برائے جلوۂ دلبر امید دارم
همه تن ار چه گناهم بزیر گردون — ولے غلام درِ شاه ذوالفقارم
مرا چه حاجت جامِ شرابِ رنگین — که از خیال خودلے زیب در خمارم

۱۱۳ غزل بحر مجتث مثمن مخبون مقصور

مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات

تفکرات جهانند زحمت بے سود — ز انقطاع همه یافتیم ذوق شهود

تغنی کن باز قدح بادهٔ گوشۂ افلاس — که هر که طمع برید از توانگران آسود
زلطف عشق بنازم که اندرین درگاه — کف ایاز نمود دست خاتم محمود
بهر کجا که علم میزنم توئی صحرائے — بهر کجا که نظر میکنم توئی موجود
بگیر چاشنی از ذوق معنوی زین پیش — که این جهان همه را خود بخود کنی پدرود
نظر بکیفرِ ایام کن که سید انیم — کسیکه کشت جو او گندم آخرش ندرود
بجیب سر بکش و در سرد مطلب کوش — که بوده است ازین پیش آنچه خواهد بود
زمام عاجزی خود بقوتے بسپار — که کرد غالب فی الفور پشه بر نمرود
سزد که آه من آید بفرق بدخواهان — چو تیغ حیدر بر فرق عمرو بن عبدود؎
یکی ست منتهی المنزل از سماع و شراب — یکی ست مقصد یاب از رو صلوة و درود
ز تنگنائے جهان خیمه زن برون اے زیب — فضائے عالم قدس ست منزل مقصود

۱۱۴ غزل بحر مجتث مثمن مخبون محذوف

مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعِلن

بیا که بے شمع روت غرق نار شدم — ز نار عشق چو سیماب بیقرار شدم
صباح عید شب ماتم ست از هجرم — چنان گرفته دل از دست روزگار شدم
هران غمیکه در آمد بدیر رفت از من — بهر دریکه شدم زود شرمسار شدم
نگشت محرم دل هر کرا که دادم دل — نگشت یار مرا هر کرا که یار شدم
ز راه عشق نمیگردد این دل زارم — درین طریق اگرچه خراب و خوار شدم
ز بخت مرد شود آشکار در دنیا — من از ترقی او بار آشکار شدم

؎ عمرو بن عبدود نام یکے از پهلوانان عرب که در غزوهٔ خندق یعنے احزاب بدست امیر المومنین سیدنا علی کرم الله وجهه کشته گردید ۱۲ زیب

نگشت آن مه نا مهربان بمن مائل	اگرچه زیب فدایش هزار بار شدم

۱۱۵- غزل بحر مجتث مسدس مخبون

مفاعلن فعلاتن مفاعلن

بخیز ساقی شیرین قدح بیار	که از خمار کنم دفع این خمار
سحاب سایه بگسترده است خوب	هم ابتدای بهار است ای نگار
بخور شراب درین وقت با کباب	مباش غافل از لطف کردگار
دو روز فرصت داری بعیش کوش	زمانه نیست بکس دوست و پایدار
بجرم من چه زنی طعنه چون بحشر	پس محمد صلی الله علیه وآله وسلم آید گناهگار
نگاه شوخ تو ای شاه حسن	برنگ باز دلیر است در شکار
بهر سرا او در دکو ندا دهید	که زیب مجنون گردید بهر یار

۱۱۶- غزل بحر مجتث مربع مخبون محذوف

مفاعلن فعلاتن

تو بادشاه بتانی	تو آفتاب جهانی
بفن معلّم اوّل	بحسن یوسف ثانی
بغمزه دل بستانی	بخنده گل بفشانی
ندید چشم ترکے	بدین جمال و جوانی
منم بعشق تو صادق	سخن دروغ ندانی
بدبت نخواهم گر تو	شویم دشمن جانی
طبیب هیچ ندارد	خبر ز درد نهانی

بزیب زار ز وصلت

خوشا که مژده رسانی

۱۱۷ غزل بحر منسرح مثمن موقوف

مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات

دارم ز غم در جان شعله قلبم پُر از صد آزار
درمان من لبهلے تو باشد الا اے دلدار

دارم دلِ پُر از درد دارم تنے پُر از ضعف
دارم مہے بس بے مہر دارم گلے پُر از خار

نالد لبم بہر شام سوزد دلم بہر روز
بارم نمے پُر از سوز آرم دمے پُر از نار

خطرات را از دل ساز جانا بدراز توحید
کاید ترا غیر از شبہہ در دیدہ ہا آن دیدار

ساقی بدہ از الطاف جامے پُر از مئ ناب
مطرب بگو خوش اشعار چون باربد اندر تار

خوبان بسے دیدہ ایم در شہرہا پُر از ناز
چون تو کسے کم دیدیم افسون دمے باگفتار

گویند بخود قلب زیب گوید بخود قاب زیب
مستیم مازان رخسار مستیم مازان رخسار

۱۱۸ غزل بحر منسرح مثمن مطوی موقوف

مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلات

خیز بوقت بہار درکش جام شراب
توبہ درین روزگار جرم بود نے ثواب

آب بزن فوق خاک تا کہ شود میوہ ناک
بادہ حلالست و پاک فاش بحکم کتاب

وقت مگذار مفت زانکہ سکندر بخفت
نیز فلاطون برفت زین چمن اندر تراب

بادہ خوری ہوشدار سوئے نوا گوش دار
فکر فراموش دار تا کہ شوی کامیاب

با صنمے مہ عذار بنشین در لیل تار
لذت بوس و کنار گیرد و بفگن حجاب

تا بکے از غم فغان فکرت سود و زیان
خود چہ نمود این زمان با پسر بو تراب

ہست ہزار اشتیاق لیک ز وصلیم طاق
شہو شدم از فراق زیب چنانکہ آفتاب

۱۱۹ غزل بحر منسرح مثمن مطوی مجدوع

مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع

ماہوشے گلعذار سروِ قدِ یار — برد ز من صبر و ہوش جملہ بیکبار
چندپے آہوان اسپ کنی ریش — ماکہ شکار تو ایم روے بما آر
ہست تنِ من ضعیف در الم دوست — گشت دماغم خراب در غم دلدار
آب گل بوستان بر رخ دوست — خون شدہ یاقوت کان ز ان لبِ دُربار
دست تاسف گزیم تا کے در ہجر — چند بنالیم چند در غمت ای یار
زلف وفاے نکردنا مدر دست — ہیچ نداند طریق مہر و وفا یار
نظم نظامی تمام رشک برد زیب — چونکہ بخوانی بجوش این ہمہ اشعار

۱۲۰ غزل بحر منسرح مثمن مطوی منحور

مفتعلن فاعلات مفتعلن فع

چند بود ہر مال بند دلت غم — بادہ بنوش و ز چنگ نغمہ شنو ہم
ایکہ ترا ایم صید ہمچون آہو — از طرفِ ما نگیر آہو سان رم
جان من از ہجر جاہ شو نہ جگر خون — جام ز ساقی بخواہ باش دمے جم
شام سیہ روز عید ہست بوا صل — بر لب اہلِ فراق شہد بود سم
ہست زمرد بلعل خط بلبِ او — نے برخِ آن نگار بر گل شبنم
چونکہ بغیر از شراب نیست علاجم — بادہ کنندم مباح مالک و اعظم
گر گناہے رسیم عیب نباشد — اول زیبا گناہ سرزد ز آدم

۱۲۱۔غزل بحر منسرح مطوی مسدس مقطوع

مفتعلن فاعلات مفعولن

هر روز زا ز دیده آب می بارم — هر شب در سینه سوز میدارم
رنج مده ای طبیب از داغم — خیز که من از فراق بیمارم
هست وصال نگار درمانم — کم رو واز اہل طلب آزارم
دارم سودای عشق در سر خود — جوے برایم علاج از یارم
عشق تو کرده اسیر و بے عزت — ورنه درین روزگار سردارم
بر گل چون عندلیب کم پویم — هست رخ گلعذار گلزارم
این ظلم از در زیب پر بادا — هست بدین شعله گرم بازارم

۱۲۲۔غزل بحر منسرح مسدس مطوی

مفتعلن فاعلات مفتعلن

دولت و اقبال رام باد ترا — زنده در ایام نام باد ترا
بالا با فرجاه باد سرت — خیر طلب خاص و عام باد ترا
نوحه بخانه عدوت باد بتا — خنده بلب صبح و شام باد ترا
باد اگنج سرور کام دلت — در کف مفتاح کام باد ترا
باد ز شتر سپهر امنیت — طالع هر دم غلام باد ترا
ساقی یا قوت فام باد برت — بادۂ عشرت بجام باد ترا
حسن و شراب و کباب و نغمہ نے — زیب میسر مدام باد ترا

١٢٣۔ غزل بحر سریع موقوف

مستفعلن مستفعلن مفعولان

هر وقت هستی در دلم اے دلدار — دارم بجان از عشق تو صد آزار
با دشمنم دادی فرح با من درد — با غیر اقرارت و بمن فاش انکار
بے لعل شیرینت مرا جان تلخ ست — شکر بده از حقهٔ شکربار
حاشا که ما بارے دیت زتو خواهیم — ما را گشی با تیغ خود گر صد بار
رویت بود گلزار من کویت باغ — وصلت مرا جنت بود هجرت نار
بالات بهر دل بلا نازت مرگ — لبهات تریاق قوی زلفت مار
بهر خدا کارے بکن کن اقرار — افتاده از اندوه تو زیب از کار

١٢٤۔ غزل بحر سریع مطوی موقوف

مفتعلن مفتعلن فاعلات

گر بکشی تیغ که کنسیم و نیم — بسم الله الرحمٰن الرحیم
هست جز از وصل توای رشک حور — دوزخ من جنتِ دار النعیم
محشر من ساعت تودیع تست — زلزلة الساعة شئ عظیم
دل ز غمت تنگ چو گور بخیل — چشم جاری ست چو دست کریم
جا هم موهوم چو قدم حدوث — عشقم ثابت چو بقاے قدیم
جنبش ارض آرد لرزش بملک — بیغم کم باش ز خشم حلیم
بیکسی اے زیب مگر شاد باش — قدر زر گران دارد در یتیم

۱۲۵ غزل بحر سریع مطوی مکشوف

مفتعلن مفتعلن فاعلن

ابر محیط ست می ناب کو — نے بسر دوست رخ شباب کو

جام بجو کا خرج جان را دجم — دارنہ غم دولت داراب کو

تا کے مانی کہ چو بگذشت کے — زال زر و رستم و سہراب کو

آنکہ بود بیدار از جوش غم — او را بے وصل صنم خواب کو

شیفتہ را عشرت بیدوست کو — تشنہ را راحت بے آب کو

صبر کنیم از تو در تخلیہ — ما را این طاقت و این تاب کو

شد لقبت ملک الشعرا فقط — زیب ترا طالع القاب کو

۱۲۶ بحر سریع مخبون مکشوف

مستفعلن مستفعلن فاعلن

دفع غم ایام از جام کن — ہم با رضا ایام را رام کن

خواہی کہ باشی محرم راز دل — ترک دیار و دولت و نام کن

در پیش شمشیر قضا با رضا — سینہ سپر چون رستم و سام کن

بہر سرور دل سرت جان من — خالی ز فکر فاسد و خام کن

از بہر کام جنت و ذوق جان — دل را بری از ہوس و کام کن

از ترک دنیا دم بزن بر عیان — شغل حقیقی در سحر و شام کن

خواہی کہ از خاصان شوی ای پسر — چون زیب خود را وحشی از عام کن

۱۲۷ غزل بحر سریع مطوی اصلم

مفتعلن مفتعلن فعلن

گرچه عزیزند همه خوبان — از همه محبوب‌تری ای جان
گرد سلطان بدرت سائل — گرد دو انا ز فنت نادان
چشمهٔ حیوان بچشم بی تو — زانکه جزت عمر بود ویران
رانی در دریا چون کشتی — دیدم از دیدهٔ خود طوفان
آب دریغ از تشنه چه کنی — نیز از بیمار مبر درمان
داغ بهر روز مده بر دل — گرچه بدم هستم زنده انسان
زیب خرد نیست ترا نافع — مشکلت آسان نکند یزدان

۱۲۸ غزل بحر سریع مطوی مجدوع مقطوع

مفتعلن مفعولن فاع

ایکه دهانت غنچهٔ تنگ — وز گل رویت گل را رنگ
چشم سیاهت فاتح روم — ای مژگان تو لشکر زنگ
کس بترازوی انصاف — نیست ز خوبانت همسنگ
قاتل ابرویت چون تیغ — مهنک کرشمات چو تفنگ
ماه بنالد در خرچنگ — مهر رخا چو نوازی چنگ
جنگ مکن با ماکن صلح — زانکه ندارم طاقت جنگ
زیبا عشق تو شد مشهور — در ایران و دیار فرنگ

۱۲۹۔ غزل بحر خفیف سالم

فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن

سبز خطے جادو گرے نوجوانے
نازدارے شیرین لبی دلستانے

لالہ رنگے عرعر قدے مشکبوئے
گل لباسے گلچہرۂ گلفشانے

کرد مستم در مجلسے با نگاہے
برد ہوشم در محفلے با بیانے

نے یکم من محبوس غم از فراقت
نیست خالی از داغ غم ہیچ جانے

غم نخیزد از جان من ہیچ گاہے
خوش نماند بے صحبت دل زمانے

اے گل نو با بلبلے کام دل دہ
گیرد آخر ہر گلشنے را خزانے

تخت و افسر گردد ترا خاک روزے
گر شوی بر تخت زمین آسمانے

زیب زیر چرخ برین بعد مدت
من نہ مانم ماند ز من داستانے

۱۳۰۔ غزل بحر خفیف مسدس مخبون

فاعلاتن مفاعلن فعلاتن

خط مشکینت رشک عنبر و ریحان
روے رعنات رشک جنت رضوان

تا بکے سوزم از تجلیِ حسنت
تا بکے نالم از تعدیِ ہجران

من در اینجا بگریۂ و غم و زاری
تو در انجا بکام خاطر خندان

بوسۂ خاتم دہانت کامم
ہست فذا رم نہ شوق خاتم فرمان

نوشدا روئے وصل ہست دوایم
نیست فیضم ز نسخہاے یونان

سوزش سینہ ام بپرس از فرہاد
کاین خبر نیست با وزیر و سلطان

گر بخواہی رسی ز قید برادر نگ
زیب صابر بمان چو یوسف سنعان

۱۳۱ - غزل بحر خفیف مسدس مخبون مقصور

فاعلاتن مفاعلن فعلات

ای تنت زیب اطلس و کمخواب فرحت افزا لبت چو موج شراب
لیلة الداج موی خوشبویت روی تو آفتاب عالمتاب
بی وصال تو دارم ابتر حال کام من تلخ دیده ام بیخواب
ده بمن جامی از شراب لذیذ تا کنم خانهٔ ملال خراب
خوش حیات آنکه دارد از اقبال می و معشوق و باغ و سیخ کباب
بی لب گلعذار خار دلست دور پیمانه و نوای رباب
و من الماءِ کُلّ شیئٍ حی زیستِ ما ست زیب عالم آب

۱۳۲ - غزل بحر خفیف مسدس مخبون محذوف

فاعلاتن مفاعلن فعلن

باز بکشای لعل خندان را ساز دیوانه هوشمندان را
من نه یک هستم از تو آشفته عشقت آشفته کرد چندان را
غمزهٔ فاتح و جهانگیرت کرد مغلوب فتحمندان را
گرمی آتش تجلی تو کرده چون موم نرم سندان را
همه تن آب گردد از خجلت گر نمائی بدُرِّ دندان را
ز آهوی چشمت آب چشم روان قلعه گیران و شیربندان را
شورشِ عشق آورد زیبا بر گلو تیغ سربلندان را

۱۳۳ غزل بحر خفیف مسدس مخبون مجحوف

فاعلاتن مفاعلن فع

قد تو سرو روئے تو گل — خد تو لاله زلف سنبل
فرحتے یابد از لبت دل — که نیابد ز شربت دل
هر شب از درد فرقت تو — میرسانم بچرخ غلغل
بهر تست این همه فغانم — بهر گل هست بانگ بلبل
این دلم را که بود دانا — بسته کردی بدام کاکل
وه چه خوش هست در شب دی — نغمهٔ نے و بانگ قلقل
زیب باید مرا درین غم — مددے شهسوار دلدل

۱۳۴ غزل بحر خفیف مسدس مخبون مشعث

فاعلاتن مفاعلن مفعولن

عشق بے وصل هست خود بیماری — غم بود بے پریرخان سرداری
کس بفرقم نمی نهد دست خود — کس ندارد بمن سر غمخواری
بینی آزار و رنج و غم از گردون — عاشق مست را اگر آزاری
گشته ام ناامید از همه عالم — نیست امید هیچ جز در باری عـه
آب حیوان چشی نه از لب جانان — تا نه دل از حیات خود برداری
باشدم یار آن جوان با شفقت — بخت آرے کند اگر بر یاری
سیر بستان سینه ات کن زیبا — تا بکے در سر گل و گلزاری

عـه باری نام حق تعالے یعنی بغیر دروازه باری مرا از کسے امید نیست ۱۲ زیب ۱۲

۱۳۵۔ غزل بحر قریب مسدس سالم

مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن

بهر روز از فراقِ تو در فغانم — بهر شب ز اشتیاق تو برسانم
تو با خوبی و محبوبی، همچنینی — من اندر قیدِ عشق تو همچنانم
اگر خانم مگر بنزدت خاکسارم — اگر شیرم مگر پشیت از سگانم
بیادت ناله بر گردون میرسانم — براهت آب از دیده میفشانم
جز از نوشِ لبِ لعلت لاله رو یا — دوائے نیست از بهرِ درد جانم
بیا جانا بده جامم از لقایت — که بے دیدار تو مشکل زنده مانم
ندزدم زیب از تیغش گردنِ خود — که از عشقش بهر جانب داستانم

۱۳۶۔ غزل بحر قریب مسدس اخرب مکفوف عروض و ضرب سالم

مفعول مفاعیل فاعلاتن

ما مست شرابیم در زمانه — فارغ ز کتابیم و ز دوگانه
جوئیم لبِ جوی نے حکومت — خواهیم لبِ یار نے خزانه
زلفِ تو شده دام در دلِ من — چشم تو زده تیر بر نشانه
حسنِ تو دل آشوب و دشمن جان — تا زِ تو جگر سوز بے بهانه
بر ساحل آرام کے بر آیم — عشقِ تو بود بحر بے کرانه
می نوش بگلزار در بهاران — هم بشنو آواز از چغانه
بیگانه شده زیبِ بهجت از تن — ای جان چنین مست شو یگانه

۱۳۷۔ غزل بحر قریب مسدس مکفوف مقصور

مفاعیل مفاعیل فاعلات

زہی حسن زہی روے لالہ فام | زہی خال زہے موے مثل دام
فراموش مرا گشت از فراق | خور و خواب زر و مال و نقد و دام
مکن خندہ گر از عشق بندہ ایم | کہ محمود ہم از عشق شد غلام
غم یار ز من برد اے حکیم | خرد و ہوش و ورع و زہد و ننگ و نام
گہ خشم بکن عفو از اسیر | کہ محبوب بود عفو ز انتقام
دمد شوق ز معشوق لطف و ناز | دہد ذوق شب وصل شرب جام
دل زیب بود تنگ بے لقات | بیا زود ز دیدار بخش کام

۱۳۸۔ غزل بحر قریب مکفوف عروض و ضرب سالم

مفاعیل مفاعیل فاعلاتن

سہی سرو سمن بوے گلعذارے | دلم برد تنم خست کردکارے
بروئی تو خم زلف اے پریرو | بود گنج بتسلیم تند مارے
بشو یار من اے یار بیقرارم | ثواب ست شدن یار بیقرارے
بتا گشت درا مصار خوب کردم | ندیدم بمثل تو نازدارے
مرو دور مدہ درد با دل من | مگو تلخ و جہت وصل گوے آرے
بتان اند بہر ملک کن نہ مستی | در آفاق یکے نیست تاجدارے
درا د بار کند کار خوش نہ ہر کس | مگر زیب خردمند بردبارے

۱۳۹۔ غزل بحر قریب اخرب عروض سالم وضرب مسبغ

مفعول مفعول فاعلاتن

روئے تو مانند ماہ روشن — بوے تو مانند بوئے گلشن
زلفِ درازِ تو مار قاتل — چشم سیاہِ تو ترک رہزن
وصلِ تو بے شبہہ باغ جنّت — ہجر تو لاریب جان کندن
از تاب حسنِ تو در خجالت — خوبان کشمیر و ہند وارمن
حسن تو و ناز شیر و شکر — عشق من و پند ناروِ روغن
واریم بریاد لعل خوبت — ہر شام چون چنگ بانگ و شیون
زیبا مرا باد بعد مردن — در کوے محبوب گور و مدفن

۱۴۰۔ غزل بحر قریب اخرب عروض وضرب مقصور

مفعول مفاعیل فاعلات

دیوانہ شود مرد از فراق — ہم شاہ شود بندہ ز اشتیاق
غم گردد تفریح از شراب — ہم صلح شود جنگ از نفاق
از لطف دلے شاد کن شتاب — ماند نہ بتو جاہ و طمطراق
مہمانی دہ روز جام نوش — با لعبت گلروی سیم ساق
از غربت کن خیمہ زود آے — در دیدۂ این زار کن اتاق
با عمر جوانیم لیک پیر — شدہ ایم ز ہجران آن اُشاق
(نوجوان ۱۲)
تا طاق دو ابروت زیب دید — ز و طاقت گردیدہ نود طاق

۱۴۱ غزل بحر جدید سالم

فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن

از فراقت صد تعدی بر ما مکن	روزهای عمر ما را شبها مکن
عمر شیرین زهر باشد بے تو مرا	پیش زنیم دردمند و رسوا مکن
در فراقت بے قرارم اے سرو قد	خیمه بر کن مسکن خود صحرا مکن
از همه بیگانه باشم بے وصل تو	از همه خلقم خدا را تنها مکن
تا دو بالا غم نگردد در سینه ام	این چنین شمشاد خود را بالا مکن
من فقیرم ده نه دردم از هجر خود	گر خدا داری جفا بر فقرا مکن
زیب چون باعشق گشتی هر جا علم	بر سرت گر تیغ آید پروا مکن

۱۴۲ غزل بحر جدید مخبون

فعلاتن فعلاتن مفاعلن

از قدمت رویم را جدا مکن	وز شوخی بر جانم جفا مکن
تو گذران من گریان در آب یم	برداشته خود را رها مکن
محبوبا تو چوب برین زده مزن	سلطانا تو خشم برین گدا مکن
در بستی یکروزے کنی وطن	از مستی خود ترک وفا مکن
شد قلبم آشفته زناز تو	اے یار دگر بیشیم ادا مکن
گر بنده زار اسم خود بود عیان	گر جبری تکیه بر سما مکن
گر خواهی خورسندی رسد ترا	زیب گهے در جائے رجا مکن

۱۴۳ غزل بحر مشاکل مکفوف مقصور

فاعلات مفاعیل فاعلات مفاعیل

گرد خوار مرا یار جور کیش ستمگار
سینه سوز جگر دوز شب فروز برخسار

عشقباز یکه تاز سرافراز پری ناز
لاله فام گل اندام مست جام جفاکار

تیغ بند تنومند سربلند شکر خند
باده نوش زره پوش جان فروش دل آزار

مشک موی چمن پوی لاله روی پری خوی
نوجوان غزلخوان گل افشان بگفتار

رنگ دام دو گیسوش ننگ تیغ دو ابروش
شیرگیر دو آهوش رشک کبک برفتار

سرد مهر طبع گرم قلب سخت تنش نرم
اهل حسن چو افواج آن نگار علمدار

ای دلیر دل آشوب و دلفریب و دل آرام
بهر تست دلم زار باش یار وفادار

ترک چشم براه تو آب ریخت مگر سرخ
مرغ روح بدام تو گشته هست گرفتار

باد کبر ترا چند نزد زیب بیا زود
بیز خاک برین باد ریز آب برین نار

۱۴۴ غزل بحر صریم

مفاعیلن فاعلاتن فاعلاتن

جهان گشتم چون تو نامد در نگاهم
ترا جانا پس بصحبت چون نخواهم

سحر و شامم در تلاش رودم رویت
چو اسکندر نیست شوق مال و جاهم

زند آتش دود آه دردمندان
نمی ترسی ای رقیب از دود آهم

نترسد دل از کمان و تیر گردون
اگر گردد راست با من کجکلاهم

کجا خواهم از تو ای قاتل دیت را
اگر ریزی خون بخنجر بیگناهم

ز سودایت ار گدایان هم حقیرم
و گرنه ای شاه خوبان پادشاهم

نگرود تا وصلم آن ماه طلعت || رود زیبا در مصیبت سال و ماهم

۱۴۵ غزل بحر کبیر

مفعولات مفعولات مستفعلن

ما را نیست کام قلب ملک و منصب || شرب جام و روی یار هست مطلب

دیدم روی او در لیل تار ناگہ || گویا داد در دیجور جلوه کوکب

بعد از مرگ باشم زنده شاد خیزم || گر بنهد متبی محبوب بر لبم لب

گسترد دست دام مشک لاله روئی || بنمود دست خال سرمه حیا و غبغب

گشت از عشق او معدوم بخت و ثروت || گشت از حسن او مغلوب عقل و مذهب

مستم بی می و افیون از خیالش || هستم مرده در ایام و زنده در شب

گر یا شاهد می نوشم جام نوشد || کن از لطف جرم زیب عفو یا رب

۱۴۶ غزل بحر مذیل

مستفعلن مستفعلن فاعلاتن

هر کس بکار خویش خوش من خرابم || از دوزخ هجران تو در عذابم

از شمع رویت هست هر شام سوزم || وز شام مویت هست صد پیچ و تابم

از تیغ هجرت بسملم ای پریرو || سیرم شراب وصل تو گر نیابم

در روز برف و ژاله سان در گدازم || در شب چو دزد و پاسبان نیست خوابم

تریاق زهر من بود بوسهٔ تو || حاصل نگشته فائده از شرابم

خط و کتابت کن بمن با عنایت || تا چند سوزی جاودان از عتابم

چون آفتابی سوختم ز آفتابی || رو در غروب ای زیب شد آفتابم

نوشته از آتشبازی

۱۴۷ غزل بحر قلیب

فاعلاتن فاعلاتن مفاعیلن

جاه دنیا نیست باقی چرا مستی
دل بدین دنیائے فانی چرا بستی

برتری خشکی بیابی پس از مدت
هر بلندی بعد مدت شود پستی

زیردستان ور زمینت برند آخر
برزمین امروز گر تو زبردستی

مرده باشی عاقبت ور بلے کشتی
خسته باشی لغبته گردے خستی

نیست گرد هستی تو که بگردزرے
نیستی آرد تسلط برین هستی

صحن زندان باغ گردد برائے تو
یوسفا از قید صورت اگر رستی

بگذر از خواهش که یابی در جنت
زیب زین دیوار بالک اگر جستی

۱۴۸ غزل بحر حمید

مفعولات مستفعلن مفعولات

از عشق تو باده خوارم هم بدنام
از هجر تو دردمندم و بے آرام

چون می هست دافع غم ز راح روح
ساقی ساز پر برایم از مے جام

باشد چون تو گلعذارے عشق انگیز
کم در هند و چین و فارس و روم و شام

جسمت در دموت سنبل خطت مشک
قدرت سرو روت لاله زلفت دام

میخوانند شیخ و شابم قیس العهد
میدانند جوش عشقم خاص و عام

وصل دوست شد مباحم بے اکراه
لزمی عشق زیب مستم صبح و شام

۱۴۹ غزل بحر صغیر

مستفعلن فاعلاتن مستفعلن

ای صبا گو از غم ما یار ما را	رو خبر از گریهٔ ما آشنا را
صد خشم را بکو اب ساز او بیاید	هست ظلم یار ما آن بی وفا را
حسن او بر حسن خوبان هست فایق	چون سکندر عاشق غالب فوق دارا را
از رخ او دور ماندن شد سعادت	زان شوید بر گلستان دل هما را
بادیا زاین فر شاهی داد عاشق	لطف عاشق شاه میسازد گدا را
آن اسیر مصر شد بر مصر حاکم	زین بصیرت حرمت لطف خدا را
راز او را از رقیبان زیب پنهان	کرده ام چون کیمیا گر کیمیا را

۱۵۰ غزل بحر اصم

فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن

گر بیائی شوم مجنون زین جدائی	کن ادا با وفا حق آشنائی
در دغایت ببازم جان شکیباری	این دلم را مده داغ از بیوفائی
بی لقایت نه سود دولت برنج جانم	با وصالت ز سلطانی به گدائی
خیز تر با مه کهنه کن دهانم	کآتش تن شده ما را پارسائی
با رقیبان به همجامی خنده داری	زین تماشا مرا سوزش میفزائی
میگدازم شکر آسا ز آب دیده	تو به بزم رقیبانم زهر مائی
زیب سیر زرد رد و غم از فراقت	باش حاضر که آرایش را دوائی

۱۵۱۔غزل بحر عجیب از مخترعات زیب

فعلن فاع مفعول فاعلاتن

رویت رشک خورشید آسمانی — لعلت رشک یاقوت و لعل کانی
مویت مشک تاتار و بوت عنبر — دندان تو رشک دُرِ کیانی
با رخسار از بهر چشم نوری — با گفتار از بهر جسم جانی
با رفتار حیرت دهی بآهو — با آواز داری نه مثل و ثانی
با بالات هستی بلاے جانم — با اندام بهتر ز بوستانی
زیبائیت زنار بند زهرا — با خوبیت میر صفِ بتانی
از افلاک خشنود و شاد باشی — در آفاق فیروز مند مانی
مشتاقِ تو گشته چو با صداقت — کن بابوسه بر زیب مهربانی

۱۵۲۔غزل بحر بدیع از مخترعات زیب

مفعولات مفعولات مفعولات مفعولات

دارم دلبر صیّاد بلبل گیر گلرخسار — سیم اندام عذرا فام لیلی گام خوش رفتار
رویش قبلهٔ عشاق کویش خلد در آفاق — بویش عطر از او جبین مویش مشک از تاتار
در تقریر سحبان گیر در تاثیر چون اکسیر — در دیدار شمس انوار در گفتار شکربار
دانش سوز عشق آموز شکر خند و شیرین لعل — شاهد باز ساغر نوش دیبا پوش کج دستار
بندد راه بادر روز بارد تیرها در لیل — دارد گرسنه در عید ما را آن شتبے عیار
خندد چونکه گریم زار بالد چونکه افتم خوار — ریزد باده بر زهاد تازد خنگ در بازار
خاکم کرد آبم برد خونم خورد بیش آزرد — قلبم سوخت جانم خست با یک غمزهٔ خونخوار

زان بسوز یگه گشتم مست زیب از نرگس خمار — کردم خواب را پدرود هستم شمع سان بیدار

۱۵۳ از غزل بحر لذیذ از مخترعات زیب

فعلن مفعولات فعلن فعلن فاعلن

رویت ماهِ تمام بویت عنبر یا سمن — مویت رشک مشک کویت جنت یا چمن
زیبا بر جسمِ لطیفت دیباے خطا — شاہا شرمنده ز چشمت آہوے ختن
موزون چون بالات سروے در گلشن کجا — روشن چون دندانت گوہر ناپیدا ز عدن
دام گیسوے تو جانرا زنجیر اے پری — زآبِ لبہاے تو مرده خیزد از کفن
جنت شد از عیش و عشرت جانت را سفر — ما را زان روزے که رفتی دوزخ شد وطن
ناقص نزدِ چشم و زلف و قد و جسم تو — نرگس و ریحان و صنوبر و نخل و نسترن
گشته بریان زیبِ زیبا ہر تو بتا — با او شو محرم بخلوت و ز مے جام زن

تمام شد

بیت تاریخی از مصنف سلمه

گفت ہاتف چو شد این نسخهٔ نامی اکمل — سادس ماه رجب روز خمیس اول
۳۶ ۱۳ھ

ایضاً

چون سوال اے زیب کردم از مسیح آمد جواب — ہژدہم اپریل کامل گشت این رعنا کتاب
۱۸ ۱۹ء

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب الصنائع ترجیع بند

فصل گل خندید دل دارد سر سیر بهار
آهو آسوده بصحرا مرغ مست از مرغزار

برکشیده خار غم از پای جان دیدار گل
کرد مرهم داغ دل را داغهای لاله زار

آسمان رحمت فروبارید بر پهنای خاک
خاک سبز از سبزه چون خط بتان گلعذار

زلف ریحان مشک افشان جعد[1] سنبل عطر بیز
قد کشیده تازه و تر در چمن سرو و چنار

شد گلستان فرحت افزا بوستان نکهت فروش
باد فروردین مسرت بخش و موسم خوشگوار

سبز بخت آنرا که آب سرخ در جام سفید
با بتی گیسو سیه در باغ ریزد بار بار

گاه گل در دست گیرد گاه ساغر گاه زلف
گه نشیند در چمن گه بر کنار جویبار

غرق بحر ذوق باشد سخطیر خواهد بشوق
گه شراب تلخ گاهی نقل شیرین از نگار

قلقل مینا مبارک بادت ای ساقی که هست
نغمهٔ قمری بگوشم بانگ بلبل آشکار

ضامن هر معتقد پشت و پناه هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزند فرید

ای صبا از ما بگو با آن نگار نازنین
کای بحسن آفاق را خورشید ثانی در زمین

خسرو خوبان توئی و میر محبوبان توئی
با لب شیرین و هم با خندهای شکرین

[1] جعد یعنی پیچیدہ مو مسلسل موی مرغول یعنی پیچیدہ ۱۲

ای نگاهت تیر قاتل ای دهانت آب خضر
ای خرامت رشک آهو ای کلامت انگبین
بوی تو عطر دماغ جان ما ای جان ما
کوی تو از مهر ما بهتر ز فردوس برین
در مکان امن باشی بیغم از آزار کون
تا زمین زیر سما باشد مکان غیر مکین
چند داری از فراقم غرق در دریای غم
چند مانند آتش دوری دماغم آتشین
تا بکی با عاشق صادق دهی آزار ها
با رقیبان چند باشی هم رکاب و همنشین
در جدائی رفت مدت جلوه کن اکنون بلطف
تا بیابد کام جان از وصل تو قلب حزین
گرچه با ما شب فروزی هست نزدیکت گناه
هان مکن بیم از گنه چون چرخ میگوید چنین

ضامن هر معتقد پشت و پناه هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزند فرید

عشق ما را از تعلق هاے دنیا باز داشت
با جنون کاملم در عاشقان ممتاز داشت
در دلم روزیکه شد آغاز در عشق دوست
دل هوای جان فروشی هم ز ان آغاز داشت
آن شبی کاندر کف من بود دام زلف او
مرغ جان در باغ عشرت چون پری پرواز داشت
صید آن صیاد گردیدیم در بزم بهار
کز کرشمه بربط دل شورش شهباز داشت
شهد کامم ده که رفتند آخرش با کام تلخ
شیرین از شیرین نگفتی یا که شکر ناز داشت
حافظان تخت غزنی را نشد معلوم هیچ
آنچه سلطان راز ها با یار محرم راز داشت
این زمان چون ساز مینالد دل آشفته ام
روز زی از دستم بزم تو نوا ها ساز داشت
رفته بودم دوش بر بوسه گلی در محفلے
بر لب نازک نوای چنگ این آواز داشت

ضامن هر معتقد پشت و پناه هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزند فرید

مست گشتم از نگاه نوجوان جام نوش
مرحبا ای سوز و سودا الوداع ای زهد و هوش
باده همچون گنج باد آورد سازت خسروت
هان مکن بر باد عمر از غم بشغل باده کوش

زلف داری مار اسود بوسه تریاقِ عراق — چشم قاتل عشوه رهزن دانگینو لب دارو فروش
دعوت معراج در شب بود نے در روز بود — قدر یابی از خدا گردی چو شب گر عیب پوش
گرم طبعان محبت را کمال از خامشی ست — دیگ آتش خواه چون شد پخته میگردد خموش
دل نهان در سینه میسوزد چو نار جهوسان — برق حسنت سوخت لیکن رعد سان نکنم خروش
اے خوشا دامان باغے جلوهٔ آبِ روان — حسن و سبزه در نظر می بر لب و نغمه بگوش
با شراب تلخ شیرین کن حیات تلخ را — خیز ساغر نوش بیغم مژده میگوید سروش

ضامنِ هر معتقد پشت و پناهِ هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزندِ فرید رح

با مے و ساقی مداوائے دلِ دیوانه کن — خواهی ار مخدوم باشی خدمتِ میخانه کن
عهدِ دلخواهان امروز آفتِ فردای تست — چشم بر پیمان مدار و تکیه بر پیمانه کن
رخ بسوے شاه ناور از برائی اسپ و پیل — با غلط فرزین مران و خویش را فرزانه کن
مے ندارد وصل گل بوی وفا بیدار باش — گر بخواهی گنج یابی جائے در ویرانه کن
چون مگس تا چند پوئی بر طعام دیگران — نام خواهی بر تجلّی خویش را پروانه کن
گفتگو با خویشتن بر بیستون فرهاد داشت — جان شیرین را بهمت هدیهٔ جانانه کن
گنجِ تنهائی گزین و آشنائے خویش باش — خویش را بیگانه از هر خویش و ز بیگانه کن
همچون طفلان ناله جهلِ تست از بهر خزف — چون صدف خاموش خود را از پیٔ دردانه کن
خواهی ار فتح درِ دولت و براتِ بخت را — این وظیفه ورد خود در کشتی و کاشانه کن

ضامنِ هر معتقد پشت و پناهِ هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزندِ فرید

تا اثر در ما نبود از عشق غم معدوم بود — عشق بود آفت مگر ما را نه این معلوم بود
برد بر نطع اجل جلاد چون جمشید را — گفت آن دولت که مے پنداشتم موهوم بود

با سکندر گفت خضر این پند کاخر فیلقوس | شام ظلمت یافت گریان گرچه رامش همدم بود
ای رقیب آتش مزن کز وصل شیرین در جهان | خیز خسرو هم ندید ار کوهکن محروم بود
با همه کن وفا عادت که میدانم ایاز | بود خادم لیک از زمین وفا مخدوم بود
از فسانهٔ آشنائی این همه اندوه ماست | آنکه دانستم بهائش در حقیقت بوم بود
صبر کن کز صبر کردن فتح و شادی یافت | یوسف بیچاره کاندر قعر چه مغموم بود
فتح محمود از طفیل خرقهٔ درویش بود | نوحه نادر نوای نالهٔ مظلوم بود
غرق عصیانم مگر دارم دل صافی نظر | دوش دیدم بر در جنت که بر من مرقوم بود

ضامن هر معتقد پشت و پناه هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزند فرید

ای بجاه حسن فوج خوبرویان را امیر | خاطر آزاد ما در حلقهٔ مویت اسیر
غنچهٔ دل بی گل رویت شگفته کی شود | کی بدو سنبلت خواهد ضمیران را ضمیر
وصل تو جان بخش ما همچون چشمهٔ آب حیات | هجر تو بر مرگ ما چون قدرت قادر قدیر
ایکه مژگان تو خنجر ایکه گیسویت کمند | ایکه ابرویت کمان و قد تو مانند تیر
غمزه‌ات در کار تسخیر جهان و فتح ملک | ترک چشمت را بود ناصر چو سلطان را وزیر
بیقرارم در فراقت گریه دارم روز و شب | عاشق افتاده را شو از عنایت دستگیر
کثرت باران اشک من مقر را یخ کند | ز آه سوز سینهٔ من گرم گردد زمهریر
سحر گفتارت دل دانائی را دیوانه ساخت | رستم عشقت چو زالم در جوانی کرد پیر
رو بسوی عشق آوردم پی دفع ملال | ناگهان برخاست زیبا زانکه ما بو همسریر

ضامن هر معتقد پشت و پناه هر مرید
خواجهٔ عالم محمد بخش فرزند فرید

ترکیب بند

دلِ ما را خیالِ دلدار ست — دائم این درد بر دلم بار ست
در سرم از غم ست سودائے — در تنم از فراق آزار ست
دلبران گرچہ ظالمند ہمہ — دلبر من تمام خونخوار ست
نیست درمان او بغیر وصال — ہرکہ از مرض ہجر بیمار ست
نیست معشوق از رقیبان دور — ہر گلے کان دمد پر از خار ست
موئی محبوب سخت زندان ست — روی او آتش شرربار ست
سد راہش نمی شود این جسم — ہرکہ در عاشقی سبکسار ست
شیر و شہدش چو زہر تلخ بود — ہرکہ از وی نگار بیزار ست
بر خدِ او خوش ہست خالِ سیاہ — حسنِ او گنج زلفِ کج مار ست
خود بخود خاص و عام می آیند — نیست حاصل کسیکہ در کار ست
قول معقول ہست بل مشہور — عشق در دوری صنم نار ست
جسم سوزد بہر کجا حینیکہ — روح با دیگرے گرفتار ست

چون نداریم دسترس بوصال
ما و سوزِ فراق و آہ و ملال

شاہدے دیدہ ایم غیرت ماہ — ماہ پیشش پیادہ شو خم شاہ
یار من تاج پوش سے باید — خوبرویان تمام خیل و سپاہ
از خیالش نے شوم خالی — ہیچ گہ وہ حاضر ست در ہمہ گاہ
آنچہ از وے شنیدہ ایم کلام — ہمہ حفظ ست چون کلام اللہ
قد دارد بلند و دامن پست — زلف دارد دراز و خط کوتاہ

دردل آرند غم بیک دیدن   الامان از بتانِ شوخ نگاه
در ترقیست عشق از ذکرش   چمن از شرب شراب قوت باد
نایداز خضر بر رہِ قانون   ہر کہ در عاشقی بود گمراه
بے ایاز ست بار بر محمود   تاج واقبال ہم قبا و کلاه
جاه را لذتیست سیدانم   نیک بے وصل نیست لذت جاه
عاشقان را کند روا الہام   عشرتے کان بملت ست گناه
عمر ما میرود برنج و عذاب   کار ما گریہ ست و نالہ و آه

چونکہ ما راچنین شدست مزاج
نیست بے شربت وصال علاج

ہر زمان چنگ سان فغان دارم   شمع سان اشکہا روان دارم
جوش غم میکند خلل در خون   رنگ نیلی چو آسمان دارم
غرض من نیست کشور آرائی   ہوس بوسہ زان دہان دارم
زخم کہنہ پُرا ز نمک امروز   از خطِ شاه نو خطان دارم
گریۂ سوز میکشم از چشم   نالۂ درد بر زبان دارم
برگلستانِ عارضم بلبل   من نہ مطلب ببوستان دارم
اینکہ فریادہاست برلب من   ہمہ از دست دوستان دارم
ہست معشوق عاشقِ دگرے   داغ بالائی داغ زان دارم
عجز با ہمسران و ما تحتان   ہمہ بہرِ امیدؑ جان دارم
عشق سرِ دادنست میدانم   عزم از بہر امتحان دارم
ہستم آزرده آنچنان گویا   بربدن زخمِ صد سنان دارم

ع امید جان نام معشوق مصنف ۱۲ زیب ۱۲

سیرم از زندگی ز دستِ فراق | چشم بر مرگِ ناگهان دارم

خوش تر آندم که خون روان باشد
قاتلِ من امید جان باشد

باز بحرِ خیال در جوش ست | عشق با جان من در آغوش است
چشم را باز رونق از کحل ست | زلف را باز جلوه بر دوش است
خنجرِ ناز قاتلِ ز هدا ست | جلوهٔ حسن رہزن ہوش است
آنچنان در دیم که مرگ مرا | خوشتر از زیست و زہر چون نوش است
ہوش و گوشم ز دین و دنیا برد | سبزهٔ خط که تا بنا گوش است
ای خوشا کو بشاہدے گویا ست | خانه تاریک و شمع خاموش است
با رقیبم چنان که در دہنم | خونش شیرین چو شیر جا موش است
قند جلوه کند ز گفتارش | در چو یوسف کسے قبا پوش است
جان فدا کن بجادهٔ مطلوب | دمبدم این ترانه در گوش است
از وداعِ زمانه غم نخورد | آنکه از خم وصل مدہوش است
من بدردِ فراق و او د واصل | من وفا کیش او جفا کوش است
آنچنانم غریقِ عشق بتان | دین و دنیا مرا فراموش است

بی وصالش زمانه را چه کنم
تاج و تخت و خزانه را چه کنم

باز ما را فراق شیدا کرد | باز ما را خیال رسوا کرد
همتِ عشق را ثنا گویم | که دلم را محیط دریا کرد
کس نکرد دست با کسی کارے | آنچه آن لاله رنگ با ما کرد
یا بدا از سرِ عشق آگاہی | آنکه او ترک دین و دنیا کرد

بندهٔ اوستم که از گفتار — طعنه بر معجز مسیحا کرد
فکر افشا نبود لیک شراب — راز پنهان ما هویدا کرد
دلبرم چون درون باغ چمید — خنده قمری بسرو بالا کرد
ای سکندر بتو دغا بکند — زال دنیا که چون بدارا کرد
گو که از راه عقل بر خیزد — هر که وصل بتان تمنا کرد
در سرم نیست هرزه سودا — عشق معشوق در دلم جا کرد
زود زنار کافری بندد — هر که آن حسن را تماشا کرد
همه خون گشته است تا دل من — هوس آن عذار رعنا کرد

بوسه از دهان آن محرم
زخم جان مرا بود مرهم

ای لبت رهست لذت باده — باده هم بهر تست دلداده
دیدم ای دلربا درون چمن — سرو در خدمت تو استاده
زانکهی کاب عشق نوشیدیم — ترک کردیم زهد و سجاده
یار خط دار را اسیر شدم — خط بود زیور کاغذ ساده
مشکل از دست کس شود آزاد — هر که در قید عشق افتاده
پا زن از صدق در ره توحید — گرد غم نیست اندرین جاده
در ره فقر شغل می باید — چه گدازاده و چه شهزاده
زن کامل تهی ز طاقت نیست — شیر شیر است ور بود ماده
خم جنت ورا مبارک باد — نیم شب هر که شیشه بکشاده
روی معشوق دیدم و گفتم — آدمی نیست بل پری زاده
می خوری حکمت است هیچ مکن — بحث عرض و جواهر و ماده

نہ ہبش رحم بر ہمہ باشد　　آنکہ از مذہب ست آزادہ

مفتی و شیخ از حسد رنجور
ما ز ترکِ حسد نہ مے مسرور

ہر کرا عشق میدہد یاری　　از گدائی رسد بسرداری
زرد ہدکام دل تونگر را　　آہ از نیستی و ناداری
عمر زہرست بے زلالِ وصال　　حُسن قہرست بے وفاداری
عشق تو آتشیست عمر گداز　　ہر شبم زین بلاست بیداری
گر دچون غلبۂ عشق نورجہان　　از جہانگیر شد جہانداری
چون نسوزم چرا نہ نالہ کُنم　　عشق خود آتش ست و بیماری
بسط نکنی ز قبض من ہرگز　　گر ز شانِ وفا خبر داری
سبز بخت آنکہ در چمن دارد　　وصل معشوق و شغل میخواری
گو چہ گوئی جواب در محشر　　با چنین شوخی و جفا کاری
شاد ماند مدام ہر کہ کند　　شاد دلدادہ را بدلداری
وقت رحم ست رحم مے باید　　بر چنین ضعف بر چنین زاری
این قدر عجز گرچہ عیبم بود　　لیک کردم ز حکم ناچاری

خیز این زیب را عطای بخش
زخمیِ خویش را دوائے بخش

مستزاد زیب

از مدت درد ست دل بے سر و پا را　　اے دوست دوائے
وقت ست کہ تسکین دہی این غرق عنا را　　کہ رسی بشفائے

همه چیز سپهر از من بر بود مگر عشقت
سلمه ربه
از حسن بخود داری هر چیز نگارا
الا که وفائے
دیدار تو از پادشهی بیش لذیذ است
در باشدگاہے
چون تو نه کس آسوده کند حال گدا را
در ہست ہمائے
در عشق تو دل صافم دارم طلب تو
حاضر و غائب
باید که کنون جلوه دهی صلح و صفا را
تا چند دغائے
یکروز نیم خالی از یاد شب وصلت
چون ریش از مرہم
میخواهم از بهر لقائے تو دعا را
ہر صبح و مسائے
در دام دو گیسوت اسیر ست دل من
چون دزد بزندان
هرگز نروم از در تو لا له عدا را
الا بقضائے
ای زیب خطا بود که با یار نرفتم
پس خط چه نویسم
فگناد خدا میلی آن شاه خطا را
بر عفو خطائے

مثلث زیب

شمع آشناست هر شب سوز و گداز ما را — مرغ سحر هم آهنگ آواز ساز ما را
اندر زمی نگیرد دل عشقباز ما را

گه بجز سطر لقم گه کوه همغنا ام — عمرے چو باد راندم از بخت خویش دائم
که هنوز نیست پایان سفر دراز ما را

از مهر مهر در ما آن مه فزود بجدا — غم از رقیب بوده ورنه نبود جدا
سر دل شکستن ایدل مُبت دلنواز ما را

او دیده هم بدانسان نوعیکه ماش دیدیم — در جادهٔ محبت بر دوش دل کشیدیم

مانازنازنین رااونیزنازمارا

رازیکہ درمیان بوداز ما و او نزد سر   درحالتِ جدائی گردیدحال ابتر

اغیارگشت باعث افشاے رازمارا

برقول غیرازما زد جلوہ نفرتِ او   حاسد خراب بادا ورنہ بحضرتِ او

اقبالِ حکم بودہ چونگین نیازمارا

نزد دلکسال از من بر بوریا و دیبا   ممنون موج عشقم کز ابر عشق زیبا

گہرِ حقیقت آمد صدفِ مجاز مارا

مربع زیب

عاشقی ورز و بعشقِ گلرخان دیوانہ باش   آشنائے عشق باش واز خرد بیگانہ باش
ازبرائے عیش و عشرت ساکن میخانہ باش   کش سبو بردوش دائم دست در پیمانہ باش
دربرِ شمشاد قدان خوی کن افتادگی   ازدماغِ خود برون کن نخوتِ شہزادگی
خیز از قیدِ تعلق برجہ از آزادگی   بستۂ موئے پریرویان برنگِ شانہ باش
میکنی بیہودہ ہردم خواہشِ منصب چرا   مطلب آمد حسن بینی گم کنی مطلب چرا
می نیاری درکفِ خود دوست شیرین لب چرا   چون صدف ہمان بسینہ شاہد دُردانہ باش
آتش اندر سینہ از اندوہ افروزی چرا   ازبرای مرگ خوابان مال اندوزی چرا
چون چراغ از شعلۂ غم سینہ میسوزی چرا   شمع سان با شمع روئے ہر شبی ہمخانہ باش
بردکان حسن گر جبا دشمان خواہی مرو   جانب شمشیر ابرو گر امان خواہی مرو
درطریق عاشقی گر خیر جان خواہی مرو   دست شو از جان خود پس طالب جانانہ باش
تنگ چون دست بخیلان دل مکن از بہر مال   صاحب گنج محبت باش بہر زر منال
تابکے حسرت خوری از دیدن جاہ و جلال   دل ز طمع آزاد کن با شوکتِ شاہانہ باش

کار مردان است در راهِ وفا جان باختن
بایدت مانند مجنون گوی میدان باختن

بازیِ ناموس را تا چند پنهان باختن
بازیِ معشوق بودنے مدبرِ حرفِ افسانه باش

در سرت سودای غم در کنجِ خلوت تا بکے
رنجِ بیداری ترا در قیدِ ظلمت تا بکے

فکرِ باطل چند داری ترکِ لذت تا بکے
حاضر اندر بزمِ می با همتِ مردانه باش

غم نخیزد از طبیعت تا نباشد همنشین
سوئے معشوقے قدم زن روے محبوبے ببین

بے نگارے در گلستان پا منه گل را مچین
زیب با آهو نگاہے ساکنِ ویرانه باش

مخمّسِ زیب

دلا حیات خودت کشتیِ در آب انگار
هر آنچه می نگری موجهٔ سراب انگار

غرورِ دولت را مستیِ شراب انگار
تنت بخاک بر آبِ روان حباب انگار

سپهرِ عشرت را برف و آفتاب انگار

نه حسن ماند در رو نه طاقت اندر تن
نه ابر ماند بر آسمان نه گل بچمن

نه باده ماند در شیشه و نه بو بسمن
بری نه چیزی با خویشتن بغیر کفن

غرض که سیرِ جهان را خیال و خواب انگار

گر از زمانه کنی گل طلب بیابی خار
برای گنج بکاوی و ره نماید مار

ازین سپهر حصولِ مراد چشم مدار
چو سرو میمان آزاد اندرین گلزار

بغنچهٔ طلب هر برگ را حجاب انگار

کجا درفشِ فریدون کجاست ساغرِ جم
کجا سکندر و آئینه اش کجاست حشم

کجاست سنجر و هم کوسِ سنجری و علم
چو نورِ برق ندارد ثبات این عالم

عروجِ منصب را سایهٔ سحاب انگار

بخاک مسکن بین مهوشانِ گلرو را
بخورد خاک دلیران رشکِ برزو را

گداخت گردشِ دانشوران دیجور را ‌ ‌ زمانه گر بتو سازد نکو نگر او را
مدام مستعدِ شور و انقلاب انگار

نه شاهِ صف‌شکنم نے سپاه سالارم ‌ ‌ نیم وزیر و نه شحنه برای بازارم
خوشم بشغل درونی اگرچه بیکارم ‌ ‌ زبیر صحبت این پند یاد میدارم
که این زمانهٔ آباد را خراب انگار

غمی نه بیند چون دل ز خطره یافت خلاص ‌ ‌ نترسد از گلهٔ خلق صاحب اخلاص
بحکم پیر بکن شرب می و شور رقاص ‌ ‌ که گفته اند مرا محرمان خلوتِ خاص
گنه بگفتهٔ صاحبدلان ثواب انگار

عروس دنیا دارد هزار رنگ و فریب ‌ ‌ خوش آنکه زو شده آزاده وز گرفت شکیب
بشغل کوش که دارد مجاز یا ترکیب ‌ ‌ بحسن معنیٔ دل خویش نذر کن ای زیب
جمالِ خوبان را موی در خضاب انگار

مسدس زیب

امروز چه روز ست که یم گریه روان است ‌ ‌ صد شعله بهر سینه و غم در همه جان است
هر خانه پر از ماتم و هر کوچه فغان ست ‌ ‌ بر باغ جهان هر طرفی بادِ خزان ست
بین هر دهن افغان زده هر چشم چو عین ست
این شور همه از الم قتل حسین ست

در حزنِ امام اهل نبوت بزد آه ‌ ‌ از رعد بر آورد فلک نالهٔ جانکاه
سبحه از کفِ املاک بیفتاد بناگاه ‌ ‌ کو اشک روان ساخته چون موسمِ دلخواه
ای وای بچشمیکه نه نم کرد درین روز
هم گریه هم ناله آن را که بود سوز

صد حسرت در ہر کس و اندوہ مزید است
با داغ جگر لالہ و گل جامہ دریدہ است
ہر شیفتہ چون بسمل بر خاک طپیدہ است
این غم کہ سنجید خود او باریزیدہ است

زین حادثۂ سخت ہر انسان بلرزید
ہر حور و ملک و عرش الرحمٰن بلرزید

این روز نہ روزے فرح و عیش و سرور است
این روز نہ روزے ہوس و ناز و غرور است
این روز فغان ست نہ از ایام امور است
امروز کند ماتم آن راکہ شعور است

از گریہ بتو تحفۂ رحمت بفرستند
الواح بشویند گناہت نہ نویسند

شہزادہ چو در دشت مصیبت شدہ مجروح
بر چرخ چہارم شدہ افتان و خیزان روح
آوارہ شدہ خضر زد از نوحہ صدا نوح
دروازۂ غم بر رخ عالم شدہ مفتوح

مہ چاک شدہ از الم ماتم سیدؑ
زد پیر فلک جامہ بہ نیل از غم سیدؑ

از دل بکش آہے بغم سبط محمدؐ
میجوئے پناہے بغم سبط محمدؐ
افگن تو کلاہے بغمش سبط محمدؐ
اے زیب نگاہے بغم سبط محمدؐ

تا از تو فراموش شود حزن زمانہ
ہر روز از این ماتم برگوئے فسانہ

مسبع زیب

بکن ساقیا پر ز مے جام جم
کہ یابم رہائی ز زندان غم
طبیعت بہ رنج ست بستم دژم
مگر یابم از مے نجات از الم
خوشا بادہ نوشی گہ صبحدم
خوشا لحن و آوازۂ زیر و بم

خوش آنکس که دارد می و بت بهم

مرا سوز و گریه بود چون چراغ — چو لاله ز حسرت بدل هست داغ
ندارم دمی از تفکر فراغ — دل دشمنانم بود باغ باغ
سیه روزگارم چو پر کلاغ — ز صهبای انگور پر کن ایاغ

مگر آتش غم شود ز آب کم

دگرگونه دردی مرا هر گهی — بالست تیغ سرم بر مهی
بهر راه کایم در آنجا چهی — سوی کوی مطلب ندارم رهی
نباشد کسی در رهم همرهی — اسیرم بزندان ظالم شهی

هم اندر کنارم نیاید صنم

شناسند خلقم قبیح و کرخت — دل دوست در حق من سنگ سخت
بهار امیدم ندارد درخت — هلاکم مراد خداوند بخت
ندارد دل من ز آرام رخت — مبادا کسی مثل من سست بخت

ز من سعی بر آب باشد رقم

بیفتاده ام در حضیض آنچنان — که تحت الثری بیش من آسمان
ز هر چشم خود چشمه دارم روان — زبانم همه گاه دارد فغان
ز شومی من مجد جوید امان — نصیب من آمد غم جاودان

اگر زنده ام لیک تامم عدم

منم مفلس نار بس بی مجال — عیانست بدبختی ام را کمال
بسد آزار دارم ز زخم ملال — نداریم توفیق حل محال
عیان حالم از مرغ بر کنده بال — شب و روز دارم سوال و سوال

کجایند اهل سخا و کرم

گنجی [illegible] هم آه و کاج
بیهوده گشته دین لیل داج

قضا [illegible] پندارد مردم زجاج
تبه قدید بز صبر نبود علاج

گرت زیب حاصل نشد ابتهاج
تخبط مکن از قناعت مزاج

که قول رسول است نعم الفقر

مثمن زیب

ای شمع من بظلمت هجران چگونهٔ
ای آهوی ختن به بیابان چگونهٔ

ای بلبل از فراق گلستان چگونهٔ
ای میر من اسیر رقیبان چگونهٔ

ای کامبخش قالب هجران چگونهٔ
ای درج دُر به بخیهٔ زندان چگونهٔ

دارم هزار حادثه از اشتیاق تو
کافور دار رنگ پریده از فراق تو

مقراض شوق پردهٔ صبرم دریده است
در خرمن امید من آتش رسیده است

بر کشتی ام نهنگ چه طوفان دویده است
تیغ فراق تو جگر من بریده است

زینگونه صدمه دیده ز آزارم ندیده است
باد بلا بجان حزینم وزیده است

از خود روم نیامدی ار زود بر سرم
ویرانه را بپذیرم ازین خانه بگذرم

[illegible] بر لب جانان من بیا
اندوه فوج تاخته سلطان من بیا

[illegible] سخندان من بیا
مردم ز عطش چشمهٔ حیوان من بیا

[illegible] دسته باران من بیا
بحران ردی آمده لقمان من بیا

مرض مرا علاج دیدار تست و بس
مرهم طبیب دیدهٔ بیمار تست و بس

جان است در عذاب سقر تا تو رفته‌ای افتاده است در د بستر تا تو رفته‌ای
از خلق نیست هیچ خبر تا تو رفته‌ای بیداری است تا بسحر تا تو رفته‌ای
دشمن بغلبه است وظفر تا تو رفته‌ای دنیا همه سیه بنظر تا تو رفته‌ای

ای آفتاب حسن بدین سو رجوع کن
چشمم ز خون شفق شده از روی طلوع کن

آید هلاک بر سر من گر نیامدی جانم کند وداع ز تن گر نیامدی
میرم درین سرای محن گر نیامدی برم بدست خویش بدن گر نیامدی
پوشد تنم شتاب کفن گر نیامدی آید هجوم بهر دفن گر نیامدی

بی تو گل دلم نشناسد شگفتنی
آگاه باش کاکنون مارست رفتنی

بی صورت تو گلشن وصحرا چه حظ دهد بی لولوی لطیف تو دریا چه حظ دهد
بی سنبل تو عنبر سارا چه حظ دهد بی نشهٔ وصال تو صهبا چه حظ دهد
بی شکر دهان تو حلوا چه حظ دهد القصه بی لقای تو دنیا چه حظ دهد

هر گل بچشم خار بود بی لقای تو
خلق آشنای دنیا ما آشنای تو

گشتم بسی و چون تو کسی مه جبین نبود چون تو درین بهار گل نازنین نبود
دانم ترا بدین دل شده هیچ کین نبود این گردش از کجاست امید اینچنین نبود
یا آنچه گفته بودم بتو دلنشین نبود هوس جنات بر من عاجز و حزین نبود

مارا رقیب گشت کنون هیچ راه نیست
هر چند از قضاست قضارا گناه نیست

هیهات رشتهٔ هوس ما بریده شد هدر زمانه بود که مسموع دیده شد

وہم بلا نبود کہ ناگہ رسیدہ شد — تن را قرار بود چو بسمل طپیدہ شد
ہمہ راست گشت آنچہ ز دشمن شنیدہ شد — آخر امید را ز دل خود کشیدہ شد

زیبا کنون نماند جز از صبر چارہ ہیچ
در خویشتن بسوز مگو آشکارہ ہیچ

مُتنبع زیب

موسیٰ براہ مدین یوسف بچاہ بود — یونس بہ بطن حوت چو در ابر ماہ بود
نوح از فساد قوم بفریاد و آہ بود — ابن خلیل حاضر در ذبح گاہ بود
خود حضرت خلیل در آتش چو کاہ بود — یعقوب اشک ریز بشام و پگاہ بود
ایوب را صحت ز عوارض تباہ بود — احمد بغار از خطر خصم راہ بود

بر ہر کہ ہر چہ بود خدایش پناہ بود

در روز آفتاب بانوار جلوہ گر — در شب فروغ انجم ہم جلوۂ قمر
از کوہ آب پیدا از آب ارض تر — از ارض سبزہ پیدا وز سبزہ با ثمر
از قطرہ آدمی و ہم از رشحۂ گہر — از سنگ لعل پیدا وز خاک سیم و زر
از حسن عشق پیدا وز عشق صد اثر — آمد ہر آنچہ ما را در ساحت نظر

بر قدرت کریم دلیل و گواہ بود

ہمہ را زوال ہست خدا ہست لازوال — موجود بے تفکر بے عیب بے مثال
ہمہ از تقاضائے دوست شب ہجر ہم وصال — با ہر کہ خواہد او دہد او رنگ ملک و مال
پیدا کند نیاید چیزے کہ در خیال — دارند جلوہ از وے خوبان مہ جمال
واجب بود نیاز براد بکل حال — مغروق نیل گشت بفرمان ذو الجلال

فرعون را اگرچہ سریر و سپاہ بود

شو عاشق آب نوش زجرِ روان عشق   یابی بهار عشرت در بوستان عشق
هر روز سیر تازه کنی در جهان عشق   خوشنود مان مدام بدار الامان عشق
گردد زرِ مراد میسر زکان عشق   دارد نه انتها کرمِ جاودان عشق
سر بندگی فرو کن برِ آستان عشق   قربان شان عشقم که طفیل شان عشق

بود ار ایاز بنده گر بادشاه بود

ای رنگ ریز روی نگاران روم و شام   هم لاله داغدار از آن روی گل فام
آهو نهی بر آهو با خوشترین خرام   آموزد از تو طوطیِ دانا فنِ کلام
دوری مگر قریب دلی ای صنم مدام   در هر کجا که باشی باشم ترا غلام
از یادِ من نمیروی ای دوست صبح و شام   ایزد پناه بادت و طالع رفیق و رام

گاهی مه ترا بما ز محبت نگاه بود

چه خوش آن شب زمستان چه خوش آن بطِ تنور   چه خوش آن سوال از ما چه خوش آن ز تو جواب
چه خوش آن بشام دے قدح می و هم کباب   چه خوش آن شراب نوشی در سایهٔ سحاب
چه خوش آن غزل سرائی بر نغمهٔ رباب   چه خوش آن نظاره باهم همه شغل با کتاب
چه خوش آن کنار و بوسه و هم خورد و نوش و خواب   چه خوش آن زمان که همه شب بودیم بیحجاب

روی سحر سپید ز چشم سیاه بود

افلاس را رفیق قناعت نیافتیم   شعر زبون سزای اشاعت نیافتیم
با وهم و فکر ذوق ز طاعت نیافتیم   چون صبر پائدار بضاعت نیافتیم
چیزی مفید تر ز زراعت نیافتیم   با شاه قرب جز با طاعت نیافتیم
از دل بعید عشق دو ساعت نیافتیم   لذت ز اعتقاد شفاعت نیافتیم

تا زیب در دلِ ما خطرِ گناه بود

مُعَشّر زیب

ای آنکه بر سرِ فلکِ حسن اختری — دیوانهٔ جمال تو صد حور و هم پری
ختم ست بر دو نرگس تو ناز و دلبری — زیبائی است کشور و داور تو سروری
با این قدِ دراز تو شمشاد عرعری — با این خدِ لطیف تو یاقوت احمری
از نشهٔ شراب چو با ناز بنگری — افتد هزار مومن در قید کافری

ساز می اسیر زلف شریف و سفیه را
ساجد کنی ببات امیر و فقیه را

دلدار و دلفریب بصد ناز آمدی — خوبان همه خوشند تو ممتاز آمدی
چون سرو در زمانه سرافراز آمدی — دلها برنگ صید تو شهباز آمدی
در حسن و ناز طاق ز انباز آمدی — خوشگام خوش خرام و خوش آواز آمدی
زهره فریب از لحن و ساز آمدی — در عرصهٔ جمال یکه تاز آمدی

اعجازِ روح سحر بیانیست یافتم
باغِ عدن بهارِ جوانیست یافتم

رضوان توئی بهشت توئی بوستان توئی — مریخ و ماه و مهر بحسن جهان توئی
واللہ پادشاهِ بتانِ جهان توئی — محبوب نازنین و عجب نوجوان توئی
معشوق مه جبین و بتِ دلستان توئی — رشکِ بتانِ کشورِ هندوستان توئی
ای سبز خطِ نشاطِ دل دوستان توئی — جان را خیال تست که مطلوب جان توئی

آفاق چون تو هیچ ندیدست دلبرے
گردون نشان نداد برنگت فسونگرے

دل را بسوختی و روان را بسوختی — علمائے روزگار و شهان را بسوختی

مردان و امردان و زنان را بسوختی　　صد ناگهان نافله خوان را بسوختی
خورد و کلان پیر و جوان را بسوختی　　از جلوهٔ جمال محبان را بسوختی
در بزم شمع نورفشان را بسوختی　　من یکسرے چہ ام که جهان را بسوختی

دلبر پیاله نوشی و معشوق مے کشی
برقی و شعلهٔ و شراری و آتشی

گردند خسروانِ زمانه گدائیت　　باشد براوج معجزه بیشک رسائیت
مست است صد دماغ ز مشک خطائیت　　صد یوسف است باجدهٔ پادشائیت
دلها همه فریفتهٔ دلربائیت　　جان با امیدوار پے جان فزائیت
خوشتر ز سلطنت مزهٔ آشنائیت　　بدتر ز صد بلاست بلائے جدائیت

دریاست موج کے ز یم اشتیاق تو
دوزخ شرارهٔ ایست ز نارِ فراق تو

از عشق تست هر دم ما را لب نفیر　　دانم که در جهان هست کسان را غم کثیر
لیکن چو من نباشد آزرده و اسیر　　گر نیست در جمال ترا دیگرے نظیر
ما را نظیر نیست هم اندر غم اے امیر　　دیوانه گردد از لب تو عقل هر وزیر
برهم شود ز دیدهٔ تو کار هر سفیر　　خدام تو شدند سلاطین ملک گیر

ظلمت فروغ غمها رخسار مه وشت
بنیده راز دل نرود صورت خوشت

یکشب ز راهِ منت اے یار من بیا　　از بهر باده نوشی دلدار من بیا
ای خوش طبیب بر دل بیمار من بیا　　کامم وصال تست پئے کار من بیا
بهر علاج چشم گهربار من بیا　　بر بنده از نوازش سردار من بیا
باید علیل دید بدیدار من بیا　　جانا برائے مرهمِ آزار من بیا

تا چند زیب گریہ دور از جمال تو
باشد دوائے مرض درونش وصال تو

غزل در صنعت جمع

ہر سہ رم خوبند بشنو این مقال — چشم من و چشم تو و چشم غزال
حال ما و خال تو ہم تیس دن — ہر سہ میدارند در زحمت مآل
شمع در شب و روت و ماہ چاردہ — ہر سہ را حسن ست و خوبی و جمال
حظ بخشند این سہ روز از روزہا — روز فتح و ہم جلوس و ہم وصال
عہد ہجرت و فتح دشمن و قہر شاہ — باعث مرگ اند و ادبار و زوال
این سہ ہمشکل کمان چاچی اند — پشت من ہمشیت و ہم ابروت و ہلال
زیب ہم فرہاد و قیس عامری — ہر سہ مشہور اند با عشق و ملال

دیگر

رخ و خال و خطت دل میربایند — لب و چشم و یدت فن مینمایند
فروغ برق و عشق بمیر و ستا — تن رنجور این ہر سہ نپایند
سکوت از کودک و طماع و مجنون — نخواہی یافت ہر جائیکہ آیند
عطائے شاہ و صہبائے شب وصل — وفائے وعدہ ہر سہ دلفزایند
جبان و پیر فرتوت و ستمکش — حکومت را نشایند و نشایند
عقیلان تیغ و اسپ و زر نگیرند — مگر وقتیکہ شان را آزمایند
لب خوبان ہم سیر بہاران — کلامت زیب ہر سہ دلکشایند

غزل در صنعت تفریق

آن ز بهر خار و این سر و رو خمار — حاصل گل کجا و حاصل یار
این شب پوش است آن همه گاه — روی مشعل کجا و روی نگار
این نمیرد و بمیرد آن از آب — سوز عشقت کجا و شعلهٔ نار
زین گرفتار روح زان بط و زاغ — دام مویت کجا و دام شکار
این خرامد بناز و آن پابند — قد جانان کجا و قد چنار
این کند زنده آن کند مرده — تیغ ابرو کجا و تیغ تتار
زین روان جوی زر روان رشحات — زیب چشم کجا و ابر بهار

غزل در صنعت تقسیم

بروز اندر ترا گیسو بشب آن چهرهٔ رعنا — مرین دیجور را ثانی مرآن خورشید را همتا
لقای تست در مجمع کلام تست در محفل — مرین مجروح را مرهم مرآن مغموم را صهبا
پیامت از لب قاصد خط دست تو بر کاغذ — یکی دل را دوای غم دگر تن را دم عیسی
وداعت از بر عاشق قد دست بر سر شائق — مرین هنگامهٔ محشر مرآن آسائش دنیا
بجوش عشق آه من بموج حزن گریهٔ من — یکی آفاق را سوزش دگر فلوات را دریا
ز حسنت خال مشکین و بر رویت خط مشکین بو — یکی آیات را حافظ دگر ارقام را معرا
نقش بر فاسی زیبا نگاهش بر دل مفتی — یکی مثبت کرامت را دگر تقلید را افنا

غزل در صنعت جمع و تفریق

پروانه و من هر دو بعشقیم گرفتار — پروانه فدا بر شمع و من بر رخ یار

فلوات جمع فلات و فلات بمعنی صحرا و بیابان ۱۲

ابرو من و هر دو بگرییم و بنالیم ‌‌ ‌ ابر از نظر برق و من از دیدهٔ دلدار
من و شحنه همه شب صنما دیده نه بندیم ‌ ‌ من در حرم عشق تو و شحنه ببازار
زاهد و من هر دو عجب جلوه نماییم ‌ ‌ زاهد بدرِ صومعه من بر درِ خمار
مفتی دیار و من هر دو مسروریم ‌ ‌ مفتی ز مطالعه و ما از لطفِ سر شار
ما و خُم گل پخته شویم ارچه که خامیم ‌ ‌ ما از اثرِ عشقت و خُم از اثرِ نار
خورشید و من ای زیبا زردیم و ضعیفیم ‌ ‌ خور وقتِ فرو رفتن من از غم ادبار

غزل در صنعت جمع و تقسیم

مردن و هم زیستن کارم بود از کارِ تو ‌ ‌ میرم از نازِ تو زنده باشم از گفتارِ تو
گاه خندان گاه گریانم الا ای سست وعد ‌ ‌ خنده از اقرارت آرم گریه از انکارِ تو
بندی ام و بیمار زان روز یکه دیدم جلوه ات ‌ ‌ بندی از زلفت و مریض از نرگسِ بیمارِ تو
مدح هم تسبیح گویم چون رسی جلوه نما ‌ ‌ مدح گویم از قدت تسبیح از رفتارِ تو
مستم و هم کشته از حسن عجایب کارِ تو ‌ ‌ مست آن لب و کشته از ابروی جوهر دارِ تو
خسته و هم سوخته ام چون نگین و مثلِ موم ‌ ‌ خسته از غم و سوخته از روے آتشبارِ تو
در شبِ وصلِ تو گردد زیب بیخود و بیقرار ‌ ‌ بیخود از جامِ تو بے آرام از دیدارِ تو

غزل در صنعت جمع و تفریق و تقسیم گوید

[illegible] چشم من گلگون ‌ ‌ لبت از پان و چشم من از خون
[illegible] کند مسرور ‌ ‌ دیدنِ چشم من کند محزون
[illegible] من عجب اند ‌ ‌ آن است حلو و این است تلخ افزون
[illegible] ان کند جلوه خنده لیلی ‌ ‌ زین کند جلوه نالهٔ مجنون

گفتن و رفتنت چه خوب ترند — آن بجل این بعر موزون

دهن آن را خراج اسکندر — بر داین را نیاز افلاطون

چین ابروت و روت درکارند — از برائے دلِ منِ مفتون

آن کند خشم و این بغازهٔ خاص — آن کند خسته این کند ممنون

هجر و وصل تو هر دو سحر و فن اند — این بسوزد آن بعیش گوناگون

آن کشد جان چو غمزهٔ افلاس — این دهد دل چو ثروتِ قارون

چشم من چشم آن صنم گریند — ورد داغ از تعدیِ گردون

این بلا کحل و آن دگر مکحول — این کشد نیل آن کشد جیحون

زیب هم قیس عشق ورزیدند — هر دو را کرد غم ز جا بیرون

آن کند یادِ لیلی این یادت — زیب در قید و قیس در هامون

غزل در صنعت طباق

چه از احوال خود گویم گفتار — طبیب تند رستم کرد بیمار

چو بنشینم بخیزد از من آن دوست — چو گریم خنده آید بر من آن یار

چو غمگین باشم او گردد بسی شاد — توانائی بیاید چون شوم زار

چو دانم حرمتِ خود حلتِ می — چرا می را شناسم نیز هم خوار

اسیرِ عشق گشتم کام ناکام — غلامِ حسن هستم جبار ناچار

پریشانیم از جمعیتِ زلف — ز آبِ روی او دارم بدل نار

دل از سردیِ مهرش گرمی افزود — تن از تابش شده بیتاب یکبار

اگرچه شاعران بسیار بودند — کسی کم گفته زیبا چو نو اشعار

مراد از گل اینجا دهان معشوق ست ۱۲

قصیدہ در صنعت اطراد

خلیل باغ صفا و کلیم طور ہدا — ذبیح کوی رضا و مسیح اوج بقا
گل مبارک از باغ احمد عربی — ثمر اسد کاشف علی الولی شیر خدا
حبیب سرو ز گلزار سید الشهدا — ستارہ فلک شرف فاطمہ زہرا
ضیا دیدۂ زین العبا و هم باقر — امام اهل عمل پیشوای اهل وفا
ولی پاک ولیعهد جعفر صادق — امام موسی کاظم رحیم و باب رضا
طلای کان خلافت در خزانۂ نور — رضیع دایۂ دولت شفیع روز جزا
وکیل محکمۂ حشر هم کفیل نجات — امیر ملک شریعت امام مشفق ما
سپهر عزت هم آفتاب اوج شرف — محیط رحمت دریای علم و کان حیا
حکیم و حاکم و حامی و هم حبیب اللہ — فقیہ و فاضل و فیاض و صاحب فقہ
بگنج علم از علمای عصر خود اعلیٰ — چو آفتاب ز انجم و چو از نحاس طلا
سوار مرکب معنی امگار بزم وصال — وکیل در برکت معدن ز معرفت دریا
خطیب خطبۂ توحید هم حبیب رسل — طبیب هر مرض و هم حبیب در علما
امیدگاه غریبان و مرجع عشاق — هم آب آتش غم و آفتاب برف بلا
شہی کہ پیش شاهان غلام حلقہ بگوش — سزد غلامش جمشید و بندہ اش دارا
بد و امید ملائک بد و رجوع امم — بد و خطاب خدا نقر تک فلا تنسی
تویی کہ زیر نگین تو هر چہ هست همہ — زہی عروج فسبحان ربی الاعلی
مقیم باب تو هر شب مسافر ملکوت — نسیم کوی تو جان بخش چون دم عیسیٰ
بیک نگاہ تو موتی کشند سر ز قبور — بہ نیم آہ تو مبتلہ حوادثات هبا
سجود عاشق تو هم لقا ز دشمن تو — مباح مثل تجارت حرام همچو ربا

تویی کہ حسن تو بر حسنہا تجلی طور — تویی کہ دست تو بر دستہا ید بیضا
شہنشہا مددی کن کہ عاجزم مغلوب — دوام درد بدل ہست و در سرم سودا
غمینم از غم دلسوز و بیغمی ہست محال — تویی کریم بحال غمین کرم فرما
سپہر با من دارد نفاق و ناسازی — زمانہ راست بمن صبح و شام استغنا
حصول کام محالست بی اعانت تو — مرا چہ حاصل اکسیر و بیضہ عنقا
تویی طبیب دل دردمند یا محبوب — بدرد زیب زبون دہ دوا و بخش شفا

غزل در صنعت ارصاد

گردد چو ابن ادہم اقبال تو بلند — اقبال را چو ابن ادہم دانی ار گزند
از می شوند بیشک بدنام اہلہان — چندانکہ نیکنام شود می ز ہوشمند
قومیکہ ہمچو آئینہ دارند سینہ صاف — آئینہ وار جز بہ تکلم دہن مبند
آخر کمند موت فگندش درون چاہ — رستم کہ می فگند بحلق یلان کمند
سر سبز ہمچو دانہ بخیزد ز روی خاک — آنکو چو دانہ خاک نشین گشت روز چند
از بند آخرت طلب از بانگ نی نجات — بر خویشتن ز حسرت چون نی مدار بند
ہمچون نگین بعالم صیت افکند ز جاہ — آنکو بسجدہ مثل نگین سر فرو فگند
خواہی کہ روزگار بخشد اندت بکام — زیبا چو گل ز کام دل نیک و بد بخند

غزل در صنعت سیاق الاعداد

یکجہان فتنہ پیدا از دو ابروی نگار — در سہ روح و چار عنصر یافت مہر او قرار
پنج حس و شش جہت شیدای حسن روی او — ہفت گردون را بود گردش ز عشق گلعذار
ہشت جنت منفعل از بوی مشکین کاکلش — نہ فلک دہ عقل را مہر لقایش انتظار

یازده اخوان بد دادند یوسف را کدام
خیر از اخوان مخواه و تکیه بر خلائق گذار

دوازده را دوست دارم همچو جان اندر بدن
نیز هستم عاشقِ صادق برای هر چهار

سیزده ساله بتی دارم چو ماه چارده
روشن و هم جلوه افگن رونق افروزِ دیار

پانزده ایام یعنی نصف ماهی رفته است
کان بتِ محبوب و دلبر در نیامد در کنار

شانزده یا هفده یا هژده افتد قرعهات
گر قمارِ عشق را بازی الا ای هوشیار

چون جوانِ نوزده ساله بود عشقت قوی
من ضعیف و ناتوانم آه آه از گیر و دار

می نیارد گوش بر قولم چه سازم چون کنم
بهر مهمانیِ یکشب عرض کردم بیست بار

صبر کن در وقتِ عسرت زانکه یسرت آیدت
روزه داران عید می یابند بعد از سختی نهار

گشت را چون چهل ابدالیم شائق ای عزیز
آه کرده است ما را زاهل زندان روزگار

این زمان از هجرتِ سید گذشته است زیب
سنه صد و هم بیست و شش سال بالا بر هزار

غزل در صنعت قول بالموجب

ظالمم گفتی نگو گفتی سرم مولای تو
ظالمم بر نفس خود در عشق جان فرسای تو

بنده خواندی ام بلی من بنده ام بهر شما
مست خواندی ام بلی من مستم از لبهای تو

کافرم گر گفت شیخ آن است گفت ای راست قد
سجده بت میکنم پیش رخِ رعنای تو

راست گفتی اینکه گفتی شر بپا می باشد وبال
بی عقیده حلقش من قائلم بر رای تو

پای خود نگذاشتی بوسیدنم دانشوری
من کیم ای شاه خوبان تا که بوسم پای تو

مفلسم خواندی بلی من مفلسم چون مال من
جمله باشد ملکِ تو ای عالمی شیدای تو

عرض بهرِ وصل کردم گفتی این از بیخودی ست
یا الٰهی زیب بادا بیخود از صهبای تو

غزل در صنعت مقابله

ز روی روشنت ای مه سیاه مهر منیر
دل تو سخت و تنِ تست نرم مثل حریر

مطیع حضرت حسن تو عالم و جاہل　　اسیر حلقۂ گیسوی تو امیر و فقیر
غم فراق تو بس تلخ چون ہلاہل و زہر　　زلال وصل تو شیرین برنگ شکر و شیر
توئی کہ چشم تو بیمار عشوۂ تو طبیب　　زہے بجاہ کبیر و ہمے بعمر صغیر
زہے وفا بتو ایمان خہے غنا بتو کفر　　ولیت با دامیر و عدوت با دا اسیر
زہے وداع تو مرگ و نہی لقات حیات　　زنوش پر اثرت زہر دہر بے تاثیر
برانفعالم زیبا ززشتی اعمال　　تمام ناز و جمالم زخوبی تحریر

غزل در صنعت مراعات النظیر

ابرست و برق و بارش ہم موسم بہار　　ساقی شراب و شمع و نقل و نگار آر
پرسیدم از حکیم کہ آثار عشق چیست　　گفتا کہ آہ و گریہ و آواز و انتظار
برباد از خزان قضا عاقبت شود　　ہر برگ سبز و ہر گل و ہر شاخ میوہ دار
رخ مرگ بنید آخر ہر شاہ ہر وزیر　　ہر پیل و ہر پیادہ و ہر اسپ و ہر سوار
چہ خوشا شب وصال کہ از تو بجلوہ بود　　گہ خندہ گہ تبسم گہ بوس و گہ کنار
آنی کہ از ادائے تو از مفتیان رود　　کلک و کتاب و سبحہ و سجادہ و وقار
خط و خال و زیب و زینت کن از برای زیب　　کان را برائے تست غم و غیرت و غبار

غزل در صنعت لف و نشر مرتب

چو مژگان و قدش تیغ و تبر نیست　　چو جبہ و جلوہ اش شمس و قمر نیست
چو چشم و چہرہ و لب ہا و دندانش　　عقیق و لعل و یاقوت و گہر نیست
چو ایوانش چو اندامش چو پستانش　　پرستان و گلستان و ثمر نیست
چو لفظ و بوسہ و ہم خندۂ او　　زلال کوثر و شیر و شکر نیست

چو ناز و عشوهٔ حسن و نگاهش — سنان و خنجر و شمع و شرر نیست

چو مهر و وصل او جاه و جنان نیست — چو هجر و غصه‌اش رنج و سقر نیست

چو چشم و آه و بانگ و گریهٔ زیب — سحاب و برق و هم رعد و مطر نیست

غزل در صنعت تاکید المدح بمایشبه الذم

ترا نخواهش تیر افگنی و نخچیر است — چرا که بهر سخنت بهر صید جان تیر است

ترا نه حاجت شمشیر چون زنان باشد — که بهر قتل نگاه تو تیغ و شمشیر است

تو خفته باش که آید عدوی تو بیدار — صدای فتح تو در پاش بانگ زنجیر است

بقید محکم گردد اسیر دلخواهت — چرا که خلق نکوی تو دام تقدیر است

دعا کنم که بدست تو خاک باد مگر — بدین خیال که مانند خاک اکسیر است

عدوت باد ابر اوج تا تو اشن بینی — سرش معلق دار و ولیش دلگیر است

چو زیب دشمن جان تو زنده تن بادا — که حبس دائم بدتر ز مرگ و تعزیر است

غزل در صنعت ادماج

من نه شبلی توام تنها جهان شیدائے تو — من نه مولای توام تنها جهان مولائے تو

تیر بالایت دل زار مرا مجروح کرد — خون من گر من بمیرم هست بر بالائے تو

کس برائے تو نخواهد رفت در آتش مگر — من برائے تو روم باشد چنین گر رائے تو

همسری با تو نزیبد شاهدان روم را — چون سکندر پادشاهی نیست کس دارائے تو

قیس بهر جلوه جان را داد تو هم میدهی — زیب را ز سودائے مجنون نیست کم سودائے تو

غزل صنعت رجوع

شهد لذت میدهد اما نه چون گفتار او — معجزه عبرت دهد اما نه چون رفتار او

غزاله باشد سرو تر اما نه مثل مهر او / لاله باشد نرم تر اما نه چون رخسار او
گل لطیف اما نه چون اندام اطلس پوش او / مشک خوش اما نه چون گیسوی عنبربار او
ماه جلوه میدهد اما نه چون مهر رخش / جاه فرحت میدهد اما نه چون دیدار او
باده نشئه آورد اما نه مثل چشم او / کیمیا قوت دهد اما نه چون [illegible] او
بوی خوش دارد بهشت اما نه مثل کوی او / سایه خوش دارد هما اما نه چون دیوار او
عمر شیرین ست زیبا اما نه چون لبهای او / تلخی آرد فصیح [illegible] اما نه چون [illegible] او

غزل متضمن بر تضمین سوره والتین

لبت بیاد رسد وقت خواندن والتین / زهی که سیب ز نخدانت از شکر شیرین
چرا نسازم داخل وظیفه والزیتون / چو زیب می نگرم بر دو گیسوی مشکین
فرح رساند بیان و طور سینین / قبول سوختگان را بود بصدق و یقین
امان و امن شرف هست خانهٔ دین را / شنود و هذا البلد الامین باش امین
مگیر طعن و قباحت بشکل هیچ بشر / لقد خلقنا الانسان گفت حق مبین
تو احسنی و ثنائی تو هست فی احسن / بزر ببین و به تقویم حسن خویش ببین
کلام ثم رددناه قول فی اسفل / شنو که بنیم اوئی بسافلین مکین
اناس همگی الا الذین عشاقتم / چو اهل هجر شوند از ذهاب و هب حزین
کسانکه لذت از آمنوا به دیدند / شدند شاکر در ترک منصب و تمکین
کسانکه قول و عملوا شنیده اند از صدق / روند در ره و الصالحات از ان تلقین
کسانکه چشم کشایند بهر او فلهم / ز باب او اجر کاملا بصد تحسین
دلیل این معنی قول غیر ممنون است / که مستحق اند اهل جنت الخلد برین
چو نیست دنیا پادار با کسی بی شبهه / نما یکذبک آید دست بعد ازین بالدین

بحکم غره چه باشی شنو الیس الله　　که هست حکم باحکم براہل روے زمین
بحشر زیب اگر سرفرازیِ طلبی　　بدرگہِ ملک الحاکمین بسائے جبین

غزل در صنعت موجه

آن کند با تنم فراقِ نگار　　که کند موج نار باخس وخار
آن کند وصل با نحوستِ من　　که کند خُور ببرف دے بخار
آن کند حظِّ لطف او بغم　　که کند ابر ژاله بار بسار
سفرت آن کند بملک و وطن　　که کند دے بگلشن وگلزار
وعده ات آن کند بخاطرِ من　　که کند زر بخاطر نادار
غمزه ات آن کند بزاہدِ شہر　　که به بغداد لشکر تاتار
آن بگوشم کند نواے لبت　　که کند فتح با دلِ سردار
ازدہانت آب آن کند بارسیب　　که بصفرا رسیده آب انار

غزل در صنعت عکس لفظی

بااین چنین جوانی داری نه مثل وثانی　　داری نه مثل وثانی بااین چنین جوانی
زہرآب زندگانی بے نوش تست مارا　　بی نوش تست مارا زہرآب زندگانی
آخر حیات فانی شامے بماسحر کن　　شامی بماسحر کن آخر حیات فانی
باعدل حکمرانی دارد بقاے باقی　　دارد بقاے باقی باعدل حکمرانی
شد نوبتِ کیانی چون جم بجوے جامی　　چون جم بجوی جامی شد نوبتِ کیانی
ازعمر جاودانی بے حُسن نیست لذت　　بے حُسن نیست لذت ازعمر جاودانی
زیبا تو دُرفشانی ازابرِ خامهٔ خود　　ازابرِ خامهٔ خود زیبا تو دُرفشانی

غزل در صنعت ارسال المثال

بر دو مژگان را سرشک از چشم بیدارم شتاب
آرے اُفتد زود دیوارے کہ گردد غرقِ آب

آشنا در حالتِ بد میکند رم اے عزیز
میگریزد بیشتر از مُردن بیمار خواب

سینہ صافی داشتن از کشمکش آزادگی ست
شعلہ را ہرگز ندیدم دود آسا پیچ و تاب

بیقرارِ عشق را نقص کمال از زندگی ست
چون شود سیماب کشتہ کیمیا یابد خطاب

میشوند از جودِ پنہان عیبہائے بیشمار
صد ہزار انجم شود پوشیدہ از یک آفتاب

زور و زر را قوتِ بازو نمے آرد شکست
زان سبب فرہاد ناکام است و خسرو کامیاب

دولتِ دنیا چہ بد با شخصِ بے حاجت کند
تشنہ را اکثر فریبد دامِ تزویرِ سراب

بوسہ مطلب از عذارِ گلعذارے خورد سال
صدقہ واجب نیست الا بر سرِ مالِ نصاب

از شکستِ خود نہ کم باشی کہ زیبا افزون شوی
عینِ دریا از شکستِ خویش میگردد حباب

غزل در صنعت التزام و درین غزل در ہر مصرعہ لفظ شراب را لازم گرفت

شراب نیست مفرح چو شربتِ لب یار
شراب نوش مرا شکرین بود گفتار

ای معشوق مرا ۱۲

شراب غم با یاغ دلم بود شب و روز
شراب وصل دوا نیست بہر این آزار

مراست کام برنگِ شرابِ تلخ از ہجر
بعمر شیرینِ شغلِ تو در شراب و شکار

بود بچشم اشکے شراب گون حاضر
چنانچہ ہست مُہیا شراب در بازار

خوشا کہ لحظہ شوم از شرابِ ناب خراب
کہ از شراب شود حزن را خراب جدار

شراب خواہ در ایامِ گل کہ خوبتر است
بکلح وقت شباب و شراب وقت بہار

چو زیبِ یار شرابی ہست از شراب مرم
برو شتاب نفس در شرابخانہ برآر

غزل در صنعت حشو ملیح

رخِ تو کز آتش اندر دل من
چراغیست کز وی شود چشم روشن

غبار رهت در نظر که ز تو بادا
کشد چادر مرگ بر روی دشمن

لبِ دلستانت که بادا نسیم
وبا راست دافع چو یاقوت معدن

کمندِ سیاهت که دام است جان را
ز بوی خود از زان نمود ست ادمن
مشک ۱۲

رقیب سیه رو که مقتول بادا
بوصل تو دائم زند کوس زو زن
نام پادشاه ۱۲

کلامت که با بادِ عیسیٰ است همسر
اگر بشنوم خیزم از گور و مدفن

دعایم که فی الفور مقبول بادا
بود بهر دیدار آن سروِ گلشن

کلامم که ای زیب وهبی است از حق
دهد ذوق صد بکر با مرد این فن

غزل در صنعت تنسیق الصفات

برد از من دل جوانے پہلوانے صف شکن
ترک تیرانداز ترکش بند تند تیغ زن

شاربِ شکر فروشِ ساقیِ صهبا لبے
سروقدے لاله خدے گلرخے غنچه دهن

دلبرے دانا فریبے دام موی دلنواز
شهسوارے شیرگیرے شاهدے شعله فگن

آفتابِ صبح نور از رد چراغ شام عیش
حیرتِ نقاش چین و رشکِ خوبانِ ختن

زربرے راه گدازے زد رندے آرکش
زرگرے نقد آفتے سیماب ستے سیمتن

محرم مشتاق سوزے مرهم ریش جگر
کیقبادِ تخت خوبی اوستاد اهل فن

کامِ جانِ حسن دانان میر ارباب نشاط
داغِ شانِ پرده داران باغ لطافت ذوالمنن

ماتمِ عیدِ سلامت محشرِ بزمِ بهار
رخنهٔ سدِ سکندر فتنهٔ دار الامن

شهر بندِ صد بیابان باج خواهِ صد خدیو
فاتحِ صد سلطنت ویران کنِ چندین وطن

از لب نازنینش زنده میرد پیش خضر ... وز کلام شکرینش مرده خیزد از کفن
زیب من در عشق او دلداده ام دیوانه ام ... از طرب گریان شوم آید اگر خندان بمن

غزل در صنعت مزاوجه

چون نمائی رُخ شود خرّم مسرت ای صنم ... چون شوی نهان شود شادی بمن درد و الم
چون بگریم خنده آری از غنای حسن خویش ... چون بخندی با رقیبان گریه افزایم ز غم
مهر با اغیار بیشک خشم بر عاشق بود ... تو خوری می با رقیبان من خورم نان و دو سم
مُردن اندر کوی تو از زندگانی بس لذیذ ... هم گدائی بر در تو افضل از شاهی جم
سر بسر افلاس ما گر دد غنا عشق دوست ... این جنون ما همه عقلست نزد زنده دم
زیب در چشم خردمندان عالی حوصله ... درد خود باشد دوا او بخل خود باشد کرم

غزل در صنعت عکس معنوی

دلم با عشق دارد کار بسیار ... بود هم با دل من عشق را کار
شده دیدار طالب بهر چشمم ... هم این چشمم بود جویای دیدار
ولا بنگر که ما بیمار بهر شس ... وفا بنگر که بهر ماست بیمار
منم بیزار از دیدار دولت ... بحمد اللہ که دولت نیز بیزار
مرا بیدار کرده اُلفت او ... ورا هم اُلفت من کرد بیدار
کند میخوار را خمّار یاری ... کند خمّار هم یاری بمیخوار
خریدارست زیب از بهر محبوب ... بود محبوب بهر او خریدار

غزل در صنعت رجوع

گلی مگر نه گلی آنکه اوست ضبس گیاه ... شهی مگر نه شهی کا ... ی تو شاهنشاه

بیو ماہ و مہر بگفتم ترا غلط گفتم — کسوف دارد مہر و کسوف دارد ماہ
بچشم شوخ تو نرگس نظیر دانستم — خطا برفت کہ نرگس نداشت ناز و نگاہ
دلم ز بیخبری طعنہ زد بہ نوشان — وگرنہ بیخبر انند سر بسر آگاہ
برنگ قیمم نے سنے کرد کثیر بود — مرا منم والم و [illegible] فسانہ و آہ
تو خوبروئی نے نے کہ شاہ خوبانی — منم گواہ تو نے نے کہ حسن تست گواہ
کلاہ ناز نہاد دست بر سر آن دلبر — غلط کہ دارد نور زیب نازہ جلوہ کلاہ

غزل در صنعت توریہ

ظلمت غم راست لعلش آفتاب — پیسبر د ز المینہ حسن دوست آب
یوسفی دارد نے پئے دفع مرض — صد زلیخا بہر او مشتاق خواب
تشنہ ام بہر شراب وصل دوست — زین طعام حظ ندارد بے شراب
بیحجاب از بہر دیدارش روم — بسکہ باشد دلبر من بیحجاب
بوستان دل نگرد چون کو دکان — بوستان را تا بکے جوئی شتاب
در تفکر ماندہ ام از عشق او — ہمچو منشئی کہ آید در حساب
خانۂ من روشنائی میدہد — بسکہ دارم نور مانند شہاب
از حساب [illegible] بے خلق دور — [illegible]ب ما ہستیم عاشق بر کتاب

[illegible]ل در صنعت رد العجز علی الصدر

عذاب [illegible] بران شوخ و شاب — مرا و کسی را مبادا این عذاب
کتاب خطش شست دفتر مرا — شما ز لوح یادم حساب و کتاب
کباب است قلبم برائے صنم — صنم مے خورد بار تقدیم کباب

شهاب ست عشق ار شود جلوه گر — کشاید طریق بشقیق[۱] و شهاب
شراب است بهر من جز از نوش وصل — حرامست بی او طعام و شراب
گلاب است بر رو ز رویش عرق — لبش شربت آمیخته باگلاب
سراب ست دنیا بچشم عقیل — وی ابلهی جوید آب از سراب
خراب ست حالم ز طول فراق — مبادا کسی زین سبب چون من خراب

غزل در صنعت تلمیح

وهد وداع وطن سوی نیکمردان را — بتا زبرد ز فارس نصیب سلمان را
اگر نرفت دلش سوی شرع الهامی — که اعتراض بحضرت ابن عمران را
ز مکر دشمن امین مشو که از غفلت — بچاه رخش بیفتاد پور دستان را
بهر کجا که رود غزنوی شود غالب — مگر که خرقه ببوسید پیر خرقان را
که تا برند کف دست چون ترنج بتان — چو ماه کنعان ده جلوه روی تابان را
چنین که در پی دارا شکوه میراند — مگر ندارد اورنگ زیب عرفان را
حصول کام بشهزادگی و شاهی نیست — که شد سکندر رونا خورده آب حیوان را
ز برق حسن فتد شعلهٔ فساد که گشت — برای شیرین شرویه شاه ایران را
بشوق فقر گذر از مراد ملک که زیب — گذاشت ابن الادهم سر و سامان را

غزل در صنعت متلون یعنی ذو بحرین

ای رخ تو روشنی آفتاب — وی خط رخسار تو چون مشکناب
در ره عشقت شده ام تیز گام — میروم ایجان پی منزل شتاب

۱ شقیق بلخی مشهور ولی ۱۲

ای لب تو لعل قد تو چو سرو	خندهٔ تو مستی ما چون شراب
ای صنم ابروی تو محراب ما	ساجد او خاطر ما بی حجاب
در همه اوقات شو از باده شاد	زندگی آمد همه مانند خواب
یافته ام با همه ادراک و جهد	حلت می ناب از نص کتاب
گشته ای زیب از دو زمان	دولت جم و نوبت افراسیاب

غزل در صنعت مبالغه

ز حسن از بسکه داری جلوه ای ماه	نظر آید برت خورشید کوتاه
مدان در منزل عشقم زبون حال	که چون روح القدس طی میکنم راه
اگر کوه هست عصیانم ولیکن	شود فانی بیک استغفر الله
رود طاقت ز دیدار تو اید دست	جمال تو بود چون مرگ ناگاه
بمیرد حور در فردوس دائم	ز بسکه آن ترک دارد قد و باه
چو شاه من به پهلویش نشیند	سکندر را نداند کس شهنشاه
بود چون صور اسرافیل آهم	جهانی را کنم برباد از آه
گر از من راست پرسی زیب باشد	ظهور آب حیوان لعل دلخواه

اختتام صنائع معنوی و آغاز صنائع لفظی

غزل در الفاظ بی نقط

دل آرا مه گر او گردد مرا رام	که دل در درد او گم کرده آرام
دلم هر گاه دارد درد دلدار	رود در دار هر وعده دل آرام
ملک را ملک ما را وصل در کار	گدا را مال ما را مهر او کام

گر او کم گردد اہلِ مہر و محرم — رود عمرم دلا در درد و آلام
مرادم مہرِ او لا لعل و گوہر — مدامم رامِ او ہر ماہ و ہر عام
دلا کردہ مرا محکومِ امرد — ادا کردہ دلم را آہوِ دام
دلم دارد سرِ او گل محمد — کم آرد رو سوِ حکما و حکام

قصیدہ بے نقط

در منقبت امیر المومنین علی المرتضی کرم اللہ وجہہ

سرورے را مدح گو کا مدّ سرِ اہلِ علم — گاہ حملہ صد اسد را آہو آسا دادہ رم
آمرِ ہر ملک و صحرا حاکمِ ہر مصر و کوہ — عالم و ہم عامل و ہم عادل و والا ہمم
او معلّم ہم مدرس درسِ ورع و عدل را — کردہ ہر سو طالع او ماہِ عطا مہرِ کرم
او دوا ہر درد را ہم روح و دل ہر مردہ را — ہر ملال و گرد را آوردہ در ملکِ عدم
مُہر دارِ کاور دگر ماہ مہرِ او طلوع — مردہ گردد اہلِ روح و کوہ ہم صحرا ارم
عاصم و معصوم و مولا محرمِ سرّ ودود — ماہ و اسد اللہ و ہادِ راہ و دادِ او درم
گر سوِ روم آورد رو در کمالِ مہرِ او — محو گردد صد ارسطو را ہمہ علم و حکم
طوس را طاؤس آسا آورد در دامِ اسر — سام را سر سام آرد گاہ حملہ در دودم
مالکِ ملکِ ولا آمد کہ گر ملوکِ او — در دہد امداد گردد سہل صد کارِ اہم
طاہر و اطہر و مطہر و کامل و اکمل مدام — گرد راہ دلدلِ او دارو ہر درد و سقم
در دلِ صد صید صد رہ سہمِ او آوردہ سہم — کوسِ او گاہِ صدا کردہ سماہا را اصم
حاکمِ حکام آمد ہر دو عالم را ملک — حارسِ اسلام آمد مصدرِ الہام ہم
ام دو گر یا مرادِ روح ہم آرامِ دل — والدِ او عمِّ احمد و ماہِ مولودِ حرم
او مطاعِ ہر ملک آمد و سلاسل را امام — سہل ہم داؤد در درگاہ او اہلِ سلم

روم را محکوم کرده موم آسا مہر او
حصۂ محصول باو کرده ادا سائر اُمم

گُل محمد داد او را احمد گو ملک و ملوک
دہر در دارِ عطاؤ داد او دو اللہ کرم

قصیدہ خالی از الفاظ عربی در منقبت مولا علی کرم اللہ وجہہ

تو جانانی و جان را پادشائی
دلارامی و دلکش و دلربائی

شہا شیرِ سپہرار بر بلندی ست
ز تو لرزد کہ تو شیرِ خدائی

تو ہر درویش را پیر و پناہی
تو ہر اندیشہ را مشکلکشائی

ز تو سرسبزیِ گلزار گیہان
چراغ سینہا را روشنائی

ز تو ہر بینوائے کام یابد
بہ بخشش کام بخشِ بینوائی

گُلِ خورشید گردد زرد بشیت
نگاہان گز چمن بیرون بر آئی

شہنشاہی و بر درگاہ پاکت
سرِ گیتی پناہان را گدائی

اگر بے دست و پای را شوی یار
بیابد بازوِ کشور کشائی

مہانا گشتنی ہارا کنی زود
شہانا دیدہا را رُنمائی

نگاہے از نوازش کن بجانم
ز ہر دردے دلم را دہ رہائی

ندیدم ہیچ سود از آشنائے
بسے رفتم براہِ آشنائی

تباہم از گناہان روسیاہم
گنہگارم ندارم پارسائی

زمن ہر خویش را بیگانگی ہست
زمن ہر آشنا دارد جدائی

ترا کردم ستایش با دل و جان
نوازش کن کہ تو سردار مائی

تو ئی شاہم ہم از تو کام خواہم
ندارم بر درِ شاہان رسائی

بکن درد و سر این زیب اشاد
کہ میدانم شہ ہر دو سرائی

غزل خالی از الفاظ عربی

گرفتاری بر روی نگاریم / پی پیوند او امیدواریم
بهر روز و بهر شب مست اوئیم / نگه بر روی خوبش میگماریم
بدام موی او دل بسته داریم / برای چرخ چشم او شکاریم
بروز اندر رهی گرییم چون کوه / بدرد و ناله هر شب میگذاریم
گرفتاریم در درد جدائی / لبش را دارو خود میشماریم
چراغ دیدهٔ ما گم شد از ما / چرا از دیدهٔ خود خون نباریم
دلم را کام دیدارست و پیوند / بدل بی این و آن خواهش نداریم
شد آن دلبر چرا نشدیم با او / بسی از کردهٔ خود شرمساریم
گذارای آسمان که رسیم با او / درین دوری ترا ما در چه کاریم
بدست آید اگر پیوند با او / در آن گه زیب شاه کامگاریم

غزل در صنعت تجاهل عارفانه

بط بود بالنده تر یا از جوانی خان من / یم بود جوشنده تر یا دیدهٔ گریان من
سنگ باشد سخت تر یا قلب ظالم یا دلت / نرم تر جسم تو یا گل یا دل نالان من
روزگار بخت شیرین تر بود یا آب خضر / یا شکر یا قند یا شهد لب جانان من
موی تو تاریکتر یا روی زنگی یا مداد / لیل ماتم یا شب غم یا شب هجران من
برق سوزان تر بود یا روت یا آه ولی / موت ظالم تر بود یا درد بیدرمان من
نور روی تو فزون تر یا شعاع آفتاب / بحر اعظم بیشتر یا قلزم حرمان من
دزد عاجز تر بود در دست شحنه یا مریض / یا دروں دام بط یا در فراقت جان من

صولتِ قیصر فزون تر یا شکوهِ شاه چین — یا غروری کسروی یا نخوت سلطان من
کیمیا محبوب تر یا حسن روز افزون تو — آتشِ قارون نهان تر یا غم پنهان من
خنگ سرکش تر بودای زیب یا طبعِ نگار — یا پری یا پورشه یا بخت بیفرمان من

غزل در صنعت تجاہل عارفانه

ماه روشن تر بود یا برق یا رخسار تو — شهد شیرین تر بود یا لعل شکربار تو
وصل تو جان بخش تر یا آب حیوان یا مسیح — یا دعای کاملان یا شکرین گفتار تو
هجر پالک تر بود یا زخم افعی یا وبا — فرحت افزا تر ظفر یا وعدهٔ دیدار تو
مهر عاشق بیشتر یا قهر تو یا آب بحر — مرگ دشمن خوشتر اے معشوق یا اقرار تو
قطره اندک تر بود یا ذره یا سامان من — حُسن مهر [آفتاب] افزون تر یا خوبی بسیار تو
مُفرح تر بود ای زیب یا پیغام دوست — یا عنایت نامهٔ شه یا خطِ دلدار تو

قصیده در صنعت ذوقافیتین

اے آنکه مثل لعل تو دارد نه کان گهر — قربان کند بطلعت تو آسمان قمر
دارد گُلی نه گلشن گیتی برنگ تو — دارد گهر نه مثل تو درجِ جهان دگر
خوبان سپاه و شاه بتانی بجاهِ حسن — بر راهِ من چو ماه تجلی فشان گذر
سحر یکه چار چشمیِ عشاق با تو بود — چشمم ندیده بود مبارک چنان سحر
از شرم بحر آب شود نے ز رشک خشک — ریزی چو از زبان گهر و از دهان شکر
گوید ترا چو بیند دندان تو خضر — لعلِ لبت ربوده ز تاجِ کیان دُرر
ای از بهار حسن تو در روح دل فرح — دی از شراب نازِ تو بر مغزِ جهان اثر
همچون خطِ تو سبز نه در کان زمردے — همچون قدِ تو راست نه در بوستان شجر

تو در شراب مست من از زهر غم زبون
از تو عیان سرور و در دونم نهان سقر

از عشق تست در دلم آتش بهر نفس
وز هجر تست بر سر من هر زمان حشر

برکنده دست ناز تو بنیاد عقل ما
افگنده نار حسن تو بر استخوان شرر

از راه جستجوے تو واپس کنم نه پا
طلبم بجد و جهد ترا چون شهان ظفر

هر روز در دمند مرا میکنی بزور
هر روز زهر درد ندارد توان بشر

دانی که گفته بود به پرویز کوهکن
از نار کورهٔ جگر عاشقان حذر

از حسن تو رسد بری و روم اشتهار
از شعر من رود بختن و خاوران خبر

خاطر تراست خرم از وصل با کسے
ما راست خون ز دست تو ای نوجوان جگر

ما هم تبیم گرچه توئی سرور بتان
ما را کجا کنند ز خیل بتان بدر

گر کام ما دهی بدعائے درون ما
مانی برنگ کجکلهان کامران بفر

دیت جراحت جگرم گر حبان دهند
حاشا که بے لقات کنم بر جنان نظر

جانا بجان شوند پشیمان پری وشان
پیدا کند چو آه دل بیدلان ضرر

اے ترک هند باش نه غدار و بیوفا
دانی چه درد داد بهندوستان غدر

سود تو هست مهر بما و زیان هست غدر
هرگز بجاے سود نگار از زیان مخر

طلب از دلم دعا که دعای دل اسیر
باشد براے ناوک این نه کمان سپر

تا حسن تو شود چو مه و مهر منجلی
بر حال زارم اے مه نامهربان نگر

گردد دلم شگفته تر از شاهدان شام
شامے سحر کنی بمن اے دلستان اگر

با عشق گر گداست ورا پادشاه دان
بے عشق گر شه است مراو را شبان شمر

از پاس عشق زیب سگ کوی دوست را
نکشند اهل و لوله چون هندوان بقر

غزل در صنعت فوق النقاط

سوخت حشقت مرا ز آتش غم
هست هر ساعت از غم ماتم

خندهٔ تست راحتِ دلها — عشوهٔ تست فتنهٔ عالم

حظّ وصلت روا کند ما را — فقه داؤد و ملّتِ اعظم

زنده کم مانم از غمت صنما — کن غمم را فرح ز لطف و کرم

زلف تو دام هست در دل من — صورتت هست حاضرم هر دم

رفت تا از نظر گُلِ رخ تو — نشده خشک نرگسم را نم

گُل محمد غلام معشوقان — گشته دارد نه شوق کوس و علم

[illegible]

غزل در صنعت تحت النقاط

می مراده و ربود ماه صیام — حل لی وحی الهوی ماء الحرام

در سرم گردیده سودا حُبِّ او — در دلم گیسوی او گردیده دام

جُلوه در لیل سیه بر بام کرد — بود پیدا ماه بر بالای بام

دیدهٔ مردم بسوئے ماهِ عید — دیده ام بر ماه روی ماه و عام

روح میگوید جسد را الوداع — هجر او مرگ آمده حاصل کلام

کرده محرومی دیدارم کباب — یا پریِ ما بگو پیکا پیام

گُل محمد وصل داریم بود — در جدائی درد میدارم مدام

غزل در صنعت تجنیس

جامِ آسا جامهٔ کمخواب پوش دگیر جام — رقص چون جامی بکن بر شعر های شیخ جام

کامرانا کام ناکام اندرین غمم صابریم — کام من تلخ ستـیدانم کنون کم کام کام

روز وصلت بود چون نوروز عید عشر تم — عام هجرت بود بر من حشر میدانند عام

(تیغ ۱۲) (سال ۱۲)

مه جام لقب حاکم سندکذا فی کتب التواریخ ۱۲ زیب ۱۲

ب

آنقدر بدنام گشتم در فراقِ گلرخان ‖ گشته ما را بر زبان مردمان بدنام نام

چشم تو با دام و بادام ست نسلفت امثال ‖ موی تاریکت مرا انداخت در انام دام

خطِ یاقوت[1] از خطِ یاقوت تو خوار و خجل ‖ مهر فرما مهر[2] من شو بهر بے آرام رام

شامت هجرانت خون آشام کرده زیب را ‖ کام ده یکشام او را ای فدایت دم و شام

غزل در صنعت منفصل

زرد و زارم زر وی او زردار ‖ درد آن دُرّ زرد دارد و زار

رازِ او دان آب دار دُرِّ ‖ رازِ دارا درون دل دُر دار

دور دوّار دم دم آزارد ‖ دلِ زارم رود دری دادار

داغ دارم ز دور دُرّ رخ در دل ‖ ای دلِ آزار زوردی ام روا ر

دور دوار آردت در دام ‖ زود دور ز دور داری ای زردار

غزل در صنعت منقوط

غبغبت زیب و زینتِ جنّت ‖ شفقتینت شفق ذقن نهفت

بت ذی فن شبی ز بخت بخشن ‖ بنشین فیض بخش بے غیبت ۱۲ سیم

تیغ غیظت غش تنِ بیشن ‖ تخت بختت بزینت شفقت

غیبت فیضی ز زیب فیض به بخش ‖ ز شفیقی غنی بے ضنت ۱۲ بخل

غزل در صنعت مذهب کلامی

چون بغیر ادمی نمی یابم علاج این ملال ‖ باده بهر من بود از فتوی نعمان حلال

[1] یاقوت نام خطی ماخوشنویس که خط یاقوتی منسوب بدوست ۱۲ زیب ۱۲
[2] مهر اینجا بمعنی آفتاب ست یعنی ای آفتاب من بهر من ام باش ۱۲ زیب ۱۲
[3] در ورد نشیه ادال بمعنی قل

این جهان خوابیست جام باده را درکش مدام	زانکه می خوردن مبارک هست در خواب و خیال
از هوای تو برم و گاه ہے تهی ز رو نیستم	هان نمیدانی که در حکمت خلا باشد محال
بهر درمانم عبث از نسخه می نازد طبیب	چون علاج عشق بازانی رقم کرده وصال
جلوهٔ فیروزه خطت بچشم تو تیاست	بهر دیدهٔ بیگمان فیروزه باشد نیک فال
کم نگردد ز اهل معنی اعتراض اهل شرح	میکند از خضر بنگر حضرت موسیٰ سوال
پیش اهل منطق و میزان ندارم وقعتے	آری آری زیب دارد مهر و میزان و بال

غزل در صنعت قلب

باصراحی ست مجلسم را آب	بارش از نشه کرده است شراب
لابقا هست بیگمان اقبال	گنج جنگ ست دولت ست عذاب
ورد نور ست دل به بند درو	بال کمزن برنگ مرغ از لاب
یم می هر زمان روان باشد	باش بانشه تاکه هستی شاب [بازی ۱۲]
باب خوان ثنائے باب مباش	عشق باب ست بوس او را باب
هر زمان از سروش غیب [چند ۱۲] مرا	قول ربک فکبر [پر ۱۲] است خطاب
درد بر درد عشقم افزوده	راز این زار شد عیان ز حجاب
بیخبر را خبر ز فقر کجا	باهش آرد بدست فیض شهاب
زیب با آن دو زلف عنبر بیز	مشک تبات را نباشد تاب

غزل در صنعت ترصیع

از حسن آن شیرین پسر در سینه ام نار آمده	ور نار زان رشک قمر بر خاطرم بار آمده
راه دیار اکر دطے بر راه عشق افکنده پے	خوش آنکه بهر جام مے بر باب خمار آمده

جویند وحدت صادقان ترسند کثرت عاشقان | یکسان بچشم عاشقان تسبیح و زنار آمده
سیر چمن چون مهربان سنجید با جمع بتان | بلبل بگل مژده رسان در باغ و گلزار آمده
سیماش را چون مه صفا چون مار زلفش را جفا | لبهاش دارو ے شفا از بهر بیمار آمده
در محفل آن جانی نگر دان حسن لاثانی نگر | خورشید نورانی نگر کاندر شب تار آمده
صد عاشقان از روی تو بودند خاک کوی تو | زیب از کمند موی تو هر شب گرفتار آمده

غزل در صنعت توجیه

از یاد تو تندرست گردد بیمار | وز دیدن تو سرور گردد آزار
از صحبت تو عقیل گردد مجنون | از بادۀ تو خراب گردد دیندار
در محفل تو غریب گردد سلطان | از گفتۀ تو فقیه گردد میخوار ٥
فرزانه شود ز خندۀ تو بیهوش | دیوانه شود ز جلوۀ تو هشیار
مغموم شود ز غمزۀ تو خورسند | اقبال شود ز عشوۀ تو ادبار
از رویت تو اسیر گردد آزاد | ز افسانۀ زیب خفته گردد بیدار

غزل در صنعت مقلوب

دور ساغر با لب و دو بود افضل و انسب | می و یم دار فع غم گفت فلاطون بمطلب
بشنو منصب با بوسه فروشم نے الغفور | گرچه محبوب تر است از گهر جان منصب
مار گیسوش اگر رام شود یا بم آرام | در و هم دار و در دست مرا زان شکرین لب
گفتم آن مه را کای شوخ مراد دارم | فن بفهمید بگفتا که بر آید یا رب
رد کند دُرِ ترا جوهری نظم کجا زیب | زانکه در شعر توئی در صنعت بلغا اغلب

غزل در صنعت تلازمہ اسلحہ

سیہ مژگانش خنجر یا سنان است — دو ابرو تیغ ہندی یا کمان است
ز تیغ جلوہ اش مجروح افتد — دگر خود رستم ابن داستان است
خدنگش را سپر گردد نہ تقوے — کہ پیکانش قضائے آسمان است
زرہ بین نگاہش گشتہ گردد — خود از بہرام چوبین پہلوان است
نترسد از تفنگ و تیغ ہرگز — کسی کان را ہوائے دلستان است
ہدف شد ناوک غم را دل من — ازان روزے کہ عشق او بجان است
بریدہ تیغ فن درع و رع را — غم پیداست گرز خم نہان است
چو ہجرش زخم کاری نفگند زیب — اگرچہ گرز زال زر گران است

غزل در صنعت تلازمہ جواہر

زہے تو ئی کہ فدایت کنم خزینۂ زر — بدرج دہر دُرے چو تو نا مدہ بنظر
زلاجورد فلک نیلم قدح رسدار — مرا بدست ز دستت دہم بشکر دُرر
خطت زمرد روئے تو لعل و لب یاقوت — عقیق چشم تو از سُکر بادۂ احمر
بیاض نیست بالماس مثل دندانت — شد آب مروارید از رشک این دُر خوشتر
علاج ضعفم یاقوتی لبت باشد — چہ فیض از دُر نا سُفتہ و ہم از عنبر
بشب چراغ مرا شبچراغ روت سزد — کہ من شناختہ ام گوہر ترا جوہر
بروز مرجانت خط دلبرا دل زیب — چنانچہ چشم ز فیروزہ کام از شکر

قصیدہ مصنوع در منقبت امیر المومنین مولا علی کرم اللہ وجہہ

توئی محبوب ہم مرغوب ہم مطلوب دلپرور — توئی جانان و جان جان و یوسف شان در محشر

لبت یاقوت یا شهتوت تن ما حوت بل اطلس | رخت لاله خطت هاله منم واله تویی دلبر
بدین رخسار و هم گفتار هم رفتار بستانی | زبرق آرام از جم جام وز کے نام هم افسر
قدِ تو همچو سرو آزاد هم شمشاد شاد از وے | ترا گیسو برنگ و بوی از مینو هم از عنبر
زآواز و تن و ناز و نگاه و جلوه لت دلخون | بگل عہ بلبل بگلشن گل بمحفل مل بکان گوهر
بیا بشنو ز من مدح امیرِ کشورِ معنے | علی المرتضیٰ مشکلکشا پیرِ هدا رهبر
طفیل اوست هم زامداد و لطف او و داهش را | نجف اشرف یکے چون صف زدین زرف فلک بستر
برِ مشتاق و مداحش هم از فضل و کراماتش | اسد روباه و آهن کاه خادم شاه ماده نر
ز بحرِ او ز نورِ او ز مهرِ او و از بینش | چمن را آب مه را تاب تن را خواب جان را بر
زهی محسن زهی فرمانروا او هم زهی عارف | کز احسانش ز فرمانش ز عرفانش جهان خوشتر
گرفته در حضور و خرمن و اصطبل و ایوانش | فریدون فیل کسریٰ کیل خاقان خیل دارا در
زهی دلبر زهی حیدر زهے سرور کز و گشته | محمد شاد دین آزاد ملک آباد فیض اظهر
چه سلطانے چه خاقانے که بر درگاه والایش | سگ اسکندر فدا قیصر رهی بابر غلام اکبر
نهد نزدش دهد نذرش کشد زانگشت خود پیشش | کمان رستم ولایت جم نگین حاتم زهے حیدر
خداوندا عدو بندا شکر خندا تنو مسندا | کرم فرما گره بکشا لقا بنما بدین مضطر
بده زور و سرور و کام و راحت نسیب مادح را | که هست او زار و بر آزار هم ناچار غم در سر

غزل در صنعت سوال و جواب

قاصد آمد گفتمش آن شاهدِ شیدا چه گفت | گفت صبر گفتمش دیگر برائے ما چه گفت
گفت عشق آسان نباشد هست تن را سوختن | گفتمش تن سوختم لیک از دل رسوا چه گفت
گفت دل را زیورِ صدق و وفا باید مدام | گفتمش این هر دو دارم وز تپ اعضا چه گفت

عہ بگل یعنی برگل اے بالائے گل فافهم ۱۲

گفت درمان تپ غم نیست بے لبہائے دوست ‌ ‌ ‌ گفتمش دارم تپ غم لیک زان لبہا چہ گفت

گفت لبہایم نصیب عاشق ممنور باد ‌ ‌ ‌ گفتمش مستم ومے از آمد اینجا چہ گفت

گفت خواہم آمدا ما چون زمستان دم زند ‌ ‌ ‌ گفتمش می ہندوستان خوب بے از صہبا چہ گفت

گفت باید بادہ حاضر طالب دیدار را ‌ ‌ ‌ گفتمش ہر دم ہمیا ہست و زین سودا چہ گفت

گفت این سودا نخواہد رفت بے سکر وصال ‌ ‌ ‌ گفتمش آرے گر او نظم و ز انشا چہ گفت

گفت زیب استاد انشا ہست و ہم علام نظم ‌ ‌ ‌ گفتمش گو گفت گم گو کان بت رعنا چہ گفت

غزل مصنوع و عجیب

اى رخت گنجے چہ گنجے گنج حسن دلربا ‌ ‌ ‌ اے لبت لعلے چہ لعلے لعل نازکان ادا

اے قدت نخلے چہ نخلے نخل باغ دلبری ‌ ‌ ‌ حسن تو باغے چہ باغے باغ احسان خدا

زلف تو مارے چہ مارے مار گنج حسن تو ‌ ‌ ‌ سایہ اش ظلے چہ ظلے ظل از بال ہما

بوے تو عطرے چہ عطرے عطر فردوس برین ‌ ‌ ‌ خط تو مشکے چہ مشکے مشک خارزم و خطا

خندہ ات خمرے چہ خمرے خمر شیراز و فرنگ ‌ ‌ ‌ جلوہ ات شمعے چہ شمعے شمع ایوان علا

رنگ تو رنگے چہ رنگے رنگ یاقوت بدخش ‌ ‌ ‌ عرق تو آبے چہ آبے آب ینبوع بقا

ناز تو تیغے چہ تیغے تیغ میدان جمال ‌ ‌ ‌ غمزہ ات تیرے چہ تیرے تیر از قوس قضا

ہجر تو دردے چہ دردے درد سخت لا دوا ‌ ‌ ‌ وصل تو دولت چہ دولت دولت ہر دو سرا

زیب شد عاجز چہ عاجز عاجز قید فراق ‌ ‌ ‌ نالہ اش شورے چہ شورے شور میدان غزا

مسدس

در مدح امام الاولیا قطب الاصفیا سلطان المشائخ محبوب الٰہی سیدنا و مرشدنا حضرت خواجہ نظام الدین اولیا زری زر بخش بدایونی ثم الدہلوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشتہ خون اغثنی یا نظام الدین
ترا فقر ست و شاہی ہم خدیو کجکلاہی ہم
معلّے بارگاہے ہم فریدون فر و جاہی ہم
سلیمان پائگاہی ہم بحکمت مرغ و ماہی ہم
شہ عالم پناہی ہم تو محبوب الٰہی ہم

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشتہ خون اغثنی یا نظام الدین

دعائے تو دوا آمد ثنائے تو شفا آمد
دمت آب بقا آمد درت حاجت روا آمد
کلامت کیمیا آمد نگاہت رہنما آمد
خطابت اولیا آمد لقب شمس الہدا آمد

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشتہ خون اغثنی یا نظام الدین

توئی درمان درد و غم توئی ہر ریش را مرہم
توئی در اصفیا اعظم توئی از اولیا اقدم
توئی سلطان در عالم تو سلطان المشائخ ہم
نمیدارم کسے ہمدم بیا با من بشو محرم

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشتہ خون اغثنی یا نظام الدین

کرامت کن کہ بیمارم سراپا رنج و آزارم
طرب در دل نمیدارم خجالت دارم و خوارم
تو میدانی کہ ناچارم نزارم زرد دم و زارم
بصد شامت گرفتارم بیا بردار ہر بارم

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین

دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

تو سرداری و سالاری تو سلطانی و سرکاری — شهٔ جمشید درباری مہ خورشید انواری
بگاہِ رنج و بیداری دہی با عاشقان یاری — تو جانی و جہانداری زری زر بخش و زرباری

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

تو محرم مثل ہارونی چو موسےٰ است بیچونی — ز حد وصف افزونی بلطف خاص ممنونی
چنان حیرست محزونی که میترسم ز مجنونی — بیا برمن بدایونی بده بخت ہمایونی

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

ترا ایوان در دہلی توئی سلطان در دہلی — توئی جانان در دہلی توئی خود جان در دہلی
ز تو عرفان در دہلی ز تو فیضان در دہلی — رسد رضوان در دہلی شود دربان در دہلی

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

طفیلِ شاہ قطب الدین باعزاز معین الدین — باکرامِ سدید الدین بعرفان فرید الدین
بده این بنده را تمکین کرم فرما برین غمگین — بمن دارند خلقے کین بدم خوانند ہم بیدین

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

مرا نوشان مئ وحدت عطا کن دائمی راحت — دفع کن زہر غم و وقت نجاتم ده ز ہر زحمت
تو داری طاقت و ہمت که دارد مثل تو قدرت — بود مدحت مرا حجت بده مداح را نعمت

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

توئی چشتی وا نور منه تمامی چشتیان را شه — توئی از سر حق آگه مشرف تر ز دان درگه
هراسانم گه و بیگه زنندم طعنه با قهقه — چو یوسف عاجزم در چه مرا شو همدم و همره

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

بده طاقت و توانائی دلم را نور بینائی — عطا کن عز و بالائی فراست فہم و دانائی
نجات از خوف رسوائی مرا گویند سودائی — درین تنگی و تنہائی چرا بر من نمی آئی

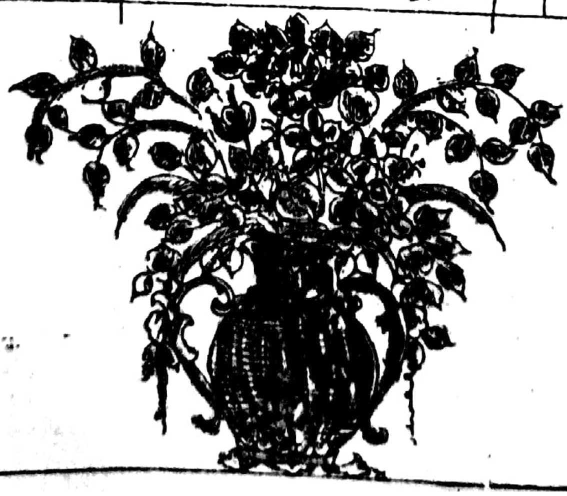
منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

ملالم را مسرت کن نصیبم نیک دولت کن — برین بیچاره رحمت کن برین شرمندهٔ شفقت کن
منم مغلوب ہمت کن ظفرمندی عنایت کن — برین سائل سخاوت کن ہراسانم حمایت کن

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

بزیب افتادهٔ بنگر که محصورست در لشکر — ندارد کس درین کشور بود بیزور هم بیزر
سراپا حال او بدتر مبادا کس چنین ابتر — بیا کن دفع زو ہر شر بنه بر فرق او افسر

منم در قید غم محزون اغثنی یا نظام الدین
دلم از حزن گشته خون اغثنی یا نظام الدین

مسدس

در مدح دعائے بقائے عمر و دولت صاحب السیف و القلم ناصب اللوا و العلم فخر امراء العرب و العجم ممدوح الامم نظام عثمان علی خان فرمانروائے دکن

تاکہ نوشد ابر ز آب و تاکہ بارد ز ابر آب — تاکہ دارد چرخ مہر و تاکہ دارد مہر تاب
تاکہ خیزد معنی از الفاظ و فیضان از کتاب — تا شراب از تاک خیزد نشہ باشد در شراب
تا جہان را رسم باشد اختراع و انقلاب
شاہِ دکن باد خرم زیرِ ظلِ بوتراب

تاکہ کان در کوہ باشد گوہر اندر بطنِ کان — تاکہ جان در جسم باشد جسم باشد در جہان
تاکہ دُر در بحر باشد بحر در عالم روان — تاکہ دنیا دوست باشد اہلِ دنیا را دکان
تاکہ باشد ضعف و قوت در مزاجِ شیخ و شاب
شاہِ دکن باد خرم زیرِ ظلِ بوتراب

تاکہ در گل رنگ باشد ہم بود گل در بہار — تاکہ بو در مشک باشد مشک باشد در تتار
تا شرر در سنگ باشد سنگہا در کوہسار — تا بود در آب کشتی آب اندر رودبار
تا اثر خیزد ز نالہ نالہ خیزد از رباب
شاہ دکن باد خرم زیرِ ظلِ بوتراب

تا زمین را سبزہ باشد سبزہ را باشد تری — تا سخا مقبول باشد اسخیا را برتری
تا رضا دارد فرح اہلِ رضا در خوشتری — تاکہ زر را زور باشد زورداران را زری
تاکہ باشد بر زمین دریا و بر دریا حباب
شاہ دکن باد خرم زیرِ ظلِ بوتراب

تا که خرما از عرب خیزد و بود در هندپان
تا که آید از فرنگستان مے چون ارغوان
تا که ناله در جرس باشد جرس در کاروان
تا که خواهد باز مرغ و مرغ خواهد بوستان

تا زبان دارد سخن هم تا سخن خواهد جواب
شاہ دکن باد خرم زیر ظل بوتراب

تا که باشد حسن مرغوب و باہل حسن ناز
تا که دارد دے و بہمن روز کوتہ و شب دراز
تا که باشد در طلا و نقره و مس امتیاز
تا که دارد جمعه خطبه خطبه اول از نماز

تا که خیزد برف ز آب و آب بارد از سحاب
شاہ دکن باد خرم زیر ظل بوتراب

تا که باشد مهر و مه را در اسد و سرطان عمل
هم وبال زهره و مریخ در ثور و حمل
تا که باشد مشتری را در کمان عز و حمل
هم بخوشه تیر و کیوان در ترازو بے خلل

تا ستاره دور دارد هم ستاره دان حساب
شاہ دکن باد خرم زیر ظل بوتراب

تا زمین دارد قرار و تا فلک دارد قیام
تا مقرر عید باشد در پس ختم صیام
تا که باشد خلق صائم صوم را حد وقت شام
تا که باشد خاص و خاص و تا که باشد عام عام

تا که طوطی سبز باشد تا سیه باشد غراب
شاہ دکن باد خرم زیر ظل بوتراب

تا که باشد فتح فرحت بخش و می شهوت فروز
تا که آرد وصل شادی تا که آرد هجر سوز
تا که باشد از طلوع صبح فرق لیل و روز
تا که باشد ناوک چشم نگاران سینه دوز

تا بود معلوم جنگ رستم و افراسیاب
شاہ دکن باد خرم زیر ظل بوتراب

تا که زر مسکوک باشد سکه دارد نام شاه
تا بود واجب ضیا و نور با خورشید و ماه

تا شہان را تخت باشد تخت شان در تختگاہ — تا سپہ خواہد مواجب ہم ظفر خواہد سپاہ

تا کہ باشد بر منابر خطبہ گویان را خطاب
شاہ دکن باد خرم زیر ظلِّ بو تراب

تا کہ باشد مطلع مہ و مہر سمتِ غرب و شرق — تا بود درام ِ مرد و زن از لباس و طرہ فرق
تا نماند خط بر آب و تا نگردد چوب غرق — تا بود لازم بیا ران بانگ رعد و نور برق

تا بود دانش بہ بیداری و ہم غفلت بخواب
شاہ دکن باد خرم زیر ظلِّ بو تراب

تا غزا واجب بود بر تابع حکمِ خدا — تا پس فرض خدا لازم بود شغلِ دعا
تا بود دیدار روے گلرخان فرحت فزا — تا گدا محتاج باشد در حضور پادشا

باج بر دہقان بود ہم صدقہ بر اہلِ نصاب
شاہ دکن باد خرم زیر ظلِّ بو تراب

تا کہ علما را بود انکار حلِ ساحری — تا کہ شعرا را بود میلانِ شعر و شاعری
تا سلاطین را بود حشمت بفر سروری — دہر تا باقی بود با مردم و جن و پری

تا جوانان را بود میل شراب و ہم کباب
شاہ دکن باد خرم زیر ظلِّ بو تراب

زیب تا دارد عمل تاثیر و طب نسخ شفا — تا رضا و ذکر باشد شیوۂ اہلِ صفا
تا جفا مبغوض باشد نفرت از اہلِ جفا — تا وفا مقبول باشد میل با اہل وفا

تا خدا باشد خدا و مصطفےٰ ختمی مآب
شاہ دکن باد خرم زیر ظلِّ بو تراب

سی حرفی

در منقبت امام محبوب ملک العلام اسد اللہ الغالب علی ابن ابی طالب علیہ السلام

الف۔ اُستاد و امیر و اعظم و اکبر علی است — اشجع و اغلب و امام و اقدس انور علی است

ب۔ بہار و بوستان و بخت بخش و بادشاہ — برق و بیرق دار و بدر و باسل و برتر علی است

ت۔ تنومند و توانا و تونگر و تاجدار — تاج بخش و تخت گیر و تیغ زن و تندر علی است

ث۔ ثواب اندوز ہم ثروت رسان و ثمرہ بخش — ثابت الاقدام ہم ثانی آفتقر علی است

آفتاب ۱۲

ج۔ جانان و جواد و جاذب و جاہد و جلیل — جانشین مصطفےٰ و ہم جسد جعفر علی است

ح۔ حکیم و محکمدار و حافظ و حاکم و حلیم — حامی و حامد و حضور و حارس حیدر علی است

خ۔ خطیب و خازن و خوش خُلق و خیر الطاہرین — خان خانان و خدیو و خسرو و خیبر علی است

د۔ دافع درد و دولت بخش و درد نگل دلیر — داور و دانشور و دلدار و دلپرور علی است

ذ۔ ذوالاقبال و ذوالاجلال و ذوالارشاد و ذوق — ذوالسخا و ذمہ بردار من مضطر علی است

ر۔ رضادار و رحیم و راغب و روح الورےٰ — رافع رایت رؤف و راشد و رہبر علی است

ز۔ زبردست و زکی و زوردار و زرفشان — زوج زہرا و زمانہ گیر و زور و زر علی است

س۔ سردار و سرو سالار و سیاف و سلیم — سید و سلطان و سرداری دہ و سرور علی است

ش۔ شاہنشاہ و شافی و شریف و شرمدار — شاہد و شمس و شہید و شہد ہم شکر علی است

ص۔ صوفی و صفی و صیقل و صدیق و صاف — صاحب و صائم و صحابی صف و صفدر علی است

ض۔ ضامن در ضرورت ضیف پرور ضد شکن — ضیغم و ضارب و ضرر دافع و دلبر علی است

ط۔ طبیب و طرفدار و طالب و طالع فروز — طغرل[له] و طاہر و طہور و طاق طاقور علی است

له نام بادشاہ ممدوح مولانا نظامی گنجوی ۱۲

ظ۔ ظفر بخش و ظہیر و ظافر ظلمت فروز … ظل ظل اللہ و ظاہر ظلم کش ناظر علی است

ع۔ عالی و عظیم و عافیت بخش و عرب … عشق و عقل و علم و عرفان و عمل و عسکر علی است

غ۔ غیث و غدر سوز و غمکش و غالب و غنی … غوث اغیاث و غضنفر و غیور و غمبر علی است

ف۔ فصیح و فائق و فیاض و فتاح و فقیر … فاضل و فاروق و فقہی و فریدون فر علی است

قاف قادر و قدر دان و قابل و قابل شناس … قہرمان و قاہرہ گیرندہ و قیصر علی است

کاف کامل و کمل و کشاف و کاشف و کار کن … کیقباد و کان زر و کیخسرو و کشور علی است

ل۔ لاثانی و لائق لطف بار و لا زوال … لالہ و لولو و لعل و لیث (شیر ۱۲) ہم لشکر علی است

م۔ منصب دار و محبوب و مصیب و مجتہد … مہر دار و میر ملک و مالک و محضر علی است

ن۔ نور و نیکنام و نامی و ناموس دار … نائب و ناظم و نصیر و ناصر و نوذر[1] علی است

و۔ والی و والایت ہم وزیر و ہم وکیل … واق و وارث و واعظ و ہم ساقی کوثر علی است

ہ۔ ہمہ دان و ہمہ بین و ہماؤ ہوشمند … ہمت و ہر دلعزیز و ہمرہ و ہشور علی است

ی۔ یل و یوز افگن و یاقوت و یعسوب (سردار ۱۲) و یسوع[2] … یار یاران و یقینا زیب را یاور علی است

غزل سی[3] حرفی

الف۔ از قدِ درازت سروِ بالا شرمسار … ب۔ بدن داری مفرح ہمچو بستان و بہار

ت۔ ترا حسنیست اعلیٰ از ہمہ خوبان ملک … ث۔ ثنائے زلف و خدت والّیل و نہار

ج۔ جادوے دو چشمت غالب از صد سامری … ح۔ حیات عاشقان بر حسن تو بادا نثار

خ۔ خطِ روئے تو باشد سبزۂ آبِ حیات … دال دیدارت مسیح بیدلان بیقرار

ذ۔ ذوقِ خنددات شکر بکام عاشقان … ر۔ رفیقت باد در ہر جائے لطفِ کردگار

ز۔ زبانت با فصاحت طوطیان را گنگ کرد … س۔ سرہائے سران خاک رہت ای تاجدار

[1] نوذر نام بادشاہ کہ پسر منوچہر ایرانی بود ۱۲ زیب ۱۲ [2] یسوع لقب سیدنا عیسیٰ علیہ السلام ۱۲ زیب ۱۲

ش ۔ شکر و شہد شیرین نیست مانند لبت　　ص ۔ صدرِ ما ست پُر از عشق تو ای گلعذار
ض ۔ ضیق النفس باشد بہر ما دردِ فراق　　ط ۔ طلب کردن وصالت را نمیدانیم عار
ظ ۔ ظہور از وصل تو یابد سرورِ سینہ ام　　ع ۔ احسان تو دانم گر رسی بر دلفگار
غ ۔ غفلت نیست شایان بر لب آمد جان من　　ف ۔ فراقت سوخت ما را قتل کردہ انتظار
ق ۔ قربانت شوم در بحرِ غم افتادہ ام　　ک ۔ کشتی مرا بر ساحلِ مطلب برآر
ل ۔ لعلِ بے بہا را حسنت آتش افگند　　م ۔ مروارید پیش سلک دندانِ تو خوار
ن ۔ نکہتہائے تو اطیب تر از عطر و گلاب　　و ۔ وسواس از لقائے تو شود گم چون غبار
ہ ۔ ہمہ حسنی چگویم وصفِ حسنت ایجوان　　لام لطفت مدعائے ما بود پس لطف بار
الف اقبال تو دائم باد بالا و بلند　　ی ۔ یکی از بندگانت زیب عاشق را شمار

قصیدہ عربی

فی منقبت امیر المومنین علی المرتضےٰ کرم اللہ وجہہ

یا امیر المومنین انت الولی انت الامیر　　انت سلطان السلاطین انت خاقان الکبیر
انت مرشد انت مولےٰ انت معطی المراد　　انت مفتاح المطالب انت مصباح المنیر
انت عارف انت عالم انت عادل انت عاقل　　انت والی انت واہب انت وارث والوزیر
انت اکسیر المجرب والموافق کالنحاس　　انت فی الظلمت سراج والمخالف کالنسیر
انت عین العلم و اہل العلم عندک کالسراب　　انت بحر الجود و اہل الجود عندک کالغدیر
انت اشجع انت اسد اللہ فی یوم الوغا　　انت فائز انت فاتح انت نافع والنصیر
انت ساقی المجالس انت ہادی الانام　　انت قاضی الحوائج انت ضامن والظہیر
انت احیاء المحبت انت روح العاشقین　　انت محبوب الملائکہ انت مقبول القدیر

انت اثبات الامامت انت برہان الکمال
انت بابان المشائخ انت حاکم بالفقیر

لاسبیل الا سبیلک لا وکیل الا ولاک
مدحک اقبال المبارک ذکرک انوار الضمیر

فی یدک فتح المداین انت خیر الفاتحین
انت فوق الدہر غالب دہر عندک کالاسیر

انت قسام الخزائن انت کشاف الکنوز
انت تعلم ما تخفی عینیک فی الباطن البصیر

منکم اظہار الکرامت منکم ارشاد الامم
کلما یعلم کلّم لا شک فیہ الا النظیر

یا امام الاولیا ادرک وارحم وانتصر
صِرتُ فی الدنیا حقیرا وان لی بئس المصیر

یا ولی ازددتُ ذنبا لا رجائی فی النجات
حُسن اعمالی قلیل قبح افعالی کثیر

قد شربتُ الخمر فسقا وارتکبتُ المنہیات
قد نسیتُ النظم شوما صرتِ بالشامت شہیر

دلنی سبل السلامت نجنی مما اخاف
مُتُّ من ہجرک فارزقنی لِقائک یا بشیر

یا علی اقبل دعاء الزبیب واغفر ذنبہ
اعطہ الاعزاز فی الدنیا وفی الجنۃ سریر

غزل عربی

فی الحسن وجدناک سراجا وہلالا
شکر لمن ازدادک حسنا وجمالا

فی النار کمین جسدی منذ دعاک
ما ارسلتَ رسولا وکتابا ومقالا

احببتُک طمعاً لوصالک فحبیبی
فارقتُ عن العیش وما حصلتُ وصالا

ان صرتُ من البعد فالقلب لدیکم
لیلاً وعشاءً وصباحاً وزوالا

فی کل سجود نسئلُ طول حیاتک
لا نسئلُ مالاً ومتاعاً وجلالا

ازدادنی العشق بکاءً وتیاماً
سہر وصداعاً ونصوحاً وملالا

قد سرتُ فی الامصار والاحجار زماناً
ما ادرکتُ نظیراً لک باللہ تعالیٰ

لا اخرج عن دائرۃ العشق یقیناً
من مات لمحبوب فقد فاز کمالا

جبر بحثُ مرار الہوی نارا لظی
من کان لہا الضیف فقد ذاق نکالا

يا زاهد لا تمنعنا عن شرب الخمر	ان كان حرام فلنا صار حلالا
الموت مراد لفقيه وفهيم	من خاف من الموت فقد ضل ضلالا
ما تسئل من جهدی فی العشق کانی	عبرت عن البحر واقلعت جبالا
من هيبتنا فجزنا الارض عيونا	من نفختنا صار البيضاء بلالا
لا تركه عوض وان وقع قتال	بل انشد فالويل لمن ترک قتالا
قد اعجبنی مكر الايام لوصله	قد كان لدی اليسر وقد صار محالا
ان قدرک وصل المعشوق يصيبک	يا زيب دع الفكر وما ارسله سوالا

غزل عربی

اشرب الخمر واخرج الاوہام	وادفع الحزن بالکئوس مدام
این این الملوک والامرا	این این الجیوش والاعلام
این این القصور والاقلاع	این این الکنوز والاحشام
این این النقود والاحجار	این این الرقوم والاقلام
لا تکن مبغض ولا تحرص	انما الحرص قاطع الاکرام
وکفاک السرور بالاذکار	وکفاک الجلال بالاسلام
وبقاء الحیات مختصر	فیزول الغرور من حکام
لا تخف عن عدو سیهلکہ	زیب دور النجوم والایام

غزل عربی

اذ شربت الخمر فی سحر لدے المار العیون	قد کشف لی ما ہو المکتوم فی بطن البطون
فی سریر الوصل نمت البارحة حتی الصباح	ان ذوق الوصل یفنی الغم فنعم الواصلون

قُسّم الاعمال للمخلوق فے یوم الازل — نحن ننظر فی جمال والمشائخ فی المتون
من زوال الشمس یعرف ان لایبقی الکمال — اِنّ فی ذٰلک لآیاتٍ لقوم یعقلون
انفقوا یا ایہا العلماء فان الجاہلین — یکنزون الذہب والفضۃ وہم لاینفقون
لایزال الکذب مردود فبس الکاذبون — لایزال الصدق مقبول فنعم الصادقون
اے ولا تظلم فان الظلم یاتی بالزوال — اے ولا تعشق فان العشق یاتی بالجنون
اسمعوا منی بیاناً شافیاً فان الانام — یقرون الکتب فی المکتب وہم لایشعرون
کیف نذہب فی طریق الاتقا واہل الجمال — حیث ناکثنا الدنیا کل یوم حاضرون
صرتَ لی ساقی عفاک اللہ فی یوم الحساب — زدتَ لی ذوقاً حماک اللہ عن ریب المنون
فی طریق العشق بئس البخل فانتشروا النقود — لن تنالوا البر حتی تنفقوا یا طالبون
اِنّ دار الحلم باللہ الذی لا یفتقر — جنتٌ یا زیب عیشاً والمشائخ غافلون

مسدس

در مدح آفتاب سپہر خلافت خاقان سریر ولایت سید السادات معدن البرکات سیدنا و مخدومنا پیر شاہ مردان سجادہ نشین گنگری شریف ضلع سکھر سلمہ اللہ تعالیٰ و افاض اللہ علینا من برکاتہ

صورتے دیدم عجائب رشک خوبان ختن — دل ربود از دست من در ساعتی با سحر و فن
گفتمش آن کیست کز بینش شوی واصل بمن — چشم پُرنم کرد از شادی و گفت آن گلبدن

ضامن کام غریبان خاص محبوب اِلٰہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

زبدۂ اولاد حیدر فخر آلِ احمدی — نخوتِ نامِ علی گوہر بگنج سرمدی

علی گوہر نام جد ممدوح ۱۲

نورِ نسلِ صبغة الله باشکوہ راشدی | بر شعاعِ جود او شمس و قمر را شاہدی

ضامنِ کامِ غریبان خاص محبوب اللہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

روزہ داران را کفیل و عرضداران را شفیق | چون عمر عادل بجرأت در صداقت چون عتیق
طاقتِ اسلام و شمعِ دین و اُستادِ طریق | بے نہایت بخشمند و تا حدِ غایت خلیق

ضامنِ کامِ غریبان خاص محبوب اللہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

حافظِ راز شریفان عاشقِ خیر البشر | خواجہ دستار دار و نیکنام و نامور
ہمچو عبد القادر الجیلی بقدرت مشتہر | بر حسودانش خراج و بر عدویانش ظفر

ضامنِ کامِ غریبان خاص محبوب اللہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

از سخائے خود چو حاتم دادہ در ہر سو صدا | از عطائے او غنی فی الفور میگردد گدا
مے فشاند سیم و زر شب روز در راہ خدا | بر شریعت مستقیم و در طریقت مقتدا

ضامنِ کامِ غریبان خاص محبوب اللہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

در لباسِ سروری درویش کامل دستگیر | در توکل شیر ہمت در سخاوت بے نظیر
با بلندی بادشاہ و در خرد مندی وزیر | خاندانِ قادری را فخر از حکمِ قدیر

ضامنِ کامِ غریبان خاص محبوب اللہ
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

نیّرِ برجِ خلافت اخترِ اوجِ کمال | جاذب دلہا بجلوہ سید یوسف جمال

ل صبغة اللہ نام جد ممدوح والد علی گوہر موصوف [illegible] در ۱۲ [illegible] راشدی منسوب بمخدوم محمد راشد جد ممدوح والد صبغة اللہ موصوف [illegible]

قصر ناموسش چو کاخ چرخ اخضر لازوال ⁂ از لقایش منهزم جیش غم و فوج ملال

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاه مردان ابن حزب الله شاه

بیکسان را وارث مشفق وضعیفان را معین ⁂ نیک و بد را مهربان چون ذات رب العالمین
محرم عشاق دیار نامرادان حزین ⁂ نور ایوان پدر بعد از برادر جانشین

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاه مردان ابن حزب الله شاه

از نگاه رحمت او شرمساران را شکوه ⁂ زو بیابد نیکبختی آنکه در سختی ستوه
در سخا دستش غم کان در تحمل رشک کوه ⁂ فاضلان را فیض بخش و سروران را سر گروه

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاه مردان ابن حزب الله شاه

شمس علما مرجع امرا بتاج سروری ⁂ از شهان فیاض تر چون آفتاب از مشتری
ختم بر وی عقل چون بر مصطفی پیغمبری ⁂ بر زده کوس سکندر در نواح لوهری[1]

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاه مردان ابن حزب الله شاه

صدقهٔ جاریش مفتاح در دار النعیم ⁂ داده دستش بحر سان دریا و چون کان زر و سیم
قید خلق اکرمش سازد مسافر را مقیم ⁂ الکریم ابن الکریم ابن الکریم ابن الکریم

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاه مردان ابن حزب الله شاه

از طفیلش بر ممالک سند را صد افتخار ⁂ قدردان خاندانان دافع درد و غبار

[1] لوہری نام شہری بر کنار آب دریای سند که او را فی زماننا روہڑی میگویند ۱۲ زیب

مرہم ریش درون دانای عشق و انتظار — چون علی المرتضےٰ مشکل‌گشاے روزگار

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

تاکہ ہجر آرد ملال و تاکہ وصل آرد سرور — تاکہ باشد حسن را اقبال و عالم را ظہور
جاہ تا باشد عزیز و عشق تا باشد غیور — باد مامون از حوادث ذات پاک آن حضور

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

باد فرحت بخش اہل مسکنت امداد او — باد رائج در زمانہ سکۂ ارشاد او
گلشن گیتی مبادا خالی از اولاد او — ہم دل این زیب شائق بادشاد از یاد او

ضامن کام غریبان خاص محبوب اله
میر پیران شاہ مردان ابن حزب اللہ شاہ

تاریخ تولد مصنف کتاب ہذا از مصنف سلمہ اللہ تعالےٰ

بپاس اول بعد از طلوع روز قمر (دوشنبہ) — بسال سیزدہ صد و یک ز ہجرت سرور (۱۳۰۱)
بماہ رمضان تاریخ سیزدہ از بطن — ظہور یافتم از حکم خالق اکبر

معما باسم نصیر[۱]

برائے نامش بگفت مُلہم — محب و دلبند و ہا دو منعم

[۱] مراد از محب پنجاہ کہ اعداد محب اند از ان نون خواستہ و مراد از دلبند نود کہ اعداد دلبند اند از ان صاد خواستہ و مراد از ہادو دہ اند کہ اعداد ہا دانند از ان یاے خواستہ و مراد از منعم دو صد اند کہ اعداد منعم اند از ان رائے خواستہ کہ اسم نصیر مرتب شد ۱۲ زیب

معما بر اسم عمر[1]

از بهر نام خویش ربود آن نگارِ من
چتر عطارد و دو گلی ماه تخت مهر

معما بر اسم بهادر[2]

نصف دال و ربع کاف و ثلث جیم و عشر میم
چار نون بنویس بهر نام آن ترکِ فهیم

معما بر اسم کمال[3]

دل بدنیا نسپارم نگذارم در دوست
مال من هرچه بود زیر سرِ کوچۂ اوست

چیستان بر اسم دوات

بگو چیست آن چشمۂ تار و تنگ
که جوینده را روشنائی دهد

چیستان بر اسم سوزن

چیست آن چیز لاغر و باریک
که دهد با برید با پیوند

چیستان بر اسم سایه

چیست آن کش نه کارد برد و تیغ
فاش دائم ولے نهان در میغ

[1] از چتر عطارد عین خواسته و از دو گلی ماه میم و از تخت مهر راے پس اسم عمر مرتب شد ۱۲ زیب
[2] بدانکه اعداد دال چهار اند و نصف آن دو پس از نصف دال مراد باے داشته و اعداد کاف بست اند و ربع آن پنج اند که ازان هاے گرفته و اعداد جیم سه اند و ثلث آن یک ازان الف مراد داشته و اعداد میم چهل اند و عشر آن چهار که ازان مراد دال گرفته و اعداد نون پنجاه اند و چون اعداد چهار نون جمع کرده شود دو صد بر آیند که ازان راے مراد داشته پس اسم بهادر مرتب شد فتامل ۱۲ زیب
[3] چون مال را زیر سر کوچه که کاف است بر آرند کمال میشود ۱۲ زیب ۱۲

چیستان براسم حباب

چیست آن گنبد سپید تمام	که نماید بروی آب خرام
هست کم عمر کم وزن از ماش	هم نپاید بدست بشنو فاش

قطعه

خیال جمع زر و مال را چه داشتنی ست	که آخر این همه اسباب اگذاشتنی ست
بهانه جوی فساد است چرخ زان مارا	بخاکهای جهان تخم مهر کاشتنی ست
مگر مسافر گذرنده نام ما داند	بهر جدارم ازان رو سخن نگاشتنی ست

ایضاً

آیا که بارها بجز از ما براین بساط	گرید سحاب و خندد گل و بشگفد بهار
باشیم خشت و خاک و گل اندر مغاک گور	سرسبز همچنان بود این باغ روزگار
امروز در بهار چو گل خنده میزنیم	فردا بخاک گورم خس بنگری و خار
خرم کسی که گشت مصنف که بعد مرگ	چیزی نماند الا تصنیف یادگار

رباعیات

شوقم که بلا اله الا الله است	از عشق محمد رسول الله است
چون دوست علیم ایزدم دلخواه ست	حجت من قول وال من والاه است

رباعی

یا شاهنشه سوِ گدائے بنگر	از لطف بحال بینوائے بنگر

بیگانه ز خلقم آشنایم با تو | بیگانه مشو بر آشنائے بنگر

رباعی

یارب بدر تو روسیاه آمده ام | اقرار کننده بر گناه آمده ام
کرده نکس آنچه من گنه ها کردم | لکن عفو همه که عفو خواه آمده ام

رباعی

یارب نه من از وصال خوبان حذرم | نے از مے ناب و بزم رندان حذرم
تا نام تو ساتر است و غافر و غفار | حاشا که نزار ز تکاب عصیان حذرم

رباعی

یا حضرت بوتراب فتحے فتحے | دارم زغم اضطراب فتحے فتحے
جانم بلب آمدست و جگرم خون ست | فتحے فتحے شتاب فتحے فتحے

رباعی

میمیرم تشنه ابر رحمت مددے | میگریم اے ظهور قدرت مددے
چون من نه کسی حزین ست در همه امت | ای مرشد اولیاے امت مددے

رباعی

یا شاه نجف تو از کرم دریائی | دارم غم بیکناره در تنهائی
یا شیر خدا گردن خصم بشکن | وقت است کنون که همتے فرمائی

رباعی

یا گنج کرم برنج جانم نظرے
برنجت ضعیف وناتوانم نظرے
غم از غم من چو دوستانم دارند
برمن نظرے بدوستانم نظرے

کتاب الافراد

ردیف الف

فرد

سپیدی آمد در مو دل آرزو نگذاشت
نرفت بوئے شراب از لباس کہنہ ما

ایضاً

نرفت مثل نگین زخم عشق از دل ما
کہ تا مدام بود زندہ نام قاتل ما

ایضاً

بیخودان عشق را کو حاجت ترک لباس
از تن تصویر پیراہن نمیگردد جدا

ایضاً

شکوہ از قاتل کنیم این کے توان داریم ما
صورت سوفار قم بیزبان داریم ما

ایضاً

تیز تر و فتنیکہ سے آیم بکوے دلربا
تیزگامی زیب از من وام میگیرد صبا

ایضاً

گے جدا گردد دلم از دلبر دست
گوشت از ناخن نمیگردد جدا

ایضاً

از دورستے دید موسیٰ ذاتِ حق را جلوہ گر — نورِ حق دامانہ بینیم از رخِ خوبان چرا

ایضاً

ذکرِ واپس رفتن خود زود زین بزمِ وصال — گو لطف خندہ گردی لیک گریاندی مرا

ایضاً

موذیان را خانمان برباد میسازد فلک — میرسد آخر تباہی خانۂ زنبور را

ایضاً

سایہ سان اید دست نگذارم ترا ہر جا روی — خواہ پس یا پیش لیکن با تو ہمراہیم ما

ایضاً

وقتِ نزعِ ما بما کرد این تکلّم یار ما — بر قیامت ماند اکنون وعدۂ دیدار ما

ایضاً

خلقے آمد لغزش کہ بر دستش — شعلۂ طور گشت رنگ حنا

ایضاً

زلفِ صنم بدست گرفتیم دوش و گفت — مرگ ست دم فشردن مارِ سیاہ را

ایضاً

دزدیدہ نگاہش نبود قابلِ شکوہ — بر دزدیِ سر دارہ گمان نیست کسی را

ایضاً

سبزۂ خط شد تسلّی دلِ مضطر مرا — داد این گلبن سکون سیماب بے آرام را

ایضاً

دلا شمشیرِ عریان راست میگوید کہ در خانہ — نباشد نخوتِ جوہر نمائی مردِ میدان را

رباعی

یا گنج کرم برنج جانم نظرے — برنجبت ضعیف و ناتوانم نظرے
غم از غم من چو دوستانم دارند — بر من نظرے بدوستانم نظرے

کتاب الافراد

ردیف الف

فرد

پیری آمد در مو دل آرزو نگذاشت — نرفت بوئے شراب از لباس کہنہ ما

ایضاً

نرفت مثل نگین زخم عشق از دل ما — کہ تا مدام بود زندہ نام قاتل ما

ایضاً

بیخودان عشق را کو حاجت ترک لباس — از تن تصویر پیراہن نمیگردد جدا

ایضاً

شکوہ از قاتل کنیم این کے توان داریم ما — صورت سوفار زخم بیزبان داریم ما

ایضاً

تیزتر رو قتیکہ مے آیم بکوے دلربا — تیزگامی زیب از من وام میگیرد صبا

ایضاً

کے جدا گردد دلم از ابروست — گوشت از ناخن نمیگردد جدا

ایضاً

از درختے دید موسیٰ ذاتِ حق را جلوه گر
نورِ حق را ما نه بینیم از رخِ خوبان چرا

ایضاً

ذکرِ دا لبس رفتن خود زد زین بزمِ وصال
گو بطورِ خنده گردی لیک گریاندی مرا

ایضاً

موذیان را خانمان برباد میسازد فلک
میرسد آخر تباهی خانهٔ زنبور را

ایضاً

سایه سان ای دست نگذارم ترا هر جا روی
خواه پس یا پیش لیکن با تو همراهیم ما

ایضاً

وقتِ نزعِ ما بما کرد این تکلّم یار ما
بر قیامت ماند اکنون وعدهٔ دیدار ما

ایضاً

خلقے آمد بغش که بر دستش
شعلهٔ طور گشت رنگ حنا

ایضاً

زلفِ صنم بدست گرفتیم دوش و گفت
مرگ ست دم فشردن مارِ سیاه را

ایضاً

دزدیده نگاهش نبود قابلِ شکوه
بردزدیِ سر دار گمان نیست کسی را

ایضاً

سبزهٔ خط شد تسلّی دلِ مضطر مرا
داد این گلبن سکون سیماب بے آرام را

ایضاً

دلا شمشیر عریان راست میگوید که در خانه
نباشد نخوتِ جوهر نمائی مرد میدان را

ایضاً	
زندگی گرچه عذاب ست مرا	موت هم بیتو خراب ست مرا
ایضاً	
در جوانی خلق را بکنید اے خوبان مرید	زانکه در پیری نماند این کرامات شما
ایضاً	
هر که میرد دوستان در سایهٔ دیوار دوست	باید آنجا دفن کردن اینچنین خوش مرگ را
ایضاً	
چو گل بعارض او خواست همسری کردن	صبا طپانچه زد و سرخ کرد رویش را
ایضاً	
این میانش را رگِ گل آن بگوید تار مو	من همش چیزے بگویم گر نظر آید مرا
ایضاً	
سالک راهِ محبت را بود غفلت ضرر	بنگر از خوابیده بودن میشود بیکار پا
ایضاً	
دلا ازین تنگ چشمان چشم همدردی چه میداری	بحال هیچکس گریان ندیدم چشم سوزن را
ایضاً	
بوسه چون پا پوش زان پائے نگارین میگرفت	زیب ار زرشکِ دلی میگفت دشمن زیر پا
ایضاً	
بگو که یکبند نظاره دیده ما را	کسے ندیده اگر در حباب دریا را
ایضاً	
جنت آنست که آرام میسر باشد	حوری آنست که مشتاق شود قلب او را

ایضاً

[۲۷] چون نہ از کاہیدگیِ تن شوم منّت پذیر ۔۔۔ کامدم در کوے دلبر ہمرہِ بادِ صبا

ایضاً

[۲۸] زِ چرخ افزایش ادنیٰ رساست و کاہش ہست اعلیٰ را ۔۔۔ ترقی ماہِ نو را بین تنزل ماہِ کامل را

ایضاً

[۲۹] آمد چو دوست بر لبِ دریا پئے تماش ۔۔۔ بحر از حباب ہا ہمگی گشت دیدہا

ایضاً

[۳۰] نیست مژگان ترا پرواے آزار دلم ۔۔۔ در دِ بسمل نیست در دل خنجرِ قصّاب را

ایضاً

[۳۱] بلا شرط اجازت میتوان کردن لقاے ما ۔۔۔ در و دربان نمیداریم درویشیم در صحرا

ایضاً

[۳۲] بر درت باشد ہجوم دادخواہان صبح و شام ۔۔۔ بین جفاے دیدہاے شرمگینِ خویش را

ایضاً

[۳۳] خاک کوی یار دارد اینقدر زیبا کشش ۔۔۔ گر بود بے دست و پاے میرسد مثلِ صبا

ایضاً

[۳۴] ضرور بود کہ بے نامہ ہم رسیدے باز ۔۔۔ کہ بود نامہ برے نے شباب رفتۂ ما

ایضاً

[۳۵] ندارد احتیاجِ سرمہ مژگانِ سیہ رنگش ۔۔۔ کہ حاجت با سیاہی کم بود کلکِ فرنگی را

ایضاً

[۳۶] پئے خود بینیِ خوبان نمود ایجاد آئینہ ۔۔۔ سکندر را چہ غم دادیم کو کرد این ستم پیدا

ایضاً

۳۷ تا لب گورست آن رہزن رفیق لاش ما — هست از آغاز بهتر زیب این انجام ما

ایضاً

۳۸ خامشی در شب وتصور داشتن از روی دوست — وقت راحت بس همین باشد مریض عشق را

ایضاً

۳۹ از دلش برداشت آخر عاجزی ما غبار — خاکساری بدل باشد سرمۂ تسخیر را

ایضاً

۴۰ زبسکه صحو خوش ست از ملال دل برهان — بنیم ساغر خیر الامور اوسطها

ایضاً

۴۱ زبیب چمن گویم که از عشق بتان تائب شدم — کانچه در دل نیست آید بر زبان من چرا

ایضاً

۴۲ بسکه رنج افزای طبع نازک جانان نشد — بر فلک دارد دماغ این آه بے تاثیر ما

ایضاً

۴۳ تصور رخ او سوخت سینۂ ما را — شدست موجب احراق برگ گل اینجا

ایضاً

۴۴ زکسب خاک شوران منکشف این راز شد بر من — مقدر گر بود دولت شود از خاک زر پیدا

ایضاً

۴۵ بسکه برباد ست از مشقت غبار جسم ما — راکب دوش صبا مانند آوازیم ما

ایضاً

۴۶ ای زاهدان نماز شما از ریا پرست — هست این چنین نماز شما را اسلام ما

ایضاً

۴۷ نغمۂ عشق ست جاذب سبحہ و زنار را — ساز یک دارد برای خویشتن دو تار را

ایضاً

۴۸ بود رشک در عاشقی از قدیم — ببین گشت قابیل هابیل را

ایضاً

۴۹ مگر بگذشت آن صیاد این سو — که خالی اند چندین آشیانها

ایضاً

۵۰ طبع شاعر را سر رشک چشم سازد تیز تر — زیب محتاج ست بهر تیزی آهن آب را

ایضاً

۵۱ من مریض عشقم ای واعظ برم خاموش باش — گفتگو بسیار دقت میدهد بیمار را

ایضاً

۵۲ برند بهره نه از منفعت جفاکاران — ثمر نه گردد از شاخ کرگدن پیدا

ایضاً

۵۳ شد بکویش هر که باز آمد بچشم پر سرشک — زائر کعبه نیارد آب زمزم را چرا

ایضاً

۵۴ چمن نیر ز زیب کو در کوی قاتل میرود — موت زود آید بسر بیمار بے پرهیز را

ایضاً

۵۵ آمد ترا شباب نترسم چرا که چون — این فتنه را فرو نتوان کرد سالها

ایضاً

۵۶ شعر حاسد کے شود مقبول مثل شعر زیب — چون کرامت کس نہ قائل گشت استدراج را

ایضاً

۵۷ بسکه خود را مرده میدانیم در هجران دوست — دیدهٔ پُر آب را غسال میدانیم ما

ایضاً

۵۸ این معدهٔ تهی ام خوانا ست قل هو الله — روزیکه فاقه آمد آورد یاد حق را

ایضاً

۵۹ هیچ کارِ نیک یا بد سر نزد از ما مگر — ساده کاغذ شد مقرر نامهٔ تقدیر ما

ایضاً

۶۰ گردم مرگم بغیم از تیغِ زبان مردمان — آنچه گویندش کفن ای زیب جوشن شد مرا

ایضاً

۶۱ پرورش کن خانه زادان را و از اعدا مترس — گربهٔ مسکین چو لقمه خورد گیرد مار را

ایضاً

۶۲ میشود بنیادِ ظالم بے نشان از آسمان — کس نمی بیند بدنیا گلشنِ شدّاد را

ایضاً

۶۳ هر دلے پُر از هوس کے طالبِ معنی شود — معده را تا امتلا باشد نجنبد اشتها

ایضاً

۶۴ باده بے رندان ننوشم ساقیا خمخانه کو — با خُمے نتوان نشاندن آتش بازار را

ایضاً

۶۵ پاسبان حسن باشد خال بر روے صبیح — میکند فلفل حفاظت هستی کافور را

ایضاً

۶۶ جز آن نانے که بخورانند لله — سپر نبود دگر تیغ قضا را

ایضاً

نازکن بجوانی که پیر من میگفت ‌ ‌ خدا قبول کند طاعت جوانان را

ایضاً

سوے جهان توجهت باب قبول واکند ‌ ‌ سوے جماعت ست وقت دعا امام را

ایضاً

خلد زاهدست و دولت کیمیاگر را نصیب ‌ ‌ نام در دنیا بماند صاحب تصنیف را

ایضاً

بلوح گور اسکندر نوشته کتبه این کردند ‌ ‌ درین آئینه بنگر صورت انجام عمرت را

ایضاً

نیستیم امروز ما معجز بیان کز فضل رب ‌ ‌ مثل عیسیٰ نطق ما در زاد میداریم ما

ایضاً

ما بکنج انزوا افسر بانزوائی میکنیم ‌ ‌ هست پاے خفتهٔ ما طالع بیدار ما

ایضاً

این شکایت ز بیکسی دارم ‌ ‌ که بگرداند دست قاتل را

ایضاً

دو کنار بحر وصل از کجا باهم شوند ‌ ‌ که مژه برهم زند این دیدهٔ پرآب ما

ایضاً

دم نزع آمد آن نگار برم ‌ ‌ عید در شام شد نصیب مرا

ایضاً

ز تیسیان مجو بختم کاند جهان عیدی صفت ‌ ‌ کاغذ تصویر من خوش میکند اطفال را

ایضاً

سحر آدراست عزم بر سفرے — درمیان ست شب قیامت را

ایضاً

من از نگین سلیمان بسے عزیز ترم — شود پشیمان آن کو ز دست داد مرا

ایضاً

بر گور من میار رقیب فسردہ را — کآتش نمیزنند مسلمان مُردہ را

ایضاً

خوش میخسپم کہ دارم یاد آن اوقات خوب — کآمدہ در نیم شب بیدار میکردی مرا

ایضاً

در دیارِ عشق زیبا حق و باطل دیگرست — تاج زر پرویز را بخشند و غم فرہاد را

ایضاً

از نگاہِ خود اگر انسان کند خود را نہان — مردمک آسا دہندش درمیانِ دیدہ جا

ایضاً

بہر کجا کہ سپردیم دل دغا دیدیم — پریدہ مرغ وفا زیب در زمانۂ ما

ایضاً

مرگِ جسمانی نمیراند وجود روح را — پای ما در خواب رفتہ است و بیداریم ما

ایضاً

دستگیری اینقدر معدوم شد در عہد ما — دست شخصے را نگیرد بعد ازین رنگِ حنا

ایضاً

گرمے بسنگ جا کند ای زیب گوشدار — انسان بکین دل نتواند شدن چرا

ایضاً

۸۷ مقتول تیغ عشقت جانا دیت ندارد — چون کشتۂ کہ یابند او را بہشت در بہا

ایضاً

۸۸ بعد مردن نیز نہ بر حلق من شمشیر را — کار مردہ میتواند جذب کردن آب را

ایضاً

۸۹ من مے بخورم تو آتش انگار — ظُنُّوا بِالْمُؤْمِنِیْنَ خَیْراً

ایضاً

۹۰ چیزے نگشت بغیر و محنت نصیب ما — اے زیب در زمانہ چرا آمدیم ما

ایضاً

۹۱ در مصیبت لازم آمد بندہ را یادِ خدا — موت اکثر یاد آید مردمِ بیمار را

ردیف با

فرد

۹۲ شیخ ناصح را کنون ما نامہ بر خواہیم کرد — مردمِ معقول باید تا کہ خوب آرد جواب

ایضاً

۹۳ شب چو در دریا فتد عکس کفِ پائے صنم — روشن اندر آب چون فانوس خواہد شد حباب

ایضاً

۹۴ پس از وصال میسر وصال گشت مرا — نشستہ ماندہ تیتم بر جنازہ ام ہمہ شب

ایضاً

۹۵ در اخیر عمر افزون شد مرا سودائے زلف — سایہ افزون میشود وقتِ غروب آفتاب

ایضاً

۹۶ دل بردو کرد خاک تنم را خراب و ست — آری مکان بغیر مکین میشود خراب

ایضاً

۹۷ ظالم ستم مقابل عادل نمیکند — پردد درست دیو که مهدیست در حجاب

ایضاً

۹۸ طبع بلند نخرد آلایش جهان — آلودهٔ غبار نشد دامن سحاب

ایضاً

۹۹ حفظ جان خواهی مکن از اقربا قطع و برید — برگهای شاخ را کی خشک سازد آفتاب

ایضاً

۱۰۰ برفت خواب من اندر تصور رخ تو — بلی چو شمس مقابل بود نیاید خواب

ایضاً

۱۰۱ می نیاید سوی من در روز و می آید بشب — بل با خفاش گردیده مزاج آفتاب

ایضاً

۱۰۲ چون نسوزم گرمی آمد لازم حسن شباب — گرم میگردد پس از دو پاس جرم آفتاب

ایضاً

۱۰۳ این کرامت از شراب امروز دیدم کز خمار — خواب و بیداری بیکجا کرد در چشمت شراب

ایضاً

۱۰۴ وقت پیری شد زمانه از برای ما عذاب — در جوانی بود غفلت رفت آن مدت بخواب

ایضاً

۱۰۵ ذکر می و مفلسی و شیب کم کن کاین زمان — نیست لطف از ارتکاب و نیست اجر از اجتناب

ایضاً

۱۰۶ اشکہا یم از شکوہ حسن میگردند خشک	جلوۂ شبنم نمی پاید بپیشِ آفتاب

ایضاً

۱۰۷ بر زبانم بود ہر جا فتح بے تقدیر نیست	ہمتم میگفت از تدبیر گردی کامیاب

ایضاً

۱۰۸ طلوع صبح ندیدیم غیر پیری خویش	ز بسکہ در شبِ فرقت گذشت عہد شباب

ایضاً

۱۰۹ چو بر رقیب نظر میکنی تو میگوئیم	نشانہ گشتۂ ابلیس بہر تیر شہاب

ایضاً

۱۱۰ چنان قسمتِ ماست تلخ و خراب	شود موت حاضر چو خواہیم خواب

ایضاً

۱۱۱ چشم را مرغ نظر از گریہ بے پرواز شد	طائر از پرواز میماند چو تر گردد در آب

ایضاً

۱۱۲ دشمنی خلق گردد بہتری خوش نصیب	بر فلک آمد مسیحا زود از دار صلیب

ایضاً

۱۱۳ رسیدہ است مگر خوفِ تیغ تو در بحر	کہ زیر جوشنِ موج ست چشم مردم آب

ایضاً

۱۱۴ یکجہان را جم صفت در جام می بینیم ما	چون سکندر نیست گر سیر جہان ما را نصیب

ایضاً

۱۱۵ تیغ راندن ہم گوارا بر گلوی زیب نیست	وای بیرحمی کہ بر بیمار بستہ انداب

ایضاً

۱۱۶ از رقیب آزرده ام لیکن برای قرب دوست
یا خدا کن صورتم را بدل با شکل رقیب

ایضاً

۱۱۷ بوقتِ مرگ ناچار ست بستن روزنِ دیده
دکانها بسته بینی زیب در بازار آخر شب

ایضاً

۱۱۸ در خیالِ زلف میگردد دلِ من نعره زن
مثل سرهنگی که غوغایش بود در نیمشب

ایضاً

۱۱۹ اکثر این دل میکند یادِ رخِ جانان بشب
میکند تکرار قرآن حافظِ قرآن بشب

ایضاً

۱۲۰ یار آمد من نگشتم از وصالش کامیاب
هیبتی از حُسنِ او این بود یا از من حجاب

ایضاً

۱۲۱ نیتِ بد میکند برباد اجر کار نیک
دزدها همچون پاسبان بیدار میماند بشب

ردیف تا

فرد

۱۲۲ جنبشی دارم نه زیر سایۂ دیوار او
روزنِ دیوار هر دم حلقه در پای من ست

ایضاً

۱۲۳ از بهر تجلی خدا بهره همه راست
هر چشم که دیدیم دلا چشمۂ نور ست

ایضاً

۱۲۴ شکوۂ کم التفاتی کن نه با چشم صنم
گفتگو با مردمِ بیمار کردن خوب نیست

ایضاً

۱۲۵ هرگز نکسے جانب بسمل نگران ست — همه خلق سوی چهرهٔ قاتل نگران ست

ایضاً

۱۲۶ چو تیغ باشد پر زنگ صاحبِ جوهر — درین زمانه که جوهر شناس پیدا نیست

ایضاً

۱۲۷ مابین موی دوست خطِ فرق رهزن ست — درراه شام قافلهٔ دل بغار تست

ایضاً

۱۲۸ شد زخطِ سبز افزون لذت لبهای دوست — از قدوم خضر افزون گشت زیب آبِ حیات

ایضاً

۱۲۹ از دلِ زارم کجا یابد خبر چشمِ نگار — هر که بیمار ست زو بیمار پرسی مشکل ست

ایضاً

۱۳۰ از طلسمِ حسن باشد سبزه گرد عارضش — ورنه ماندن کاه را بر شعله کارِ مشکل ست

ایضاً

۱۳۱ نیست امکان خواب را بر دیدهٔ بیدار من — دزد را بر مردمِ هشیار رفتن مشکل ست

ایضاً

۱۳۲ اے خیال نگه یار مکش بر دل تیغ — تیغ در کعبه کشیدن ز مسلمانی نیست

ایضاً

۱۳۳ سرخرو گردد بشر از صدمها برداشتن — سنگ بر سر خورد اول پس حنا رنگی بیافت

ایضاً

۱۳۴ سوزِ دلست زندگی زیبِ سوخته — آتش زلالِ خضر برای سمندر ست

ایضاً

۱۳۵ گشت بیتابیِ من آفتِ جان ودل من — عشق بنمود مرا آنچه بلاے بودست

ایضاً

۱۳۶ حسدِ کسے ثبوت بود خوبیِ ترا — آنکس کہ خوب نیست کس او را حسود نیست

ایضاً

۱۳۷ ہست این اندیشہ تو نادم شوی از کشتنم — ورنہ ای سفاک از مُردن مرا اندیشہ نیست

ایضاً

۱۳۸ اوِلش درد آخرش گریہ — مثل ناسور زندگی من ست

ایضاً

۱۳۹ بد شود بدتر گرش مہلت دہد دہر از اجل — مار گردد اژدہا زیب ار فزون یابد حیات

ایضاً

۱۴۰ بصبح خدش شد شام زلف جلوہ نما — دلا بخیز و نشین کا جتماعِ وقتین است

ایضاً

۱۴۱ ای بتان چون بوسہ درمانم بود دادن بجاست — خود شما منصف شوید انصاف در دستِ شماست

ایضاً

۱۴۲ از غبارِ غم شود آخر بشر اہلِ نشاط — دانہ میگردد شگوفہ چون بخاک آلودہ گشت

ایضاً

۱۴۳ عشق ما را فاش میسازند طفلانِ سرشک — راز را پوشیدن از اطفال بشیک مشکل ست

ایضاً

۱۴۴ شدہ اہلِ جہان را عادت ایدون — خوشامد رو برو غیبت پسِ پشت

ایضاً

۱۴۵ ازصفاے ظاہری گردد نہ بدباطن عزیز — نیست قابل دید آن آئینہ کو کج نماست

ایضاً

۱۴۶ رفتم ازخویش چو او آمد و نزدم ننشست — ساعت وصل ہمان ساعت ہجران بودست

ایضاً

۱۴۷ آنچہ در تقدیر مرقوم ست پیش آید ضرور — حک نگردد آنچہ باشد بر بیاض جبہہ ثبت

ایضاً

۱۴۸ چہ خروشیم چون شباب گذشت — کاین حرارت بآفتاب گذشت

ایضاً

۱۴۹ باچشم حقارت منگر گریۂ ما را — کاین اشک مسلسل ہمہ سلک گہریست

ایضاً

۱۵۰ پستی طالع چنان کردست پستم کای عزیز — گویم ارتحت الثّرے را عالم بالا بجاست

ایضاً

۱۵۱ مکن دریغ براے شباب ای زاہد — کہ در حق تو زوال شباب خوبترست

ایضاً

۱۵۲ گرنہ محو جلوۂ دیدار اوست — پشت بر دیوار آئینہ چراست

ایضاً

۱۵۳ فیاض فرق اسفل و اعلےٰ نمیکند — درخانۂ خدیو و گدا نور مہ یکیست

ایضاً

۱۵۴ خودگشت زیب را و مگر مکر او ببین — پرسان ست کو بگو کہ فلان را کہ گشتہ است

ایضاً

۱۵۵ چون تخم مهر کاشته ام در دل اسیر	ای چشم اشکبار که باران ضرورت است

ایضاً

۱۵۶ پوشیده روی خویش چرا میکنی که این	مال حرام نیست نه رازِ حکومت است

ایضاً

۱۵۷ بغیر از ذکر حسن و عشق ما را	پسند از عهد طفلی قصهٔ نیست

ایضاً

۱۵۸ رفت یارم و مرا چو نقشِ قدم	بر سرِ خاک بیوقار گذاشت

ایضاً

۱۵۹ از پی تقوی دعای ما نمیگردد قبول	تا نه دل تائب شود از توبه خواندن سود نیست

ایضاً

۱۶۰ آسمان در عهد چشمش دور از آسایش است	کز برای فتنهٔ نو هر زمان فرمایش است

ایضاً

۱۶۱ شخص دولتمند را لازم بود کبر و غرور	هر که دارد کیسهٔ پر فغفور در پیراهن است

ایضاً

۱۶۲ ہان مرو از خانهٔ خود آبروے خود مریز	کاب رفته را بگوهر باز گشتن مشکل است

ایضاً

۱۶۳ خود نمے آئی و میگوئی ندارم فرصتے	از برائے یک شبی فرصت کرا مقدور نیست

ایضاً

۱۶۴ دمے از ناله اش خاموش گردان	که یار ما برین دلست آخر جرس نیست

ایضاً

١٦٥ صحبتِ خوبان سخت پریشان وقت است — یا الٰہی چون کنم عشقِ حسینان آفت ست

ایضاً

١٦٦ چون دو سنگی آسیا احوال ابنائے زمانست — این یکے آرام دارد دیگری در گردش ست

ایضاً

١٦٧ چون نباشد زیب ادر شاعران شیرین کلام — کآب حیوان لب شیرین ماننے خورد دا ست

ایضاً

١٦٨ از برائے اہل جنت بہر رضوان نیز نیست — لذتے کا یدوست حاصل بہر دربانے شماست

ایضاً

١٦٩ روز محشر از تمامی روز ہا باشد طویل — لیک روز ہجر تو از وی دراز افزون تر ست

ایضاً

١٧٠ وقتِ عرضِ مدعا باید کلامِ مختصر — بار خاطر بار ہا گفتار بیجا گشته است

ایضاً

١٧١ ظالمان گردند از وی سیر نار البّ نہ تر — واعظا بر میکده جاری مکن حکمِ فرات

ایضاً

١٧٢ چون بنگری قرار بیک شکل نیستش — حالِ زمانہ زیب کنون مثل حال ماست

ایضاً

١٧٣ دلم مسوز حذر کن کہ این خساره گر ست — تو خود بگو کہ دل این غریب خانۂ کیست

ایضاً

١٧٤ از نظر ہا ماند بر رخ خطِ سبزش پائمال — سبزه را در رہگذر نشو و نما مشکل ست

ایضاً

۱۷۵ هست خندان آن صنم بر گریه ام
شاکرم کاین گریه بے تاثیر نیست

ایضاً

۱۷۶ دریغ سوختن دل ثواب میدانی
دلم ولے ست حزین این چراغ مسجد نیست

ایضاً

۱۷۷ بکعبه رفتم کز غم شوم خلاص مگر
دوائے درد تو در خانۂ خدا ہم نیست

ایضاً

۱۷۸ از باد عفو خشک شود بحرِ معصیت
تردامنی زیب سزائے حساب نیست

ایضاً

۱۷۹ حرف سخت آمد بگوشم از لبِ رنگین او
زیب سنگ از لعل پیدا گشت جای عبرت ست

ایضاً

۱۸۰ اگر شکستہ گشتہ ام از شیشہ کمتر نیستم
پا زدن بر ریزہای شیشہ تکلیفِ خود ست

ایضاً

۱۸۱ زیب گر دزدند مضمون ترا خاموش باش
دزدِ مضمون را چہ غم ہر چند سلطان عادل ست

ایضاً

۱۸۲ خاص را مردن زوالِ زندگی نبود چنانچہ
عام را در خواب رفتن نیست نقصانِ حیات

ایضاً

۱۸۳ دہند فیض فرومایگان چو رنج کشی
کہ آب چاہ نیاید بدست بے محنت

ایضاً

۱۸۴ فسق ما مانع نمیگردد عطائے غیب را
میزبان سفرہ نہد ہر چند مہمان فاسق ست

ایضاً

۱۸۵ آن مسیحا دم تبسّم میکند بر لاش من — در جسد گر روح باز آید ز امکان دور نیست

ایضاً

۱۸۶ اہل دنیا میکنند اسباب غفلت را پسند — خواب را ای زیب بین در دیدهٔ مخلوق جاست

ایضاً

۱۸۷ رتبهٔ افتادگی از سرکشی بالاتر ست — جن ز آتش آدمی از خاک پیدا گشته است

ایضاً

۱۸۸ محلِ فتنه و ضرر ست شخصِ دیرینه — کلوخ باری جن ہم ز خانهٔ کہن ست

ایضاً

۱۸۹ بالِ مرغ دل بود سوزِ فراق — بے شرر باروت را پروا ز نیست

ایضاً

۱۹۰ ای میانجی دیدهٔ او را طفیلِ عشق من — از طفیلِ مستیِ موسیٰ تجلّی طور یافت

ایضاً

۱۹۱ بشنوی نیز گر شوی گستاخ — در ظرافت گدا و شاه یکے ست

ایضاً

۱۹۲ درِ رحمت نه بندد نقضِ عہدم — که عودِ مرض مانع از دوا نیست

ایضاً

۱۹۳ سوزِ الفت از دلِ زاهد مپرس — قابلِ آتش چراغ خام نیست

ایضاً

۱۹۴ اگرچه عالمے را گشت لیکن — نشد آلودهٔ خون تیغ ابروست

ایضاً

۱۷۵ هست خندان آن صنم بر گریه ام
شاکرم کاین گریہ بے تاثیر نیست

ایضاً

۱۷۶ دریغ سوختن دل ثواب میدانی
دلم دلیست حزین این چراغ مسجد نیست

ایضاً

۱۷۷ بکعبہ رفتم کز غم شوم خلاص مگر
دوائے درد تو در خانۂ خدا ہم نیست

ایضاً

۱۷۸ از باد عفو خشک شود بحرِ معصیت
تردامنی زیب سزائے حساب نیست

ایضاً

۱۷۹ حرف سخت آمد بگوشم از لب رنگین او
زیب سنگ از لعل پیدا گشت جای عبرت ست

ایضاً

۱۸۰ گر خشکستہ گشتہ ام از شیشہ کمتر نیستم
پا زدن بر زیرہای شیشہ تکلیفِ خود ست

ایضاً

۱۸۱ زیب گرد زدند مضمون ترا خاموش باش
دزدِ مضمون را چہ غم ہر چند سلطان عادل ست

ایضاً

۱۸۲ خاص را مردن زوال زندگی نبود چنانچہ
عام را در خواب رفتن نیست نقصان حیات

ایضاً

۱۸۳ دہند فیض فرو مایگان چو رنج کشی
کہ آب چاہ نیاید بدست بے محنت

ایضاً

۱۸۴ فسق ما مانع نمیگردد عطائے غیب را
میزبان سفرہ نہد ہر چند مہمان فاسق ست

ایضاً

۱۸۵ آن مسیحا دم تبسم میکند بر لاش من — در جسد گر روح باز آید ز امکان دور نیست

ایضاً

۱۸۶ اہلِ دنیا میکنند اسباب غفلت را پسند — خواب را امی زیب بین در دیدۂ مخلوق جاست

ایضاً

۱۸۷ رتبۂ افتادگی از سرکشی بالاتر ست — جن ز آتش آدمی از خاک پیدا گشته است

ایضاً

۱۸۸ محلِ فتنہ و ضرر ست شخصِ دیرینہ — کلوخ باری جن ہم ز خانۂ کہن ست

ایضاً

۱۸۹ بالِ مرغِ دل بود سوزِ فراق — بے شرر باروت را پرواز نیست

ایضاً

۱۹۰ ای میانجی دیدہ او را طفیلِ عشق من — از طفیلِ مستیِ موسیٰ تجلی طور یافت

ایضاً

۱۹۱ بشنوی نیز گر شوی گستاخ — در ظرافت گدا و شاہ یکے ست

ایضاً

۱۹۲ درِ رحمت نہ بندد نقضِ عہدم — کہ عودِ مرض مانع از دوا نیست

ایضاً

۱۹۳ سوزِ الفت از دلِ زاہد مپرس — قابلِ آتش چراغِ خام نیست

ایضاً

۱۹۴ اگرچہ ہالے را گشت لیکن — نشد آلودۂ خون تیغ ابروست

ایضاً

۱۹۵ نمیروم تنها و میگوید دلم ... خلق گرد و رست خالق دور نیست

ایضاً

۱۹۶ رفیق او بچمن نیست زیب اشک فشان ... دریغ برق بباغ ست لیک باران نیست

ایضاً

۱۹۷ سخن گو راست طبع نرم لازم ... شنو صحبت زبان را استخوان نیست

ایضاً

۱۹۸ نقاب چهرۂ خود پیش هر کسے مکشا ... متاع میشود ارزان چو رفت دست بدست

ایضاً

۱۹۹ کار نیکان ست یاری دگران ... فکر اعزاز خود هما را نیست

ایضاً

۲۰۰ از قریبان مطلب عقده کشائی صنما ... وا نمیساز د ناخن گره انگشت

ایضاً

۲۰۱ داغ دل راست رونق از ناسور ... آرے از چاه رونق باغ ست

ایضاً

۲۰۲ اے مدعی بچشم حقارت مبین مرا ... دی بود دور ما اگر امروز دور تست

ایضاً

۲۰۳ در تلاش نو خریدار ست آن بت هر صباح ... بل گر هر روز گرد صورتِ من بهتر ست

ایضاً

۲۰۴ یا خدا بر من جدائی گر مقدر کردۂ ... یک شبی پیش از جدائی موت را بر من فرست

ایضاً

میان راستی وانکسار ربط دلی ست
چنانچه لام در الف ست و الف در لام ست

ایضاً

گستاخ مشو زیب که مانند زلیخا
معشوق تو از قسمت تو جای ادب ست

ایضاً

ماجرائے لیل ہجران راچه میپرسی ز ما
ماه روشن بر سرِ ما آفتابِ محشر ست

ایضاً

هر کجا حاجت روائے بنگری بے عیب نیست
خالی از بیمار نبود هر کجا دار الشفاست

ایضاً

از وداعِ جسم پروائے ندارد روح ما
عکس گر گردد جدا آئینه را اندیشه نیست

ایضاً

جفائیت را وفائے ما سبب شد
خطائے ماست این از تو خطا نیست

ایضاً

دنیا بترک لذتِ دین میشود دلا
می چونکه سرکه شد بحسابِ حرام نیست

ایضاً

آن پری در عالم رویا مرا بنمود شکل
بخت ما بیدار شد چون چشم ما در خواب رفت

ایضاً

نگاه ست خدنگ این دلم نشانهٔ اوست
بهر کجا که رود ظلم خانه خانهٔ اوست

ایضاً

با دلِ پُر درد در تن روح را آرام کو
هر کرا همسایه رنجور ست آنرا خواب نیست

ایضاً	
۲۱۵ اشتیاقِ شهرت او را شوقِ رسوائی مراست	هر کسی را در زمانه خواهشِ نشو و نماست
ایضاً	
۲۱۶ روز وصل این دل کجا پرهیز دار از صهبا بلے	بشکنند پرهیز بیماری که گردد تندرست
ایضاً	
۲۱۷ زیب از بهر کجان شایان کجی سنجیدن ست	گر برای تیغ کج شایان نیامِ راست نیست
ایضاً	
۲۱۸ گنه کردم خموش ست آن شکر لب	مگر دشنام خود را قدردان ست
ایضاً	
۲۱۹ جان محالست که از من ببرد ملک الموت	هان مگر جلوه کند بیشم در صورت دوست
ایضاً	
۲۲۰ بر قدِ خم گشته گر گرید کسی گویم بجاست	زیب چون ایوان خمیده شد بخاک افتادنی ست
ایضاً	
۲۲۱ آسوده لحد نه برون آید از لحد	دائم که زیب زیر زمین بیش راحت ست
ایضاً	
۲۲۲ بیش شاعر شعر او را هان مگو معیوب زیب	با پدر عیبی پسر گفتن خلافِ مردمی ست
ایضاً	
۲۲۳ نزد دنیا بدکام دل را بهر که همت پخته نیست	مار را مقتول ساز در گنج را آرد بدست
ایضاً	
۲۲۴ گشت غرطه جرم ما مهر نجات من سبب	گر برای این چنین مجرم سزا تعیین نیست

ایضاً

[۲۲۵] بسرکشی نتوان رفت پیش متواضع — خمیده میگذرد هر بلند از در پست

ایضاً

[۲۲۶] باکه گویم ای عزیزان حال این قلب حزین — نیست اندر دشت مجنون کوهکن در کوه نیست

ایضاً

[۲۲۷] خاکسارانند خضر راهِ عشق — کاروان را جاده خضرِ رهنماست

ایضاً

[۲۲۸] از پئے فائدہ خطرہ خریدن نتوان — نتوان زد بشکم تیغ اگر زرین ست

ایضاً

[۲۲۹] بخت برگشته رسد باز بمن شدنی نیست — مژده را بار رسد جان بتن شدنی نیست

ایضاً

[۲۳۰] شو دوست بهسران که طریق سکندر است — دارا قتیل تیغ خود از کین همسرست

ایضاً

[۲۳۱] شعرِ نکو مپوش که هر گل بسنگری — در بوستان گیاست ببازار شاهدست

ردیف ث

فرد

[۲۳۲] نالهٔ بر بانست بر در دم چه گویم با تو درد — دل چو فریادی ست شکوه از زبان دائم عبث

چونکه قاتلان دارا خود چاکران او بودند و تیغ هر یک ملکیت دارا بود فتأمل۔

ردیف جیم

فرد

عجیب مرض بود مرض عاشقی کورا | نه از دوا است افاقت نه از دعاست علاج

ایضاً

یوسف عہدی و زان رو ماه رخساران مصر | میبرند از جلوهٔ تو دست خود را چون ترنج

ایضاً

به پیش شاه مرا جیغه بر سرست روا | که داشت هدهد بر سر بر سلیمان تاج

ایضاً

از ید بیضا بدست آمد مرا این معرفت | نیست حسن قدرتی را بهر زیور احتیاج

ایضاً

لازم افتادست با تردامنان غفلت مدام | خواب بسیار آورد مرطوب گر باشد مزاج

ایضاً

هر عزیزی کو نسازد با تو با او تلخ باش | درد دندان را بتلخی میتوان کردن علاج

ردیف حا

فرد

زندگی خواهی بعرفان زنده باش | زیب بی عرفان چه سود از عمر نوح

ایضاً

بود اراده ممکن اراده واجب | بغیر حرکت ید نیست حرکت مفتاح

ردیف خا

فرد

۲۴۱ کامل مشرف است بہر حال ہر لباس　　قرآن مشرف است بخطِ سیاہ و سرخ

ایضاً

۲۴۲ در سوادِ چشم من لختِ جگر جلوہ نماست　　مینماید عشق او در سنگ موسی لعل سرخ

ردیف دال

فرد

۲۴۳ در عالمِ وحدت ہمہ تقلید رہا شد　　در خانۂ خود ہرچہ کنی زیب روا شد

ایضاً

۲۴۴ بظاہر گر بتانِ ہند نرم اند　　ولیکن دل برنگِ سنگ دارند

ایضاً

۲۴۵ سوئے من با چشمِ حیرت دیدہ میگوید کسے　　روزگارے بود کاین فرزانہ برما مست بود

ایضاً

۲۴۶ پنداری کہ در ایامِ پیری خالی از عشقم　　کہ این خاکسترِ افسردۂ ما اخگرے دارد

ایضاً

۲۴۷ چیز گر ناچیز باشد زیبِ ناچیزش مدان　　کاہ را بر دیدۂ خود وقتِ حاجت می نہند

ایضاً

۲۴۸ زائل زفقر رتبۂ عالی نمیشود　　عزت خزانہ ایست کہ خالی نمیشود

ایضاً

۲۴۹ گرمیِ عشق گشت بپیری فزون مرا
آرے چو خانہ کہنہ شود گرم تر شود

ایضاً

۲۵۰ مبادا گرد آلودہ آستینت بخون
نگاہِ ذبح اسیرِ تو اضطراب نکرد

ایضاً

۲۵۱ ہست بیمارِ فراقت لاعلاج
مثل دیواریکہ می آید فرود

ایضاً

۲۵۲ تاکہ چو اجنبی نرسیدی بنعش من
این نیز از تو ای بُتِ نا آشنا نشد

ایضاً

۲۵۳ شام غم بود و سحر فکر و صبح گریہ و آہ
عمر ما را ہمہ اوقات پریشان رفتند

ایضاً

۲۵۴ یک ذرہ بغض در دل سبب خجالت است
موے در آبگینہ کلان عیب گفتہ اند

ایضاً

۲۵۵ آبِ انگور دہ کہ مجلسیان
ساقیا آب آب میگویند

ایضاً

۲۵۶ چونکہ یار آمد از ہوش شدم
چونکہ ہوش آمد آن یار نبود

ایضاً

۲۵۷ اہلِ نفاق و اہلِ وفا را کند عیان
محکِ عیار و قلب مصیبت نوشتہ اند

ایضاً

۲۵۸ گفتی کہ زیب را بید خود کشم شبے
لیکن دریغ از گفت این ہم نمیشود

ایضاً

۲۵۹ بخالِ سرِ خطش راچہ احتیاج بود
بغیر مُہر این خطِ اعتبار میدارد

ایضاً

۲۶۰ چنان در انتظار نامہ ات بیہوش گردیدم
چو ملک الموت آمد من گمان بردم کہ پیک آمد

ایضاً

۲۶۱ مگر می خوردہ آمدہ توای قاصد کہ میگوئی
سخن از لطفِ سفاکے کہ بے کشتن نمیداند

ایضاً

۲۶۲ چنان محسودم از عشقت کہ بہ سرم
در و دیوارِ تو ہم دشمنانند

ایضاً

۲۶۳ گریہ ام سازد شراری آہِ سوزان را بلند
جلوۂ شبتاب ہم در موسمِ باران بود

ایضاً

۲۶۴ بار دل گردد خویشیکہ خباثت دارد
چشم از داشتن چرک گران میگردد

ایضاً

۲۶۵ مراست اشکِ روان در تصورِ کمرش
چو موج چشم فتد گریہ ناگزیر آید

ایضاً

۲۶۶ حسینان را جمال ست و وفا نیست
گلِ کاغذ خوش ست و بو ندارد

ایضاً

۲۶۷ از بیاض موبہا این عقدہ شد بکشادہ زیب
کاین حیاتِ چند روزہ تا حدِ پایان رسید

ایضاً

۲۶۸ نہ تردامن شود شخصے کہ پاس آبرو دارد
دلا برہان این قولم گہر باشد گہر باشد

ایضاً

۲۶۹ منزہ پاک گر حق را ندانم — نخواہم گو نگہبانے تو باشد

ایضاً

۲۷۰ در خزان سبز بوستان نشود — پیر گشتہ بشر جوان نشود

ایضاً

۲۷۱ با طبیبان نکنم فاش غم خاطر خویش — کاین نہ دردیست کہ در طب دوایش یابند

ایضاً

۲۷۲ دیدن صافی دلان را کے شود مانع حجاب — روشنی چشم مارا میکند عینک دو چند

ایضاً

۲۷۳ پیری آمد نجابت را آورد — بندۂ پیر را کنند آزاد

ایضاً

۲۷۴ اے عسس برخیز در زنجیر پابندم مکن — کاین جنون از زور خود سد سکندر بشکند

ایضاً

۲۷۵ مے نگردد باز از کوی نگارم نامہ بر — گر کبوتر میرود آنطرف عنقا میشود

ایضاً

۲۷۶ خوش ست پیری کار قبول حضرت را — بوقت صبح دعا مستجاب میگردد

ایضاً

۲۷۷ از مال خویش نفع بموذی نمیرسد — کز انگبین نگردد زنبور بہرہ مند

ایضاً

۲۷۸ نے بدستم نامہ آید نے برمن نامہ بر — بسکہ یاران وطن مارا فرامش کردہ اند

ایضاً

۲۷۹ در مصیبت صبر میباید گزید — از حکیمے کامل ست این نسخہ یاد

ایضاً

۲۸۰ نہ سنگ بر دل نے در درون غبارے بود — نبود عشق چہ خوشنود روزگارے بود

ایضاً

۲۸۱ سوزشے بنگر کہ مانندِ مسیحا چارہ گر — دست را بر نبض من بنہادہ شد بیمار زود

ایضاً

۲۸۲ ازین سبب کہ بود جلوگاہ تو جانانا — دلِ رقیب نخواہم کہ سوزشے دارد

ایضاً

۲۸۳ مغفرت لبیک گویان میرسد — بر ہمان عاصی کہ از دل توبہ کرد

ایضاً

۲۸۴ نگارا بنگر از دیوانۂ خود خرقِ عادت را — بہر سوے کہ او پوید بد افسوس سنگ میپوید

ایضاً

۲۸۵ محبت بالنفاق نشود سپہر ہرگز زمین نگردد — جدا نگردد غم تو از دل چنانچہ نقش از نگین نگردد

ایضاً

۲۸۶ وصل ما میکرد ممکن با تو گر نقاش چین — در برے تصویر تو تصویر ما ہم میکشید

ایضاً

۲۸۷ تا بہ کَی مکن ذکرِ قیامت و اعظا در کوی او — کاین چنین ہنگامہا ہر روز اینجا میشوند

ایضاً

۲۸۸ از زیست بسے تنگم خواہم کہ شوم عاشق — کاے زیب پے مُردن تدبیر ہمین باشد

ایضاً

۲۸۹ چو من برگشته قسمت کس مبادا | گل ار گیرم بدست آن خار گردد

ایضاً

۲۹۰ نجاتِ جان ز غم هرگز نمیدانم جز از مُردن | اگر مُردن دست مرگ ای زیب کو بزن نمی آید

ایضاً

۲۹۱ بوسهٔ گر نیستم از تو هم ترا دادم شتاب | نیست احسان این یاد کن داد و ستد

ایضاً

۲۹۲ تو واعظا چه قدر خوف میدهی ما را | مگر جهنم هم کوچهٔ صنم باشد

ایضاً

۲۹۳ برنگ آبله دارم درین جهان قسمت | بپائے هر که فتم زیب سرگران گردد

ایضاً

۲۹۴ مگوئید کا غازِ خط عارضی ست | خدا داند انجام او چون شود

ایضاً

۲۹۵ پیشِ من بهر تماشا وقت نزع آمد بتم | کار ما را سهل اینجا مُردنِ دشوار کرد

ایضاً

۲۹۶ دل کس را مکن آزرده اے شوخ | که از آزردن او عرش لرزد

ایضاً

۲۹۷ به پیری ام از عشق دارد داغهای بیشمار | گرچه شاخ نخل کهنه بار کمتر آورد

ایضاً

۲۹۸ طریق عشق را طے کردن آموز | که بے این هر کمال افسانه باشد

ایضاً

رونقِ دشت بود با مجنون
حسا ایا گرد حسناک نے خیزد

ایضاً

جورِ معشوق ست بر عاشق عطا
غیر را ہست این سزا ما را مراد

ایضاً

آتشی دارم چنان دیرینہ کاندر سینہ ام
گر شود پیدا سمندر نیست از امکان بعید

ایضاً

چو نہان میخورم صہبا مکن بر رہگذر خوارم
خطا در پردہ گر باشد سزاوار ہم نہان باید

ایضاً

بعد مردن ہم نرست از کشمکش وحشی مزاج
بر سرِ شاخ ظبی زور آزمائی میکنند

ایضاً

شکست از آسمان صافی دلان از بس نصیب قسمت
ازان شکلند کا عذرا کہ چیان صوفی صفا دارد

ایضاً

فرقتِ خالِ سیہ شد باعثِ مرگم بلے
زندہ افیونی نماند چونکہ بے افیون شود

ایضاً

سوزشِ عشق از دماغم روزی آخر رفتنی ست
آخر این طوفانِ باد ای حباب از سر گذرد

ایضاً

سے نیاز انگاہ گوہر مقصد بدست
ز جیب مروارید در آب روان پیدا نشد

ایضاً

دانِ منزل را ترقی از برای صافِ دل
قطرہ آب چو پیش رفت گوہر میشود

ایضاً

۲۰۹ آن محسن نیست که خاطر نشین نشد — آن نام نام نیست که نقش نگین نشد

ایضاً

۲۱۰ بسکه بیتابی پسندست آن صنم مخلوق را — گر شود سیماب اکسیر از کفش غمگین شود

ایضاً

۲۱۱ حاسدار قائل نشد ما را نشد کم جاه ما — شان آدم کم نشد ابلیس گر سجده نکرد

ایضاً

۲۱۲ عید من آنست کابروی ترا زائر شوم — گر ہلال عید را ای مه جبین دیدم چه شد

ایضاً

۲۱۳ کس نبرد سالکی را کو دل از دنیا بُرید — خود بریده شد سرانکو تیغ زد بر بایزید

ایضاً

۲۱۴ وقت پیری سینه ام از سوز الفت سوختند — شمع شب در خانهٔ من صبحگاه افروختند

ایضاً

۲۱۵ صبح عید آرد نه راحت در دلم البس جدید — از محرم نیست کم در روز ہجران تو عید

ایضاً

۲۱۶ میطپم تا در نگاهم آمد آن موی کمر — موی چون در چشم افتد بیقراری آورد

ایضاً

۲۱۷ مخور بحالت سیری بقدر جو خوراک — که زهر هست بلا ور بقدر ماش بود

ایضاً

۲۱۸ گر گنهگارست لیک این زیب مقبول خداست — مثل او باشے که ناگه شاه مشتاقش شود

ایضاً

گردد دعای خلق نه بی گریه مستجاب
حق را نماز نیست بغیر از وضو پسند

ایضاً

بخوبان از ازل دادند دولت
زمرد را طلائی کان سپردند

ایضاً

از دل بشکسته ام کی ثمر پیدا شود
شاخ چون گردد شکسته کی ثمر پیدا شود

ایضاً

ز شاگردی کنی گر عار ای زیب
لقب هرگز نخواهی یافت استاد

ایضاً

سفله گر یابد پر از حد رسا باشد بعید
کاو ز امداد هوا بر چرخ نتواند رسید

ایضاً

خضر بر چشم تو ابرو دیده میگوید چنین
ظالمی بنگر که بر بیمار خنجر میکشد

ایضاً

از عجز سرنگون شدن است اوج یافتن
بر پا فتاده گیسو بر سر سوار شد

ایضاً

از گناه خلق رحمت وی گردان کی شود
مفت باران میرسد در ملک کفرستان بود

ایضاً

اهل غفلت را ذکر زیاد از نور حکمت لازمست
شمع را خاموش پیش از ساعت خفتن کنند

ایضاً

با بنی آدم دهد ایزد بهشت جاودان
عاقبت ملک پدر میراث فرزندان شود

ایضاً

۳۱۹ وقتِ شکستی دشمنان از ہر طرف سر میکشند
وقتِ پیری در بدن امراض حادث میشوند

ایضاً

۳۲۰ این دلم ہمہ سبک وضعان کجا طالب شود
کہربا را سنگِ مقناطیس کے جاذب شود

ایضاً

۳۲۱ چو کردم قامتش را در چمن یاد
نمودم سرو را در صدقہ آزاد

ایضاً

۳۲۲ صفحۂ رخسار را بر چشم نمناکم بسند
کاغذِ جذاب را بر رقعۂ تر مے نہند

ایضاً

۳۲۳ این یکی را سنگ وان را از زر فرق قسمت ست
ورنہ ہر دو پلہ بنگر در ترازو ہمسر اند

ایضاً

۳۲۴ نہ از ملامت کم عشق شد زلیخا را
نہ از عداوتِ اخوان نصیب یوسف بد

ایضاً

۳۲۵ ضبطِ گریہ مشکل ست از اہلِ درد
دیدۂ ناسور را بے نم کہ دید

ایضاً

۳۲۶ کسے ندید جفائے کہ دیدہ ام از تو
دم از وفا نہ زند کو ہکن اگر بیند

ایضاً

۳۲۷ خیالِ زلف اگر ہست خیر قلب مپرس
شکستہ گرد د ہر شیشۂ کہ مو آورد

ایضاً

۳۲۸ چون کسی ناگاہ بر مینا ست آوازے زند
در دلم از بدگمانی جنبشے پیدا شود

ایضاً

ترکِ عزلت زیب گرد باعث رنج و بکا | طفل تا دقتیکه بود اندر شکم گریان نبود

ایضاً

ایکه سیپرسی که انس گلرخان آرد چه رنگ | اوّلاً خندان کند یک ہفتہ گریان کند

ایضاً

طفل را زنان دایه افیون مے دہد | کاشنا با تلخی دوران شود

ایضاً

خط را زمانه ایست بگردِ عذار او | مکتوب چونکه کهنه شود بے اثر شود

ایضاً

قصر میسازی چرا چون نیست دنیا پایدار | بر کنارِ بحر نتوان خانه را تعمیر کرد

ایضاً

زمرگِ زیب میگریند خوبانِ جهان هر سو | ز دنیا چون سلیمان رفت ماتم در پرستان شد

ایضاً

مسجد اگر شکست چه جائے غم ست زیب | کاین نیست قصرِ دل که درستش توان نکرد

ایضاً

چسان از دل کنم خارج خدنگش را که میدانم | کسے مهمان خود را ناظر آزرده نمیسازد

ایضاً

ترشِ ابروش مرا کرد حرارتِ دل بیش | غلط اینجا شده کل حموض بارد

ایضاً

نه صبح چهره نماید نه خواب مے آید | شبے که آید بر من عذاب مے آید

ایضاً

۳۵۱ از عهد طفلی ام به الم خو گرفته زیب — سبقم بدرس نیز الف لام میم بود

ایضاً

۳۵۲ یکایک دردهان من دهان خم بده ساقی — که دیدم منت جام و صراحی را که بردارد

ایضاً

۳۵۳ مثل صید شاهباز ستم دیده ام خراب — هر که میسازد خدا مرهم زند و زخم میکند

ایضاً

۳۵۴ جن تشکل آدمی در دیدن آمد بارها — پس چرا نا ید خدا در صورتی انسان پدید

ایضاً

۳۵۵ نکته چینی در نظر بازی درویشان مکن — گفتگو در راز شاهان جرم سنگین گفته اند

ایضاً

۳۵۶ مرا بحق تو جانا گمان چه بود چه شد — ترا بخلوت عاشق بیان چه بود چه شد

ایضاً

۳۵۷ میسر شدکسی آنرا که گردد از وطن بیرون — چو دندانی برآید از دهن بیکار میگردد

ایضاً

۳۵۸ بیدوست زندگانی شد شد نشد چه شد — بی عشق علم خوانی شد شد نشد چه شد

ایضاً

۳۵۹ سوخت برق نگه دوست دل و جان مرا — آتشی بود که در دی نه شرر بود و نه دود

ایضاً

۳۶۰ تم با دیگران شاد ست سوی من نمی آید — ز غیرت سوختم چندان که در گفتن نمی آید

ایضاً

۲۵۹ قیس با من دوش زیبا گفتگو در خواب داشت
زد اسنے که باید آن زن باید بود

ایضاً

۲۶۰ زابتدای بهار این قدر جنون دارم
چمن چو باغ ارم گشت حال من چه شود

ایضاً

۲۶۱ خود از مقرب شه بزنل ست یارش کن
سگ حضور به از شیر دور گفته اند

ایضاً

۲۶۲ هرکه با دشمن بسازد حال زو اندیشه کن
هرکه مخبر گشت زیبا زود محرم میشود

ایضاً

۲۶۳ فقر من محو نگردد بخصومتها زیب
کاین بنا راست خود از عالم بالا بنیاد

ایضاً

۲۶۴ اگر بنجید دلربا را دولت حسن شباب
نشهٔ زر بیشتر از نشهٔ صهبا بود

ایضاً

۲۶۵ قاری از وارد به معنی لائق اکرام نیست
سجده واجب نیست گر طوطی تلاوت میکند

ایضاً

۲۶۶ بهر سود این کند آنرا زمانه زیر بار
هرکار بر بام بر دیوار تیشه آورند

ایضاً

۲۶۷ زمرگ ظالم هرگز منال و اشک مریز
جزا ئیده خانهٔ خود را خراب کرد چه کرد

ایضاً

۲۶۸ هرکه بی موجب بیازارد [illegible] سرح ان
گر دست را هرکه بیند زود باکفشش کشد

ایضاً

شعبۂ عشق محالست فلاطون میگفت | دود هبا ئیکه بود دال بر آتش باشد

ایضاً

تا نگہ ہستی باقیست ای زیب مجسود ست مرا | وز برای مرده آمرزش نخواهد نیک و بد

ایضاً

لذت ایمان بغیر از گریۂ عاشور نیست | این سخن بر عرش اعظم ہم نوشتہ کردہ اند

ردیف ذال

فرد

سبزۂ خط کرد لبش را نبیذ | گفت لبش کُل جدید لذیذ

ایضاً

کسیکہ باز دارد از تن برو مواخذہ نیست | چنانچہ وقت کہ مستہ نمیشود ماخوذ

ردیف را

فرد

تنگ است این چنین مساز مرا نا مسیحا تو یا | دہنے چنین نمانے مرا یا چنین کمر

ایضاً

تنک پندارم صفاے سینۂ بی کینہ دار | آنچہ خط نوشت آن ہم بود در خط غبار

ایضاً

آفرین گوئید یاران این جنون فرمانگزد | بر در دلبر رسیدم پیشتر از نامہ بر

ایضاً

بسکه افتادست ما را زیب خوی انتظار ‌‌ سوی در دو عین دل این دیده بندد بار بار

ایضاً

بمقتل از نگرد حال بیکسی مرا ‌‌ سرشک خون چکد از چشم جوهر شمشیر

ایضاً

کجا ز اسفل عالی شود هلاک که نیست ‌‌ فرشتگان را از گردش سپهر خطر

ایضاً

میکند دل از دلاسه بیقراری بیشتر ‌‌ در عزاخانه شود از لطف زاری بیشتر

ایضاً

تاثیر زهر زلف تو این ست کز هراس ‌‌ لیسد به جنات گور مرا تا بحشر مار

ایضاً

هان مکن بر بوسهٔ رخسار بحث ‌‌ یا بده ما را و یا از ما بگیر

ایضاً

قیل قال از کاکل جانان مکن ‌‌ میرود آواز شب ای زیب دور

ایضاً

رنجش دوست تا گشت مراسد وصال ‌‌ گشت دیوار میان اینقدر افزود غبار

ایضاً

رنگ خود نگذارد آرامیده از دوران شود ‌‌ مرد چون برگ حنا باید چنین در روزگار

ایضاً

گر زیت نیست از من جای عبرت ‌‌ تو سیمابی و من از سوز اخگر

ایضاً

۲۸۷ در ترقی از تنزل فکر کردن لازم ست — سیاح چون در راه باشد در نظر دارد سواد

ایضاً

۲۸۸ از زمانه بیگانه نیست بهتر هیچ کار — صاف نیست الستی تو گر زینت پیشتر

ایضاً

۲۸۹ عشق یکسان است آمبار کباد این فصل جدید — کاین دلم را جز صنم یکسان خزان است و بهار

ایضاً

۲۹۰ در گمان افتاد خلقے زین حجاب — پرده را بردار کاین شد پرده در

ایضاً

۲۹۱ یار رسائی را چه میپرسی میان مهوشان — شکر ایمان میکنم کو ماند در دل برقرار

ایضاً

۲۹۲ من خاکسار را نبود حاجتِ سریر — بر بوریاے فقر بود عزّتِ فقیر

ایضاً

۲۹۳ حدیثِ گیسوِ جانان بپرس از چشمش — درازی شب دیجور پرس از بیمار

ایضاً

۲۹۴ اینکه خط فرق مے بینم عیان بالای سر — آب حیوان ست در ظلمت روان بالای سر

ایضاً

۲۹۵ چشم بر امداد غیب و شکوهٔ تقدیر چیست — دست از حسرت منه بر سر از و کاری بگیر

ایضاً

۲۹۶ داد صد دشنام چون یک بوسه بگرفتم ازو — لذت از تقصیر در تعزیر دیدم بیشتر

ایضاً

۳۹۷ نفع از خویشان رسد هرگز نه بے تائید غیر — دیدۂ معشوق بے آئینہ کے بیند عذار

ایضاً

۳۹۸ نے افتد خبر از عیب خود کس را درین عالم — کہ در بینی خود بوئے دہان خود رسد کمتر

ایضاً

۳۹۹ بود مشکل لقائے او کہ جستند — رقیبان در میان مانند دیوار

ایضاً

۴۰۰ حاضرم پیش چشم بیمارت — سنت آمد عیادت بیمار

ایضاً

۴۰۱ آشنا ما را مکن با غیبت کس اے عزیز — ذکر یار ست انبساطِ ما با غیاران چہ کار

ایضاً

۴۰۲ قریب بیمار راز بہر حفظ تیغ نہند — چہ بہتر ست ابرو فوق دیدۂ بیمار

ایضاً

۴۰۳ مجو معالجۂ خود ز چشم بیمارش — علاج بیمار را یدل نیاید از بیمار

ایضاً

۴۰۴ چون نمیرم بر حسینان ہست مائل آن نگار — آنکہ خود میرد کراد ندکند در روزگار

ایضاً

۴۰۵ شد مقابل بروئے تو زان رو — ماہ را میکنند شہر بدر

ایضاً

۴۰۶ شمع را گلگیر زد تیغ سنان سر بریغ — زیب آفتابے آرد زبان بالائے سر

ایضاً

موی او تا یار سیاه زیب در عہد شباب
آرے آرے شب بطول روز باشد در بہار

ایضاً

میدہند اہل صفا توفیق با اہل صفا
از برائے ضعف دل آرند گوہر را بکار

ایضاً

بین تجلی روئش کز و بخاطر خلق
گمان شیشہ صافی ست بر سر دیوار

ایضاً

آنکہ با آئینہ میمانی دو چار
میبری تنہا تو حظِ این بہار

ایضاً

مشق مانی را مصور میکند در روزگار
سہل و آسان میشود با سعی ہر دشوار کار

ایضاً

ہمہ رخ شد نہان چون او از جعدش شد گرہ
آنقدر کافزود شب شد روز کم در روزگار

ایضاً

حباب ہر فرزند یکسان در دل مادر بود
زیب زیر خاک یکسانست سلطان و فقیر

ایضاً

دست گستاخی بمال مردہ دل زاہد ببر
کس نہ بے دیوانہ بردارد دلا سنگ مزار

ایضاً

نیاوی شاہران را میکنم صید
ز خامہ ستائم کار صد تیر

ایضاً

شد برای سجدۂ معبود پیدا ہر بشر
زان سبب ہر آدمی از بطن می آید بسر

ایضاً

نیست ممکن کز سخنور هر سخن خیزد بلیغ	کی شود هر قطره مروارید از ابر بهار

ایضاً

گر زدم زلفت مرا عمریست میسوزد چرا	نیش کژدم میکند یک شب تن را بیقرار

ایضاً

بعد ازین ملال چه پرهیزم از قدح کاسهٔ شیخ	مرا یقین است بدی از گفتار او اظهار

ایضاً

مرگ ظالم خلق را باشد پناه از هر گزند	گر زمین چون گشته گردد میشود پیدا اسیر

ایضاً

اوج دولت هم یکی را غم دگر را راحت است	آب خندان است در کهسار لاله داغدار

ایضاً

در جهان مانند بیغم از بلا ترسیده دلان	از بلای باد باشد شمع روشن را خطر

ایضاً

پرده را محتاج نبود حسن پاک	چهره از فانوس باشد شمع طور

ایضاً

کی چه پروا باهم نشین سازد با آن جوهر شناس	فرق بسیار است بیشک درمیان نور و نار

ایضاً

شد قدر حسن یار افزا ز دوران آسمان	ماه کنعان نیز گردش داشت در بازار مصر

ایضاً

هر که باشد آبرو خشک دل افگار را	گشت آب از در شدن سوراخ دار

ایضاً

آبہا آن سنگدل بر ریکشد در حیرتم ... گر زمین سخت کمتر زیب بیخیزد غبار

ایضاً

عمر خواہی رحم کن بر عاشقان فرِ ل گیر ... طفل ظالم را نمیسازد جوان افلاک پیر

ایضاً

نبض بیمار تپ ہجرانت گرم اینقدر بود ... گر مساس او طبیب نبضدان دارد بخار

ایضاً

دے کہ حرص درو ہست کے شود خورسند ... بخانہ کہ کند چند جا خراب انگار

ایضاً

صحبت صافی دلان باشد عجم تیرہ دلان ... آب گر صافی ست لیکن وست آہن زنگدار

ایضاً

جرم ثابت بر سرم کن از عطای بوسۂ ... پس مرا کش گشتنم منظور میداری اگر

ایضاً

مجنون میشدیم بدین علم و عقل زیب ... بر دفع عشق داشتی از طبع اختیار

ایضاً

بسوے در ہمہ حیرت شدہ نظر دارم ... چنانچہ ببیند تصویر جانب تصویر

ایضاً

مرا رنجاندی و آخر شدی بردیگری عاشق ... مکافات ستم دیدی کہ پیش آمد ترا آخر

ایضاً

باشد چرا نہ رتبۂ محسن بلند تر ... از ماہ آفتاب بلند ست بیشتر

ایضاً

۴۳۷ مکن ای شوخ زمن قطع تعلق بہر حال — مہر بگذاشتۂ لیک عداوت مگذار

ایضاً

۴۳۸ بگریہ حرف تمنا از جبین نگردد دور — ز زور بازوان نقش از نگین نگردد دور

ایضاً

۴۳۹ نبید خط او مردیم و گردید — وفاتم زیب واقع در شب قدر

ایضاً

۴۴۰ عمر نوح ای زیب طوفان سر شکم را حدیست — نیست این دریا کہ گاہی مدارد گاہ جزر

ایضاً

۴۴۱ در بہار دہر نشگفتیم و ناوردیم بار — سوختیم از آتش خود آہ چون نخل چنار

ایضاً

۴۴۲ در غم آن حور زیور پوش مجنونم مرا — طوق نقرہ در گلو باید بپا زنجیر زر

ایضاً

۴۴۳ زیب در میدان ذنگل شہسواران سفیتند — از کجا افتند آنجا کو دکان نے سوار

ایضاً

۴۴۴ برد بسوے حقیقت مجاز سالک را — کبادہ دار کمان دار میشود آخر

ایضاً

۴۴۵ زیبا منوش آب بغیر از تا ملے — از بسکہ از زمانہ پرید ست اعتبار

ایضاً

۴۴۶ ہست مستغنی ذاتی از مہوس بے نیاز — کیمیا خاک ست در جائیکہ باشد کان زر

عہ بعض کمان نرم کہ زر دکان برائے شق استعمال میکنند ۱۲ زیب

ردیف زا

فرد

۴۴۷ شدیم خاک زرفت از دلت غبار هنوز / قیامت آمد و مار است انتظار هنوز

ایضاً

۴۴۸ گردد با خود روبرو تصویر روی یار را / باسها مصروف میمانیم در راز و نیاز

ایضاً

۴۴۹ شد غصۂ شاب تو سوزش مرا بلے / سوزنده است گرمی بیضا به نیمروز

ایضاً

۴۵۰ آستین بر رخ کشیده آمدی بر لاش ما / ما شدیم ولیک میداری حجاب از ما هنوز

ایضاً

۴۵۱ می مهیا و نگار ماه پیکر در بغل / اینچنین خوش قسمتان هستند در دنیا هنوز

ایضاً

۴۵۲ درازی که دارد لیل هجران تو اے مهرو / نباشد روز محشر را طوالت اینقدر هرگز

ایضاً

۴۵۳ همت اول بند پس مقصود خواه از کارساز / از برای گور بودن اسپ در میدان بتاز

ایضاً

۴۵۴ نیکے که بد شود دگر از وے بهی مخواه / آبے که سبز گشت نگردد سفید باز

ایضاً

۴۵۵ ای زلیخا رشک بر بخت من کمبخت رست / کز وصال دلربا گشتم نه خوش در خواب نیز

ایضاً

[illegible] یا تو مانده [illegible] — عشق نیست که تبدیل گردد [illegible]

ردیف سین

فرد

[illegible] شد و پیدا [illegible] — هنوز وا پس از خلد نامدست ادریس

ایضاً

[illegible] وقت خوش دارد — کم از خروس نه وقت چون خروس شناس

ایضاً

[illegible] چون [illegible] — می نساند میهمان خویش را آزرده کس

ایضاً

[illegible] را رواج آمد — نشان دین اسلام ست اکنون گاو خوری بس

ایضاً

[illegible] وقت [illegible] — آشنائی [illegible] بکسی از کس نپرس

ایضاً

[illegible] — [illegible] شناس

ردیف شین

فرد

[illegible] میخواهم خواست — [illegible] ناتوانی خویش

ایضاً

۴۶۳ برای دانه چو گردید آسیا گشتند — بزیر گردون باشد حریص دیگر کیش

ایضاً

۴۶۴ دمبدم خوانم بپیشش آیت تحریم می — من از آن روزی که دیدم با رقیبش باده نوش

ایضاً

۴۶۵ در جوانی مثل پیران از ادب خم میشویم — فکر در آغاز میداریم از انجام خویش

ایضاً

۴۶۶ دوستان غم بیستونی نیست کش چاره کنم — بلکه سنگ سینه هست این از کجا بردارمش

ایضاً

۴۶۷ بهر پاکان در زمانه پاک باشد جمله چیز — از حسد چون پاک گشتی باده چون عیسی بنوش

ایضاً

۴۶۸ از مصیبت نیست اعزاز شریفان را زوال — گر طلا در خاک افتد کم نگردد قیمتش

ایضاً

۴۶۹ مائل پستی کند پابند زر را گنج زر — برد قارون را بسوی خاک سفل دولتش

ایضاً

۴۷۰ مه چو پوشیده شود از خلق مشتاقش شوند — خلق را مشتاق گر خواهی نهان از خلق باش

ایضاً

۴۷۱ قدم بر نخیزد مرا از ره او — بود نقش تسخیر با نقش پایش

ایضاً

۴۷۲ پس خود خواهی از انبوه عالم را پس از مردن — بگو زیبا که از تابوت آویزند تصویرش

ایضاً

۴۷۴ بکار ذاتی خود عاجز اند پاک دلان — که آب نتواند شست گرد از رخ خویش

ایضاً

۴۷۵ دل نباید داد هرگز طفل نو آموز را — یاد دارم دوستان این نکته از استاد خویش

ایضاً

۴۷۶ سرو بیداری نه بخشد بخت گر خوابیده است — بخت گر بیدار باشد مرد گو خوابیده باش

ایضاً

۴۷۷ تجمر دست پسندم لم بآن حد که — حقارت انگارم بردن کفن با خویش

ایضاً

۴۷۸ چند را باید همه اوقات حفظ آبرو — چونکه شد بے آب گوهر کس نپرسد قیمتش

ایضاً

۴۷۹ بردوش ها جنازه و روح ست بر سپهر — اینجا پیاده بیشتر ست از سوار بیش

ایضاً

۴۸۰ اے عندلیب هر گل شایان چمن تست — واصل بیک مباش که با صد هزار باش

ردیف صاد

فرد

۴۸۱ طوطی جان شاد و خوشنود ست در قید قفس — گر کسے از قید ترسد دست ترسان از خلاص

ایضاً

۴۸۲ غرض من از بادہ نوشی نیست تحصیل نشاط — بیخودی میبایدم تا یابم از سود اخلاص

ردیف ضاد

فرد

ببزم جشن چه لذت اگر خزانه تهی ست
تهی ست چاه گر از آب نیست رونق [illegible]

ایضاً

بجز آن مه مهجور میسر سم بخیال
مرا ز عشق میسر شدست [illegible]

ردیف طا

فرد

مردمکهای دو چشمم را چه باک از گریه ام
مردم آبی ندارد خطره از موج محیط

ایضاً

نیابد غیر در صافی دلان راه
نگردد آب در سیماب مخلوط

ایضاً

درد عشقت را پس از مرگم افاقه شد پدید
داغ مرهم شد مرا امروز کافور حنوط

ردیف ظا

فرد

ابر مست از خامشی اظهار باران میکند
هر کرا حالے ست دارد در خموشی نیز حظ

ردیف عین

فرد

۳۸۹ جان بملک الموت هم آسان نخواهم داد من | این تو ئی جانا که با تو میسپارم بی نزاع

ردیف غین

فرد

۳۹۰ رشک بنگر سوی کوی آن صنم | خضر هم رهبر نمیگردد دریغ

ایضاً

۳۹۱ بود منظور صنم سوختنم بعد از مرگ | اینکه از خاک تنم ساخته آورد چراغ

ردیف فے

فرد

۳۹۲ زمانه بسکه ترقی گرفته است اکنون | شود میسر هر چیز زیب جز انصاف

ردیف قاف

فرد

۳۹۳ من او را دیده گریان چون سحابم | مرا او دیده خندان است چون برق

ایضاً

۳۹۴ تا که تنها نیم غرق سرشک خویش بلکه | خانهٔ همسایگان شد هم ازین باران غریق

ایضاً

۴۹۵ نترو مسیح زنده نمانند از چه را | کایشان ندیده اند غم هجر و درد عشق

ایضاً

۴۹۶ کن گوارا بر جگر صد زخم کاری ای عزیز | پس برون آ ز بلای نامداری چون عقیق

ردیف کاف

فرد

۴۹۷ کاوش دست جنون اکنون ندانم بهر چیست | پاره پاره شد گریبان گشته ام من چاک چاک

ایضاً

۴۹۸ چونکه شرح سینه چاکی ام نوشت | شد قلم را نیز چون من سینه چاک

ایضاً

۴۹۹ در برای علی دفائن مارها دیده شدند | بد نگردد نیک گر مدفون شود نزدیک نیک

ایضاً

۵۰۰ دیده ام در رهت نشیب و فراز | بر زمین اشک و آه بر افلاک

ایضاً

۵۰۱ یک خیال دوست در دل بهتر ست از دیگری | شاه دیگر چون بملک آید شود برباد ملک

ایضاً

۵۰۲ بغایت آمده ناداری من بسیار | که نیست بهر تیمم بخانۂ من خاک

ایضاً

۵۰۳ مشو وحشت زده از زلف تاریک | که دارد از رخ او صبح نزدیک

ایضاً

۵۰۴ درسلوک اہل معنی خم میگردد حلال | زیب در کان نمک مردار میگردد نمک

ردیف گاف

فرد

۵۰۵ بروی فاش پیش بزم منشین | که میساز د نظر تا شیر در سنگ

ایضاً

۵۰۶ پختہ مغزان جنون بینند جور | میوهٔ پختہ شود پامال سنگ

ایضاً

۵۰۷ بلای من شده دیشب سرای من بیتو | پلنگ خواب مرا مینمود شکل پلنگ

(چارپائی) (درندہ)

ایضاً

۵۰۸ تاکہ مژگان کارگر باشد در ابرو چین مزن | تاکہ باشد تیر با شمشیر نتوان کرد جنگ

ایضاً

۵۰۹ دل نمیگردد رہا از حلقه اش | ہست زلفت نوعے از قید فرنگ

ایضاً

۵۱۰ ہست برسامان صبر م عشق تو | بر دکان شیشہ گر باران سنگ

ایضاً

۵۱۱ بود از اہل حاجت قدر منعم | که بے مس خاک و اکسیر ندیگر رنگ

ایضاً

۵۱۲ خط گوشه نشین را از عدو نیست | ندارد خوف از آب آتش سنگ

ایضاً

با دل بشگفته در دوزخ نخواهم ماند تنگ	اندر آتش نیز باشم مثل آهن لاله رنگ

ایضاً

بی استقامتان به بزرگی نمیرسند	مشکل توان بلند نمودن حصار ریگ

ردیف لام

فرد

گرم جوشی صنم گریان کند ما را سبب	گرمی بسیار باشد بر سر باران دلیل

ایضاً

کن تنه ای باد بهاری اینقدر گستاخی که	چاک کرده پیرهن بیرون دمم چون لب گل

ایضاً

میکشد دل آه های سرد چون شد گریه کم	هست آغاز زمستان انتهای برشگال

موسم باران ۱۲

ایضاً

شد دل سختش ملائم از سرشک و آه من	آرے آرد زنگ آهن را هوای برشگال

ایضاً

خط بروی روشنش حیرت فزاید چرا	سبز در آتش نماندن هست اعجاز جمال

ایضاً

من ازین درد آشنا هم بگو رحم	میفشاند گل بی اذن بلبل

ایضاً

از نظر با ماند خط بر رو دست	سبزهٔ راه میشود پامال

ایضاً

۵۲۲ وما من دابة الا على الله — لکن کوشش پے تحصیل حاصل

ایضاً

۵۲۳ چون نه از اخفای عشق آن پری باشم خجل — نیست از اظهار عشق غیر چون او منفعل

ایضاً

۵۲۴ بر صورت محمد یوسف ندامت آرے — نقاش نقش ثانی بہتر کشد ز اول

ایضاً

۵۲۵ دشنام داد تا لبش هرگم بجاے قُل — وانداخت سنگ بر قبر من بجاے گل

ایضاً

۵۲۶ نازم افتاده بزرگان را گرفتار آمدن — شد برسم الخط نه نیز آزاد از زنجیر فیل

ردیف میم

فرد

۵۲۷ بکوے یار میدارم مقام خویش چون سایه — گہے نزدیک در هستم گہے نزدیک دیوارم

ایضاً

۵۲۸ تقدیر ماند وقت تعدد رو گرنه ما — کارے نکرده ایم که فکرش نکرده ایم

ایضاً

۵۲۹ یافتیمش بخیبر از روزگار — باخبر آنرا که از حق یافتیم

ایضاً

۵۳۰ تن من دارد و طلب تیغ برکش از نیام — تا م تو روشن شود هم کار من گردد تمام

ایضاً

۵۲۱ از صراحی تواضع آموزید | فیض او جاری ست و گردن خم

ایضاً

۵۲۲ زندگانی میگذارم آبله سان آه آه | سر گرانی آید او را هر کرا بر پا نهم

ایضاً

۵۲۳ بسکه از عشق ضعیفم چه کنی عبرت اگر | هر قدم صورت چوب عصا بیمار افتم

ایضاً

۵۲۴ مردم ولیکن غم و حسرت مرا نگذاشتند | گرچه زیر خاک رفتم لیک تنها نیستم

ایضاً

۵۲۵ شاخ میوه دار را خم کرده میوه میبرند | میکنند افزون تواضع اسخیا وقت کرم

ایضاً

۵۲۶ باهمه بیطاقتی بر حل مشکل قادرم | میکنم عقده کشائی گرچو ناخن هیچیم

ایضاً

۵۲۷ مثل آئینه آب در دیده | زیب از صاف طینتی خودم

ایضاً

۵۲۸ من آن رندم که از خاکم سبو شد | اگر مردم مگر میخانه دارم

ایضاً

۵۲۹ نقش تعویذی چه میپرسی پی تسخیر خلق | بهر این مقصد مجرب آمده نقش درم

ایضاً

۵۳۰ مانده ام در کوی آن غنچه دهن از لاغری | گر بگلزارم نمی آیم چو بوی گل بچشم

ایضاً

۵۴۱ سوگور رو پوشش راهی از آنم — بدر کردهٔ محفلِ دوستانم

ایضاً

۵۴۲ از بار دهر بسکه سبکدوش گشته ام — لوحِ مزار نیز بود سنگ سینه ام

ایضاً

۵۴۳ جوهر نهان ست در تتق خاکساری ام — مثلِ خط غبار معنی روشنم

ایضاً

۵۴۴ عشق زلفینت بیان کردن نمی آید ز من — خواب گنگ ست ای صنم حالِ پریشان دلم

ایضاً

۵۴۵ رفیق نیست مرا کس بغیر تنهائی — کسے نماند جز از بیکسی وفا دارم

ایضاً

۵۴۶ گر آن معشوقهٔ نازک بدن همبسترم گردد — الٰے صبح قیامت زیب من پهلو نگردانم

ایضاً

۵۴۷ هر که رفتارش تماشا میکند دل میدهد — نقش تسخیر ست گویا نقشِ پای آن صنم

ایضاً

۵۴۸ بیمار آنچنان شدم از رنج عاشقی — کآزار جان چارہ گر خویشتن شدم

ایضاً

۵۴۹ مسافرم همه جا بهر پرسشِ القاب — جوابِ نامهٔ محبوب کرد رسوایم

ایضاً

۵۵۰ وقتِ طواف داشت خیال بتان دلم — در کعبه رفته زیب گنهگار تر شدم

ایضاً

۵۵۱ چنان عشق صنم را در دل بریان نهان کردم ‏ ‏ سلام از دمی برید آورد من تسلیم جان [illegible]

ایضاً

۵۵۲ بسکه از شهد لب تو گردم محروم ورع ‏ ‏ دست حسرت چو [illegible]

ایضاً

۵۵۳ خندان لب از رخ او قدح ست از قدح من ‏ ‏ در بوسه لب او ست [illegible]

ایضاً

۵۵۴ هر زمان می‌بیند بسوی گور پیر پشت خم ‏ ‏ اشترے گویا نده شد [illegible]

ایضاً

۵۵۵ از بسکه بار حسرت با خویش میبرم ‏ ‏ با شد گران [illegible]

ایضاً

۵۵۶ بسکه صافی ست دلم مردمک شد صفت ‏ ‏ در سینه [illegible]

ایضاً

۵۵۷ لن ترانی در جواب من مگو ‏ ‏ مبتلا [illegible]

ایضاً

۵۵۸ پیر گشتیم کنون قرب بخوبان چه کنیم ‏ ‏ آمد آن وقت که [illegible]

ایضاً

۵۵۹ عالم از آه دارم فوج از اشک ‏ ‏ طفیل عشق [illegible]

ایضاً

۵۶۰ داغهاے مرا شمار ملبن ‏ ‏ تا کنی جور [illegible]

ایضاً

۵۶۱ بتا چو سکته ز عشقِ تو حالتے دارم ‖ که گفتنش نتوان مرگ و زندگانی هم

ایضاً

۵۶۲ امید وصلِ خوبان منکه درویشم کجا دارم ‖ که ایشان طالبِ نقد ند و من نامِ خدا دارم

ایضاً

۵۶۳ دیدم نه از زمانه جز از خواب مرگ عیش ‖ شد حرکتِ جنازه چو گهوارهٔ راحتم

ایضاً

۵۶۴ چشمت افزود گرمی ام آرے ‖ گرم باشد طبیعتِ بادام

ایضاً

۵۶۵ چو یاد آمد آن لذتِ وصلِ دوست ‖ زدم آه از توبه نادم شدم

ایضاً

۵۶۶ عجب دیوانهٔ بودم که در دہر ‖ پس از مردن نرست از سنگ گورم

ایضاً

۵۶۷ نگردد بند ہرگز تا نکه باشد در بدن جانم ‖ بود دروازهٔ قصرِ سخی چاکِ گریبانم

ایضاً

۵۶۸ غمِ یاران بلا اندیشه میخورد ‖ که بدبختی نیارد خوردنِ غم

ایضاً

۵۶۹ مردم و انگاه اندر ملکِ ایمان آمدم ‖ رنجها برداشته شهرِ خموشان یافتم

ایضاً

۵۷۰ نباشد از ہجومِ فوجِ اعدا ‖ بغیر از قلعهٔ مرقد پناہم

۱۲۶۹

ایضاً

۵۷۱ شگون وفال را از من چه پرسی ‌ ‌ ‌ که هر جا تکیه بر تقدیر دارم

ایضاً

۵۷۲ بهر خانه که با این دیدهٔ گریان درون گشتم ‌ ‌ ‌ نشست آنخانه از نشستن من چون برون گشتم

ایضاً

۵۷۳ دام را پوشیده هر صیاد میسازد مگر ‌ ‌ ‌ صید دلها میکند آن نوخط از اظهار دام

ایضاً

۵۷۴ از گردش مدام مشوش نه چون شوم ‌ ‌ ‌ ساغر نیم پیاله نیم نے ستاره ام

ایضاً

۵۷۵ نے درے راز نیتم هم رونقے باغ نیم ‌ ‌ ‌ چون کلوخ راه بتقدیر م عبث افتاده ام

ایضاً

۵۷۶ مرا ستارهٔ سحری بجلوه خواهد گشت ‌ ‌ ‌ که در گوش کسے یاد آیدم آندم

ایضاً

۵۷۷ آنچنان بد قسمتم در روزگار ‌ ‌ ‌ روے میگرداند از من تیغ هم

ایضاً

۵۷۸ درین وقات میل او بود سوئے حکایتها ‌ ‌ ‌ روم در پیش او احوال دل چون قصه برگویم

ایضاً

۵۷۹ بغیر از رنج عشرت نیست در غمخانهٔ عالم ‌ ‌ ‌ خوشیهاے جهان چون خندهٔ بیماری بینم

ایضاً

۵۸۰ نه سنگ آسیایم نے سپهرم ‌ ‌ ‌ بگو در گردش از بهر چرایم

ایضاً

۵۰۱ شود انگه مبارک از برای من جنونِ من ❊ که با اطفال آید شو غمم از بهر تماشایم

ایضاً

۵۰۲ چو خار قسمت دارم درین وطن کز من ❊ کند کناره بدامان هر که آویزم

ایضاً

۵۰۳ بغم خو کرده ام لیک این غمم هست ❊ مبادا بر تو افتد برق صبرم

ایضاً

۵۰۴ کرد با من بیوفائی اہل کوفه سان صنم ❊ درخطِ کوفی کتابه بهر گورم کن رقم

ایضاً

۵۰۵ بدلبری شدهٔ شهره لیک میگویم ❊ دلم ربودی دلبر شدی طفیل دلم

ایضاً

۵۰۶ ببین قسمت که گاہے گرم اشد لقمهٔ روزی ❊ بباید همرهِ او سنگریزه زیر دندانم

ایضاً

۵۰۷ آنکه مُردم داغ خورده در عنائے عشق او ❊ آه گاہے گُل نیاورد ست بهر تُربتم

ایضاً

۵۰۸ افاقه یافت نه قدرے صداعم از صندل ❊ بود علاج سرم سنگ آستانِ صنم

ایضاً

۵۰۹ چه بیبسی که از وحشت چگونه در وطن هستم ❊ گریزان سایه هست از من چنانکه از ... [illegible] هستم

[illegible]

[illegible] افغان خون جگر [illegible] کنم ❊ ما [illegible] ارم یا غمِ مجنون کنم

ایضاً

۵۹۱ خلق خوش باشد بسائل صاحبانِ جود را	شیشه را خم پیش ساغر زیبِ گردن دیده ام

ایضاً

۵۹۲ بگفت ماهیِ بریان که عاملانِ قضا	دهند داغ کسے را که میدهند درم

ایضاً

۵۹۳ درمیان میکده بے اذنِ ساقی می منوش	استجازه شرط نبود زیب در دربارِ عام

ایضاً

۵۹۴ ازان بسیار سنجیدند بر من	که من بر دیگران خندیده بودم

ایضاً

۵۹۵ هوسم نیست که چون گرد بکانے برسم	دارم امید ز حاتم که بنانے برسم

ایضاً

۵۹۶ سنگدل بت را قدم مالیدم و بگذاشتم	بود این سنگِ گران بوسیدم و بگذاشتم

ردیف نون

فرد

۵۹۷ گردشِ دهر کند عیش یلا نزانه خراب	سبزهٔ تیغ ندارد خطر از باد خزان

ایضاً

۵۹۸ آنکه از آرام واقف نیستم از عشقِ او	حیرتے دارم که واقف نیست از آرام من

ایضاً

۵۹۹ خندهٔ دندان نمایت تیغ گجراتی بود	کشتهٔ آنرا که باوے کردهٔ خندان سخن

	ایضاً
۶۰۰ تا ساعدے تو دیدم در دست دیگرے	افتادہ سکتہ بر من استاد نبض من
	ایضاً
۶۰۱ گو کہ ام القاب بنویسیم دلا در نامہ اش	نیست مشفق نیست مخلص نیست یار مہربان
	ایضاً
۶۰۲ ذلت براہ فقر بود آبروے من	بے ترک آرزو نبود آرزوے من
	ایضاً
۶۰۳ مرا کشت پس کرد جان بخشی ام	دو بارہ کہ کرد است احسان چنین
	ایضاً
۶۰۴ چمن از باد خزان گشت چنان تلف کہ زریب	خار و خس نیست کہ ماخود راسوزیم دران
	ایضاً
۶۰۵ چشم بستن بر تماشائے جہان از ما مپرس	کامدن ما را پئے رفتن بود سیلاب سان
	ایضاً
۶۰۶ گریہ از دیدہ ام چرا چو شد	گر تو نشوی بدیگرے خندان
	ایضاً
۶۰۷ شد نقشۂ قیامت قائم ز قامتت	برپاست شور صد حشر از نالہای من
	ایضاً
۶۰۸ رقص بسمل را چو میداند تماشا قاتلم	تیغ را آہستہ میراندازان بر حلق من
	ایضاً
۶۰۹ زبان شیرین بیگانہ را عزیز کند	زبان تند کند زود دوست را دشمن

ایضاً

٦١٠ بخت من مانند سیه روز پس از مردن نیز ... ماند خاموش همه شب شمع تربت من

ایضاً

٦١١ صحبت ما و صنم مانند ابر و برق هست ... از لقایش گریه ما را او ست بر ما خندہ زن

ایضاً

٦١٢ مگیر نام جدائی میان مشتاقان ... که ذکر موت نگویند پیش بیماران

ایضاً

٦١٣ هرچند شمع نیستم اما برنگ شمع ... از شعلهٔ سرست مرا یا بسوختن

ایضاً

٦١٤ مرا بگشت بمسجد نگاه او هرچند ... روا نباشد در خانهٔ خدا کشتن

ایضاً

٦١٥ گهی ز عمر رقیب آوردش از بهر تماشائے ... برای من نشد از دوستان شد آنچه از دشمن

ایضاً

٦١٦ قائل پرهیز تو آنگاه باشم اے فقیه ... کان صنم پیش تو بنشیند تو باشی دردخوان

ایضاً

٦١٧ قابل اعزاز نبود سبحه و دستار شیخ ... کاین کمند زور باشد گنبد تلبیس آن

ایضاً

٦١٨ لذت دیدار دل بعد از آن درد فراق ... ابتدائے عشق این ست انتهای عشق آن

ایضاً

٦١٩ گرچه در عشق رو سیاه شدیم ... لیک شد نام چون نگین روشن

ایضاً

۶۲۱ این نوشته را که میدانست کاندر مدرسه — همسبق گشتن بلیلی قیس را گردد جنون

ایضاً

۶۲۲ فاش می بینیم زیب از دیدهٔ خود در شباب — تو صغیری می شنیدیم آنچه از طوفان بیان

ایضاً

۶۲۳ اینقدر بگریستم در شام هجران کای صنم — غرق شد در آب گریه خانهٔ همسایگان

ایضاً

۶۲۴ گردش نصیب سستم اگر گرد بادسان — لیکن دماغ دارم بالائے آسمان

ایضاً

۶۲۵ پیش حق از حیلها باشد نه باطل را فروغ — بت نمیگردد خدا از سجدهٔ صد برهمن

ایضاً

۶۲۶ حسن آن چیزیست در هیجان همش باشد اثر — هر زمان آئینه مے بیند ترا در انجمن

ایضاً

۶۲۷ خط که بر روی تو پیدا نیست بهتش ظاهرست — بر نخیزد دود آتش تا که باشد شعله زن

ایضاً

۶۲۸ جبه سودن در بدر از من نمی آید که زیب — کانچه در تقدیر مرقوم ست آن خواهد شدن

ایضاً

۶۲۹ مشک تا در نافه باشد زیب بو کمتر دهد — شهرت انسان بود دشوار در حد وطن

ایضاً

۶۳۰ عشق زاغ او کجا پوشیده ماند در دلم — موے در آئینه چون افتد کجا ماند نهان

ایضاً

۶۳۰ سلک گوہر را فروغ افزاست موئے و بلہ — در شب یلدا شود افزون شعاعِ اختران

ایضاً

۶۳۱ نوجوان تر کے ست آن مہ آسمان پیر نیست — نیست آسمان ضرب جور او مرا بر داشتن

ایضاً

۶۳۲ از پئے مغروق گشتن گر روم گر غم رہم — آب ہم پایاب یابم قسمتِ وارون ببین

ایضاً

۶۳۳ شد سماعِ نالۂ من عادت شان روز و شب — از صدائے صور کم میرند اکنون زندگان

ایضاً

۶۳۴ لب من خشک بود دیدۂ من تر ز رشک — ملک خشکی و تری را ملکم زیب اکنون

ایضاً

۶۳۵ ناتوانی ہم فگند احسان خود در گردنم — گر قدمہایت توانستم نہ سر بر داشتن

ایضاً

۶۳۶ نو گرفتارم طریقِ نالہ آموزم کنون — من نمیدانم چسان نالد گرفتارِ حزین

ایضاً

۶۳۷ عشق کاہل میبرد مطلوب را با خویشتن — گنج قارون میرود ہمراہ قارون در زمین

ایضاً

۶۳۸ چوب کشتیِ شکستہ اندرین دریاستم — آب و آتش را است عار از غرقِ من و ز حرقِ من

ایضاً

۶۳۹ حالِ تباہ زیب را آن شوخ بہ بیند چنان — کالحمد گویان در درون افسوس گویان بر زبان

ایضاً

مجتنب باش از معاصی پس بذکرِ حق بکوش
از دوا تا شیر گر خواہی دلا پرہیز کن

ایضاً

٦٤١ دریغ چرخ بہ بدخصلتان دہد رفعت
بلند مے نگرم شاخ آشیانِ زغن

ایضاً

٦٤٢ ہست کم وزنی کہ دارد بر فلک انسان دماغ
از ترازو پلۂ سنگین کند میل زمین

ایضاً

٦٤٣ تازکلے کز سخن آزردہ میگشتن زیب
بین کہ امروز ست صدمن خاک بربالائی شان

ایضاً

٦٤٤ از سخن ماند نشانِ من اگر اولاد نیست
چون نگین خود خیزم از دنیا و ماند نام من

ایضاً

٦٤٥ مگر زیب آمدہ در عشق کو را
چو برگِ خشک زیرِ پاست شیون

ایضاً

٦٤٦ پیش از سر میرسد سامان برائے آدمی
پیشتر از وقتِ خوردن آمدِ دندان ببین

ایضاً

٦٤٧ درین زمانہ کہ مردم اسیر غرض خودند
وفا مجوے مگر از کبوتران و سگان

ایضاً

٦٤٨ کارِ حق موقوف بر آلات نیست
گشت پیدا ابوالبشر بے والدین

ایضاً

٦٤٩ ظالم ار میرد بظالم ربط او ماند بجا
دستۂ خنجر شود اے زیب شاخ گرگدن

ایضاً

۶۵۰ تن بسیاریست باک از آفتاب حشر نیست | سایه بر من میرسد از ظلمتِ عصیان من

ایضاً

۶۵۱ مرد وارسته نمیگردد مقید در مکان | طائرِ نکهت نمیدارد خیالِ آشیان

ایضاً

۶۵۲ آستینم را چو دربان بر درت جانا گرفت | من هم از زاری گرفتم مثلِ نقشِ پا زمین

ایضاً

۶۵۳ اسباب این بست درمی ترکن دامن بخور یکجا | نیاید در حساب ای جان من با میهمان خوردن

ایضاً

۶۵۴ دود سان بروم بهر جا چون منِ دلسوخته | تا نه خلقے را بگریانم نے آیم برون

ایضاً

۶۵۵ آبدیده نذرِ چشمِ خشمگینش میکنم | در شراب تیز باید آب را آمیختن

ایضاً

۶۵۶ چمن روم سوئے نگارِ گوشه گیر خود که چون | نقش پای من بود در عقب من جا سوئ من

ایضاً

۶۵۷ درین دنیا اگر ماندیم روزِ چند لیکن ایمل | چو آن شخصیکه ماند میهمان در خانۂ دشمن

ایضاً

۶۵۸ شد سبب دست کشاده بهر تنگی معاش | زیب در چاهیم از دریا دلیِ خویشتن

ایضاً

۶۵۹ بجسا جسم تنها بسکه رفتم از دنیا | بدوش یاران بوده گران جنازۂ من

ایضاً

٦٦٠ سرمه در چشم تو دیده خضر میگوید چنین
مردم بیمار پوشیدست رشتهٔ نیاگن

ایضاً

٦٦١ کاش در جام این شدی جمشید را معلوم زیب
کاسهٔ سر کاسهٔ دست گدا خواهد شدن

ردیف واو

فرد

٦٦٢ باز گیر از ما گرت رنج ست بگذار این نزاع
بوسه از روے تو بگرفتیم نے جاگیر تو

ایضاً

٦٦٣ بر داغهاے سینهٔ من دیده خون چکانست
این ابر را بباغ تماشا کنان برو

ایضاً

٦٦٤ دست از حسرت زده بر خاک تیمم برو
چهره میشوییم بگریه این تیمم آن وضو

ایضاً

٦٦٥ نیمشب بیرون بیا بنگر بدزدیده نگاه
دزد آسا کیست پنهان در پس دیوار تو

ایضاً

٦٦٦ ز اشتیاق روے پر تنویر تو
بوسه میگیریم از تصویر تو

ایضاً

٦٦٧ در گمان غیر اشکم پاک کرد
کشت ما را اینقدر احسان او

ایضاً

٦٦٨ بسکه مقروض بنان گشتم شدم تا مبتلی
تنگدستی پا رسانیم کرد من ممنون او

ایضاً

اثر نبود چو آہم بیافتم لیکن	قرارِ خاطرِ من گشت بیقراری او

ایضاً

چو قسمتِ ما نآورد بہر ما بے درد	زہر کمان کہ جہد تیر ما نشانۂ او

ایضاً

زیر طوبیٰ در جنان خواہم گریست	از برائے سایۂ دیوار تو

ایضاً

نیست از آئین خودداری کہ ای گل در چمن	این بدستارت نہد وان سازدت زیب گلو

ایضاً

خویش و بیگانہ زمن برخاستند	نیست در پہلوئے من بے تیر تو

ایضاً

حیران حیرتم کہ بہ ہنگام گفتگوت	آئینہ کردہ ست مرا روبروے تو

ایضاً

یار گفت دارا عاشق شدم افسوس و آہ	چند دشنام از برایم گشت یک دشنام او

ایضاً

می کشی کن تا نہ برباد این تن خاکی شود	آب را بر خاک پاشیدن بود آرام او

ایضاً

میکند ثابت بر استاد آسیب پری	آنکہ افتادست بروے سایۂ دیوار تو

ایضاً

بر خلافِ زمانہ زیب مرد	دُر مع الدہر کیف دار شنو

ایضاً

۵۹۹ منکشف شد بمن از دیدار گل در گلستان
که بود دنیا بود زر دار باشد مرغ دا

ایضاً

۶۰۰ بوسه بر چشمش دهد وقت نگاهش سوئے من
رشک می آید مرا بر مردمان دیده اراد

ایضاً

۶۰۱ مهرسانی کے جوان دارد چو پیرسا خورد
مشک کہنہ آب دارد خوب تر از مشک نو

ردیف ہائے ہوز

فرد

۶۰۲ مهر و الفت را نتیجه مهر و الفت هر کجاست
نیک دشمن بود نت را الفتم باعث شده

ایضاً

۶۰۳ بوسه از رویت گرفتم دزدهٔ گیسو بزن
خود مقدم برگنا خود چه میپرسی گواه

ایضاً

۶۰۴ هر وقت بردراو باشد هجوم عشاق
گردید پرده خانه بازار رفته رفته

ایضاً

۶۰۵ ظالمان از بهر زر مردم کشند افسوس و آه
کشتن سیماب بهر کیمیا دانم گناه

ایضاً

۶۰۶ عرض حاجت بر بد رو بر عم بیجا میکنی
تکیه کن بر سعی بازوئے خود و از حق بخواه

ایضاً

۶۰۷ اینقدر ضعفم فزود از حزن کان طاقت نماند
گر خدا خواهم وصالش دستها برداشته

ایضاً

۹۸۸ چه خرم روزگار مبکه میکردم بسر با او ‖ شب قربت به بیداری و روز هجر خوابیده

ایضاً

۹۸۹ نادمی از زندگی باقی ست خواری لازم ست ‖ شخص بیدم راهبان بردوش بردار دچو شال

ایضاً

۹۹۰ کس بکوی او نمی آید ز فرط گریه ام ‖ سیل چون بسیار باشد راه بندد برهمه

ایضاً

۹۹۱ عالم بار ست یکسان مشفق پست و بلند ‖ میشود از ابر نیسان سبز یکسان دشت و کوه

ایضاً

۹۹۲ درین ماتمکده از بهر گریه ‖ شده ستم ابر آسا آفریده

ایضاً

۹۹۳ درون حلقهٔ اعدا شدم گرم سخن با او ‖ میان سی و دو دندان بجا ماندم زبان گشته

ایضاً

۹۹۴ بی قلق در دل کجا آید رخ او در نگاه ‖ گر بود آئینه بی سیماب و صورت مخواه

ایضاً

۹۹۵ بشوق سجدهٔ ایوان عالیست ‖ سراپایم جبین مانند سایه

ایضاً

۹۹۶ بری نگردد پدر از پسر خراب شود ‖ بگردن ست دلا بار دست بشکسته

ایضاً

۹۹۷ این ست آرزوی دل من که روز و شب ‖ خاموش گشته دارم بر روی تو نگاه

ایضاً

۶۹۸ باعث لکنت مرا این ست هنگام نزع | برزبانم گفتگوے یار میگردد گره

ایضاً

۶۹۹ وقار رقعهٔ شه بر وزیر واجب شد | بدست پیغمبر میسز و کتاب الله

ردیف الف همزه

فرد

۷۰۰ وحشتم را دیده میگوید بدل آن دلربا | عاشق ما شد چرا یارب چنین دیوانهٔ

ایضاً

۷۰۱ بهرهٔ ادراک قرآن حافظ قرآن نیافت | بُز نداند علم شانه گرچه دارد شانهٔ

ردیف یا

فرد

۷۰۲ خاک مرا چو گرد چو برداری اے صبا | بهر خدا برش در ایوان آن پری

ایضاً

۷۰۳ کس نمیگوید ترا از دوستان حال دلم | خود بگویم مدعاے دل اگر فرمان دہی

ایضاً

۷۰۴ [illegible] چشم بتان [illegible] | [illegible] مسیح [illegible]

ایضاً

۷۰۵ [illegible] ت [illegible] | [illegible] وشب ماں کجا بودی

ایضاً

میشوی آزرده از فریاد من بر قول غیر	ورنه زیور شدنه گاہے بہر گوشت دقتے

ایضاً

بصد حسرت بر آمد زیب زان بزم	چو جانے کان بر آید در جوانی

ایضاً

کجا دلیر شود آنکه خوئی او مکرست	میپرس زیب زرو با دهنتان شیری

ایضاً

اینکه اکنون میکند ذکرِ غم و سوزم پسند	شاید آن بیباک را دل رفت در زلفِ کسے

ایضاً

آمد ملال بر طبعش از وصالِ ما (ای وفات ما)	از نام وصل بسکه دلش راست نفرتے

ایضاً

دریغا رفت عهدِ نوجوانی	نمیداریم لطفِ زندگانی

ایضاً

بغرضِ تسخیر الخلق قلب صافی دار	نگین آئینه دان خاتمِ سلیمانی

ایضاً

اگر فتم فنا لها بهرِ لقایش	ز رفتر آن هم بر آمد لن ترانی

ایضاً

بکن توبه که از تائب بترسند	همه آفات ارضی و سمائی

ایضاً

از صحبتِ نگاران سختیم و سخت جانیم	گشتیم سنگ آخر از مشق بت پرستی

ایضاً

۱۶ مشو مایوس هرگز زیب از وصلش که عاشق را
تلذذهاست در امید وصل و حیله انگیزی

ایضاً

۱۷ شدے با ناخن تدبیر وا هر عقدهٔ عاقل
بغیر از طاقت انسان نبودے گر دگر چیزے

ایضاً

۱۸ شب هجران نمے آید بپایان
مگر از گردش اے گردون گذشتی

ایضاً

۱۹ ندا از زیب از دهان گور می آید بگوش من
که اینجا خیمه نتوان زدن ناخوانده مهمانے

ایضاً

۲۰ این دل سوخته را نیست طلبگار کسے
جنس آتش زده را نیست خریدار کسے

ایضاً

۲۱ آفتابا بهر دیدار که بودت جستجو
اینکه وقت شام رفتی و سحر باز آمدی

ایضاً

۲۲ جنون اینست زیبا کز بپایے سنگها خوردن
چو در یار روئی خود طرفے که [illegible] پس نگردانی

ایضاً

۲۳ سبزهٔ خط بر دزان شیرین ادا شرم سخن
زیب از زنگار گشت آئینه گویا طوطی

ایضاً

۲۴ وصل چون گردد میسر تخلیه باید وا زان
زیب چون در گور شد زو شد جدا هر همدمے

ایضاً

۲۵ اگر بدین خوبی نه عاشق مشو خم پیش جور
شان شاهی دار قائم گر رعیت نیستی

ایضاً

۲۶ گر فتم بوسہ از رویت مکن خشم | کہ حق بخشد گناہ اضطراری

ایضاً

۲۷ شود نہ ستر عیوب تو در جہان چیزے | جز آن لباس کہ محتاج را بپوشانی

ایضاً

۲۸ دلے کان سیہ شد کجا غیب بیند | در آئینۂ کور صورت نہ بینی

ایضاً

۲۹ سر از سجود در دوست برنخواہم داشت | کہ این نماز ندارد سلام اے قاضی

ایضاً

۳۰ واجب ای قاتل بدان تشہیر نعشم کو بکو | تا کہ آیندہ کسے بندد نہ دل در امردے

ایضاً

۳۱ پیمبر نیستم از عشق مستم | بموسیٰ گو کلام لن ترانی

ایضاً

۳۲ کام زو ما را اگر حاصل نشد پروائے نیست | لیک میترسم کز و کامے نیابد دیگرے

ایضاً

۳۳ چو جن بتواند آواز کشیدن از تن ناقص | چرا نتواند ایزد کز دل کامل دہد بانگے

ایضاً

۳۴ شبے باشاہدے پیر مغان در میکدہ میگفت | حذر از صحبت زہاد کن چندانکہ بتوانی

ایضاً

۳۵ اشک ناز اعتبار عشق استادہ شد در دیدہ ام | ورنہ دریا از کجا گنجید در دون زورقے

ایضاً	
۳۶ زیب در آئینہ می بینُد تبسم انداز خویش	بازے ببیند بہر سو کش نہ بیند دیگرے
ایضاً	
۳۷ بصد تفریح خواہم ماند در گور	دمے گر پیشتر از مرگم آئی
ایضاً	
۳۸ میکنم ضبط اشک در دیدہ	جہت پاس آبروئے کسے
ایضاً	
۳۹ مرا گفتی مبین در روی من حالانکہ خود ہرجا	تو روئے خویش را صد بار در آئینہ مے بینی
ایضاً	
۴۰ ز کبر شکنی قدرت عجب مکن کہ دہد	فلک ببال ہما خدمت مگس را نی
ایضاً	
۴۱ مشقتہای من شد روشنی افزا عقل من	ہر آن درے کہ دیدم یافتم ز و علم در مانے

تاریخات ختم کتاب ہذا از مُصنّف

ہجری	
چو شد ختم این نسخہ با شوق و ہوش	بجستیم تاریخ را از سروش
ہذا از دکرامت بحکم خدا	دگر گفت تصنیف حیرت فزا
۱۳۳۶ھ سنہ	سنہ ۱۳۳۶ھ
یکہزار و سہ صد و شش سال برسی کن رقم ۱۳۳۶ھ	در مہ شوال شد این نسخۂ نامی ختم
عیسوی	
نوزدہ صد و ہژدہ بالا روز اول از اگست ۱۹۱۸ء	این کتاب دلربا از خامۂ من نقش بست

۱۹۱۸ء

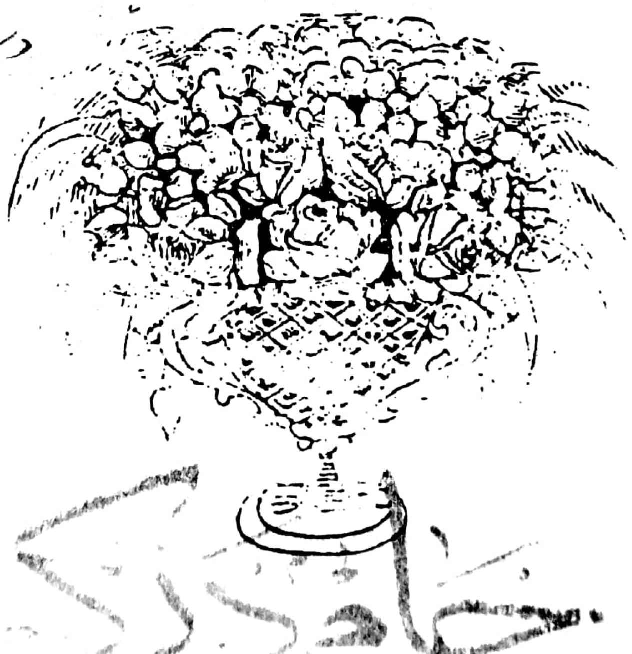
ایضاً ہندی بکرمی

سن ہندی بکن مرقوم غظعع بروز مشتری تاریخ ہفتدہ ۱۹۷۵	ہم اید دن مہر را منزل السرطان شدہ ختم این کتاب راحت جان

الحمد للہ والمنت کہ درین زمان فرحت آوان کتاب پنج گلدستۂ زیب یعنی پنج دیوان از تصنیف منیف گل گلزار معانی بلبل چمن شیوا بیانی نخلبند گلشن فصاحت و بلاغت درِ ثمین بحر فراست و کیاست ملک الشعرا ابلغ البلغا رئیس الفصحا امیر الامرا علامۃ الزمان سردار میر گل محمد خان صاحب تمندار مگسی المتخلص بہ زیب المتوطن فی بلدۃ جھل[1] ضلع قلات بلوچستان از قلم عطاء اللہ ساکنہ بھاگ بتاریخ ۱۲ جمادی الثانی سنہ ۱۳۹۵ھ مرقوم گشتہ زیب تکمیل یافت اللھم اغفر لمصنفہ و کاتبہ بحرمت سید المرسلین خاتم النبیین سیدنا و مولانا و وسیلتنا محمد المصطفےٰ احمد المجتبےٰ صلی اللہ علیہ و آلہ واصحابہ وسلم فقط

[1] جھل بروزن بھیل ہندی میوہ نام شہر در بلوچستان ۱۲

★ جھل - نیچے - نشیبی علاقہ - کو کہتے ہیں - نواب مگسی جھالاوان دستے کا حصہ ہیں -

قطعۂ تاریخ

چکیدۂ خامۂ ندرت نگار عمدۃ الشعراء الکاملین نخبۃ الکملاء الماہرین غواص بحور تحقیق ضراب نقود و تدقیق شاعر بے ہمال ناظم عدیم المثال ابو الکمال جناب سید محمد علی صاحب المتخلص بامید زیدت معالیہ و بورکت ایام ولیالیہ

گلستان بشگفت و گلگل شد کہ آمد فصل گل ‏ ‏ ‏ خسرو گل گل شد و پوشید تاج خسروی

فرصت ار داری دمے با بادہ و ساغر بکوش ‏ ‏ ‏ زینہار ت دل منہ برکار و بار دنیوی

نیچ گلدستہ کہ نام نامیش گل کردہ اند ‏ ‏ ‏ ہست گلزارے کہ گر مائل بگل چیدن شوی

صد بہار بیخزان بینی چمن اندر چمن ‏ ‏ ‏ صد گل بیخار بر چینی نوی با صد نوی

زین گلستان جز گل صوری نہ چینی باغ باغ ‏ ‏ ‏ زین ریاض معنوی جز بوے معنی نشنوی

ہر کہ دل بنہاد بر سیرش شدہ خضر طریق ‏ ‏ ‏ ہر کہ سر پیچید زین رہ شد پریشان و غوی

بلبل فکرت این گلدستۂ زیبا ببست ‏ ‏ ‏ طوطی طبع کہ شد آئینہ ساز پہلوی

صد گل معنی ز فیض گل محمد خان زیب ‏ ‏ ‏ در شگفت و بر دمید از گلزمین معنوی

رنگ اشعارش دہد از بلبل آمل نشان ‏ ‏ ‏ طرز گفتارش بیاد م داد طرز مولوی

کشت زار معنی خود درست این رنگین کتاب ‏ ‏ ‏ غیر این کشت سخن جز کشتہ ہرگز ندروی

اے خوشا خطے کہ مے باشد بخط نوخطان ‏ ‏ ‏ اے خوشا نقشے کہ میماند بہ نقش مانوی

بلبل طبعم چو بوے طبع گلدستہ شنید[له] ‏ ‏ ‏ نغمہ پیرا شد بگلبانگ سنین عیسوی

ارزش این گنج صد معنی ز امیدم بپرس
نیچ گلدستہ ببیشم نیچ گنج خسروی

۱۹۳۲ء

[له] شنیدن اول نقط یعنی بر شنیدن اسم او عدد ۱۲

ولہ عم نوالہ

بازبرآنم که بایمای فن　　غازه کشم بر رخ زیبای فن

بازبرآنم که براهل نظر　　عرضه دهم جوهر علم و هنر

برزده ام بازبه سنت شهی　　قشقه بسیمای سخن آگهی

بازبهوشیم به بزم سخن　　بازبکوشیم به نظم سخن

بازبآئین دلای سخن　　باخته ام دل بهوای سخن

نکته گوئیم زرازِ سخن　　نغمه سازیم زساز سخن

سازکنم بازبکارِ سخن　　زخمه زنم بازبتارِ سخن

باکه توان گفت که رازکیم؟　　باکه توان گفت که سازکیم؟

رونقِ بازارم و بازارکو؟　　یوسفم اُمّید و خریدارکو؟

جنس سخن دارم و کو، مشتری؟　　گوهر شهوارم و کو، جوهری؟

خموش کسم و هیچکسم کرده اند،　　بلبلم و در قفسم کرده اند،

فاش بگوئیم که این رازِ کیست　　نغمه ها از اثرِ سازِ کیست

گل به محمد چو چمن زیب شد　　نام و تخلص به سخن زیب شد

آن چمن افروز زگلزار غیب　　ریخت بهاران گل معنی بجیب

ده چه کفش کزکف گلدسته زیب　　طبع بصد زیب چو شد این کتیب

صفحه بکلکِ گهرافشانِ او　　مایه ورست ازکفِ احسانِ او

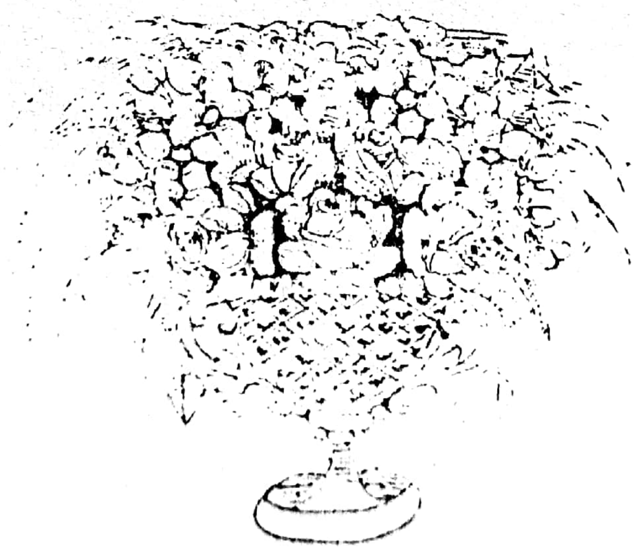
ایکه باندازسخن گستری　　سفته بصد دُرّ سخن ازوری

بیش ازین انچه تو گفتی که گفت؟　　دُرّ سخن انچه تو سفتی که سفت؟

چون توکه این فکر فلک پایه داشت	چون توکه این نظم گران مایه داشت
گرچه منم مشتری بی زرم	لیک بگفتار توانگر ترم
جوہری مفلسم اما چه غم	چون به سخن گنج سخن داشتم
باتو نگویم که صفاتم نگر	چشم نظر دارم و ذاتم نگر
گل بجمالت که بدین پارسی	گر بگل معنی من دارسی
من بتو سازم تو بمن ساز کن	من بتو نازم تو بمن ناز کن
نکته دادند بیادم زغیب	تا ہنرم را نشماری زعیب
ہجری و ہم عیسویش مادّه	طالع ازین مطلع خسرو[۱] شده
گوشش صد دسته نمودم بزیب	دستهٔ خوش بسته بگل زیب ازیب

سنه ۱۳۵۰ھ — سنه ۱۹۳۲ء

نوٹ [۱] در شعر خسروؔ بضرورت مادّہ تاریخ اندکے تصرف نمودہ شد ۱۲ ۔ امید

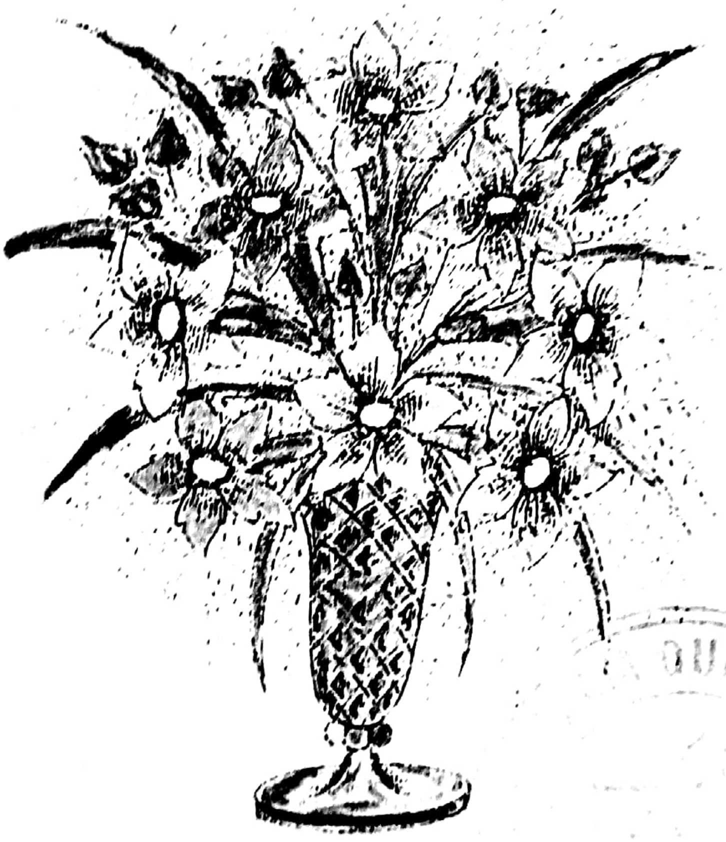
تقریظ منجانب عالم المعی فاضل لوذعی جناب مولوی سید مظفر حسین صاحب قبلہ عم فیضہ افسر سر رشتۂ تصحیح مطبع ہذا

باسمہ سبحانہ

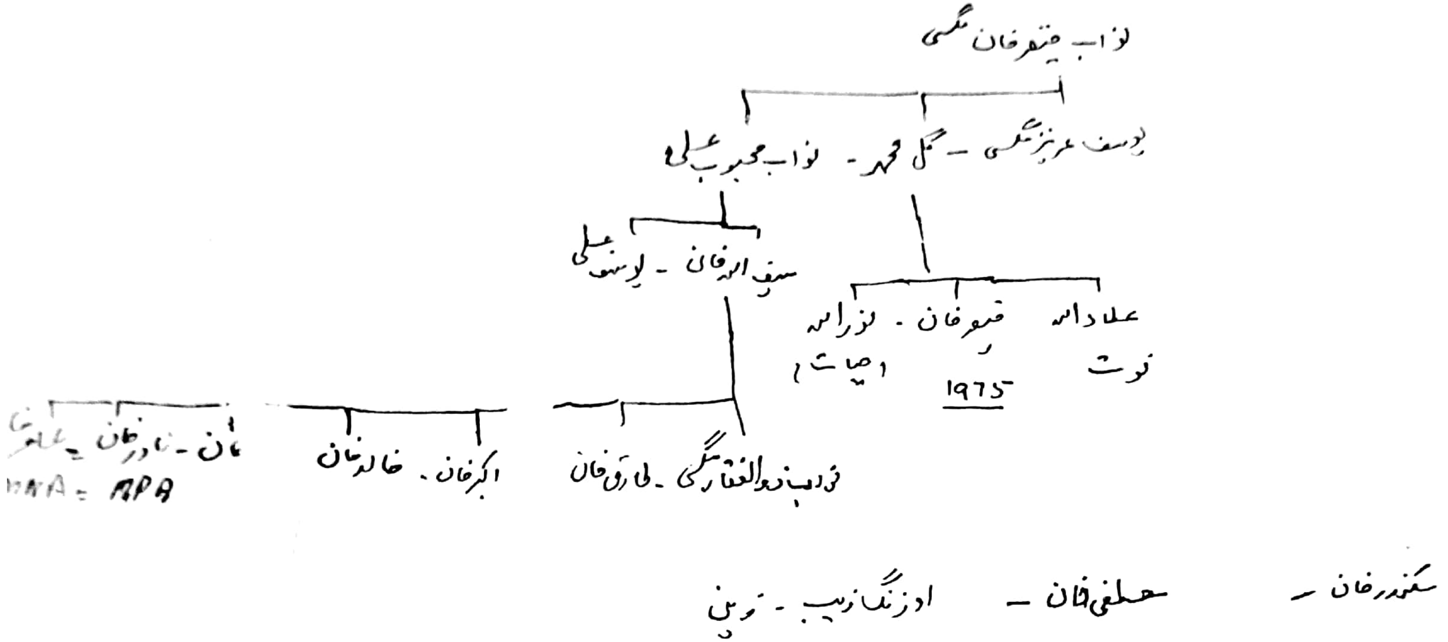
احسن کلام واجود مرام حمد و ثنائے ناظمے ست کہ نظام عالم کون فرعے از جود اوست و بہار بوستان ہستی رشحۂ از فیض بود او۔ و تحیات متکاثرہ نثار مرقد منور و مضجع مطہر یکنور پاک کہ احداق عالمے از او روشن۔ و یک نور تابناک کہ حدائق جہانے از او گلشن۔ باغ ایجاد را اصل قدیم و نہال ابداع را فرع کریم۔ علیہ و علی آلہ افضل الصلواۃ والتسلیم۔ اما بعد مجلی انظار شیخ و شاب و منشط خواطر اولی الالباب مجموعۂ نظم لاجواب و منظومۂ کلام انتخاب شکیب قلب ناشکیب یعنی پنج گلدستۂ زیب کہ از صنایع لفظی۔ چون مقلوب مستوی و غیر مستوی۔ و رد العجز علی الصدر و توشیح و تعطیل و مشجر و ارصاد و منقوط و مردف و خیفا و مشاکلہ و تحت النقط و فوق النقط و ذو قافیتین و واسع الشفتین و واصل الشفتین و تضمین و عکس و عدیم المثل آراستہ و از بدایع معنوی مثل۔ ایہام و حسن تعلیل و تعلیق و تخلص و معمے و تجاہل العارف و تنسیق الصفات و براعت استہلال و التفات و اعراض الکلام قبل التمام و ارسال المثل۔ و تلمیح و مبالغہ و سیاق الاعداد و تعجب و اطراد و تخفیف و مراعات النظیر و قول الموجب و حسن الطلب و مدح موجہ پیراستہ۔ شاہدے ست بہر ہفت و سمۂ تشبیہات دگاگونہ استعارات و غازۂ کنایات و سرمۂ اشارات محلے بر چار بالش فصاحت و بلاغت و متانت و سلاست نشستہ۔ الحق کتابے بچنین جامعیت اصناف نظم و تمامیت انواع کلام کہ بیاضش ہمرنگ وجنات حور عین و سوادش ہمدوش زلف مہوشان عنبرین اوراقش غیرت نگارخانہ چین و صفحاتش رشک صنمخانۂ عجمین دیدہ نشد و علتش اینکہ گلے است از گلشن و دانۂ ایست از خرمن طبع وقاد و ذہن نقاد قدوۂ ارباب تحقیق و زبدۂ اصحاب تدقیق

ملک الشعراء و تاج الکلماء گیلانی وقت و بدخشانی عصر و ہمدانی دہر و مازندرانی روزگار و خاقانی زمان عمدة الاعیان جناب سردار میر گل محمد خان المتخلص بہ زیب لازالت شموس افاداته ساطعة و ما برحت اقمار افاضاته لامعة۔ کہ غلغلۂ کلامش بچار دانگ عالم رسیده و طنطنۂ کمالش باکناف جہان علم کشیده۔ زبان بذکر محامدش علیل و قلم بارقام مدائحش کلیل لاریب کہ از ثنای این بحر بیکران بکنار باشیم۔ ولاجرم از تحریر این دفتر بے پایان احتیاط ورزیم و بدعاے خیر ختم این رقیمه کنیم۔

العبد القاصر السید مظفر حسین احسن الله الیه

شجرہ تمنداران مگسی

سردار میر گل محمد خان نصیر مرحوم